

SBORNÍK STANOVISEK
VEŘEJNÉHO OCHRÁNCE PRÁV

19

Vězeňství II

ombudsman
veřejný ochránce práv

VĚZEŇSTVÍ II

Vězeňství II

Editor: JUDr. Milan Svoboda

ombudsman
veřejný ochránce práv

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv

VĚZEŇSTVÍ II

Autorský kolektiv: Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., JUDr. Milan Svoboda, JUDr. Jiří Matuška,
Mgr. Martin Klumpar

Editor: JUDr. Milan Svoboda

Sborník stanovisek veřejného ochránce práv – vydává Kancelář veřejného ochránce práv k zajištění zákonné povinnosti veřejného ochránce práv soustavně seznamovat veřejnost se svou činností a s poznatky, které z ní vyplynuly.

Text je zpracován podle právního stavu ke dni 1. 3. 2019.

© Kancelář veřejného ochránce práv

Adresa: Kancelář veřejného ochránce práv, Brno, 602 00 Údolní 39

Tel.: 542 542 888

Fax: 542 542 112

E-mail: podatelna@ochrance.cz

www.ochrance.cz

Tisk a redakční zpracování zajišťuje Wolters Kluwer ČR, a. s., U Nákladového nádraží 10,
130 00 Praha 3. Odpovědná redaktorka Marie Novotná. Sazba Cadis Praha. Stran 200.

Tisk Sowa Sp. z o. o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno, Polsko

ISBN 978-80-7598-410-4 (brož., Wolters Kluwer ČR)

ISBN 978-80-7598-411-1 (pdf., Wolters Kluwer ČR)

ISBN 978-80-7631-004-9 (brož., Kancelář veřejného ochránce práv, Brno)

ISBN 978-80-7631-005-6 (pdf., Kancelář veřejného ochránce práv, Brno)

OBSAH

Seznam použitých zkratek	9
Úvod	11
I. Materiální podmínky výkonu trestu odnětí svobody	13
1. Vybavení ubytovacích místností	13
2. Společné prostory věznice	14
3. Hygienická zařízení	15
4. Standardy pro výstavbu nových zařízení	17
5. Vystrojování odsouzených	18
6. Přeplněnost věznic	18
II. Kontakt s vnějším světem	21
1. Korespondence	21
2. Použití telefonu	23
3. Návštěvy	24
4. Balíčky	25
5. Styk rodičů vykonávajících trest odnětí svobody s dětmi	26
III. Přemístění do jiné věznice	27
1. Náležitosti žádosti	28
2. Kapacitní důvody zamítnutí žádosti o přemístění	28
3. Vyřízení žádosti o přemístění	29
4. Vzdálenost od místa bydliště	29
5. Dočasné přemístění	29
IV. Stravování a specifické stravovací nároky	30
1. Kvalita a kvantita poskytované stravy	30
2. Poskytování specifického druhu stravy z náboženských důvodů	30
3. Nepřijatelnost posuzování víry	31
4. Vegetariánství jako přesvědčení	31
V. Povolování a užívání věcí	33
1. Povolování dalších věcí	33
2. Psací potřeby	34
3. Náboženské předměty	34
4. Další věci	34

VI. Šikana	36
1. Dynamická bezpečnost	36
2. Povinnosti vězeňské správy	36
3. Povinnost provést účinné vyšetřování	37
4. Důsledné šetření	37
5. Neodkladné šetření	37
6. Přijetí účinných opatření	38
7. Zamezení kontaktu agresora a oběti	38
8. Oznamovací povinnost	39
VII. Monitoring návykových látek	40
1. Četnost testování	40
2. Průběh testování	41
3. Pozitivní výsledek testu	41
4. Související opatření	42
VIII. Kázeňské řízení	43
1. Kázeňské tresty	43
2. Kázeňské řízení	43
3. Zavinění	44
4. Zásada materiální pravdy	45
5. Zásada přiměřenosti	46
6. Zastoupení v kázeňském řízení	46
7. Opravné prostředky	47
8. Soudní přezkum rozhodnutí o uložení kázeňského trestu	47
9. Zahlazení kázeňského trestu	47
10. Zabrání věci	48
IX. Kouření	49
1. Ochrana zdraví a pasivní kouření	49
2. Povinnost oddělovat kuřáky a nekuřáky	49
3. Protikuřácký zákon	49
4. Praktická řešení	50
X. Použití donucovacích prostředků	51
1. Technické provedení pout	51
2. Náležitě prošetření použití donucovacího prostředku	52
3. Důvodná obava z násilného chování	53
4. Poutání při vyšetření u lékaře	53

XI. Osobní prohlídky, prohlídky cel	54
1. Důkladné osobní prohlídky	54
2. Prohlídky cel	57
3. Prohlídky v budově soudu	58
4. Používání kamer	58
5. Kamery v prohlídkových místnostech	58
6. Kamery v ubytovacích místnostech	59
7. Kamery v ordinacích zdravotnického střediska věznice	60
XII. Stanoviska Vězeňské služby	61
1. Vyhodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení	61
2. Obsah hodnocení odsouzeného zpracovávaného věznicí pro soud	61
3. Seznámení odsouzeného s hodnocením pro soud	62
4. Stanovisko k možnosti odsouzeného opustit věznici	62
XIII. Umístění odsouzeného do oddělení věznice s ostrahou	64
1. Vývoj právní úpravy	64
2. Aktuální stav a praxe Vězeňské služby	65
3. Kritické postřehy	67
XIV. Specifické skupiny odsouzených	68
1. Pomoc se zvládním běžných denních činností	68
2. Přístup ke sprše u osoby se zdravotním postižením	69
3. Začleňování transgender osoby	69
4. Přístup personálu k odsouzeným s homosexuální orientací	70
5. Osoby se sluchovým postižením	70
6. Jazyková bariéra	70
XV. Vyřizování stížností	71
1. Aplikace základních zásad správní činnosti	71
2. Výzva k doplnění stížnosti	72
3. Řádné odůvodnění	72
4. Včasné vyřízení	72
5. Rozhodování o stížnosti proti vyřízení stížnosti	72
XVI. Zaměstnávání odsouzených	73
1. Povinnost pracovat	73
2. Výše pracovní odměny	74
3. Práce bez nároku na pracovní odměnu	75

XVII. Zdravotní péče	76
1. Nedostatek vězeňských lékařů	76
2. Pojetí vězeňského zdravotnictví v ČR	76
3. Zubní náhrady	77
4. Hlášení se k lékaři	77
5. Přítomnost příslušníka při vyšetření	78
6. Tlumočení u odsouzených s jazykovou bariérou	78
7. Rozsah zdravotní péče v případě cizinců	79
8. Rehabilitační péče a kompenzační pomůcky	80
9. Neslučitelnost zdravotního stavu odsouzeného s výkonem trestu	80
10. Odklad výkonu trestu	82
11. Vyřizování stížností na zdravotní péči	82
12. Ochránce a stížnosti na zdravotní péči	83
XVIII. Nahlížení do osobního spisu	84
1. Zdravotnická dokumentace	85
XIX. Nakládání s finančními prostředky	86
1. Postup věznice při nakládání s pracovní odměnou odsouzeného	87
2. Postup věznice při nakládání s jinými příjmy odsouzeného	87
XX. Vězeňské prodejny	89
1. Sortiment vězeňské kantýny	89
2. Ceny ve vězeňské kantýně	90
3. Způsob prodeje a nákupu ve vězeňské kantýně	90
XXI. Vybraná stanoviska ochránce	92
Rejstřík 2010	92
Rejstřík 2011	102
Rejstřík 2012	119
Rejstřík 2013	127
Rejstřík 2014	145
Rejstřík 2015	159
Rejstřík 2016	169
Rejstřík 2017	219
Rejstřík 2018	243
Rejstřík pojmů	271

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

- Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členskými státy k Evropským vězeňským pravidlům – **Evropská vězeňská pravidla**
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.) – **Evropská úmluva**
- Evropský soud pro lidská práva – **ESLP**
- Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání – **CPT**
- Nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR – **NGŘ**
- příslušník Vězeňské služby ČR – **příslušník**
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky – **Listina**
- veřejný ochránce/ochránkyně práv – **ochránce**
- Vězeňská služba ČR – **Vězeňská služba**
- Vyhláška č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů – **řád výkonu trestu**
- Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů – **zákon o výkonu trestu**
- Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů – **zákon o zdravotních službách**
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů – **trestní zákoník**
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů – **trestní řád**
- Zákon č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů – **zákon o Vězeňské službě**
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů – **správní řád**
- Zákon č. 250/2016 Sb., o odpovědnosti za přestupky a řízení o nich, ve znění pozdějších předpisů – **zákon o přestupcích**
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů – **občanský zákoník**

Svět za zdmi vězení je pro mnoho lidí trochu tajemný a opředený mýty. Je proto dobře, že se Česká televize novým seriálem *Uzamčený svět* snaží představit veřejnosti prostředí věznic.

Veřejný ochránce práv je s tímto světem propojen již devatenáctý rok. Sborníkem bychom všem zájemcům rádi přiblížili, jak ochránce nahlíží na nejrůznější situace, v nichž se právo a předpisy střetávají s lidskými touhami a dennodenním životem v českých věznicích.

Možná tato příručka pomůže i příbuzným a přátelům lidí, jejichž blízký se ocitl třeba i náhle a nečekaně ve vězení. Snad přinese realističtější pohled na život za zdmi českých vězení.

Stížností z věznic, od odsouzených, od vazebně stíhaných i od osob jim blízkých ombudsman se svými spolupracovníky vyřídil již tisíce. Jejich počet každoročně mírně stoupá, jen v roce 2018 jich bylo více než 450.

Množství zkušeností přinášejí také návštěvy věznic. Ochránce je totiž od roku 2006 povinen předcházet špatnému zacházení také prostřednictvím systematických návštěv míst, kde se nacházejí lidé omezení na svobodě (rozhodnutím veřejné moci i faktickou závislostí na péči).

Naším zákonným úkolem je dohlížet na to, aby ve věznicích nedocházelo (slovy mezinárodní úmluvy) k mučení, či jinému špatnému zacházení, aby byla respektována lidská důstojnost a aby život člověka odsouzeného k výkonu trestu odnětí svobody neztrácel smysl. To není jen v zájmu samotných vězňů a vězeňkyň, ale celé společnosti. Léta odsouzených strávená ve výkonu trestu odnětí svobody by měla dávat smysl a naději, že se jim po opuštění věznice podaří žít rozumný život, který se nedostává do konfliktu se zájmy a hodnotami společnosti.

Sborník o vězeňství, který držíte v rukou, není první. Ten připravil JUDr. Otakar Motejl se spolupracovníky v roce 2010.¹ V úvodním slově JUDr. Motejl podpořil myšlenku, aby vězeňská služba mohla ovlivňovat zařazení vězňů do typů věznic. Tato idea se naplnila v říjnu 2017, kdy se počet typů věznic snížil ze čtyř na dvě a vytvořil se přístupný systém vnitřní diferenciací v rámci věznic s ostrahou, které se lišily stupněm zabezpečení. Na celkové vyhodnocení této významné změny zřejmě ještě nemáme dostatek zkušeností. Ukazuje se však jeden významný kaz tohoto systému. Přestože přeřazení vězněné osoby vězeňskou službou podléhá soudnímu přezkumu, jak doporučovali mí předchůdci i já, zdá se, že vězeň sám je v nedostatečné míře oprávněn vyvolat soudní řízení, aby dosáhl přeřazení do „lepší“ skupiny.

Přemýšlíme-li o věznicích, neměli bychom zapomínat, že se člověk při výkonu trestu sice musí podrobit omezením některých práv a svobod, neztrácí však práva, která mu jako lidské bytosti náleží za každých okolností, zejména právo na lidskou

¹ MOTEJL, Otakar, ZDRAŽILOVÁ, Petra, SVOBODA, Milan a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, 336 s. ISBN 978-80-7357-606-6.

důstojnost a slušné zacházení, na kontakt s vnějším světem a omezeně i právo na rodinný život.

České vězeňství se dlouhodobě potýká s přeplněností věznic. Tento velký problém výrazně ovlivňuje život vězeňské populace i práci příslušníků vězeňské služby. Česká republika má jeden z nejvyšších indexů vězeňské populace (prison population rate) v Evropské unii. Jde o setrvalý stav, který neovlivnila ani amnestie z roku 2013. Během následujících let se počet vězňených bohužel mírně zvyšoval, až dosáhl téměř předamnestijní výše. V souhrnné zprávě o systematických návštěvách věznic z roku 2016² jsem na tento neduh naléhavě upozornila. S opatrnou nadějí jsem sledovala práci na koncepci vězeňství, která tento stav brala v úvahu a přinesla řadu zajímavých systémových podnětů, které překračovaly rámec vězeňství v užším slova smyslu.

Ocenila jsem také, že se po osmnácti letech konečně zvýšila odměna za práci vězňených osob. Bylo to jedno z mých zásadních doporučení ve výše uvedené zprávě z roku 2016. Zvýšení považuji za první a nezbytný krok. Ještě je však třeba vytvořit trvalý valorizační mechanismus, který by odměnu navázal například na minimální mzdu, aby se již dřívější situace nemohla opakovat.

České vězeňství za posledních třicet let nesporně urazilo velký kus cesty, ale stále je před ním jedna velká výzva, a to je další fáze zcivilnění a prohloubení komunikace mezi vězňenými osobami a příslušníky vězeňské služby. Omezení, jimž se vězňená osoba musí podrobit, by měla být skutečně nezbytná (rozšířit možnost nošení civilního oblečení, odstranit některé prvky „vojenské kultury“). Je také třeba zajistit podmínky pro to, aby personál s vězňenými zacházel slušně a přátelsky při současném zachování bezpečnosti a pořádku.

Sborník přináší zobecnění závěrů šetření ochránce a nejčastěji řešených témat ve vztahu k výkonu trestu odnětí svobody. Zprávy z jednotlivých šetření, na něž sborník odkazuje, naleznete v ESO (Evidence stanovisek ombudsmana) na adrese <https://eso.ochrance.cz>.

březen 2019
Anna Šabatová

² Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv - Věznice 2016, [online] dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26.2.2019].

I.

Materiální podmínky výkonu trestu odnětí svobody

Nastavení materiálních podmínek ve výkonu trestu odnětí svobody musí odpovídat hlavním zásadám výkonu trestu, tedy že trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.³

Materiálními podmínkami výkonu trestu rozumíme zejména vybavení cel či ložnic (denní světlo, umělé osvětlení, noční osvětlení, mikroklimatické podmínky, signalizace, uzamykatelné skříňky, sociální zařízení), prostory věznic přístupné odsouzeným (společná sociální zařízení, kulturní místnosti, vycházkové prostory, návštěvní místnosti), vystrojování odsouzených. Velmi úzce tato problematika souvisí i s přeplněností věznic a s jejich stavebně-technickým uspořádáním.

1. VYBAVENÍ UBYTOVACÍCH MÍSTNOSTÍ

Ve věznici se můžeme setkat buď s ložnicovým, nebo celovým systémem ubytování. **Ložnicový systém** lze zjednodušeně popsat tak, že se jedná o soubor ložnic, který je od zbytku prostoru oddělen katrem. Odsouzení nejsou na ložnicích zamýkáni, a mohou se tak v průběhu dne pohybovat ve společných prostorách (kulturní místnosti, společná sociální zařízení, kuchyňky). Oproti tomu **celový systém** ubytování předpokládá uzamykání odsouzených v určitých částech dne, a proto přímo na celách je umístěno sociální zařízení. Společné prostory (v tomto případě převážně kulturní místnosti) mohou odsouzení navštěvovat a v nich se pohybovat po určité části dne stanovenou vnitřním řádem věznice.

Ložnicový
systém

Celový systém

Každá cela i ložnice musí mít dostatečně velká okna, aby vězněné osoby mohly za normálních okolností při denním světle číst a pracovat. Tato okna musí být konstruována tak, aby umožnila přístup čerstvého vzduchu s výjimkou případů, kdy by existovalo dostatečně efektivní klimatizační zařízení. Umělé osvětlení musí odpovídat uznávaným technickým normám. Noční osvětlení nesmí být příliš intenzivní a nemělo by být používáno v průběhu celé noci (až na výjimečné a odůvodněné případy). Rovněž musí být zaveden poplachový signalizační systém, který umožní vězňům neprodleně kontaktovat personál.⁴ Každý odsouzený musí mít zabezpečené lůžko a prostor pro uložení osobních věcí (uzamykatelnou skříňku).⁵ Toaleta na celách musí být oddělena od zbytku cely alespoň neprůhlednou zástěnou.⁶ Materiální standard jednotlivých cel může být vylepšen povolením užívat další věci na základě žádosti odsouzeného (typicky např. televizor či rádio). Ochránce v rámci

³ Ustanovení § 2 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

⁴ Bod 18.2 Evropských vězeňských pravidel.

⁵ Ustanovení § 16 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

⁶ Ustanovení § 17 odst. 5 řádu výkonu trestu. Blíže viz dále subkapitola Hygienická zařízení.

systematické návštěvy jedné z věznic konstatoval, že cely/ložnice by měly procházet častější údržbou (zejména v těch celách či ložnicích, kde dochází k větší fluktuaci ubytovaných odsouzených, např. eskortní cely), a to např. s ohledem na výmalbu.⁷

Zdravotní
a hygienické
požadavky

Ubytování zajišťované pro vězně, zejména pak veškeré prostory určené pro spaní, musí odpovídat **zdravotním a hygienickým požadavkům** s patřičným ohledem na klimatické podmínky, mimo jiné s ohledem na větrání. Ve všech prostorách, ve kterých mají odsouzení žít, pracovat nebo se shromažďovat, musí být okna konstruována tak, aby umožnila přístup čerstvého vzduchu, s výjimkou případů, kdy existuje dostatečně efektivní klimatizační zařízení.⁸ V jednom z případů konstatoval ochránce nedobré mikroklimatické podmínky při fixním uzavření oken v jedné části věznice.⁹ Věznice k tomuto opatření přistoupila po stížnostech obyvatel z přilehlých nemovitostí, kteří si stěžovali na křik vězňených osob. Namísto řešení uvedené situace kontrolou dozorcí služby či kázeňským postihem věznice přistoupila k řešení, jehož důsledkem bylo nedodržení minimálních limitů a požadavků na mikroklimatické podmínky dané národními právními předpisy.¹⁰

Významná specifika mají materiální podmínky výkonu trestu na odděleních pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené.¹¹ Zde je k potřebě zajištění dostatečného vybavení nutno přihlížet individuálně (zohlednění typu a závažnosti postižení v případě schvalování používání televizoru, WC pro imobilní odsouzené, servisovací stolek, dostupná nouzová signalizace, bezbariérovost, další stavebně-technické podmínky).¹²

2. SPOLEČNÉ PROSTORY VĚZNICE

Kulturní
místnosti
Vycházkové
prostory

Na **kulturní místnosti** by měl být dostatečný počet stolů a židlí, včetně televizoru či dalších vzdělávacích či zábavních prvků (společenské hry, časopisy).¹³ **Vycházkové prostory** musí být dostatečně velké, ideálně i s částí, ve které mohou odsouzení sportovat a zejména zde musí být přístřešek pro případ deštivého počasí. Pokud to architektonická situace věznice umožňuje, neměly by vycházky odsouzených probíhat pouze v uzavřených vyasfaltovaných vnitřních prostorách. Vězeňská správa má povinnost umožnit odsouzeným cvičit zajištěním vhodných prostor, zařízení a nářadí.¹⁴ Kondiční místnosti, tělocvičny či jiné prostory určené ke sportování odsou-

⁷ Zpráva ze systematické návštěvy věznice ze dne 14. července 2017, sp. zn. 15/2017/NZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5574>

⁸ Bod 18.1–18.3 Evropských vězeňských pravidel.

⁹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 11. října 2012, sp. zn. 4527/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6270>

¹⁰ Zejména vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Podle § 69 zákona o výkonu trestu.

¹² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 25. září 2014, sp. zn. 7624/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3508>. Rovněž Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 30. dubna 2015, sp. zn. 4420/2014/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6276>

¹³ Podle § 22 odst. 1 zákona o výkonu trestu má odsouzený právo půjčovat si a hrát společenské hry, které jsou ve věznici k dispozici.

¹⁴ Bod 27.4 Evropských vězeňských pravidel.

zených by tak měly být dle ochránce vybaveny dostatečným množstvím zařízení či cvičebního nářadí.

Návštěvní místnosti by měly být vybaveny jídelními a nápojovými automaty (pokud nelze občerstvení v průběhu návštěvy zajistit jiným způsobem). Ideálním doplňkem návštěvní místnosti, který ochránce dlouhodobě prosazuje, je i dětský koutek. Stoly v návštěvní místnosti doporučuje ochránce uspořádat restauračním, nikoliv liniovým způsobem.¹⁵

Návštěvní
místnosti

3. HYGIENICKÁ ZAŘÍZENÍ

Odsouzení jsou povinni dodržovat **zásady hygieny**.¹⁶ Věznice však musí odsouzeným k vykonávání této hygieny poskytnout potřebnou dobu¹⁷ a rovněž zajistit i další podmínky, aby bylo umožněno denní umývání, pravidelné holení a vykonávání běžných hygienických úkonů.

Zásady
hygieny

Jedním z předpokladů zajištění důstojných podmínek pro výkon trestu odnětí svobody může být i zajištění hygieny při znalosti individuálních potřeb odsouzeného. Doba potřebná k osobní hygieně a zajištění materiálních podmínek pro její vykonání může být odlišná u jednotlivých skupin odsouzených; např. doba a podmínky k osobní hygieně u běžného odsouzeného muže bude odlišná od doby a podmínek pro osobní hygienu u odsouzené ženy, odsouzené ženy s nezletilým dítětem či odsouzeného se zdravotním postižením.

V ložnicovém systému ubytování musí být dostatečná **kapacita toalet** vzhledem k počtu umístěných odsouzených. Co se týká samotného počtu toalet, je pro ubytovací zařízení stanoveno, aby byla k dispozici jedna záchodová mísa a jedno pisoárové stání nebo mušle na 10 mužů; pro každých dalších 40 mužů jedna další záchodová mísa a jedno pisoárové stání nebo mušle.¹⁸ V dané věci je však nutné reflektovat, že odkazovaná norma se vztahuje na obecná ubytovací zařízení, přičemž tato jsou zpravidla využívána jinak než vězeňská zařízení, kde vězni tráví velkou část každého dne na omezeném prostoru. Ve vězeňských zařízeních je tedy četnost využívání toalet vyšší.¹⁹

Kapacita
toalet

Na oddíle jedné z věznic bylo v celovém systému ubytování WC od zbytku cely odděleno nízkými dveřky, která nezakrývala celý dveřní otvor. Odsouzení uvedené

¹⁵ Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016 [online], s. 49, dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

¹⁶ Ustanovení § 28 odst. 2 písm. h) zákona o výkonu trestu.

¹⁷ Ustanovení § 16 odst. 5 zákona o výkonu trestu.

¹⁸ Ustanovení § 44 odst. 5 vyhlášky č. 268/2009 Sb., o technických požadavcích na stavby, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 29. října 2012, sp. zn. 1799/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6198>

Současně lze konstatovat, že daná norma je určena pro heterogenní skupinu – uvedený standard stejně jako pro muže stanoví současně i povinný počet sociálního zařízení pro ženy, neboť v ubytovacích zařízeních se stravovací provozy se běžně vyskytují pochopitelně obě pohlaví, na rozdíl od vězeňských ubytoven. Pokud bychom tedy aplikovali danou úpravu na věznice, je to stejné, jako kdyby v restauraci byly toalety pouze pro muže (početně), ale chodily by tam i ženy. Je tedy namístě početní požadavky dané normy pro vězeňské ubytovny zdvojnásobit (jinými slovy vyrovnat fakt, že ve věznicích je homogenní skupina).

kompenzovali tím, že zbytek prostoru mezi dvířky a dveřním otvorem vyplnili igelity, ručníky či prostěradly, avšak tuto „výplň“ dozorcí netolerovali. Na jedné cele oddělení výkonu kázeňských trestů chyběly zcela dveře na WC. Ochránce už v minulosti konstatoval, že společná WC musí být opatřena dostatečnými vizuálními bariérami ze stran i z čelního pohledu. Pokud je WC přímo uvnitř cely, musí být buď odděleno od zbytku cely, přičemž za optimální řešení je považováno **stavebně-technické oddělení WC**, nebo tato cela musí být využívána pouze jedním odsouzeným.²⁰

Stavebně-
-technické
oddělení WC

Nepřípustné je, aby doba, která je odsouzeným určena ke koupání, byla shodná s dobou pro vykonávání jiných práv odsouzených (např. pro realizaci vycházek či osmihodinové doby spánku), a odsouzený se tak musel rozhodovat, které ze svých práv využije. Dobu potřebnou k osobní hygieně nevykonává odsouzený v době osobního volna.²¹

Koupání

Koupání se odsouzeným umožní nejméně dvakrát týdně. Pokud to vyžaduje pracovní zařazení odsouzených nebo jiné okolnosti (mezi tyto jiné okolnosti lze bezesporu zařadit i sportovní aktivity odsouzených), umožní se koupání častěji. Za koupání se v podmínkách výkonu trestu považuje sprchování teplou vodou.²² V některých věznicích se v rámci koupání používá tzv. „žetonový systém“²³, který zajišťuje, aby nedocházelo ze strany odsouzených k plýtvání vodou; v důsledku toho se mohou odsouzení sprchovat v těchto věznicích zpravidla každý den.

Žetonový
systém

Ochránce zjistil, že v jedné z věznic je na standardním oddíle pro přibližně 65 odsouzených pouze jeden sprchový kout. I přestože řada z odsouzených na těchto oddílech docházela do zaměstnání, kde měli možnost se též osprchovat, označil ochránce pouze jednu sprchu na takové množství odsouzených za zcela

²⁰ Tamtéž.

²¹ Dle § 22 odst. 1 řádu výkonu trestu se osobním volnem rozumí čas, který mají odsouzení k dispozici po splnění aktivit programu zacházení, **doby potřebné k osobní hygieně**, úklidu, stravování, jednodinové vycházce, osmihodinové době ke spánku a činnostem vyplývajících z organizačního provozu věznice (např. prověrka početního stavu, úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice).

²² Do roku 2015 bylo stanoveno řádem výkonu trestu koupání odsouzených pouze 1x týdně. V době extrémní přeplněnosti přijímala Vězeňská služba úsporná opatření, která omezovala právo vězňených na hygienu (pokyn generálního ředitele Vězeňské služby č. 8/2010, o opatřeních k minimalizaci nákladů na spotřebu energií při realizaci práv vězňených osob). Následná praxe v některých věznicích však postupem doby ukázala, že daný vnitřní předpis lze považovat za překonaný, i když je stále platný. Z podnětu ochránce byla povinnost věznic umožnit odsouzeným sprchovat se nejméně dvakrát týdně, zapracována do novely řádu výkonu trestu odnětí svobody; tím došlo k souladu řádu výkonu trestu s Evropskými vězeňskými pravidly, která v bodě 19.4 stanoví: Musí být zajištěno vhodné zařízení, aby se každý vězeň mohl vykoupat nebo osprchovat při teplotě odpovídající klimatickým podmínkám, a to pokud možno denně, nejméně však dvakrát týdně (v případě potřeby i častěji) v zájmu všeobecné hygieny. Ohledně mytí a sprchování odsouzených, právě s odvoláním na Evropská vězeňská pravidla a zprávy CPT, uvedl ESLP, že současný evropský standard v této oblasti je umožnit uvězněným osprchovat se minimálně dvakrát týdně (srov. Grimalovs proti Lotyšsku, rozhodnutí ze dne 25. 6. 2013, č. stížnost č. 6087/03, § 157).

²³ Odsouzený obdrží od vychovatele na požádání žeton, který vhodí ve sprchách na určené místo, následně se může osprchovat teplou vodou po stanovenou dobu.

nedostatečné vybavení.²⁴ Jednotlivé sprchy by měly být dle ochránce odděleny zástěnami.

Dalšími podmínkami, které ochránce v minulosti kritizoval, byla např. špína, plíseň či padající omítka na toaletách a ve sprchách. V jedné věznici místy chyběly ve sprchách růžice. Na chodbách jedné z věznic byla okna, skrz která bylo možné vidět do prostor, kde probíhalo sprchování odsouzených; kdokoli procházel kolem, mohl odsouzené při sprchování spatřit. Na krizovém oddíle jedné z věznic byl bojler o malém objemu, a ne vždy se proto teplá voda dostala na všechny odsouzené. Záleželo pak na dozorcích, zda odsouzeným umožnil vyčkat, až se voda opět ohřeje, a osprchovat se až poté (mimo harmonogram).²⁵

Odsouzení jsou podle potřeby zpravidla jednou měsíčně bezplatně **stříháni**. Odsouzenému, který nemá základní hygienické prostředky ani peněžní prostředky na jejich zakoupení, poskytne správa věznice **základní hygienické potřeby** v nutném množství a sortimentu.²⁶

Poskytovanými základními hygienickými prostředky se rozumí mýdlo pro osobní hygienu, zubní pasta, kartáček na zuby, hřeben na vlasy, holicí strojek se skrytými břity, holicí štětka, mýdlo na holení, toaletní papír a hygienické vložky pro ženy. Odsouzeným poskytuje věznice hygienické prostředky v základní náležitosti, a to mýdlo pro osobní hygienu a toaletní papír podle skutečné potřeby minimálně jedenkrát měsíčně. Ostatní základní hygienické prostředky poskytne věznice odsouzenému na základě odůvodněné písemné žádosti, schválené pověřeným zaměstnancem věznice.²⁷

Odsouzenému, který není zařazen do práce, neodmítl bez závažného důvodu práci a neměl v období jednoho kalendářního měsíce jiný příjem nebo jiné finanční prostředky ve výši alespoň 100 Kč, poskytuje věznice jedenkrát za měsíc balíček, který obsahuje základní věci osobní potřeby.²⁸ Základní věci osobní potřeby lze nejméně jednomu odsouzeným poskytnout také formou poukázky na jejich nákup.²⁹ Jedná se o tzv. **sociální kapesné** v hodnotě 100 Kč měsíčně.

K udržování pořádku, čistoty a hygieny v ložnicích a dalších prostorách ubytoven se odsouzeným vydávají v potřebném množství běžné **čisticí a dezinfekční prostředky**.³⁰

Stříháni

Základní
hygienické
potřebySociální
kapesnéČisticí
a dezinfekční
prostředky

4. STANDARDY PRO VÝSTAVBU NOVÝCH ZAŘÍZENÍ

Ochránce v minulosti požadoval po Vězeňské službě vytvoření vlastních stavebně-technických standardů, k čemuž Vězeňská služba nepřistoupila. Neexistují tak např.

²⁴ Zpráva ze systematické návštěvy věznice veřejného ochránce práv ze dne 10. října 2016, sp. zn 11/2016/NZ, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4822>

²⁵ Výňatky a shrnutí ze systematických návštěv věznic 2014 a 2015 veřejného ochránce práv [online], dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/14-2014-NZ-vynatky.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁶ Ustanovení § 21 řádu výkonu trestu.

²⁷ Ustanovení § 16 odst. 2 a 3 NGR č. 6/2012, o vystrojování obviněných, odsouzených a chovanců.

²⁸ Ustanovení § 16 odst. 8 zákona o výkonu trestu.

²⁹ Ustanovení § 31 odst. 3 řádu výkonu trestu.

³⁰ Ustanovení § 17 odst. 4 řádu výkonu trestu.

vězeňské standardy toho, kolik sprch či toalet má připadat na určitý počet odsouzených či jaké mají být mikroklimatické podmínky na ložnicích či celách.^{31, 32} Teprve v návaznosti na Konceptci vězeňství do roku 2025³³ se Vězeňská služba začala zabývat tvorbou těchto technických standardů.

5. VYSTROJOVÁNÍ ODSOUZENÝCH

Odívání odsouzených musí odpovídat klimatickým podmínkám a musí dostatečně chránit jejich zdraví.³⁴ Odsouzeným se poskytují oděvy a další výstrojní součástky podle ročního období; o nošení sezónních výstrojních součástí rozhoduje ředitel věznice. Odsouzení jsou povinni dbát o jejich čistotu a udržovat je ve stavu způsobilém k řádnému užívání; v opačném případě odpovídají za způsobenou škodu.

Vlastní sportovní oděv

Vlastní sportovní oděv a sportovní obuv mohou odsouzení používat pouze při tělovýchovných a sportovních aktivitách a v průběhu vycházek.

Výměna vězeňského osobního prádla

Všichni odsouzení mohou nosit vlastní spodní prádlo a ponožky. Vlastní oděvy, obuv, spodní prádlo a ponožky udržují odsouzení v čistotě na vlastní náklady. Výměna vězeňského osobního prádla se provádí nejméně jednou týdně, vězeňského oděvu nebo obuvi podle potřeby a vězeňského ložního prádla jednou za 14 dní. Výměna vlastního oděvu, prádla nebo obuvi se uskutečňuje zasláním poštou nebo při návštěvách odsouzeného.³⁵

V jednom z případů ochránce apeloval na to, aby byla odsouzeným v letních měsících vydávána trička s krátkým rukávem namísto erárních košil s dlouhým rukávem.³⁶

6. PŘEPLŇENOST VĚZNIC

Ubytovací plocha

V ubytovací místnosti určené pro ubytování více odsouzených musí na jednoho odsouzeného připadat **ubytovací plocha** nejméně 4 m². Za určitých podmínek je tolerováno, aby na odsouzeného připadala ubytovací plocha menší než 4 m², a to jestliže celkový počet odsouzených vykonávajících trest ve věznicích téhož základního typu a stupně zabezpečení věznice s ostrahou v rámci republiky překročí kapacitu věznic stanovenou tak, aby na jednoho odsouzeného připadala ubytovací plocha alespoň 4 m², ubytovací plocha připadající na jednoho odsouzeného však nesmí být menší než 3 m².³⁷

³¹ MOTEJL, O., ZDRAŽILOVÁ, P., SVOBODA, M. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 64.

³² Blíže k tématu srov. např. SEELICH, A. *Handbuch Strafvollzugsarchitektur: Parameter Zeitgemäßer Gefängnisplanung*. Wien: Springer-Verlag, 2009. ISBN 978-3-2011-99207-4.

³³ MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Koncepce vězeňství do roku 2025* [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

³⁴ Ustanovení § 16 odst. 4 zákona o výkonu trestu.

³⁵ Ustanovení § 18 a 19 řádu výkonu trestu.

³⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 3282/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6272>

³⁷ Ustanovení § 17 odst. 6 řádu výkonu trestu.

Všechny služby a aktivity ve vězení budou negativně ovlivněny, pokud je nutné starat se o více vězňů, než jakou má věznice zamýšlenou kapacitu; celková kvalita života ve věznici bude kvůli tomu snížena, a to pravděpodobně významnou měrou. Stupeň přeplněnosti vězení nebo jeho části může dosáhnout takové míry, že sám o sobě bude představovat nelidské nebo ponižující zacházení.³⁸ CPT k tomu dále dodává, že problém přeplněnosti věznic s sebou přináší zejména zhoršené hygienické podmínky, stálý nedostatek soukromí, omezené aktivity mimo cely, přetížené zdravotnické služby, zvýšené napětí, a tedy i větší míru násilí mezi vězni navzájem a mezi vězni a dozorcí.³⁹ Ochránce dále konstatoval, že negativní dopady má přeplněnost i v čtenějším uzamykání odsouzených na celách/ložnicích, v přeplněnosti návštěvních místností, v nedostatečné kapacitě kulturních místností, v krátkém intervalu pro konzumaci stravy, v limitovaném kontaktu s odbornými zaměstnanci věznice.

Problém přeplněnosti věznic nelze dle ochránce vyřešit pouze výstavbou nových věznic či rekonstrukcí věznic stávajících, ale koncepčními změnami v trestní politice zaměřenými na snížení vězeňské populace. Uvěznění je přitom tou nejnedělnější možnou sankcí ukládanou pachatelům trestných činů.

Jedním z důsledků přeplněnosti věznic je, že na některých ložnicích je ubytováno 10 i více odsouzených. Evropská vězeňská pravidla považují společné ubytování odsouzených za možné, nicméně pouze v případě, kdy je to vhodné.⁴⁰ České věznice jsou bohužel na zásadě hromadného ubytování vystavěny. Ve svých zprávách ochránce doporučoval, aby kapacita jednotlivých ubytovacích místností nikdy nebyla vyšší než 8 lůžek, a to i v případě překročení ubytovací kapacity věznice. Standard ubytovacích místností by měl dle ochránce směřovat k minimalizaci hromadného ubytování po vzoru vyspělejších vězeňských systémů.⁴¹

CPT vydal standardy k velikosti ubytovací plochy na jednoho vězně ve vězeňském zařízení.⁴² V dokumentu se CPT blíže věnuje i problematice hromadného systému ubytování a vyzývá členské státy, aby stávající prostorový minimální standard byl, zejména při výstavbě nových věznic, aplikován následovně:

„1 vězněná osoba na cele: alespoň 6 m² ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;

Problém přeplněnosti věznic

Standardy k velikosti ubytovací plochy

³⁸ Výňatek z druhé obecné zprávy [CPT/Inf (92) 3], bod 46. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

³⁹ Výňatek ze sedmé obecné zprávy [CPT/Inf (97) 10], bod 12–15. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

⁴⁰ Bod 18.5–18.7 Evropských vězeňských pravidel.

⁴¹ *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016* [online], s. 16 a násl., dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

⁴² EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Living space per prisoner in prison establishments: CPT standards. CPT/Inf (2015) 44 [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/en/working-documents/cpt-inf-2015-44-eng.pdf>

2 vězněné osoby na cele: alespoň 10 m² (6 m² + 4 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;

3 vězněné osoby na cele: alespoň 14 m² (6 m² + 8 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení;

4 vězněné osoby na cele: alespoň 18 m² (6 m² + 12 m²) ubytovací plochy + samostatné sociální zařízení.“

Přeplněnost může mít dále ten negativní důsledek, že věznice je nucena umisťovat odsouzené do prostor, které nejsou standardním ubytovacím oddílem.⁴³

V místech, kde k překročení kapacity věznice dojde, by měl být kladen zvláštní důraz na zachování lidské důstojnosti, na povinnost vězeňské správy volit humánní a vstřícné zacházení, a důraz na roli personálu věznic a účinných moderních řídicích přístupů. V souladu s Evropskými vězeňskými pravidly by měla být zvláštní pozornost věnována prostoru, který mají vězni k dispozici, hygieně a hygienickým zařízením, zajištění dostatečného množství vhodně připraveného jídla v odpovídající úpravě, zdravotnímu stavu vězněných osob a možnostem vycházek na čerstvém vzduchu.⁴⁴

⁴³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 19. května 2014, sp. zn. 2050/2014/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1926>

⁴⁴ Doporučení č. R (99) 22 Výboru ministrů Rady Evropy ohledně přeplněnosti vězeňských zařízení a nárůstu počtu vězněných osob.

II.

Kontakt s vnějším světem

Nezbytnou součástí výkonu trestu odnětí svobody je omezení některých práv a mezi ně patří typicky i právo na rodinný život. Omezení tohoto práva by však mělo být co nejmenší, protože vězněné osoby si díky kontaktu s vnějším světem, zejména se svými blízkými, zachovávají **přirozené sociální vazby na svobodě**, což jim zpravidla umožňuje lépe se začlenit do společnosti po návratu z vězení. Alespoň omezený kontakt s nevězeňským prostředím (s vnějším světem) pomáhá působit proti **negativním důsledkům prizonizace**⁴⁵, upadnutí do apatie věznění, oslabení vnímání běžných společenských hodnot a vzniku či utužení závislosti na systému trestní justice. Kontakt s vnějším světem může působit i ke snížení napětí, a tím snížení rizika konfliktů vězněných osob souvisejících s psychickými dopady omezení na svobodě, podrobení se vězeňskému režimu i jeho neoficiální stránce v podobě subkultury kolektivu vězňů. Kontakt s vnějším světem spočívající ve vyhledávání právní pomoci i neprávniho poradenství je jednou z cest, jak vězněná osoba může působit k ochraně svých práv a právem chráněných zájmů, ať se již jedná o zajištění práva na obhajobu, resp. právní pomoc, odborné sociální poradenství nebo prevenci sociálního vyloučení po propuštění na svobodu. Příjmem finančních prostředků a věcí může vězněná osoba zlepšit své materiální podmínky ve vězení, získat finanční prostředky na hrazení zdravotní péče včetně léčiv.

Styk s vnějším světem může mít různou formu – korespondence, použití telefonu, návštěvy, příjem balíčků či finančních prostředků. Styk s vnějším světem může být taktéž v ojedinělých případech realizován přerušením výkonu trestu, např. povolením opustit věznicu v souvislosti s návštěvou.

1. KORESPONDENCE

Korespondenci vězněných osob je třeba rozlišit na soukromou korespondenci a úřední korespondenci. **Soukromá korespondence** podléhá kontrole zaměstnanců věznic, resp. zaměstnanci věznic mají oprávnění, nikoliv povinnost, seznámit se s obsahem korespondence vězněných osob. Účelem této kontroly je pouze zjistit, zda obsah soukromé korespondence vězněných osob nezakládá podezření, že je připravován nebo páchan trestný čin. Vězněná osoba tak nemůže být kázeňsky trestána např. za to, že se vyjadřuje v soukromé korespondenci hanlivě

Přirozené sociální vazby na svobodě

Negativní důsledky prizonizace

Soukromá korespondence

⁴⁵ FISCHER, S., ŠKODA, Jiří. *Sociální patologie: Závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení*. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada Publishing, 2014, ISBN 978-80-247-5046-0, s. 187 a násl.

o zaměstnancích věznice.⁴⁶ Samozřejmostí je skutečnost, že zaměstnanec věznice kontrolující soukromou korespondenci nemůže sdělovat údaje obsažené v této korespondenci ostatním vězněným osobám, příp. je jakýmkoliv jiným způsobem nepřiměřeně využívat. Právo na listovní tajemství je u vězněných osob pouze omezeno. Omezení základního práva však musí vždy dbát principu proporcionality takového omezení (což je jeden ze základních principů ústavního práva). Jinými slovy, jen k naplnění zákonem vymezených důvodů a jen způsobem v zákoně stanovený mohou být takové právo nebo svoboda omezeny.⁴⁷ Soukromá korespondence je odesílána na náklady vězněné osoby.

Úřední korespondence

Oproti tomu u **úřední korespondence** nemá Vězeňská služba oprávnění seznamovat se s jejím obsahem. Navíc v případě, kdy je vězněná osoba bez finančních prostředků, odesílá věznice takovou korespondenci na vlastní náklady. Úřední korespondence je korespondence mezi vězněnou osobou a jejím obhájcem, mezi vězněnou osobou a advokátem, který ji zastupuje v jiné věci, mezi vězněnou osobou a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího státu, anebo mezi vězněnou osobou a mezinárodní organizací, která podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv.⁴⁸ Mezi úřední korespondenci je nutno zařadit i korespondenci mezi vězněnou osobou a soudním exekutorem, pokud je vězněná osoba schopna doložit, že je účastníkem exekučního řízení, které provádí soudní exekutor, s nímž koresponduje.⁴⁹

Mezi orgány, s nimiž by korespondence odsouzených neměla být kontrolována, zařadil ochránce i Všeobecnou zdravotní pojišťovnu ČR. Taková korespondence by měla být podrobována kontrole pouze v těch případech, kdy jsou pro provedení takové kontroly dány bezpečnostní důvody. Těmito bezpečnostními důvody není samotný fakt, že je odesílatel anebo adresát předmětné listovní zásilky umístěn ve výkonu trestu odnětí svobody.⁵⁰

V jednom z případů se ochránce zabýval stížností odsouzeného na kontrolu korespondence s Akademií věd ČR. Ochránce konstatoval, že korespondenci s uvedenou institucí sice není možné podřadit pod skupinu úřední korespondence, naproti tomu však je velmi nepravděpodobné, že by prostřednictvím takové korespondence odsouzený připravoval nebo páchal trestný čin, a taková korespondence by tedy neměla být kontrolována.⁵¹

Vězněné osobě, která neumí nebo nemůže číst nebo psát, Vězeňská služba zajistí, aby jí byly došlé dopisy přečteny, nebo jí poskytne pomoc při sepisování žádostí, podání a stížností.⁵²

⁴⁶ MOTEJL, O., ZDRAŽILOVÁ, P., SVOBODA, M. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 246 a násl.

⁴⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 27. dubna 2016, sp. zn. 1339/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3972>

⁴⁸ Ustanovení § 17 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

⁴⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 19. prosince 2016, sp. zn. 6120/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4590>

⁵⁰ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 11. června 2014, sp. zn. 5851/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6176>

⁵¹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 23. června 2016, sp. zn. 1460/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6180>

⁵² Ustanovení § 17 odst. 4 zákona o výkonu trestu.

Ochránce v souvislosti s korespondencí konstatoval, že vězňeným osobám by nemělo být zcela znemožněno odesílat z věznice na vlastní náklady jiné věci než písemnosti (např. sladkosti či vlastnoruční výrobky vlastním nezletilým dětem), i když právní předpisy výslovně odesílání takových věcí neupravují. K odmítnutí takového požadavku k odeslání těchto věcí musí mít věznice relevantní důvody (např. bezpečnostního charakteru).⁵³ Stejně tak by vězňeným osobám mělo být v zásadě umožněno pořízení a odeslání portrétní fotografie osobám blízkým; taková situace může nastat např. v případě dlouhodobě vězňených cizinců, u kterých nemohou probíhat, např. z důvodu velké vzdálenosti, standardní návštěvy.⁵⁴

2. POUŽITÍ TELEFONU

V použití telefonu ze strany vězňených osob došlo v posledních letech k několika změnám, neboť dosavadní systém byl již nevyhovující a byl podroben kritice i ze strany ochránce. Zejména došlo k výraznému snížení ceny hovorů a taktéž k rozšíření možnosti vězňených osob telefonovat osobám blízkým, neboť současný systém již nutně nevyžaduje navádění vězňených osob k telefonu a kontrolu telefonního hovoru ze strany přítomného zaměstnance věznice. Obecně platí, že v ložnicovém systému ubytování vězňená osoba může využít telefon ke kontaktu s osobou blízkou, obhájcem nebo advokátem a ze závažného důvodu může vězňená osoba použít telefon i ke kontaktu s jinou osobou.⁵⁵

Kontrola telefonního hovoru není přípustná v případě hovoru s advokátem, obhájcem či orgány, s nimiž ani korespondence vězňených osob nepodléhá kontrole.

Kontrola telefonního hovoru

Telefonní karta je vězňené osobě vydána na základě písemné žádosti. V žádosti vězňená osoba uvede až 5 telefonních kontaktů na osoby blízké. O vyšším počtu telefonních kontaktů na osoby blízké rozhoduje ředitel věznice nebo jím pověřený zaměstnanec. Vězňená osoba může telefonovat s osobami blízkými zpravidla 20 minut denně, s obhájcem či advokátem po neomezenou dobu.⁵⁶

Problematickým v mnoha případech bývá vymezení **osoby blízké**. Osoba blízká je příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel nebo partner podle jiného zákona upravujícího registrované partnerství; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, pokud by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pociťovala jako újmu vlastní; má se za to, že osobami blízkými jsou i osoby sešvagřené nebo osoby, které spolu trvale žijí.⁵⁷ V praxi může dojít k situaci, kdy věznice odmítne vězňené osobě zrealizovat telefonní hovor s osobou, u které je pochybné, že se jedná skutečně o osobu blízkou. V těchto případech lze doporučit vězňeným osobám, aby příslušnému zaměstnanci věznice

Osoba blízká

⁵³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 6. prosince 2017, sp. zn. 6695/2017/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5638>

⁵⁴ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. ledna 2018, sp. zn. 3433/2017/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6182>

⁵⁵ Ustanovení § 18 zákona o výkonu trestu.

⁵⁶ Podrobnosti k telefonování vězňených osob jsou upraveny v NGR č. 13/2017, k realizaci telefonních hovorů obviněných, odsouzených a chovanců.

⁵⁷ Ustanovení § 22 odst. 1 občanského zákoníku.

prokázali existující sociální vazby (např. častou korespondenci s takovou osobou, včetně jejího obsahu, zasílání balíčků, uskutečněné návštěvy).⁵⁸

Ochránce v minulosti kritizoval postup věznice, která neumožnila odsouzenému komunikovat se svým nezletilým synem v pravidelném čase, a zcela tak znemožnila uvedený telefonický kontakt. Syn stěžovatele byl stížen ADHD, byl dyslektik, dysgrafik, velmi obtížně tedy se stěžovatelem komunikoval písemnou formou, přičemž neměl mobilní telefon. Stěžovatel, který byl odkázán na situaci, kdy nemohl předem určit, kdy bude moci použít telefon a dovolat se své matce, která měla jeho syna v péči, nezastihl svého syna zpravidla doma (syn býval buď ve škole, či někde mimo domov při zájmových aktivitách). Veřejný ochránce práv v této věci konstatoval, že chce-li vězněná osoba udržovat telefonický kontakt se svým nezletilým potomkem, měla by věznice učinit maximum možného, aby mu pravidelný kontakt umožnila, i s ohledem na dobu, která je dle vězněné osoby pro nezletilého pro takový kontakt nejpříhodnější.⁵⁹

3. NÁVŠTĚVY

Odsouzený má právo přijímat v čase určeném ředitelem věznice návštěvy blízkých osob na dobu 3 hodin během jednoho kalendářního měsíce.⁶⁰

Ochránce doporučil Vězeňské službě umožnit odsouzeným přijímat návštěvy v délce více než 3 hodiny měsíčně. Zákonnou tříhodinovou délkou návštěvy u odsouzených považuje veřejný ochránce práv za překonaný minimální standard, který neodpovídá modernímu pojetí výkonu trestu, zaměřenému na přizpůsobování vězeňských podmínek životu na svobodě a udržování kontaktu se svou rodinou. Ochránce je v tomto ohledu ve shodě s doporučením CPT, který ve zprávě z návštěvy ČR v roce 2014 doporučil, aby všichni odsouzení mohli přijímat návštěvy po dobu alespoň jedné hodiny každý týden.⁶¹

Někteří odsouzení, které navštěvují osoby blízké z větší vzdálenosti, upřednostní zpravidla návštěvu jedenkrát měsíčně v zákonné délce tří hodin; u jiných odsouzených bude praktičtější častější kontakt s jejich blízkými. Ochránce proto doporučil, aby věznice umožnila tzv. dělení návštěv dle potřeb jednotlivých odsouzených.

V odůvodněných případech může ředitel věznice rozhodnout, že z bezpečnostních důvodů se návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.⁶² Ochránce se v jednom případě zabýval i materiálními

⁵⁸ K pojmu osoba blízká se rovněž vyjádřil i Ústavní soud, a to konkrétně v nálezu ze dne 9. 7. 2018, sp. zn. II. ÚS 955/18, kdy konstatoval, že osobou blízkou může být i přítel, neboť přátelství může v některých případech představovat stejně pevné, anebo dokonce i silnější pouto, nežli je tomu u rodinných vztahů.

⁵⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 29. srpna 2016, sp. zn. 4635/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4364>

⁶⁰ Ustanovení § 19 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

⁶¹ EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Zpráva pro vládu České republiky o návštěvě České republiky, kterou CPT vykonal ve dnech 1. až 10. 4. 2014 [online]. Štrasburk: Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání (CPT) [cit. 26. 2. 2019], s. 48. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/documents/cze/2015-18-inf-cze.pdf>

⁶² Ustanovení § 19 odst. 6 zákona o výkonu trestu. Blíže informace o tzv. bezkontaktních návštěvách jsou také obsaženy v kapitole Monitoring návykových látek.

a technickými podmínkami při provádění bezkontaktních návštěv, přičemž kritizoval zejména nedostatečný počet telefonních sluchátek, špatnou slyšitelnost v nich či nedostatečný prostor pro usazení návštěv před přepážkou.⁶³

Ochránce v rámci systematických návštěv kritizoval praxi věznic, ve kterých byly stoly v návštěvní místnosti uspořádány líniovým způsobem. V takových případech je minimalizováno soukromí při návštěvách, vězněné osoby se vzájemně rušily; navíc může docházet k tomu, že se informace zcela soukromého rázu, kterou si v průběhu návštěvy vězněná osoba předává s osobou blízkou, dostane k „nepovolaným uším“ jiného vězně a může být následně vůči němu zneužita. Ochránce tedy doporučil, aby návštěvní místnost byla primárně v tzv. restauračním uspořádání (samostatné stoly). Pouze v individuálně odůvodněných případech lze volit jiné uspořádání (např. s ohledem na kontrolu a předávání návykových látek). Návštěvní místnosti by měly být rovněž vybaveny nápojovými či jídelními automaty, případně by zde měla být možnost zakoupit potřebné občerstvení po dobu trvání návštěvy ve vězeňské kantýně.⁶⁴ Věznice by rovněž měla mít zřízenou místnost pro návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly, neboť se může jednat o významný motivační činitel a realizace takových návštěv podporuje udržení rodinných vazeb.

Ochránce v minulosti kritizoval postup věznice, která neumožnila vězni na jeho žádost **úcast na pohřbu** bratra formou přerušení výkonu trestu a takovou žádost zamítla bez dostatečného odůvodnění.⁶⁵

Návštěvní
místnosti

Úcast na
pohřbu

4. BALÍČKY

Odsouzený má právo jedenkrát za šest měsíců přijmout balíček s potravinami a věcmi osobní potřeby do hmotnosti 5 kg.⁶⁶ Uvedená omezení se nevztahují na balíčky obsahující prádlo, oděv a potřeby k realizaci programu zacházení, pro vzdělávání nebo zájmovou činnost, knihy, denní tisk, časopisy a potřeby k vedení korespondence. Vězněným osobám mohou být také zasílány finanční prostředky, které se zaúčtují na jejich konta ve věznici.

Balíčky podléhají kontrole Vězeňské služby. Při kontrole jsou využívány technické prostředky a služební kynologie. Nelze-li je využít, rozhodne o dalším postupu odpovědný zaměstnanec věznice. Při manipulaci s potravinami a věcmi osobní potřeby je nutné dodržovat hygienická pravidla, přiměřeně šetřit a chránit kontrolované věci před znehodnocením a poškozením.⁶⁷

Právo
jedenkrát za
šest měsíců
přijmout
balíček

⁶³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 16. října 2018, sp. zn. 5861/2018/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6260>

⁶⁴ Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016 [online], s. 50, dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26].

⁶⁵ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 24. srpna 2016, sp. zn. 1640/2016/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4676>

⁶⁶ Ustanovení § 24 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

⁶⁷ Podrobnosti k přijetí a kontrole balíčků lze nalézt v NGR č. 39/2012, o postupu, povolování, příjmu, evidenci, kontrole a výdeji balíčku obviněným, odsouzeným a chovancům. Při kontrole balíčků jsou využívány technické prostředky a služební kynologie.

5. STYK RODIČŮ VYKONÁVAJÍCÍCH TREST ODNĚTÍ SVOBODY S DĚTMI

Ochránce zaznamenal nárůst podnětů, ve kterých si rodiče vykonávající trest odnětí svobody stěžují na omezení svého styku s nezletilými dětmi. Návštěvy dětí ve věznicích nelze a priori považovat za nevhodné. Obavy ohledně vhodnosti kontaktu vězňů s nezletilými dětmi jsou na jednu stranu pochopitelné, na druhou stranu je však třeba zdůraznit právo na rodinný život a právo na pokud možno přímý (formou návštěv) i nepřímý styk (prostřednictvím telefonu nebo jiných komunikačních médií) se svými nezletilými dětmi. Problematice se věnuje i Ústavní soud.⁶⁸

Dětský koutek
v návštěvní
místnosti

Ze systematických návštěv věznic ochránce ví, že vězeňství prochází pozvolným vývojem, který směřuje k otevírání se rodinným příslušníkům, a to i dětem. **Zřízení dětského koutku v návštěvní místnosti** má dle ochránce své plné opodstatnění. Specifickou otázkou je i kontakt vězněné osoby s nezletilým dítětem. Ochránce doporučil, aby standardně byl umožňován kontakt mezi odsouzeným a dětskými návštěvníky v průběhu návštěvy. K omezením může být přikročeno pouze ve zcela výjimečných individuálních případech na základě vyhodnocení bezpečnostních rizik.⁶⁹

Není-li styk vězněného rodiče s nezletilým dítětem upraven soudním rozhodnutím, záleží na dohodě rodičů, jak bude probíhat. Významnou roli zde však hraje orgán sociálně-právní ochrany dětí⁷⁰, který má možnost na rodiče v tomto ohledu působit.

Zájem dítěte

Samozřejmě je třeba vždy zvažovat především **zájem dítěte**, a to s přihlédnutím k jeho věku, uzpůsobení věznice pro návštěvy dětí, typu trestného činu, kterého se rodič dopustil (tedy zda se nejednalo o trestný čin směřující vůči dítěti). Je třeba zvažovat i četnost a typ (formu) kontaktu vězněného rodiče s dítětem. Přímý kontakt dítěte s rodičem může být v některých případech nevhodný. V těchto případech lze přímý kontakt nahradit alespoň kontaktem nepřímým.

⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017, sp. zn. II. ÚS 22/17I: „Oproti tomu automatický předpoklad možné traumatizace nezletilých, kteří možnost návštěvy jakékoliv blízké osoby (tedy nikoliv nutně jen rodiče) ve věznici využijí, se Ústavnímu soudu jeví jako poněkud jednostranný a blíže neodůvodněný. Ústavní soud připouští, že konfrontace dítěte nízkého věku s odsouzením jednoho z rodičů k výkonu trestu odnětí svobody nebo se samotným prostředím věznice nemusí být vždy v zájmu nezletilého, nicméně tento závěr by měl být ze strany soudů vždy alespoň minimálním způsobem zdůvodněn. Negativní dopad na psychické zdraví dětí a jejich vztah ke stěžovateli však v tomto případě krajský soud pouze předvídá, a to bez jakýchkoliv relevantních podkladů, aniž by sám k takovým závěrům disponoval dostatečnými odbornými znalostmi. Zcela přitom opomíjí také druhou stranu problému, tedy možnost, že v zájmu nezletilých dětí naopak nemusí být to, že jednoho z rodičů s ohledem na délku výkonu trestu třeba i několik let neuvídí nebo s ním dokonce vůbec nebudou v kontaktu...“

⁶⁹ *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016* [online] s. 47 a násl., dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

⁷⁰ Podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

III.

Přemístění do jiné věznice

Nejčastějším důvodem požadavku odsouzených k přemístění do jiné věznice je být blíže ke své rodině a usnadnit tak zejména pro osoby blízké realizaci návštěv ve věznici.

Ochránce nemůže Vězeňské službě autoritativně nařídit přemístění odsouzeného, pouze může prošetřit, zda **žádost** o přemístění byla vyřízena řádně, včas a zda byl s výsledkem vyřízení žadatel seznámen. V podnětu k ochránci by měl stěžovatel zejména uvést, kdy o přemístění do jiné věznice žádal (případně, kdy jeho žádost byla vyřízena), do jaké věznice chtěl být přemístěn a z jakých důvodů byla taková žádost zamítnuta.

Odsouzený se přemístí do jiné věznice na dobu nikoliv přechodnou:

- a) rozhodnutím Generálního ředitelství Vězeňské služby z důvodů hodných zvláštního zřetele v zájmu zabezpečení plnění účelu výkonu trestu nebo zabezpečení plnění úkolů Vězeňské služby anebo z důvodu poskytnutí potřebných zdravotních služeb,
- b) po vzájemné dohodě ředitelů věznic stejného základního typu a stupně zabezpečení věznice s ostrahou uplatňujících obdobné programy zacházení s odsouzenými za účelem prohloubení výchovného vlivu výkonu trestu nebo **na základě kladného rozhodnutí o žádosti odsouzeného** nebo jemu blízkých osob.⁷¹

Je-li vedeno řízení o podmíněném propuštění, o přeřazení odsouzeného do věznice jiného typu nebo o návrhu na umístění odsouzeného do oddělení s nižším stupněm zabezpečení věznice s ostrahou, je třeba dbát, aby odsouzený nebyl bez závažného důvodu přemísťován do věznice mimo obvod soudu, který takové řízení vede.⁷² V jednom z případů se ochránce zabýval přemístěním odsouzeného poté, co u něj bylo prokázáno užívání mobilního telefonu. Tento postup lze označit jako důvodný, ale současně musí být zohledněny rodinné a sociální vazby (zvláště pak u fungující rodiny) a dále pak i blížící se propuštění z výkonu trestu, kdy by se odsouzený měl připravovat na návrat do svého sociálního prostředí.⁷³

Podrobnější informace k vyřizování žádostí o přemístění do jiné věznice jsou obsaženy ve vnitřním předpise Vězeňské služby.⁷⁴

Žádost

**Důvody
hodné
zvláštního
zřetele**

**Kladné
rozhodnutí
o žádosti
odsouzeného**

⁷¹ Ustanovení § 10 odst. 1 řádu výkonu trestu.

⁷² Ustanovení § 10 odst. 2 řádu výkonu trestu. Blíže také Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 6. srpna 2013, sp. zn. 2939/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2064>

⁷³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 15. června 2011, sp. zn. 2079/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6192>

⁷⁴ NGR č. 42/2015, kterým se stanoví některé podrobnosti pro umístování a přemísťování odsouzených do konkrétní věznice ve Vězeňské službě České republiky.

1. NÁLEŽITOSTI ŽÁDOSTI

Je nezbytné, aby každá žádost o přemístění byla odůvodněná a taková žádost by měla být podána ve věznici, kde je odsouzený aktuálně umístěn. Žádost o přemístění do jiné věznice může odsouzený opakovat nejdříve po uplynutí tří měsíců od vyřízení jeho předchozí žádosti.⁷⁵ Uvedené však neplatí, pokud je taková žádost podaná osobou blízkou k odsouzenému a odsouzený se k takové žádosti připojí.

2. KAPACITNÍ DŮVODY ZAMÍTNUTÍ ŽÁDOSTI O PŘEMÍSTĚNÍ

Velmi častými důvody zamítnutí žádosti o přemístění, se kterými se ochránce setkává, jsou kapacitní důvody. Pokud je žádaná věznice skutečně zcela kapacitně naplněna, jedná se o objektivní důvod nemožnosti přemístění a ochránce nemůže odsouzenému v takové situaci pomoci. V případě, že odsouzenému je zamítnuta žádost o přemístění z kapacitních důvodů, bude následně v závislosti na uvolněné kapacitě osloven a v případě jeho trvajících zájmu bude přemístění realizováno. Ředitelé věznic přihlížejí k pořadníku odsouzených žádajících o přemístění a postupně (v případě uvolnění kapacity) mohou jednotlivým žádostem vyhovět.⁷⁶ Další podaná žádost o přemístění do věznice, která dřívější žádost o přemístění zamítlá z kapacitních důvodů, je tedy vzhledem k výše uvedenému zbytečná.

Nutno podotknout, že v případě, kdy věznice není zcela kapacitně naplněna, je nutné vzít v potaz i potřebu volných míst pro nově příchozí odsouzené, dále pak pro odsouzené, kteří jsou na přechodnou dobu umístěni mimo svou kmenovou věznici (např. za účelem eskorty); rovněž může mít věznice volnou kapacitu pouze na specializovaných odděleních či na odděleních pro zařazení do jiného typu věznice či stupně zabezpečení ve věznici typu s ostrahou, než do kterých může být žadatel zařazen.⁷⁷

Informace o tom, do které věznice by žadatel mohl být přemístěn z hlediska typů či stupně zabezpečení, by měl odsouzenému sdělit vychovatel či jiný zaměstnanec věznice. Obdobně by měli být civilní zaměstnanci věznice schopni poskytnout vězni informaci o kapacitní naplněnosti žádaných věznic tak, aby se mohl rozhodnout, do které z věznic bude žádat o přemístění.⁷⁸

⁷⁵ Ustanovení § 26 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

⁷⁶ Ochránce se ve svém šetření již několikrát zabýval tím, zda věznice dodržují povinnost vést pořadník odsouzených, kterým byla žádost o přemístění zamítnuta z kapacitních důvodů. Srov. např. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. ledna 2017, sp. zn. 5548/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6170>

⁷⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. srpna 2013, sp. zn. 4100/2013/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2054>

⁷⁸ Na webových stránkách Vězeňské služby jsou veřejně dostupná data k aktuální obsazenosti všech věznic. Viz <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/tydenni-statisticke-hlaseni/> [cit. 26. 2. 2019].

3. VYŘÍZENÍ ŽÁDOSTI O PŘEMÍSTĚNÍ

Žádost o přemístění musí být vyřízena ve lhůtě 30 dnů od jejího převzetí věznicí. Zamítnutí žádosti o přemístění musí být věznicí řádně odůvodněno uvedením konkrétních skutečností bránících přemístění odsouzeného. Uvedení důvodů pouze v obecné rovině (např. kapacitní důvody) není dle ochránce dostatečné.⁷⁹

4. VZDÁLENOST OD MÍSTA BYDLIŠTĚ

Ochránce se velmi často setkává s jedním mýtem, který je zakořeněn mezi odsouzenými. Mnozí odsouzení tvrdí, že mají právní nárok být umístěni nejdále 100 km od svého bydliště. Pravdou je, že při rozhodování o umístění odsouzených se Generální ředitelství Vězeňské služby řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzenými realizovaných v jednotlivých věznicích, možností poskytovat nebo zajišťovat potřebné zdravotní služby a **podle možností** též přihlíží k tomu, aby **odsouzený vykonával trest co nejlíže místu pobytu blízkých osob**.⁸⁰

5. DOČASNÉ PŘEMÍSTĚNÍ

Ochránce se ve své činnosti zabýval i tím, které věci musí být odsouzeným umožněny vzít si na eskortu, resp. při přemístění do jiné věznice na dobu přechodnou. Věznice by v zásadě měla umožnit odsouzeným mít při eskortě a v době přechodného pobytu v jiné věznici např. učebnice či jiné studijní materiály vhodné pro samostudium.⁸¹

⁷⁹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. září 2018, sp. zn. 4418/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2402>

⁸⁰ Ustanovení § 7 odst. 1 řádu výkonu trestu. ESLP v této souvislosti v minulosti konstatoval, že v důsledku nepřemístění vězněného do věznice blíže jeho domovu došlo k porušení jeho práva na respektování rodinného života podle článku 8 Úmluvy; viz rozsudek ESLP dne 23. října 2014, Vintman proti Ukrajině, stížnost č. 28403/05, dostupné online v databázi HUDOC. Případ konkrétně spočíval v tom, že v prosinci 2001 byl pan Vintman umístěn k výkonu trestu odnětí svobody do věznice pro doživotně odsouzené, která se nacházela přibližně 700 km od jeho domova, kde stěžovatel před svým zadržením žil se svojí matkou. Cesta vlakem do věznice trvala přibližně 12 až 16 hodin. Stěžovatel i jeho matka opakovaně žádali Vězeňskou službu, aby byl přemístěn do některé z věznic blíže jeho bydliště a jeho matka jej mohla snadněji navštěvovat. Poukazovali přitom na vzdálenost, kterou musí matka absolvovat vlakem, na její vysoký věk (ročník 1938) a špatný zdravotní stav (středně těžká invalidita). Všechny jejich žádosti byly Vězeňskou službou zamítnuty. V roce 2009 byl rozhodnutím Nejvyššího soudu doživotní trest stěžovateli změněn na trest odnětí svobody v délce trvání 15 let. V návaznosti na to byl stěžovatel v prosinci roku 2009 rozhodnutím vězeňské služby přemístěn do jiné věznice, která se však nacházela ještě dále od jeho předchozího bydliště (přibližně 1 000 km); cesta vlakem do této věznice trvala 19 až 23 hodin. Žádosti stěžovatele a jeho matky o přemístění do některé věznice blíže jeho domovu byly Vězeňskou službou opět zamítnuty.

⁸¹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 28. března 2017, sp. zn. 2324/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6280>

IV.

Stravování a specifické stravovací nároky

Právní předpisy garantují vězněným osobám poskytování pravidelné stravy za podmínek a v hodnotách, které odpovídají požadavku udržení zdraví a přihlížejí k jejich zdravotnímu stavu, věku a obtížnosti vykonávané práce. V rozsahu, v jakém to umožňuje provoz věznice, se přitom přihlíží k požadavkům kulturních a náboženských tradic vězněných osob.⁸²

1. KVALITA A KVANTITA POSKYTOVANÉ STRAVY

Posouzení kvality a kvantity poskytované stravy znamená posouzení toho, zda strava je dostatečná, zda je chutná, zda má přiměřenou teplotu a zda je vhodné její složení⁸³ (např. i z hlediska víry). V jednom z případů zjistil ochránce pochybení věznice, když do jídelničky byl v rámci muslimské stravy zařazen produkt obsahující komponenty vepřového masa.⁸⁴

2. POSKYTOVÁNÍ SPECIFICKÉHO DRUHU STRAVY Z NÁBOŽENSKÝCH DŮVODŮ

Právní rámec pro posouzení práva přijímat specifickou stravu u odsouzených, kteří ji vyžadují z náboženských důvodů, nalezneme zejména v článku 16 Listiny, jenž zaručuje náboženskou svobodu jednotlivce. Obdobně dle článku 9 Evropské úmluvy má každý právo na svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání; toto právo zahrnuje svobodu změnit své náboženské vyznání nebo přesvědčení, jakož i svobodu projevat své náboženské vyznání nebo přesvědčení sám nebo společně s jinými, ať veřejně, nebo soukromě, bohoslužbou, vyučováním, prováděním náboženských úkonů a zachováváním obřadů. Podle ESLP může neposkytnutí stravy,

⁸² Ustanovení § 16 zákona o výkonu trestu.

⁸³ Složení, množství a nutriční hodnotu potravin určují stravní normy v rámci finančního limitu na den a osobu stanoveného NGR č. 36/2014, o stravování ve Vězeňské službě České republiky. Vězněným osobám může být přiznána i léčebná výživa; o jejím přiznání, druhu a délce trvání rozhoduje lékař a ochránce nemůže posoudit z odborného hlediska, zda dieta má či nemá být vězněné osobě přiznána. ESLP v rozsudku ze dne 13. března 2018, stížnost č. 10839/09 Ebedin Abi proti Turecku konstatoval, že neposkytnutím vězeňské stravy, která by odpovídala dietě, jež byla stěžovateli z důvodu jeho zdravotních problémů předepsána lékařem, byl stěžovatel vystaven špatnému zacházení ve smyslu článku 3 Úmluvy.

⁸⁴ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 30. srpna 2016, sp. zn. 6578/2015/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6172>

kteřou předepisuje určité náboženské vyznání, znamenat porušení článku 9 Evropské úmluvy, zvláště jde-li o stravu, která není ani nákladná, ani náročná na přípravu (srov. Jakóbski proti Polsku, rozsudek, 7. 12. 2010, č. 18429/06).⁸⁵

Ochránce konstatoval, že základní **právo na projevení náboženství** neplatí absolutně, je možné je omezit. Takové omezení však musí být zakotveno zákonem a musí být v demokratické společnosti nezbytné (přiměřené) k dosažení některého legitimního cíle (ochrana veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých). To platí např. i v případě povolování studené stravy v době ramadánu. Věznice v těchto případech musí vést úvahu o tom, zda a v čem požadovaná strava ohrožuje veřejnou bezpečnost, pořádek, zdraví a mravnost nebo práva a svobody druhých, to vše s přihlédnutím ke kritériím nezbytnosti a přiměřenosti omezení základního práva.⁸⁶

Právo na
projevení
náboženství

3. NEPŘIJATELNOST POSUZOVÁNÍ VÍRY

V praxi se ochránce setkal se situací, kdy věznice poskytnou odsouzeným specifický druh stravy z náboženských důvodů pouze za předpokladu, že je jejich víra „ověřena“ a je dáno „dobrozdaní“ vězeňského kaplana o tom, že konkrétní odsouzený je skutečně daného vyznání (skutečně a pravidelně je v rámci možností uvěznění praktikuje).⁸⁷ Věznice či vazební věznice nejsou však dle ochránce v pozici, kdy by mohly hloubku víry, vyznání či světonázoru vězňených osob hodnotit a následně na základě této úvahy mohly odmítnout požadavek vězňených osob k volbě stravy z náboženského důvodu či světonázoru.

Právo vězňených osob na specifický druh stravy odůvodněné jejich vírou může být omezeno pouze zákonem, a nikoliv posouzením vězeňského kaplana o tom, zda taková víra je pevná a skutečná, či zpochybňováním, zda vězňená osoba je vůbec věřící. Působení vězeňských kaplanů by mělo směřovat (zjednodušeně) k hledání cesty k víře či k jejímu upevnování, nikoliv k rozkrývání toho, zda jsou vězňeni dostatečně pevní ve své víře.

4. VEGETARIÁNSTVÍ JAKO PŘESVĚDČENÍ

I v případě, že by některý z vězňených tvrdil, že je vegetarián a jedná se o jeho světonázor, neměl by nikdo posuzovat, nakolik je o tomto svém světonázoru skutečně přesvědčen, a kontrolovat, zda si přece jen někdy nedá k jídlu nějaké maso. V takovém případě by vězňeni měla být přiznána vegetariánská strava bez dalšího. Evropská úmluva totiž chrání nejen svobodu projevu náboženství, ale také přesvědčení.

⁸⁵ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 986. Stěžovatel v daném případě několikrát požádal o podávání bezmasé stravy kvůli tomu, že jeho náboženské vyznání klade na stravu zvláštní nároky. Tvrdil, že je buddhista a že dodržuje stravovací návyky mahajánského buddhismu, podle kterých by se měl člověk zdržet požívání masa. Všechny jeho žádosti byly zamítnuty.

⁸⁶ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 3. října 2016, sp. zn. 1898/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4864>

⁸⁷ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 10. července 2017, sp. zn. 1271/2017/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5312>

Různé typy světonázoru

Přítom **přesvědčení může zahrnovat různé typy světonázoru**. Aby bylo přesvědčení hodno ochrany dle čl. 9 Evropské úmluvy, musí se jednat o přesvědčení seriózní, dlouhodobé a v demokratické společnosti akceptovatelné. Tuto charakteristiku vegetariánství naplňuje.⁸⁸

Věznici přitom obvykle stačí poměrně málo, aby uvedenému požadavku vyhověla; stačí jen rozšířit počet osob, kterým je poskytován daný druh stravy. Nejedná se o opatření, které by bylo spojeno s nějakými finančními náklady, s problematickými či zdlouhavými administrativními úkony.

⁸⁸ Srov. KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 972.

V.

Povolování a užívání věcí

Zákon o výkonu trestu a řád výkonu trestu stanoví, které věci může mít odsouzený u sebe, které si může zakoupit nebo mu mohou být zaslány do věznice. Další věci může jednotlivě povolit ředitel věznice nebo pověřený zaměstnanec. Odsouzený si může u sebe ponechat **písemnosti související s trestním řízením**, které bylo nebo je proti němu vedeno, a další úřední písemnosti; v množství přiměřeném možnostem jejich uložení v poskytnuté skříňce fotografie, dopisy, právní předpisy, vlastní knihy, časopisy a noviny. Odsouzený může mít u sebe též **kapesní nebo náramkové hodinky**, které neobsahují komunikační nebo záznamové zařízení, psací potřeby, věci potřebné k vedení běžné korespondence, snubní prsten, ruční mlýnek na kávu, elektrický holicí strojek, hrneček na nápoje a základní hygienické potřeby. **Radiopřijímač** napájený z vlastního zdroje je odsouzenému povolen po provedení odborné technické kontroly.⁸⁹

Písemnosti související s trestním řízením

Kapesní nebo náramkové hodinky

Radiopřijímač

Dostatečný program aktivit (práce, vzdělávání, sport atd.) má zásadní význam pro celkovou situaci vězňených osob.⁹⁰ Proto pokud tomu nebrání bezpečnostní důvody, mělo by být odsouzeným umožňováno mít u sebe věci určené k plnění programu zacházení, ale také ke smysluplnému trávení volného času.

1. POVOLOVÁNÍ DALŠÍCH VĚCÍ

Zákon o výkonu trestu stanoví, že odsouzenému lze v odůvodněných případech umožnit zakoupení, zaslání, případně dovezení a **používání dalších věcí, které mají vztah k zajištění jeho dalšího vzdělávání, programu zacházení** s odsouzeným, případně zájmové činnosti. Takové věci je možné povolit, pokud jejich množství, povaha nebo užívání nebudou narušovat pořádek v ubytovacím prostoru nebo škodit na zdraví anebo omezovat ostatní odsouzené.⁹¹ Odsouzenému se nepředávají věci, které odporují účelu výkonu trestu nebo které není dovoleno mít u sebe, zejména věci, kterými by mohl ohrozit život a zdraví vlastní nebo jiných osob.⁹²

⁸⁹ Ustanovení § 4 řádu výkonu trestu.

⁹⁰ Výňatek z druhé obecné zprávy [CPT/Inf (92) 3], bod 47. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/lang/cze/cze-standards.pdf>

⁹¹ Ustanovení § 22 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

⁹² Ustanovení § 24 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

2. PSACÍ POTŘEBY

Psací potřeby jsou v zásadě povolené. Ochránce však v případě gelových fixů, kříd a vodových barev připustil možnost jejich využívání pouze pod dozorem, jelikož by mohly obsahovat drogy. Takové omezení je však možné, pokud nelze technickými prostředky ověřit přítomnost drog a věznicí umožňuje používání alespoň částečné alternativy např. v podobě pastelek.⁹³

3. NÁBOŽENSKÉ PŘEDMĚTY

V případě zákazu náboženských předmětů (růženec, kobereček, pokrývka hlavy) musí věznicí uvést, zda a v čem tyto předměty ohrožují veřejnou bezpečnost, pořádek, zdraví a mravnost nebo práva a svobody druhých (jaký legitimní cíl nepovolení náboženských předmětů sleduje).⁹⁴ V situaci, kdy věznicí přistoupí k jejich omezení, by měla usilovat o hledání možných alternativ, aby nepřiměřeně nezasahovala do práva projevovat náboženství nebo víru.⁹⁵

4. DALŠÍ VĚCI

Ochránce shledal pochybení věznicí, když odmítala odsouzené ponechat v užívání výkladové karty, které si sama vyrobila, ale nepožádala o jejich zapsání do seznamu povolených věcí.⁹⁶ V dalším případě byl kázeňsky potrestán odsouzený, který měl u sebe digitální hru (Tetris), avšak měl na ní neplatnou pečeť o kontrole el. přístroje. Ochránce neshledal důvody pro nepovolení digitální hry bez výstupu na ostatní média a kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení na sedm dnů s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení tak považoval za nepřiměřený.⁹⁷

**Kontaktní
čocky**

Jedna z odsouzených namítala, že ji věznicí nechce povolit **kontaktní čocky** i přesto, že jí při nástupu do výkonu trestu byla diagnostikována krátkozrakost. Věznicí vyžadovala další specializované vyšetření. Ochránce shledal tento požadavek věznicí jako nadbytečný a zbytečně zatěžující jak odsouzenou, tak zdravotnické pracovníky, a proto shledal pochybení věznicí, když dodatečné vyšetření vyžadovala.⁹⁸

⁹³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 27. dubna 2016, sp. zn. 1339/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3972>

⁹⁴ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 6. června 2016, sp. zn. 1898/2016/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4862>

⁹⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. července 2014, sp. zn. 2445/2014/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6284>

⁹⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 27. dubna 2016, sp. zn. 1339/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3972>

⁹⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 15. června 2015, sp. zn. 2101/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3644>

⁹⁸ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 29. června 2013, sp. zn. 453/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1710>

Ve stejném případě věznice zakázala nosit všem odsouzeným šperky během návštěv k zabránění průniku nepovolených věcí do věznic. Z toho důvodů nemohla odsouzená nosit ani snubní prsten během návštěvy. Dle názoru ochránce nepředstavuje klasický snubní prsten žádné bezpečnostní riziko. Při zohlednění toho, že jsou odsouzené podrobovány osobní prohlídce po návštěvě, kdy lze snadno ověřit, zda odsouzená má snubní prsten, případně zda jej nevyužívá jako skrýš pro pronesení nepovolených předmětů, konstatoval ochránce pochybení věznice při nepovolení nosit snubní prsten na návštěvy (nikoliv však šperky). Věznice namítala (mimo jiné), že je v některých případech obtížné odlišit snubní prsten od běžného prstenu, tuto argumentaci ochránce akceptoval.⁹⁹

Ochránce se vyjadřoval také k množství povolených věcí. Věznice je oprávněna omezit množství předmětů předaných z balíčku. Musí však uvést důvody, pro které tak činí, a tyto důvody musí být zařaditelné do kategorií narušení pořádku nebo narušení bezpečnosti nebo škody na zdraví.¹⁰⁰

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 13. září 2017, sp. zn. 2670/2017/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5906>

Obtěžování
Zastrašování
Fyzické útoky

Povinnost řádné péče o svěřené osoby, kterou má vězeňský personál zabezpečit, zahrnuje odpovědnost za jejich ochranu před jinými vězni, kteří jim chtějí způsobit újmu. Ve skutečnosti jsou násilné incidenty mezi vězni běžným jevem ve všech vězeňských systémech; představují celý rozsah jevů od jemných forem **obtěžování** přes otevřené **zastařování** až po vážné **fyzické útoky**.¹⁰¹

1. DYNAMICKÁ BEZPEČNOST

Prevence šikany Prevenci šikany může pomoci, pokud je vězeňský personál schopný rozpoznat potenciální problém a musí být odhodlaný i řádně vycvičený, aby v případě nutnosti zasáhl. Rozhodujícím faktorem je v tomto ohledu existence pozitivních vztahů mezi personálem a vězni, založených na konceptu bezpečné věznice a řádné péče; po nejvíce to závisí na personálu a jeho přiměřených schopnostech v oblasti mezilidské komunikace.^{102, 103}

2. POVINNOSTI VĚZEŇSKÉ SPRÁVY

Ochrana proti
neoprávně-
nému násilí
a ponižování
lidské důstoj-
nosti

Účinná
opatření

Odsouzeným má být poskytována ochrana proti neoprávněnému násilí a ponižování lidské důstojnosti. K zajištění ochrany mají zaměstnanci Vězeňské služby povinnost **učinit neprodleně opatření** nezbytná k zamezení takového jednání a současně **oznámít** tuto skutečnost řediteli věznice. Oznamovací povinnost zaměstnancům Vězeňské služby mají i odsouzení, pokud se dozví o porušování práv. Ředitel věznice je povinen **důsledně a neodkladně prošetřit** každé hlášení, dopis nebo jinou informaci týkající se porušení práv odsouzených a **přijmout účinná opatření** k zabránění v pokračování porušování těchto práv. Ředitel věznice také musí **zamezit kontaktu agresora a oběti**, ať je již agresor z řad personálu, či odsouzených.¹⁰⁴

¹⁰¹ Výňatek z jedenácté obecné zprávy [CPT/Inf (2001) 16], bod 27. In: EVROPSKÝ VÝBOR PRO ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ (CPT). Standardy CPT [online]. CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2004 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/16806cd1fb>

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Obdobně též: MURDOCH, J., JIŘIČKA, V. *Combating ill-treatment in prisons. A handbook for prison staff with focus on the prevention of ill-treatment in prison*. Council of Europe, 2016. 92 s. [online], dostupné z: <https://rm.coe.int/combating-ill-treatment-in-prison-2-web-en/16806ab9a7> [cit. 26. 2. 2019]

¹⁰⁴ Ustanovení § 35 řádu výkonu trestu.

3. POVINNOST PROVÉST ÚČINNÉ VYŠETŘOVÁNÍ

Z pozitivních závazků čl. 3 Evropské úmluvy vyplývá státu povinnost chránit člověka před špatným zacházením ze strany jiných osob, a pakliže již ke špatnému zacházení došlo, musí stát celou záležitost účinně vyšetřit. Povinnost provést účinné vyšetřování má stát tehdy, jestliže stěžovatel o zacházení, jež je v rozporu s čl. 3 Evropské úmluvy, vznesl tzv. **hájitelné tvrzení**. Přitom za hájitelné tvrzení lze požadovat to, které (zjednodušeně) není zcela nedůvěryhodné. Jiná definice popisuje hájitelné tvrzení jako takové, které je „dostatečně konkrétní, v čase neměnné, v základních rysech odpovídající prostorovému uspořádání místa, časově možné apod.“¹⁰⁵ Účinným vyšetřováním se pak rozumí takové, které je schopno vést k odhalení a potrestání odpovědných osob.¹⁰⁶

Hájitelné
tvrzení

4. DŮSLEDNÉ ŠETŘENÍ

Odsouzený namítal nečinnost oddělení prevence a stížností, poté co byl na cele napaden jinými odsouzenými. Po přemístění na jiný oddíl byl odsouzený znovu napaden. Šetření násilí musí mít v případě vznesení hájitelného tvrzení o špatném zacházení takové kvality, aby dostalo požadavku účinného vyšetřování. Je vhodné, aby v případě, kdy jsou k dispozici, byly slyšeny svědecké výpovědi, a orgány, které šetří násilí, nespolečaly výhradně na písemné záznamy.¹⁰⁷

Svědecké
výpovědi

V dalším případě si odsouzený stěžoval, že při nástupu trestu byl dozorcem násilně převlečen do určeného oděvu. V průběhu šetření nebyla vyslechnuta druhá osoba, která byla převlékání přítomna, ani dotazován lékař na případné známky násilí u stěžovatele. Ochránce proto shledal pochybení věznice, když neprošetřila oznámené násilí řádně.¹⁰⁸

Věznice by měla o rozhovorech s odsouzenými při prošetřování násilí činit záznamy, aby později mohla prokázat, že dostala své povinnosti vést důsledné šetření.¹⁰⁹

Záznamy

5. NEODKLADNÉ ŠETŘENÍ

Odsouzený měl být napaden ostatními odsouzenými na chodbě a následně na cele. Jeho tvrzení o tom, kdo ho napadl, nebylo možné prokázat z důvodu protichůdných tvrzení a nedostatečně kvalitního kamerového záznamu. Ochránce však shledal

¹⁰⁵ Poprvé tento požadavek zformuloval Evropský soud pro lidská práva ve věci Assenov a další proti Bulharsku ze dne 28. 10. 1998. In: KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 431-432.

¹⁰⁶ Tamtéž.

¹⁰⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 3. února 2016, sp. zn. 5325/2015/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3648>

¹⁰⁸ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 26. srpna 2016, sp. zn. 5445/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4344>

¹⁰⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 7. července 2015, sp. zn. 1912/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6294>

pochybení v tom, že šetření dotčené orgány zahájily až 13 dní po napadení. To nelze považovat za neodkladné prošetření.¹¹⁰

V dalším případě zaměstnanci bezprostředně zamezili násilí (zákrok příslušníka Vězeňské služby) a věznice přijala další bezpečnostní opatření (ubytování na jinou celu, samostatné vycházky, přemístění do jiné věznice), ale svědci, kteří mohli vnést do případu napadení více světla, byli vyslechnuti až 12 dní po napadení.¹¹¹

6. PŘIJETÍ ÚČINNÝCH OPATŘENÍ

V jiném případě odsouzený opakovaně věznicí oznamoval, že je na pracovišti vystaven psychickému a fyzickému násilí ze strany odsouzených. Věznice však jeho tvrzení neprošetřila a naopak mu uložila kázeňský trest za to, že jednoho dne odmítl na uvedené pracoviště nastoupit.

**Vyřazení
odsouzeného
z proble-
matického
pracoviště**

Ochránce shledal pochybení věznice v uložení kázeňského trestu oběti násilí, která se mu postavila na odpor nenastoupením do práce. Za nutný krok k předcházení násilí považoval ochránce vyřazení odsouzeného z problematického pracoviště, případně přearažení na jiné pracoviště.¹¹²

V dalším případě ředitel věznice pochybil, když nepřijal opatření spočívající v přemístění jednoho z odsouzených, i když proti němu byla vedena dvě trestní řízení z důvodu násilí na ostatních odsouzených. Samotní odsouzení podali také několik stížností proti tomuto pachateli násilí.¹¹³

7. ZAMEZENÍ KONTAKTU AGRESORA A OBĚTI

Odsouzený byl napaden jiným odsouzeným poté, co oznámil, že mu vykradli skříňku. Po ošetření v nemocnici byl napadený odsouzený vrácen na původní oddíl, kde byl přítomen odsouzený, který napadení přihlížel a původní agresor byl přeložen pouze na sousední oddíl ve stejné budově, takže kontakt nebyl vyloučen. Agresor i odsouzený, který napadení přihlížel, na napadeného odsouzeného měli vyvíjet nátlak. Ochránce shledal pochybení v tom, že věznice nezabránila možnému kontaktu agresora a oběti.¹¹⁴

¹¹⁰ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2017, sp. zn. 7165/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6308>

¹¹¹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. února 2017, sp. zn. 5781/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6312>

¹¹² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. prosince 2014, sp. zn. 3477/2014/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6290>

¹¹³ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 3. června 2014, sp. zn. 7326/2013/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2404>

¹¹⁴ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 29. července 2015, sp. zn. 6141/2014/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6298>

8. OZNAMOVACÍ POVINNOST

Zaměstnanci Vězeňské služby mají povinnost učinit opatření a oznámit násilí či ponižování důstojnosti řediteli, pokud se o něm dozví nebo jim ho oznámí odsouzení.

Odsouzený tvrdil, že jej měl napadnout služební pes během vycházky. Odsouzený však napadení služebním psem nikomu neoznámil a v důsledku toho věznic neprovedla žádné šetření.

Pokud se věznic (resp. její zaměstnanci) o šikaně nebo porušování práv nezdozí, nelze jí vyčítat, že nepřijala patřičná opatření anebo že neprovedla řádné šetření.¹¹⁵

Obavy odsouzených z oznamování šikany a nevhodného chování jsou pochopitelné, avšak pokud toto odsouzení neoznámí, lze jen stěží dosáhnout nápravy.

Sami zaměstnanci věznic však musí věnovat náznakům šikany zvýšenou pozornost, neboť tyto zpravidla latentní formy interakce mezi vězňenými osobami mohou mít fatální následky. Ochránce se zabýval okolnostmi a příčinami **sebevraždy** jednoho z odsouzených, jakož i celkovými podmínkami, za nichž trest ve věznicí vykonával. V tomto případě ochránce zjišťoval, zda odsouzený měl konflikty s jinými odsouzenými či zaměstnanci věznic, zda si na násilí či šikanu stěžoval a jak věznic na tyto skutečnosti reagovala a jaké kroky přijala. Šetření bylo zaměřeno na zjištění možného pochybení věznic při ochraně života a zdraví odsouzeného, zejména s ohledem na předcházení a vyšetřování násilí ve věznicí, což mohlo být jednou z možných příčin sebevražedného jednání. Na základě všech důkazních materiálů ochránce dospěl k závěru, že zaměstnanci věznic pravděpodobně neměli poznatky o tom, že by odsouzený plánoval spáchat sebevraždu, přestože následně vyšlo najevo, že mohl být vystaven šikaně či násilí ze strany ostatních odsouzených.¹¹⁶

Sebevražda

¹¹⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 13. září 2016, sp. zn. 6807/2015/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6300>

¹¹⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 25. července 2016, sp. zn. 7460/2015/VOP/PD, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4704>

VII.

Monitoring návykových látek

**Pozitivní
výsledek testu**

Návykové látky, jejich průnik do vězeňského prostředí představuje jeden z nejzávažnějších problémů každého vězeňského systému.¹¹⁷ **Pozitivní výsledek testu na nelegální návykové látky** byl v roce 2013 zjištěn u 503 vězňených osob (530 v roce 2012), na alkohol u 18 osob (34 v roce 2012). Jednalo se nejčastěji o pervitin (41 % testovaných) a konopné látky (31 %). Užití více drog bylo zjištěno u 10 % testovaných.¹¹⁸ Vězeňská služba reaguje na výskyt návykových látek častějším testováním na jejich přítomnost. V souvislosti s tím je nezbytné testovací způsoby přizpůsobit aktuálnímu vývoji drogové poptávky (testy na syntetické látky, medikamenty apod.).¹¹⁹

**Zákaz výroby,
přechovávání
a konzumace**

K základním povinnostem odsouzeného patří **zákaz výroby, přechovávání a konzumace** alkoholických nápojů a jiných návykových látek.¹²⁰ Současně mají odsouzení povinnost podrobit se vyšetření ke zjištění, zda užili návykovou látku, a v případě, že se prokáže přítomnost návykové látky, uhradit náklady na toto vyšetření.¹²¹ Jedním z důležitých prvků kontroly plnění účelu trestu ve věznici je provádění monitoringu výskytu návykových látek. Návykové látky v těle vězňených osob se standardně zjišťují jednak soupravou k detekci návykových látek v moči a dále detektorem k orientačnímu vyšetření dechu na přítomnost alkoholu.

1. ČETNOST TESTOVÁNÍ

**Zásada
přiměřenosti**

Ke zvýšené četnosti kontrolních testů na přítomnost návykových látek v moči se vyjadřoval ochránce v případě odsouzeného, u kterého služební pes našel a označil prášek jako návykovou látku. Na základě těchto skutečností byl proveden téhož dne kontrolní test na přítomnost návykových látek v moči s negativním výsledkem. Testování se opakovalo i následující den, kdy odsouzený test odmítl s odůvodněním, že předešlého dne byl test negativní. V daném případě ochránce neshledal pochybení Vězeňské služby. Provádění testů moči je, dle úsudku ochránce, zásahem do soukromí vězňe a jako takový musí být tento zásah nejen v souladu se zákonem, ale rovněž musí být naplněna **zásada přiměřenosti**. V tomto ohledu bylo konstatováno, že v daném případě požadavek na poskytnutí vzorku moči dva po

¹¹⁷ Nejméně 40,4 % vězňených osob bylo v roce 2014 evidováno jako drogově závislých. Viz MINISTERSTVO SPRÁVEDLNOSTI ČR. Koncepce vězeňství do roku 2025, s. 82 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf>

¹¹⁸ Tamtéž, s. 91.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 98.

¹²⁰ Ustanovení § 28 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

¹²¹ Ustanovení § 28 odst. 2 písm. n) zákona o výkonu trestu.

sobě jdoucí dny není nepřiměřený a neakceptovatelný zásah do soukromí odsouzených osob, zejména s přihlédnutím k nálezu podezřelého prášku u odsouzeného.¹²²

2. PRŮBĚH TESTOVÁNÍ

Postup testování odsouzených na návykové látky je stanoven ve vnitřním předpisu Vězeňské služby,¹²³ a to tak (zjednodušeně), že zaměstnanec pověřený naváděním vězňenských osob určených k testování přivede vytipované osoby do prostor vyhrazených k testování, před samotným testováním se testující zaměstnanec dotazuje vytipované osoby na aktuálně užívané léky či drogy. Sdělenou informaci zaznamená do „**Protokolu o provedení orientačního toxikologického vyšetření moči**“ (dále také „protokol“), odběr moči se provádí do nádoby k tomu určené za přímé kontroly (přítomnosti) svědka¹²⁴, který zabezpečí, aby nemohlo dojít k záměně odebrané moči či k jejímu zředění. Je vhodné získat nejméně 100 až 200 ml moči, testující zaměstnanec za přítomnosti svědka a testované osoby provede test ihned po odběru moči z části odebrané moči pomocí detekční soupravy. Provedení a výsledek testu zaznamená testující zaměstnanec do protokolu, následně potvrdí testující zaměstnanec, svědek a testovaný svými podpisy provedení testu a jeho výsledek.

Odběr moči

Ochránce v minulosti kritizoval praxi v jedné z věznic, kde testovaný odsouzený podepsal vyplněný protokol o provedení orientačního toxikologického vyšetření moči, přičemž vyplněním se myslí: jméno, příjmení, identifikační kód testovaného, datum a hodina odběru, nikoliv však výsledek testu. Ten byl do protokolu připsán až následně.¹²⁵

3. POZITIVNÍ VÝSLEDEK TESTU

V případě pozitivního výsledku testu, kdy je uvažováno o kázeňském potrestání, je vždy zapotřebí mít validní výsledek testu ověřený tzv. **konfirmací**, již provádí akreditovaná toxikologická laboratoř. Konfirmace při pozitivní dechové zkoušce na přítomnost alkoholu se provádí rozborem vzorku krve v akreditované laboratoři. Odběr krve provádí zdravotnické středisko věznice.¹²⁶

Konfirmace

Ochránce se ve své praxi setkal s mnoha případy, kdy byl pozitivní test na přítomnost návykových látek v moči zpochybňován samotným odsouzeným, zpravidla s odůvodněním, že bere léky obsahující např. benzodiazepiny, případně

¹²² MOTEJL, O., ZDRAŽILOVÁ, P., SVOBODA, M. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 143–144.

¹²³ Metodický list ředitelky odboru zdravotnické služby a vrchního ředitele pro penologii č. 2/2010, o provádění monitoringu omamných a psychotropních látek ve Vězeňské službě České republiky.

¹²⁴ Ústavní soud v minulosti kritizoval, když při odběru vzorku moči byla jako svědek přítomna osoba opačného pohlaví. Srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. října 2018, sp. zn. III. ÚS 309/16.

¹²⁵ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 3. října 2016, sp. zn. 4622/2015/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6316>

¹²⁶ Srov. čl. 5 Metodického listu ředitelky odboru zdravotnické služby a vrchního ředitele pro penologii č. 2/2010.

s odvoláním na jiného odsouzeného, který se následně přiznává, že pozitivně testovanému vhodil do pití „nějaký prášek“. V těchto situacích je nanejvýš důležité zohlednit zásadu materiální pravdy. Má-li být odsouzený v takové situaci kázeňsky trestán, je zapotřebí spolehlivě zjistit vinu odsouzeného, resp. spolehlivě vyvrátit případné protiargumenty.¹²⁷

4. SOUVISEJÍCÍ OPATŘENÍ

Bezkontaktní
návštěvy

Vězeňská služba zpravidla přijímá u prokazatelně pozitivně testovaných odsouzených bezpečnostní opatření. Jedním z typických opatření jsou tzv. **bezkontaktní návštěvy**. Podle zákona může totiž ředitel věznice rozhodnout, že v odůvodněných případech se z bezpečnostních důvodů návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.¹²⁸

Bezpečnostní
opatření

Bezpečnostní opatření věznice v souvislosti s rozšířeným výskytem návykových látek mezi vězňenými osobami **musí sledovat mantinely zákonnosti a přiměřenosti**, nesmí být plošná ani časově neomezená. K takovému závěru dospěl ochránce v případě věznice, která reagovala na zvýšený výskyt pozitivně testovaných odsouzených (a rovněž těch, kteří odmítli podstoupit test na návykové látky) přijetím komplexu opatření k eliminaci tohoto problému. Celý soubor opatření zahrnoval zákaz nadstandardních (jinými slovy nenárokových) výhod v průběhu výkonu trestu (např. nemožnost návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly). Dále zahrnoval realizaci návštěv „přes přepážku“, uložení nepodmíněného kázeňského trestu, přeřazení do nižší (horší) skupiny vnitřní diferenciací, nepovolení aktivity programu zacházení, která by nebyla pod dohledem zaměstnance věznice, uvedení informace o závažném porušení kázně do všech hodnocení zpracovávaných věznicí, průběžné cílené testování na návykové látky apod. Přímo v témže poučení bylo uvedeno, že zrušení nebo zmírnění realizovaných opatření je v kompetenci ředitele věznice, který o nich rozhoduje na základě návrhu vychovatele a vedoucího oddělení výkonu trestu, po individuálním posouzení a zvážení vnitřních a vnějších rizik konkrétního odsouzeného, a to zpravidla nejdříve po třech kladně vyhodnocených obdobích programu zacházení. Vydání opatření časově korespondovalo se zvýšením počtu pozitivních testů, sledovala legitimní cíl (potlačení užívání návykových látek) a opatření byla k tomuto cíli vhodná. Opatření nebyla ani plošná (aplikovaná na všechny vězněné osoby), ani časově neomezená (formální akt, kterým byla opatření vydána, sám počítá s tím, že budou v závislosti na individuálním posouzení každého odsouzeného přehodnocována – rušena nebo zmírněna). Ochránce případ uzavřel s tím, že považuje stanovená opatření za přísná, nicméně s ohledem na nikoliv zanedbatelný nárůst pozitivně testovaných odsouzených ve věznici za přiměřená.¹²⁹

¹²⁷ K tomu blíže viz kapitola Kázeňské řízení.

¹²⁸ Ustanovení § 19 odst. 6 zákona o výkonu trestu.

¹²⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 23. ledna 2018, sp. zn. 2570/2017/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5824>

VIII.

Kázeňské řízení

V kázeňském řízení rozhoduje Vězeňská služba o uložení kázeňského trestu vězněné osobě, případně o opravném prostředku proti takto uloženému trestu. Mezi kázeňská řízení patří také udělování kázeňských odměn.¹³⁰

Pokud dojde ze strany odsouzeného k zaviněnému porušení některé povinnosti zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené, lze dané jednání kvalifikovat jako kázeňský přestupek. Za kázeňský přestupek je možno odsouzenému uložit kázeňský trest, přičemž tento se neuloží, jestliže sledovaného účelu lze dosáhnout samotným projednáním kázeňského přestupku.¹³¹

1. KÁZEŇSKÉ TRESTY

Kázeňskými tresty jsou:

- a) důtka,
- b) snížení kapesného nejvýše o jednu třetinu až na dobu 3 kalendářních měsíců,
- c) zákaz přijetí jednoho balíčku v kalendářním roce,
- d) pokuta až do výše 5 000 Kč,
- e) propadnutí věci,
- f) umístění do uzavřeného oddílu až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení,
- g) celodenní umístění do uzavřeného oddílu až na 20 dnů,
- h) umístění do samovazby až na 20 dnů,
- i) odnětí výhod vyplývajících z předchozí kázeňské odměny.¹³²

2. KÁZEŇSKÉ ŘÍZENÍ

Z dosavadní judikatury správních soudů lze vyčíst dva základní předpoklady aplikovatelné na kázeňské řízení. Především se nesporně a v souladu s dřívějším názorem ochránce¹³³ na kázeňské řízení použijí základní zásady činnosti správních orgánů

¹³⁰ Ustanovení § 45 odst. 1 zákona o výkonu trestu: „Jestliže odsouzený svým chováním a jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností a spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu, lze mu udělit odměnu.“

¹³¹ Srov. § 46 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

¹³² U určitých skupin odsouzených (typicky mladiství či těhotné ženy či osoby se zdravotním omezením) jsou kázeňské tresty stanoveny odlišně, zpravidla mírněji.

¹³³ MOTEJL, O., ZDRAŽILOVÁ, P., SVOBODA, M. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 137.

uvedené v § 2 až 8 zákona č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů, a to navzdory výluce podle § 76 odst. 1 zákona o výkonu trestu.¹³⁴

Současně správní soudy ve své rozhodovací praxi zohledňují, že pro řádný výkon vězeňství je nezbytné, aby odůvodněně uložené kázeňské tresty působily výchovně i preventivně na ostatní odsouzené. Stejně tak soudy akceptují, že s ohledem na charakter daných rozhodnutí a s přihlédnutím k netypickým okolnostem, za nichž k jejich ukládání dochází, a rovněž vzhledem ke lhůtám, ve kterých jsou správní orgány povinny rozhodnout, nelze na rozhodnutí v kázeňských věcech klást, co se jejich preciznosti týká, stejné nároky jako na rozhodnutí vydávaná ostatními správními orgány nebo soudy. Tento argument však v žádném případě nelze vykládat jako právo Vězeňské služby rezignovat na povinnosti, aby jí vydaná **rozhodnutí byla srozumitelná, logicky odůvodněná a vypořádala se s důkazy**, které byly v řízení provedeny, včetně povinnosti postupovat v řízení v souladu s procesními právy odsouzených tak, jak jsou jim garantována v obecně závazných právních předpisech.¹³⁵

Kázeňský trest nelze uložit, jestliže od spáchání kázeňského přestupku uplynula doba jednoho roku.¹³⁶

3. ZAVINĚNÍ

Kázeňským přestupkem je zaviněné porušení zákonem stanovené nebo na jeho základě uložené povinnosti, pořádku nebo kázně během výkonu trestu.¹³⁷ Zákon o výkonu trestu nestanoví žádný požadavek, o jakou formu zavinění se v případě kázeňského přestupku jedná. Pouze obecně zakotvuje požadavek zaviněného porušení povinnosti, pořádku či kázně. Na daný případ lze analogicky vztáhnout obecná ustanovení o přestupcích tak, jak je vymezuje zákon o přestupcích.¹³⁸

Podle § 15 odst. 1 zákona o přestupcích k odpovědnosti za přestupek postačí zavinění z nedbalosti, nestanoví-li zákon výslovně, že je třeba úmyslného zavinění. Je tedy nepochybné, že v daném případě **postačí zavinění z nedbalosti**. Jinými slovy, úmyslné zavinění není třeba prokazovat. Přitom přestupek je spáchán z nedbalosti, jestliže pachatel:

- a) věděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ale bez přiměřených důvodů spoléhal na to, že tento zájem neporuší nebo neohrozí, nebo
- b) nevěděl, že svým jednáním může porušit nebo ohrozit zájem chráněný zákonem, ač to vzhledem k okolnostem a svým osobním poměrům vědět měl a mohl.¹³⁹

Ochránce se zabýval také tím, zda pro prokázání kázeňského přestupku (zavinění) v případě pozitivitu vzorku moči na návykové látky postačí, když

¹³⁴ Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 28. ledna 2015, čj. 30 A 84/2013-65.

¹³⁵ Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. června 2015, čj. 30 A 97/2014-51.

¹³⁶ Ustanovení § 47 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

¹³⁷ Ustanovení § 46 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

¹³⁸ Srov. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 146-147.

¹³⁹ Ustanovení § 15 odst. 3 zákona o přestupcích.

akreditovaná toxikologická laboratoř ověří prostou pozitivitu vzorku moči¹⁴⁰, aniž zkoumá limitní hodnoty sledované návykové látky.¹⁴¹ Toxikologická laboratoř totiž určuje pouze přítomnost, resp. nepřítomnost návykové látky v moči, nikoliv její koncentraci. Vyšetření krve (upraveno v Metodickém pokynu Ministerstva zdravotnictví č. 9/2002) se provádí tehdy, pokud je požadováno stanovení hodnoty užití návykové látky. To v podmínkách Vězeňské služby nebude třeba aplikovat plošně, byť testování vzorku krve nelze vyloučit. Mohou nastat situace (v závislosti na tom, jakou výpověď odsouzený v kázeňském řízení uvede), kdy bude vhodné provést ještě test vzorku krve. To záleží na pracovníkovi s kázeňskou prací, který kázeňské řízení vede.

Testování řidičů (ve věci podezření z trestného činu ohrožení pod vlivem návykové látky) je jiné v tom, že v těchto případech jde o prokázání akutní intoxikace a především skutečné ovlivnění řidiče působením návykové látky). U vězňených osob oproti tomu nejde o to prokázat aktuální ovlivnění návykovou látkou (stav vylučující způsobilost k nějaké činnosti), ale pouze o to prokázat skutečnost, že daná osoba tuto látku užila v době výkonu trestu.

4. ZÁSADA MATERIÁLNÍ PRAVDY

Kázeňský trest lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného.¹⁴²

Zásada materiální pravdy, ovládající kázeňské řízení proti odsouzenému, vyžaduje náležitě objasnění okolností kázeňského přestupku a prokázání viny pachatele. Jeví-li se tvrzení domnělého pachatele jako nevěrohodná, je zapotřebí provést další možné důkazy k prokázání či vyloučení jeho viny. Prosté zhodnocení tvrzení domnělého pachatele jako účelového je bez dalších důkazů nepřezkoumatelné, a tudíž je jeho užívání v odůvodnění rozhodnutí o uložení kázeňského trestu nevhodné.¹⁴³

**Náležité
objasnění
okolností
kázeňského
přestupku**

Ochránce také v minulosti kritizoval postup, kdy vězňice odsouzeného kázeňsky potrestala za jeho slovní reakci v souvislosti s chybou v postupu pracovníků zdravotního střediska vězňice při testování vzorku moči a současně za ne zcela vhodnou odpověď vychovateli (nicméně nikoliv vulgární či jinak urážející). Konkrétně ochránce vězňici vytkl, že kázeňský přestupek nevyřešila výchovným pohovorem ve smyslu § 46 odst. 2 věty druhé zákona o výkonu trestu.¹⁴⁴

Pochybení shledal ochránce také v případě, kdy byl kázeňský přestupek důkazně postaven na výpovědi dozorce (která byla opačná ve vztahu k výpovědi

¹⁴⁰ Podle Metodického listu ředitelky odboru zdravotnické služby a vrchního ředitele pro penologii č. 2/2010, o provádění monitoringu omamných a psychotropních látek ve Vězeňské službě České republiky.

¹⁴¹ Podle nařízení vlády č. 41/2014 Sb., o stanovení jiných návykových látek a jejich limitních hodnot, při jejichž dosažení v krevním vzorku řidiče se řidič považuje za ovlivněného takovou návykovou látkou.

¹⁴² Ustanovení § 47 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

¹⁴³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 28. ledna 2014, sp. zn. 7904/2013/VOP/MS, dostupná z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6346>

¹⁴⁴ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 3. října 2016, sp. zn. 4622/2015/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6316>

odsouzeného) a dále svědka, jehož jméno nebylo v rozhodnutí uvedeno. Jsou-li v řízení provedeny výslechy konkrétních osob, přičemž na základě právě jejich svědectví je konstruováno zavinění žalobce (odsouzeného), nelze v odůvodnění rozhodnutí tyto svědky nekonkretizovat s ohledem na potřebu ochrany jejich případné bezpečnosti, neboť rozhodnutí při absenci odkazu na konkrétní důkazy, ze kterých bylo vycházeno, nelze považovat za přezkoumatelné.¹⁴⁵

5. ZÁSADA PŘIMĚŘENOSTI

Uložený kázeňský trest musí být úměrný závažnosti spáchaného kázeňského přestupku a musí být v souladu se zájmem na dosažení účelu trestu.¹⁴⁶

Pochybení co do nepřiměřenosti druhu kázeňského trestu i jeho výměry shledal ochránce např. v případě, kdy věznice uložila odsouzenému kázeňský trest na sedm dnů umístění do uzavřeného oddělení s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení, a to v souvislosti s tím, že přechovával nepovolenou věc – digitální hru.¹⁴⁷

Hrozí-li odsouzenému v zaměstnání slovní či fyzický útok ze strany jiných odsouzených, a věznice na problém nereaguje, je nenastoupení odsouzeného do zaměstnání jednáním v krajní nouzi, za což nemůže být kázeňsky trestán. Jinými slovy, porušila-li Vězeňská služba povinnost předcházet násilí ve věznici a prověřovat případy tvrzeného násilí, nemůže kázeňsky trestat oběť násilí, která se násilí postavila na odpor nenastoupením do práce. Tyto skutečnosti musí být v rámci kázeňského řízení zohledněny.¹⁴⁸

6. ZASTOUPENÍ V KÁZEŇSKÉM ŘÍZENÍ

Právo odsouzeného na právní pomoc upravuje § 26 odst. 3 zákona o výkonu trestu: „Odsouzený má právo na poskytování právní pomoci advokátem, jenž má oprávnění v mezích svého zmocnění vést s odsouzeným korespondenci a hovořit s ním bez přítomnosti třetí osoby. Toto právo odsouzeného musí být zajištěno nejpozději do 24 hodin od přijetí žádosti.“

Ochránce se v minulosti zabýval otázkou, zda pouze určitá forma právní pomoci (telefonická konzultace s právním zástupcem) ob stojí ve světle povinností státu plynoucích z Listiny¹⁴⁹, anebo je třeba připustit možnost přímého (tedy prezenčního) právního zastoupení v kázeňském řízení, a pokud ano, tak v jakých případech. Přístup věznic k tomuto požadavku se původně dle zjištění ochránce lišil.

Bez ohledu na to, zda připustíme aplikaci správního řádu na řízení podle zákona o výkonu trestu (viz výše), ochránce dospěl k tomu, že minimálně s ohledem na Listinu

¹⁴⁵ Tamtéž.

¹⁴⁶ Ustanovení § 47 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

¹⁴⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 15. června 2015, sp. zn. 2101/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3644>

¹⁴⁸ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. prosince 2014, sp. zn. 3477/2014/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6290>

¹⁴⁹ Podle čl. 37 odst. 2 Listiny má každý „právo na právní pomoc v řízení před soudy, jinými státními orgány či orgány veřejné správy, a to od počátku řízení“.

(zejm. čl. 37) **náleží odsouzeným právo na právní pomoc v kázeňském řízení (tedy přímé právní zastoupení v úkonech řízení)**, pokud o takovou pomoc požádá.¹⁵⁰

Právo na právní pomoc v kázeňském řízení

Dne 15. 6. 2017 nabyla účinnosti úprava zastoupení v kázeňském řízení ve vnitřním předpisu Vězeňské služby,¹⁵¹ a byl tak sjednocen postup napříč všemi věznicemi.

7. OPRAVNÉ PROSTŘEDKY

Rozhodnutí o uložení kázeňského trestu je třeba písemně vyhotovit a odsouzenému doručit.¹⁵² Odsouzený má právo do 3 dnů ode dne doručení rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podat proti němu **stížnost**. Odkladný účinek má jen stížnost proti uložení kázeňského trestu propadnutí věci.

Stížnost

8. SOUDNÍ PŘEZKUM ROZHODNUTÍ O ULOŽENÍ KÁZEŇSKÉHO TRESTU

Ustanovení § 52 odst. 4 zákona o výkonu trestu zakotvuje soudní přezkum vybraných kázeňských trestů: propadnutí věci; umístění do uzavřeného oddělení až na 28 dnů, s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení; celodenní umístění do uzavřeného oddělení až na 20 dnů; umístění do samovazby až na 20 dnů a rozhodnutí o zabránění věci.¹⁵³ V návaznosti na zákonnou úpravu soudního přezkumu vybraných rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení Vězeňská služba přistoupila k nové vnitřní úpravě pravidel kázeňského řízení s ohledem na rozšíření možnosti soudního přezkumu rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.¹⁵⁴ Z pohledu zaměstnanců s kázeňskou pravomocí je dané řízení co do preciznosti a s tím související administrativy nyní náročnější. S tím velmi pravděpodobně souvisí **pokles četnosti ukládaných kázeňských trestů**.¹⁵⁵

Pokles četnosti ukládaných kázeňských trestů

9. ZAHLAZENÍ KÁZEŇSKÉHO TRESTU

Zákon upravuje možnost **zahlázení kázeňského trestu**. K zahlázení dojde v případě, že odsouzený splní podmínky pro uložení kázeňské odměny. V takovém případě lze namísto udělení odměny zahladit kázeňský trest. K zahlázení dojde také v případě, že byl kázeňský trest uložen podmíněně a odsouzený ve stanovené lhůtě nespáchá další kázeňský přestupek.¹⁵⁶

¹⁵⁰ Dopis veřejného ochránce práv ze dne 20. února 2017, sp. zn. 2965/2016/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6442>

¹⁵¹ Ustanovení § 23a NGR č. 36/2014.

¹⁵² Ustanovení § 76 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

¹⁵³ Tato právní úprava je účinná od 1. 7. 2011.

¹⁵⁴ SVOBODA, M. K soudnímu přezkumu rozhodnutí vydaných v kázeňském řízení proti odsouzenému. *Právní rozhledy*. 2011, č. 13, s. 476.

¹⁵⁵ Blíže viz VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016*, s. 53–55 [online] Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf

¹⁵⁶ Ustanovení § 54 a 46 odst. 4 zákona o výkonu trestu.

10. ZABRÁNÍ VĚCI

Institut zabrání věci nepatří mezi kázeňské tresty (tím je naopak propadnutí věci). Ochránce kritizoval nesprávnou aplikační praxi v používání tohoto institutu. Konkrétně v případě nálezů finanční hotovosti v předmětu předaném při běžné návštěvě (bonboniéra). Institut zabrání věci v rámci výkonu trestu odnětí svobody (§ 50 zákona o výkonu trestu) se vztahuje pouze k věcem, které mají vztah ke spáchání kázeňského přestupku, a nelze jej tedy použít v případech, kdy ke spáchání kázeňského přestupku nedošlo.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 24. srpna 2017, sp. zn. 2233/2017/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5362>

1. OCHRANA ZDRAVÍ A PASIVNÍ KOUŘENÍ

Obecná preventivní povinnost Vězeňské služby vycházející z práva na ochranu zdraví vězňených osob se vztahuje mimo jiné také k problému tzv. **pasivního kouření**, což souvisí s oddělováním kuřáků a nekuřáků ve věznicích.

Pasivní
kouření

2. POVINNOST ODDĚLOVAT KUŘÁKY A NEKUŘÁKY

Řád výkonu trestu zakotvuje povinnost věznice odděleně od kuřáků umístit odsouzeného nekuřáka, pokud o to požádá.¹⁵⁸ Ochránce v této věci konstatoval, že této povinnosti (odděleně umístit nekuřáka od kuřáků) se věznice nemůže zbavit odkazem na kapacitní situaci. Právní úprava je v otázce umístování nekuřáků jednoznačná a zřetelně odráží snahu zákonodárce chránit nekuřáky před škodlivými účinky kouření. Jednou z hlavních zásad výkonu trestu odnětí svobody přitom je, aby bylo odsouzeným ve výkonu trestu zachováno jejich zdraví.¹⁵⁹ Svou roli zde pochopitelně hraje i ochrana zdraví zaměstnanců Vězeňské služby.

3. PROTIKUŘÁCKÝ ZÁKON

Zákon o ochraně zdraví před návykovými látkami zřetelně akcentuje posun v „boji proti negativním vlivům kouření na zdraví“.¹⁶⁰ Tento zákon se sice na prostory věznic přímo nevztahuje,¹⁶¹ to však neznamená, že právo odsouzených na zachování zdraví nepodléhá ochraně. Ochrana zdraví spadá do režimu ochrany osobnosti dle občanského zákoníku. Dle Ústavního soudu je přitom irelevantní, zda Vězeňské službě ukládá tzv. protikuřácký zákon nějaké další povinnosti na poli ochrany zdraví, protože do zdraví stěžovatele, který je prostorově ve výhradní dispozici orgánů Vězeňské služby, nemá být zasahováno bez ohledu na tuto speciální zákonnou regulaci.¹⁶²

¹⁵⁸ Ustanovení § 23 odst. 7 řádu výkonu trestu.

¹⁵⁹ Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2013 [online], s. 58. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_smemovnu/Souhrnna-zprava_2013_PDF_A.pdf [cit. 26. 2. 2019].

¹⁶⁰ Zákon č. 65/2017 Sb., o ochraně zdraví před návykovými látkami, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶¹ Podle důvodové zprávy k zákonu č. 65/2017 Sb. „z logiky věci vyplývá, že zákaz kouření podle § 8 odst. 1 písm. a) se nevztahuje na prostory věznic, podobně jako je tomu ve stávající právní úpravě zákona č. 379/2005 Sb.“.

¹⁶² Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 9. července 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.

Je zřejmé, že povinnost odděleného umístění bude v praxi soupeřit i s dalšími kritérii pro oddělené umístování.¹⁶³ Ochránce zastává názor, že pokud na pomyslné míse vah poměříme právo na ochranu zdraví (nekuřáka) a organizační, kapacitní a jiné možnosti na straně věznic, **právo na ochranu zdraví by mělo převážit**. Ostatně stejný závěr vyplývá z judikatury ESLP, který v porušení práva na ochranu zdraví v případě nekuřáků spatřuje možné porušení čl. 3 Evropské úmluvy (špatné zacházení).¹⁶⁴ Česká judikatura taktéž připouští možnost přiznání náhrady škody na zdraví z důvodu vystavení nekuřáka tabákovému kouři.¹⁶⁵

4. PRAKTICKÁ ŘEŠENÍ

Každá věznice je stavebně unikátní prostor a jedno řešení lze stěží aplikovat v každé věznici. Ochránce se však domnívá, že z představených řešení lze v každé z věznic některé využít.

Problém lze řešit v zásadě pěti způsoby:

(1) Zřízení čistě nekuřáckého oddílu – tedy oddílu, kam budou umístováni výhradně nekuřáci.

(2) Zřízení vyhrazeného prostoru pro kouření vně oddílu – tedy na oddílu je zakázáno kouřit, kuřáci mají vyhrazen prostor vně budovy.

(3) Zřízení odvětrávaného prostoru pro kouření (kuřárny) obdobně jako např. na letištích – na oddílu je prosklený uzavřený prostor, který je dobře odvětráván (zpravidla u okna), kde je povoleno kouřit.

(4) Zřízení vyhrazeného prostoru pro kouření na oddílu – jde v současné době o nejběžnější (nikoliv nevhodnější) model, kdy tzv. kuřárna je zřízena v kulturní místnosti či na konci chodby ve stavebně odděleném prostoru. V tomto případě nejčastěji dochází k průniku cigaretového kouře z tzv. kuřáren do společných prostor, neboť jsou místnosti nedostatečně odizolovány a odvětrávány.

(5) Zejména v dřívějších dobách fungovaly v některých věznicích tzv. kuřácké ložnice/cely. To znamená, že ve společných prostorech bylo zakázáno kouřit, ale v označených ložnicích/celách bylo kouření povoleno. Toto řešení považuje ochránce za nevhodné.¹⁶⁶

¹⁶³ Podle § 7 zákona o výkonu trestu – tedy například oddělené umístování mužů od žen, vězněných osob s infekčními onemocněními od těch zdravých apod.

¹⁶⁴ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 422–423.

¹⁶⁵ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 9. července 2009, sp. zn. II. ÚS 2379/08.

¹⁶⁶ Srov. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. března 2018, sp. zn. 477/2018/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5892>

X.

Použití donucovacích prostředků

Ve výkonu trestu mohou nastat situace, kdy je **nezbytné**¹⁶⁷ zajistit pořádek a bezpečnost i přes odpor odsouzených nebo v rizikových situacích. V takových chvílích může příslušník Vězeňské služby použít donucovací prostředek.¹⁶⁸ Může ho použít proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo se násilím snaží mařit účel výkonu trestu odněti svobody anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby. Příslušník smí použít donucovací prostředek pouze, pokud je to **přiměřené** účelu zákroku a nezpůsobí tím újmu zjevně nepřiměřenou povaze a nebezpečnosti zakázaného jednání. Předváděcí řetízky, pouta a pouta s poutacím opaskem může příslušník použít i při **předvádění** odsouzeného **mimo objekt** Vězeňské služby, i když odsouzený přímo nenarušuje pořádek nebo nikoho neohrožuje. Tyto donucovací prostředky může příslušník použít i **uvnitř objektu** Vězeňské služby, pokud je zde obava z násilného chování odsouzeného, protože se tak již choval dříve. Pokud odsouzený fyzicky napadá příslušníka nebo jinou osobu, ohrožuje vlastní život, poškozuj je majetek nebo se pokusí o útěk, může ho příslušník až na dvě hodiny připoutat k vhodnému předmětu.¹⁶⁹

Použití některých donucovacích prostředků je zakázané např. proti těhotné ženě, osobě vysokého věku či osobě se zdravotním postižením.¹⁷⁰

Pokud použitím donucovacího prostředku došlo ke **zranění osoby**, musí jí příslušník poskytnout první pomoc a sepsat o tom záznam. Příslušník musí ohlásit nadřízenému každé použití donucovacího prostředku. Ohlásit nemusí, pokud použil donucovací prostředek při předvádění.¹⁷¹

Předvádění mimo objekt Vězeňské služby

Zranění osoby

1. TECHNICKÉ PROVEDENÍ POUT

Žádné ustanovení zákona nestanoví technické parametry či konkrétní provedení jednotlivých donucovacích prostředků. V praxi se tak lze setkat s používáním pout v nejrůznějších technických provedeních. **Klasická čelistová pouta** propojená řetízky, příp. pantem, či poutací řetízky.

Klasická čelistová pouta

¹⁶⁷ Bod 51.1 Evropských vězeňských pravidel.

¹⁶⁸ Ustanovení § 17 odst. 2 zákona o Vězeňské službě stanoví výčet donucovacích prostředků: hmaty, chvaty, úder y a kopy sebeobrany, předváděcí řetízky, pouta, poutací popruhy, pouta s poutacím opaskem, slzotvorný, elektrický nebo jiný obdobně dočasně zneschopňující prostředek, obušek nebo jiný úderný prostředek, služební pes, vodní stříkač, zásahová výbuška, expanzní zbraně, úder střelnou zbraní, hrozba střelnou zbraní, varovný výstřel, vytlačování štítem, vytlačování vozidlem, prostředek k zamezení prostorové orientace.

¹⁶⁹ Ustanovení § 17 zákona o Vězeňské službě.

¹⁷⁰ Ustanovení § 19 zákona o Vězeňské službě.

¹⁷¹ Ustanovení § 20 zákona o Vězeňské službě.

Poutací řetízky

Na ochránce se obrátil odsouzený, který považoval používání **poutacích řetízků** v průběhu eskort za ponižující. Během šetření ve věznici uvedli příslušníci, že nerozlišují mezi čelistovými pouty a poutacími řetízky. V jiných věznicích uvedli příslušníci, že poutací řetízky jsou používány v situaci, kdy hrozí, že standardní čelistová pouta budou překonána (úzká pěst či schopnost vykloubení palce u vězněné osoby).¹⁷²

Ochránce konstatoval, že označení řetízky je svým způsobem eufemismus, který díky obecné představě o řetízku zastírá skutečnost, že se jedná o prostý, byť upravený řetěz. Ochránce proto pro tento donucovací prostředek preferuje termín „poutací řetěz“.

Alternativy

Vzhledem k tomu, že k poutacím řetězům existují **alternativy** (předváděcí řetízky, pouta čelistová a pouta ve spojení s poutacím opaskem), ochránce shledal používání poutacích řetězů za prostředek nikoliv nutný či ve výbavě Vězeňské služby nezbytný. Ochránce uzavřel, že běžná čelistová pouta zasahují do práva na zachování lidské důstojnosti méně než poutací řetězy.¹⁷³ Z toho důvodu požadoval ochránce vyřazení poutacích řetězů z výbavy Vězeňské služby.

Vyřazení Vězeňská služba odmítla a konsensus byl dosažen pouze v tom smyslu, že poutací řetězy budou používány pouze ve výjimečných případech a evidence používání donucovacích prostředků bude vedena takovým způsobem, aby bylo možno zpětně dohledat, zda a proč byla přiložena pevná (čelistová) pouta či poutací řetězy.

Ochránce také doplnil, že Evropská vězeňská pravidla použití řetězů jednoznačně sice zapovídají,¹⁷⁴ nicméně z toho nelze usuzovat, že nemohou být ve výbavě Vězeňské služby řetězy/řetízky vůbec. Pokud by bylo použití řetězů zapovězeno absolutně, nebylo by možné používat předváděcí řetízky (řetěz ukončený na obou stranách „těčkem“, sloužící k sevření jedné ruky při předvádění) ani čelistová pouta spojená řetízky. Například kročejová (nožní) pouta se bez řetízků neobejdou (kročejová pouta spojená fixně by značně znemožňovala pohyb vězněné osoby). Je však zřejmé, že daný bod Evropských vězeňských pravidel směřuje proti používání řetězů jako takových (samostatně, nikoliv coby součást donucovacího prostředku, např. uvedených čelistových pout spojených řetízky).

2. NÁLEŽITÉ PROŠETŘENÍ POUŽITÍ DONUCOVACÍHO PROSTŘEDKU

Ochránce se zabýval případem použití obušku, kopů a chvatů. Odsouzený tvrdil, že ho příslušník nakopl do zadku a udeřil obuškem do hlavy. Příslušník tvrdil, že užil kopy a chvaty a odsouzeného udeřil obuškem do oblasti zadku nebo nohou, protože ho odsouzený napadl. Ochránce případ uzavřel s tím, že v situaci, kdy lze za jediné přímé důkazy považovat pouze tvrzení napadeného příslušníka a odsouzeného, proti němuž bylo užito donucovacích prostředků, je žádoucí, aby nebyl kázeňský trest odsouzenému uložen dříve, než bude skončeno posouzení oprávněnosti a přiměřenosti použitých donucovacích prostředků.¹⁷⁵

¹⁷² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 13. srpna 2010, sp. zn. 755/2010/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2324>

¹⁷³ Tamtéž.

¹⁷⁴ Bod 68.1 Evropských vězeňských pravidel.

¹⁷⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. září 2014, sp. zn. 3428/2014/VOP/PD, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6282>

3. DŮVODNÁ OBAVA Z NÁSILNÉHO CHOVÁNÍ

Ochránce řešil případ, kdy příslušníci nasazovali odsouzenému při pohybu po ubytovně pouta a při pohybu mimo ubytovnu i poutací opasek. Věznice doložila, že odsouzený opakovaně fyzicky napadl jiného odsouzeného, opakovaně odmítl nastoupit početní prověrku, pokusil se fyzicky napadnout dozorce, byl verbálně agresivní vůči řediteli a opakovaně vůči vychovatelům a odmítal se přestěhovat do jiné cely. Přijatá bezpečnostní opatření proti odsouzenému každý měsíc přezkoumávala bezpečnostní komise. Z psychologických charakteristik vyplývalo, že odsouzený je velmi nebezpečný a nevyzpytatelný jedinec se sklony k agresi, je psychicky labilní, impulsivní a výrazně disponovaný ke konfliktům. Z přehledu násilného chování stěžovatele a jeho psychologických charakteristik bylo patrné, že u stěžovatele existovala **důvodná obava**, že by se mohl chovat násilným způsobem, a proto ochránce neshledal pochybení věznice.¹⁷⁶

Důvodná obava

V jiné věci ochránce shledal přiměřené použití pout, hmatů a chvatů sebeobranu proti odsouzenému, který držel židličku a hrozil jí napadnout příslušníky.¹⁷⁷

4. POUTÁNÍ PŘI VYŠETŘENÍ U LÉKAŘE

V jednom z případů ochránce kritizoval **poutání vězněné osoby v průběhu lékařského vyšetření (gastroskopie)**, při kterém měla daná osoba přiložen opasek s pouty na ruce a pouta na nohou, navíc v situaci, kdy v ordinaci byli přítomni dva dozorcí. Ochránce konstatoval, že o použití donucovacích prostředků a způsobech jejich použití při eskortě do civilního zdravotnického zařízení musí Vězeňská služba rozhodovat vždy individuálně – zejména dle charakteru osobnosti eskortovaného, dle trestné činnosti, ze které je obviněn či za níž je odsouzen, dle tělesné konstituce a zdravotního stavu eskortované osoby, dle poznatků z průběhu výkonu vazby či trestu odnětí svobody a dle požadavku ošetřujícího lékaře. Příklad se týkal konkrétně obviněného, nicméně závěry případu jsou aplikovatelné obdobně na odsouzené.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. ledna 2018, sp. zn. 3433/2017/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6182>

¹⁷⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 28. července 2015, sp. zn. 3017/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6296>

¹⁷⁸ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 16. října 2018, sp. zn. 5630/2018/VOP/JM, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6266>

XI.

Osobní prohlídky, prohlídky cel

Vnitřní
bezpečnost
věznic

Vězeňské prostředí má být bezpečné, a to jak pro odsouzené, tak i pro civilní zaměstnance věznic a příslušníky Vězeňské služby. S požadavkem na tzv. **vnitřní bezpečnost věznic** souvisí řada úkonů, které jsou vězněné osoby povinny strpět. Patří sem prohlídka při nástupu do věznice, technické či dílčí prohlídky určených prostor a samozřejmě i osobní prohlídky vězněných osob. Ostatně prohlídkám se musí podrobit i zaměstnanci při vstupu do věznice a stejně tak i návštěvy vězněných osob.

Příslušník je podle zákona oprávněn provést u vězněné osoby osobní prohlídku a prohlídku jejích věcí, prohlídku těla, snímání daktyloskopických otisků a pořizování obrazových záznamů, popřípadě nařídit, aby se tato osoba podrobila lékařské prohlídce.¹⁷⁹

Totožnost osob

Při střežení objektů je příslušník oprávněn zjišťovat **totožnost osob**, které vstupují do objektu nebo se v něm nacházejí, prohlížet jejich zavazadla i věci a prohlížet dopravní prostředky při vjezdu i výjezdu. Při důvodném podezření, že osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla narušit výkon zabezpečovací detence, vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství nebo ministerstva nebo kterou neoprávněně vynáší ze střeženého objektu, může příslušník provést její osobní prohlídku a takovou zbraň nebo jinou věc odebrat. Může přijímat i jiná opatření nezbytná k tomu, aby do objektu nebyly vnášeny nebo dopravovány věci, které by mohly narušit výkon zabezpečovací detence, vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství nebo ministerstva.¹⁸⁰

Při provádění služebních zákroků a služebních úkonů je příslušník povinen dbát cti a důstojnosti osob, s nimiž jedná, i své a nepřipustit, aby těmto osobám vznikla bezdůvodná újma a aby případný zásah do jejich práv a svobod překročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného služebním zákrokem nebo služebním úkonem.¹⁸¹

1. DŮKLADNÉ OSOBNÍ PROHLÍDKY

Ochránce se tématem důkladných osobních prohlídek zabývá dlouhodobě. Naposledy např. v Souhrnné zprávě ze systematických návštěv věznic (2016), kde problém shrnul následovně. ESLP otázku důkladných osobních prohlídek posuzoval již v řadě případů a proti řadě evropských zemí. Ve svých rozhodnutích vychází obecně z toho, že osobní prohlídky jsou nezbytné k zajištění bezpečnosti ve věznici,

¹⁷⁹ Ustanovení § 11 odst. 1 zákona o Vězeňské službě.

¹⁸⁰ Ustanovení § 13 zákona o Vězeňské službě.

¹⁸¹ Ustanovení § 6 zákona o Vězeňské službě.

nicméně **musí být prováděny přiměřeným způsobem, a nikoliv rutinně.**¹⁸² V případě Frérot proti Francii ESLP posuzoval francouzskou praxi spočívající v tom, že odsouzený byl během prohlídky nucen se rozkročit, předklonit a kašlat (obdoba českého „dřepování“). ESLP konstatoval, že obecně není ani tento způsob osobní prohlídky v rozporu s Evropskou úmluvou, leč k danému postupu může být přikročeno pouze tehdy, pokud je to absolutně nezbytné ve světle mimořádných okolností a jsou dány závažné důvody pro podezření, že odsouzený ukrývá nepovolenou věc v dané části těla (tedy nikoliv rutinně). Obdobně ESLP jako nesouladný s Evropskou úmluvou posoudil i poměrně kuriózní finský případ¹⁸³ dvou odsouzených, které tamější vězeňská správa podezřívala z ukrývání návykových látek v těle. Tito dva odsouzení nebyli podrobeni důkladné osobní prohlídce, namísto toho ale byli na několik dní umístěni na izolaci pod neustálým dohledem kamer, kde museli vězeňské oblečení vyměnit za „kombinězu“, která byla na nohou a u krku zalepena.

Mezi povinnosti odsouzeného dle § 28 odst. 2 písm. a) zákona o výkonu trestu patří povinnost podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajišťování vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe měl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu. Podrobnosti pro provádění důkladných osobních prohlídek stanoví vnitřní předpis.¹⁸⁴ Toto ustanovení původně obsahovalo taxativní výčet případů, kdy se důkladná osobní prohlídka bez dalšího provede (např. před eskortou, před návštěvou apod.). Osobní prohlídky představují obecně zásah do **práva na nedotknutelnost osoby a soukromí odsouzených**. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody lze tento zásah považovat za legitimní, pokud je prováděn za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud se odsouzení důkladné osobní prohlídce musí podrobit plošně a v jejím rámci navíc ještě rutinně dřepovat či zvedat penis a šourek, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.^{185, 186}

Proto ochránce doporučil Generálnímu ředitelství Vězeňské služby upravit pravidla pro provádění důkladných osobních prohlídek ve vnitřním předpise tak, aby bylo zřejmé, že je lze provádět pouze v individuálně odůvodněných případech, a nikoliv plošně, a to do konce roku 2016.¹⁸⁷

Dne 15. 4. 2016 nabyla účinnosti novela uvedeného vnitřního předpisu, který nově stanovuje podmínky pro provádění důkladných osobních prohlídek v souladu

Přiměřenost

Právo na nedotknutelnost osoby a soukromí odsouzených

¹⁸² Např. rozhodnutí ESLP ve věci Frérot proti Francii ze dne 12. 1. 2007, stížnost č. 70204/01, rozhodnutí ve věci Valašinas proti Litvě ze dne 24. 7. 2001, stížnost č. 44558/98, rozhodnutí ve věci Iwanczuk proti Polsku ze dne 15. 11. 2001, stížnost č. 25196/94, rozhodnutí ve věci Van der Ven proti Nizozemsku ze dne 4. 2. 2003, stížnost č. 50901/99.

¹⁸³ Rozhodnutí ESLP ve věci Lindström a Mässeli proti Finsku ze dne 14. 1. 2014, stížnost č. 24630/10.

¹⁸⁴ Ustanovení § 89 NGR č. 23/2014, o vězeňské a justiční stráži, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁵ Obdobně též: SVOBODA, M. Důkladné osobní prohlídky. *České vězeňství*, 2015, č. 2, s. 22–23.

¹⁸⁶ Srov. např. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 10. srpna 2011, sp. zn. 645/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2318>

¹⁸⁷ Blíže viz VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016*, s. 43–44 [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf

Důvodné podezření

s doporučením ochránce. Důkladná osobní prohlídka se podle vnitřního předpisu tedy provádí tehdy, existuje-li **důvodné podezření** založené na individuálním zhodnocení rizik, že vězněná osoba má u sebe nebezpečné předměty nebo nepovolené věci. Důkladnou osobní prohlídku lze provést jen tehdy, nelze-li jejího účelu dosáhnout jiným opatřením (např. použitím vhodných technických prostředků či provedením preventivní osobní prohlídky). Za splnění těchto podmínek se důkladná osobní prohlídka provede zejména:

- a) při příjmu a propuštění vězněné osoby,
- b) před a po provedení eskorty vězněné osoby,
- c) po návratu do věznice při přerušení výkonu trestu, dočasném opuštění věznice v souvislosti s návštěvou nebo s programem zacházení,
- d) před a po provedení návštěvy, pokud není návštěva prováděna za dělicí přepážkou,
- e) v případě omezovacích prostředků u chovance před umístěním do izolační místnosti,
- f) před umístěním obviněného nebo odsouzeného k výkonu kázeňského trestu do uzavřeného oddělení, samovazby nebo zvláštní (izolační) cely,
- g) při příchodu nebo příjezdu vězněné osoby z pracoviště mimo věznici nebo pracoviště uvnitř věznice,
- h) při generální, dílčí a technické prohlídce.

O provedení důkladné osobní prohlídky rozhodne příslušník, mimo jiné v případě, kdy v rámci preventivní osobní prohlídky užívané detekční prostředky pozitivně signalizují přítomnost kovových předmětů a tyto předměty nelze odhalit jinak než provedením důkladné osobní prohlídky.

Důkladná osobní prohlídka se provádí vždy tak, aby byla **zachována lidská důstojnost prohlížené vězněné osoby** a aby zásah do jejich práv a svobod nepřekročil míru nezbytnou k dosažení účelu sledovaného důkladnou osobní prohlídkou.

Důkladná osobní prohlídka se provádí v určené, dostatečně vytápěné místnosti vybavené rohožemi, odkládacími lavicemi a věšáky. Dveře i okna místnosti musí být uzpůsobeny tak, aby prohlíženou vězněnou osobu nebylo možné pozorovat z vnějšku místnosti. V případech, kdy mají důkladné osobní prohlídky charakter hromadné akce, jsou vězněné osoby od sebe vždy odděleny odpovídajícími zástěnami nebo kabinkami tak, aby byla zajištěna nezbytná míra soukromí a důstojnosti vězněné osoby. Prohlídku provádí příslušník stejného pohlaví.

Odsouzený se při důkladné osobní prohlídce svlékne do spodního prádla. Proveďte se prohlídka těla včetně ústní dutiny, podpaží a chodidel. Po dobu nezbytně nutnou se následně provede prohlídka spodního prádla a oblasti genitálií, poté co se vězněná osoba svlékne donaha. Kontrola konečnicku se provede za využití dostupných detekčních prostředků, případně vykonáním dřepů. Prohlídka odložených svršků, osobních věcí a zavazadel se provede pečlivým prohatáním se zaměřením na zesílené části s využitím detektoru kovů nebo jiného technického prostředku. Při prohlídce se používají hygienické rukavice.¹⁸⁸

Chce-li věznice provádět osobní prohlídky odsouzených plošně, musí je provádět způsobem co nejméně zasahujícím do práva na nedotknutelnost osoby a soukromí (např. preventivní osobní prohlídkou bez svlékání do naha, namísto důkladné osobní prohlídky, případně za využití skenovacího křesla či jiných technických prostředků). Druhou variantou je provádění důkladných osobních prohlídek, ale pouze

¹⁸⁸ NGR č. 23/2014, o vězeňské a justiční stráž, ve znění pozdějších předpisů.

v individuálně zhodnocených případech (tzn. nikoliv plošně). Je přitom akceptovatelné, pokud odůvodnění provedení důkladné osobní prohlídky bude založeno mimo jiné na tom, že odsouzený na pracovišti, ať již mimo věznic, anebo uvnitř areálu věznice, přichází běžně do kontaktu s nebezpečnými předměty či látkami, jež nemohou být odhaleny jinými (technickými) prostředky kontroly.¹⁸⁹

Ochránce se také zabýval případem důkladné osobní prohlídky vykonané na civilních osobách – návštěvnících odsouzeného. Případ uzavřel s tím, že provedení důkladné osobní prohlídky na civilních osobách má být zcela výjimečné, musí existovat reálné podezření odůvodňující tento postup a současně musí pro to být dány závažné důvody.¹⁹⁰

2. PROHLÍDKY CEL

Podle účelu se prohlídky rozdělují na: a) generální, b) dílčí, c) technické, d) osobní, e) prohlídky věcí a zavazadel, f) speciální. Při provádění prohlídky osobních věcí a zavazadel vězňených osob na cele nebo ložnici musí být prohlídce přítomna vždy jedna z ubytovaných vězňených osob, a pokud to okolnosti neumožňují, jiná vězňená osoba. To neplatí v případě speciální prohlídky, která se provádí v odůvodněných případech za využití speciálních prostředků na základě rozhodnutí příslušného služebního funkcionáře. Speciální prohlídkou se myslí prohlídka určených prostor věznice se zaměřením na vyhledávání návykových látek prováděných psy specialisty určenými na vyhledávání návykových látek.¹⁹¹

Při provádění prohlídky je nutno **održet základní hygienická pravidla** při manipulaci s věcmi vězňených osob, jakož i **šetřit jejich majetek a osobní věci**.¹⁹²

**Dodržet
základní
hygienická
pravidla**

3. PROHLÍDKY V BUDOVĚ SOUDU

V budovách soudů prochází návštěvník standardně bezpečnostním detekčním rámem (poté co odloží kovové předměty), a teprve pokud dané zařízení signalizuje přítomnost dalších kovových předmětů, provede se prohlídka např. ručním skenerem. Návštěvník přitom může být právě vyzván k odložení svršků, kovových předmětů, výjimečně např. k odepnutí opasku. Obecně se v daném případě střetává veřejný zájem na zajištění bezpečnosti v budově soudů a právo na soukromí a důstojnost návštěvníků soudů. Jde o to, aby průběh samotné bezpečnostní prohlídky byl přiměřeným vyvážením obou těchto požadavků (princip proporcionality).¹⁹³

Podle vnitřního předpisu Vězeňské služby, pod který spadá i justiční stráž, „kontrolu osob, věcí a zavazadel provádí příslušníci justiční stráže jako nezbytné opatření k zajištění pořádku a bezpečnosti v justičním objektu. **Kontrola osob,**

**Kontrola
osob, věcí
a zavazadel**

¹⁸⁹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 22. ledna 2018, sp. zn. 1751/2017/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5930>

¹⁹⁰ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 19. června 2013, sp. zn. 462/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2282>

¹⁹¹ Ustanovení § 84 NGR č. 23/2014.

¹⁹² Ustanovení § 87 NGR č. 23/2014.

¹⁹³ Dopis veřejného ochránce práv ze dne 17. července 2018, sp. zn. 4116/2018/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6322>

věcí a zavazadel je prováděna dostupnými technickými prostředky, detekčním rámem, rentgenem nebo ručním detektorem kovů, **případně vizuálně**. Před zahájením kontroly **je příslušník povinen** upozornit vstupující osobu, že u ní bude provedena kontrola, a **seznámit ji s jejím průběhem a způsobem jejího provedení**.¹⁹⁴ Ochránce se v minulosti zabýval také případem kontroly osoby se zdravotním postižením, konkrétně ženy se sluchovým postižením užívající sluchadlo. Kontrola sluchadla při vstupu do budovy soudu proběhla prostřednictvím (mimo jiné) RTG zařízení, což kontrolovaná žena dávala do souvislosti s jeho zničením. V šetření ochránce dospěl k závěru, že RTG **kontrola sluchadla** s příslušenstvím nebyla nezbytná a jeho kontrola by měla probíhat především vizuálně. Podle zákona¹⁹⁵ je každý povinen se podrobit osobní prohlídce a prohlídce všech věcí, které má u sebe, a to za účelem zjištění, zda do budovy soudu nevstupuje se zbraní nebo s jinými předměty, které jsou způsobily ohrozit život nebo zdraví anebo pořádek. Prohlídka musí být prováděna tak, aby byl v maximální možné míře šetřen majetek a důstojnost kontrolované osoby. Pokud je invalidní vozík kontrolován slovy vnitřního předpisu „zejména vizuálně, případně ručním detektorem kovů“, pak by stejným způsobem mělo být kontrolováno sluchadlo s příslušenstvím, neboť je stejně jako invalidní vozík zdravotnickým prostředkem ve smyslu zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.¹⁹⁶

4. POUŽÍVÁNÍ KAMER

Sledování vězňených osob, resp. pořizování jejich obrazových záznamů pomocí kamerového systému, je dalším zásahem do jejich soukromí a jako takový musí být tento zásah nejen v souladu se zákonem, ale musí být také přiměřený a odpovídající sledovanému cíli.

5. KAMERY V PROHLÍDKOVÝCH MÍSTNOSTECH

Přístup
opačného
pohlaví

Nehledě na skutečnost, že pouhé snímání odsouzeného kamerou v situaci, kdy po obnažení provádí dřepy k vyloučení ukrytých nepovolených předmětů v tělních dutinách, jím může být vnímáno jako značně dehonestující, je **přístup opačného pohlaví** k těmto záznamům naprosto nepřijatelný a představuje ponižující zacházení.¹⁹⁷

Ochránce nepovažuje instalaci kamer v místnostech, kde se provádí osobní prohlídky, za nepřiměřený a neakceptovatelný zásah do soukromí odsouzených osob, který by přesáhl to, co je jím sledováno, avšak pouze pokud kamera snímá prohlídkovou místnost jako celek, záznam z kamer je zabezpečený proti zneužití

¹⁹⁴ Ustanovení § 140 NGR č. 23/2014.

¹⁹⁵ Ustanovení § 7 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 17. března 2017, sp. zn. 6263/2016/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4886>

¹⁹⁷ MOTEJL, O., ZDRAŽILOVÁ, P., SVOBODA, M. a kol. *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 147.

a opatření jako takové napomáhá naplnění účelu výkonu trestu a zajištění bezpečnosti příslušníků, ale také vězňených osob.¹⁹⁸

Jiná situace je však v případě důkladných osobních prohlídek, při nichž je prováděna i **prohlídka tělních dutin**. Za správný postup shledal ochránce provádění prohlídky tělních dutin mimo prohlídkovou místnost, nesnímání této prohlídky kamerovým systémem a provedení této prohlídky lékařem.¹⁹⁹

Prohlídka
tělních dutin

6. KAMERY V UBYTOVACÍCH MÍSTNOSTECH

Právo na soukromí v případě odsouzených omezuje v souladu s Listinou zákon.²⁰⁰ To však neznamená, že právo na soukromí odsouzeným nepřísluší vůbec. Pokud jsou kamery používány ve věznicích např. na exponovaných chodbách, ve společných prostorech, kde může docházet k násilí, lze to za určitých podmínek právně akceptovat. Pokud jsou však kamery umístěny v ubytovacích místnostech, kde odsouzení tráví většinu času, jedná se zpravidla o **nepřiměřený zásah do práva na soukromí**.

Nepřiměřený
zásah do práva
na soukromí

Článek 8 Evropské úmluvy akceptuje **zásahy do práva na soukromí pouze za určitých podmínek**:

- a) soulad se zákonem,
- b) nezbytnost v demokratické společnosti a
- c) legitimní cíl – opatření musí sledovat zájmy národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

Má-li být podmínka b) – nezbytnosti – splněna, musí použití kamery v konkrétním případě představovat výjimečné a individuálně posouzené opatření sledující legitimní cíl.²⁰¹ CPT ve zprávách z návštěv jednotlivých zemí konkrétně akcentuje výjimečnost a mimořádnost používání kamer na celách vězňených osob a významnost zásahu do práva na soukromí takto sledovaných osob. Kamery nesmí nahrazovat přítomnost personálu a musí být pravidelně a individuálně vyhodnocováno, zda dohled kamer má trvat. Vězňené osoby mají být informovány o používání kamer.²⁰²

¹⁹⁸ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 29. června 2013, sp. zn. 453/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1710>

¹⁹⁹ Tamtéž.

²⁰⁰ Srov. § 27 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

²⁰¹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 27. srpna 2018, sp. zn. 923/2018/VOP/MS, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6160>

²⁰² Výňatek ze zprávy z návštěvy CPT v Ruské federaci v roce 2012, bod 155 [online]: „The CPT appreciates that CCTV cameras in cells can be a useful safeguard in particular cases, for example when a person is considered to be at risk of self-harm or suicide or if there is a concrete suspicion that a prisoner is carrying out activities in the cell which could jeopardise security. However, cameras cannot be a replacement for an active staff presence in high risk medical or security situations; the best way of reducing the risk posed by mentally disturbed inmates or high-security prisoners is personal interaction between staff and the relevant prisoners. Video surveillance is also a gross intrusion into the privacy of prisoners and the decision to impose CCTV surveillance on a particular prisoner should always be based on an individual risk assessment and should be reviewed on a regular basis. When CCTV cameras are installed, prisoners must be fully informed of this.“ [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/1680697bd6>

Musí být zajištěno, že vězněné osoby pod dohledem kamery mají zajištěno přiměřené soukromí při používání toalet, umyvadla a sprchy.²⁰³

7. KAMERY V ORDINACÍCH ZDRAVOTNICKÉHO STŘEDISKA VĚZNICE

Přítomnost příslušníků v ordinacích lékařů

Ochránce při systematických návštěvách věznic v letech 2014 a 2015 pozoroval poměrně běžnou **přítomnost příslušníků v ordinacích lékařů** při vyšetření odsouzených. Nutno podotknout, že taková praxe je v rozporu se Standardy CPT, neboť silně narušuje vztah důvěrnosti mezi lékařem a pacientem (zasahuje do práva na důvěrnost informací o zdravotním stavu).²⁰⁴

Z těchto důvodů o tomto problému ochránce opakovaně jednal s tehdejší generálním ředitelem Vězeňské služby, a to s cílem omezit tuto praxi. Výsledkem jednání byla shoda na instalaci kamer do ordinací všech vězeňských lékařů s termínem do konce roku 2015. Kamery jsou umístěny zpravidla nad vchodem a snímají prostor ordinací. Ochránce rozumí obavám vězeňských lékařů o vlastní bezpečnost v některých případech. Právě proto má být lékař tím, kdo rozhoduje o tom, zda je příslušník na dohled přítomen či nikoliv, a to prostřednictvím zapnutí či vypnutí kamery. Dohled příslušníka/příslušnice u vyšetření prostřednictvím kamery zajistí důvěrnost, neboť kamerový záznam přenáší pouze obraz, nikoliv zvuk. Ochránce však nepovažuje za přípustné, aby kamerami byly vybaveny gynekologické ordinace.²⁰⁵

²⁰³ Výňatek ze zprávy z návštěvy CPT v Itálii v roce 2012, bod 60 [online]: „Steps should also be taken to ensure that prisoners subject to CCTV surveillance are guaranteed reasonable privacy when using the toilet, wash basin and shower.“ [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://rm.coe.int/168069727a>

²⁰⁴ Blíže viz VĚŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016*, s. 29–30 [online] Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5 [cit. 26. 2. 2019]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf

²⁰⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 16. února 2016, sp. zn. 6140/2015/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6320>

Vězeňská služba ke každému odsouzenému v průběhu výkonu trestu odnětí svobody zpracovává hodnocení či stanoviska, mapující zejména přístup konkrétního odsouzeného ke svému trestu.

Tato hodnocení jsou pro odsouzené zpravidla velmi důležitá, protože mohou sloužit např. jako podklad pro rozhodnutí soudu o podmíněném propuštění, o přeřazení do věznice mírnějšího typu, případně pro rozhodnutí o upuštění od výkonu zbytku trestu ze zdravotních důvodů.

1. VYHODNOCENÍ ÚSPĚŠNOSTI PLNĚNÍ PROGRAMU ZACHÁZENÍ

Základním nástrojem působení Vězeňské služby na odsouzeného je program zacházení²⁰⁶, který je každému odsouzenému stanoven na začátku výkonu jeho trestu odbornými zaměstnanci věznice. Cílem programu zacházení je připravit odsouzeného na soběstačný život v souladu se zákonem po propuštění z výkonu trestu. Program se nezpracovává v případech, kdy odsouzený má vykonat trest nebo jeho zbytek ve výměře nepřesahující 3 měsíce.²⁰⁷

Obsah programu zacházení má vliv na možnosti přemístění odsouzeného²⁰⁸ a vyhodnocení plnění programu zacházení, ke kterému dochází v pravidelných intervalech dle stanoveného stupně zabezpečení,²⁰⁹ může sloužit jako podklad pro rozhodnutí soudu ve výše uvedených řízeních.

2. OBSAH HODNOCENÍ ODSOUZENÉHO ZPRACOVÁVANÉHO VĚZNICÍ PRO SOUD

Hodnocení odsouzeného zpracovávané pro potřeby soudu **by mělo věrně odrážet realitu**, ale současně by mělo být (s ohledem na praktické důsledky takového hodnocení) **podložené**. Není nepochopitelné, že bez doporučujícího hodnocení z věznice lze podmíněného propuštění stěží docílit. Hodnocení podpořené důkazně

²⁰⁶ KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 134.

²⁰⁷ Ustanovení § 40 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

²⁰⁸ Ustanovení § 7 odst. 1 řádu výkonu trestu: „Při rozhodování o umístění odsouzených podle § 9 odst. 3 zákona se Generální ředitelství Vězeňské služby řídí zejména druhem programů zacházení s odsouzenými realizovaných v jednotlivých věznicích, možnostmi poskytovat nebo zajišťovat potřebné zdravotní služby a podle možností též přihlíží k tomu, aby odsouzený vykonával trest co nejlépe místu pobytu blízkých osob.“

²⁰⁹ Ustanovení § 38 řádu výkonu trestu.

(např. záznamy ve Vězeňském informačním systému VIS, v osobní kartě, jednotném záznamovém listu či v hodnocení plnění programu zacházení) výrazně přispívá k vyloučení prvku svévole hodnotitele.²¹⁰ V jednom z případů ochránce kritizoval situaci, kdy vychovatel svévolně psal negativní hodnocení pro rozhodnutí o změně typu věznice i přesto, že pro takové hodnocení nebyla žádná opora v záznamech ve věznici.²¹¹

Podle řádu výkonu trestu²¹² platí: „Byl-li kázeňský trest zahlazen, nelze ho uvádět v žádném hodnocení odsouzeného a nelze k němu přihlížet při rozhodování o odsouzeném.“

Zahlazené
kázeňské
potrestání

Pokud právní předpis říká, že ke kázeňskému trestu nelze přihlížet při rozhodování o odsouzeném, je zřejmé, že **zahlazené kázeňské potrestání** se nesmí v hodnocení odsouzeného pro soud jakkoliv projevit.²¹³

3. SEZNÁMENÍ ODSOUZENÉHO S HODNOCENÍM PRO SOUD

V jednom z případů, který řešil ochránce, stěžovatel brojil proti obsahu hodnocení zpracovaného věznicí pro účely soudního řízení o jeho podmíněném propuštění. Další výhrada spočívala v tom, že nebyl seznámen s obsahem hodnocení předem, a tudíž během soudního jednání nemohl reagovat na informace uvedené v hodnocení tak, jako kdyby je znal ještě před zahájením jednání.

Byť neexistuje v zákoně explicitně vyjádřená povinnost Vězeňské služby seznamovat odsouzené s hodnocením před odesláním na soud, lze ji dovodit ze základních zásad činnosti správního orgánu. Smyslem seznamování odsouzených s jejich hodnocením není umožnit jim samovolně měnit samotný text hodnocení, nýbrž zajistit v rámci práva na spravedlivý proces, aby byli připraveni na jednání soudu o jejich návrhu.²¹⁴

4. STANOVISKO K MOŽNOSTI ODSOUZENÉHO OPUSTIT VĚZNICI

Volný pohyb
mimo věznici

V mimopracovní době se odsouzeným zařazeným do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení věznice s ostrahou umožňuje **volný pohyb mimo věznici**, a to k účasti na akcích kulturně výchovných a osvětových, sportovních, bohoslužbách a k návštěvám zdravotnických, rehabilitačních a obdobných zařízení, na základě povolení ředitele věznice, který rozhodne, zda budou doprovázeni zaměstnancem Vězeňské služby.²¹⁵

²¹⁰ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 11. ledna 2013, sp. zn. 4670/2012/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6348>

²¹¹ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 6. února 2017, sp. zn. 1572/2016/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4686>

²¹² Ustanovení § 68 řádu výkonu trestu.

²¹³ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 4. září 2015, sp. zn. 2172/2014/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6554>

²¹⁴ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 25. června 2013, sp. zn. 6313/2012/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2050>

²¹⁵ Ustanovení § 51 odst. 3 řádu výkonu trestu.

Při využívání jednotlivých institutů pobytu odsouzených mimo věznici by mělo být přihlíženo individuálně ke každému odsouzenému a k jejich využití přistoupeno teprve v případě, že nelze důvodně předpokládat možná bezpečnostní rizika související s opuštěním věznice (např. páchaní další trestné činnosti, zneužití možnosti opuštění věznice apod.).

Při hodnocení bezpečnostních rizik by měla věznice vycházet především z chování odsouzeného a z hodnocení odborných zaměstnanců, kteří s odsouzeným pracují. Typickým pro režim nejmírnějšího typu věznice je volný pohyb odsouzených po věznici a současně možnost opuštění věznice podléhající povolení ředitele věznice. Pro nepovolení opuštění věznice by v nejmírnějším typu vězení a u odsouzeného s příkladným přístupem k výkonu trestu a dlouhodobě kladným hodnocením měly být dány závažné důvody.²¹⁶

²¹⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 9. listopadu 2011, sp. zn. 2181/2011/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6350>

XIII.

Umístění odsouzeného do oddělení věznice s ostrahou

Vnější
diferenciace

S účinností od 1. 10. 2017 jsou v České republice pouze dva základní typy věznic²¹⁷ – věznice s ostrahou a věznice se zvýšenou ostrahou (jde o tzv. **vnější diferenciaci**). Pravomoc vnější diferenciace nadále zůstává v rukou soudců, pouze soudy rozhodují, ve kterém z těchto typů bude odsouzený vykonávat svůj trest.

Vnitřní
diferenciace

Oproti tomu **vnitřní diferenciace** znamená vnitřní členění jednotlivých typů věznic dle stupně zabezpečení. Věznice s ostrahou se vnitřně člení na **oddělení s nízkým, středním a vysokým stupněm zabezpečení**. Tato oddělení se dále člení na jednotlivé oddíly.

1. VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY

Redukce
typů věznic

Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2013 obsahovala toto legislativní doporučení: „Ochránce doporučuje Poslanecké sněmovně požádat vládu, aby v případě předložení zamýšleného vládního návrhu zákona (změny trestního zákoníku a zákona o výkonu trestu odnětí svobody) upravila rovněž procesní postup při zařazování a přeřazování odsouzených Vězeňskou službou v rámci typu věznice, a to včetně možnosti opravného prostředku, kterým by bylo možno napadnout takové zařazení.“²¹⁸

Ministerstvo spravedlnosti **redukci typů věznic** prezentovalo s cílem převést pravomoc zařazovat odsouzené do konkrétního typu věznice, a to podle standardizovaného nástroje SARPO při zohlednění rizik a potřeb odsouzených, neboť dosavadní praxe ukazovala, že rozhodování soudů o zařazení do konkrétního typu věznice, případně jejich další přeřazování do mírnějšího/přísnějšího typu věznice je velmi formalizované (soud většinou vychází především z hodnocení zpracovaného věznicí) a pro soudy je to neoblíbená zbytková agenda.²¹⁹

Vládní návrh zákona, kterým se mění trestní zákoník a zákon o výkonu trestu, počítal s redukcí stávajících čtyř typů věznic (dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha) na dva typy (věznice, věznice se zvýšenou ostrahou). Do nového typu věznice nazvaného „věznice“ se s účinností novely měli zařadit odsouzení z dosavadních typů dohled, dozor, ostraha. Typ se měl dále diferencovat na tři oddělení, totiž a) s nízkým stupněm zabezpečení, b) se středním stupněm zabezpečení, c) s vysokým stupněm zabezpečení. Soud rozhodne o zařazení odsouzeného do jednoho

²¹⁷ Namísto dosavadních typů – dohled, dozor, ostraha, zvýšená ostraha.

²¹⁸ Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2013 [online], s. 19. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/zpravy_pro_poslaneckou_snemovnu/Souhrnna-zprava_2013_PDF_A.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²¹⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 58/2017 Sb., změna trestního zákoníku a dalších zákonů.

ze dvou typů a nadále bude rozhodovat i o přeřazování mezi těmito dvěma typy. O zařazení do jednotlivých oddělení v rámci typu věznice rozhodne již pouze Vězeňská služba České republiky podle systému SARPO (Souhrnná analýza rizik a potřeb odsouzených).

Ochránce od počátku podporoval myšlenku redukce typů věznic, ostatně je to v Evropě běžný model, aby o zabezpečení vězně rozhodla sama vězeňská správa, nicméně za předpokladu zakotvení **možnosti přezkumu** zařazení do toho kterého oddělení orgánem s nezávislým prvkem. Takto citelný zásah (zařazení), který prakticky ovlivní podmínky výkonu trestu odsouzeného (úroveň strážení, vnějšího zabezpečení a podobně), by měl, s ohledem na zažité standardy, podléhat možnosti přezkumu.

Možnosti
přezkumu

V průběhu legislativního procesu se pozměňovací návrhy upravovaly **opravné prostředky** proti rozhodnutí ředitele věznice o umístění odsouzeného (původní návrh např. počítal s možností stížnosti ke Generálnímu ředitelství Vězeňské služby); konečná podoba změnového zákona také svěřila soudní přezkum trestním soudům, nikoliv správním, jak jsem předpokládala.

Opravné
prostředky

Vláda předložila Poslanecké sněmovně návrh zákona 3. 9. 2015. Poslanecká sněmovna schválila dne 9. 12. 2016 návrh změnového zákona (sněmovní tisk 588) ve 3. čtení. Změna nabyla účinnosti k **1. 10. 2017**.²²⁰

2. AKTUÁLNÍ STAV A PRAXE VĚZEŇSKÉ SLUŽBY

K 1. 10. 2017 se odsouzení podle přechodných ustanovení změnového zákona nově zařadili do jednotlivých oddělení, a to takto: „Odsouzení zařazení k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem za nedbalostní trestné činy se ode dne nabytí účinnosti tohoto zákona považují za umístěné do oddělení s nízkým stupněm zabezpečení, odsouzení zařazení k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dohledem za jiné než nedbalostní trestné činy za umístěné do oddělení se středním stupněm zabezpečení a odsouzení zařazení k výkonu trestu odnětí svobody do věznice s dozorem a do věznice s ostrahou za umístěné do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, **nestanoví-li Vězeňská služba jinak**.”²²¹ O tom byli odsouzení vyrozuměni **oznámením** vypracovaným správními odděleními jednotlivých věznic.

Oznámení

Oznámení o tom, že byl odsouzený podle změnového zákona zařazen do oddělení s vysokým stupněm zabezpečení, **nelze** podle aktuální právní úpravy **napadnout u soudu**.

Ředitelé věznic měli zároveň **možnost zařadit odsouzeného do jiného stupně zabezpečení** (v závislosti na vyhodnocení rizik – a to jak do mírnějšího, tak do přísnějšího). V takovém případě o tom musel ředitel věznice vydat **rozhodnutí**.

Rozhodnutí

Do tří dnů ode dne doručení takového rozhodnutí je možné podat návrh na umístění do oddělení s nižším stupněm zabezpečení. Soud poté postupuje dle § 324a trestního řádu a zahájí řízení o návrhu na umístění do oddělení s nižším

²²⁰ Zákon č. 58/2017 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

²²¹ Čl. IV. zákona č. 58/2017 Sb.

stupněm zabezpečení věznic s ostrahou. Tento návrh **nemá ze zákona odkladný účinek**. Návrh odsouzeného ředitele věznic spolu s rozhodnutím o umístění do některého z oddělení věznic s ostrahou, podklady pro vydání tohoto rozhodnutí a doložením o doručení tohoto rozhodnutí odsouzenému předloží neprodleně soudu.²²²

V těchto věcech rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu se trest odnětí svobody vykonává. Nebrání-li tomu důležité důvody, je třeba o takovém návrhu rozhodnout nejpozději do 30 dnů od jeho doručení soudu.²²³

Soud buď potvrdí rozhodnutí ředitele věznic, nebo rozhodnutí zruší a ve věci sám rozhodne znovu, anebo rozhodnutí zruší a uloží řediteli věznic, aby o umístění do některého z oddělení věznic s ostrahou znovu rozhodl.²²⁴

Pro úplnost dodávám, že o umístění do některého z oddělení věznic s ostrahou rozhoduje sice ředitel věznic, při svém rozhodování však přihlédne k doporučení odborné komise²²⁵; rozhodne-li odchylně od jejího doporučení, tento postup odůvodní a o rozhodnutí informuje Ministerstvo spravedlnosti.²²⁶

Bez ohledu na možnost soudního přezkumu není zařazení do stupně zabezpečení v průběhu výkonu trestu neměnné. V průběhu výkonu trestu může dojít ke **změně zařazení** v rámci věznic s ostrahou (stupně zabezpečení), a to podle řádu výkonu trestu²²⁷ pouze na základě změny míry vnějších nebo vnitřních rizik. Přitom **vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik** se posuzuje vždy alespoň při

„a) hodnocení plnění programu zacházení,

b) hodnocení dodržování vězeňského režimu,

c) realizaci programu výstupního zacházení, nebo

d) zjištění nedostatků ve vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik při kontrole provedené Ministerstvem spravedlnosti“.

V případě snížení míry vnějších nebo vnitřních rizik může ředitel věznic **rozhodnout** o umístění odsouzeného do oddělení s nižším stupněm zabezpečení, které se liší o jeden stupeň od oddělení, v němž se vykonává trest. V případě zvýšení míry vnějších nebo vnitřních rizik ředitel věznic může rozhodnout o umístění odsouzeného do oddělení s vyšším stupněm zabezpečení, které se v mimořádných případech může lišit až o dva stupně od oddělení, v němž se vykonává trest. O změně stupně zabezpečení vydává ředitel věznic **rozhodnutí**, které odsouzený převezme.

Jinými slovy by k vyhodnocení míry vnějších a vnitřních rizik mělo dle názoru ochránce dojít nejpozději vždy ke konci hodnotícího období (hodnocení plnění programu zacházení).

Nechce-li odsouzený vyčkávat do konce hodnotícího období a má-li za to, že mu byl nesprávně stanoven stupeň zabezpečení, lze se obrátit na Ministerstvo spravedlnosti, které, jak je uvedeno výše, může shledat nedostatky ve vyhodnocení

²²² Ustanovení § 12b zákona o výkonu trestu.

²²³ Ustanovení § 324a trestního řádu.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Komise je složena z vedoucího oddělení výkonu trestu nebo oddělení výkonu vazby a trestu anebo ředitelem věznic pověřeného zaměstnance tohoto oddělení a dále z psychologa, speciálního pedagoga, sociálního pracovníka, vychovatele a popřípadě dalších zaměstnanců Vězeňské služby určených ředitelem věznic.

²²⁶ Ustanovení § 12b zákona o výkonu trestu.

²²⁷ Ustanovení § 11a řádu výkonu trestu.

Změna
zařazení

Vyhodnocení
míry vnějších
a vnitřních
rizik

Snížení míry
vnějších nebo
vnitřních rizik

míry vnějších a vnitřních rizik při kontrole Vězeňské služby, což v důsledku povede k vydání rozhodnutí o změně stupně zabezpečení.

3. KRITICKÉ POSTŘEHY

Je otázkou, nakolik je popsána právní úprava **ústavně konformní**²²⁸. Totiž Vězeňská služba sice vnější a vnitřní rizika pravidelně vyhodnocuje, nicméně pokud neshledá důvody pro přehodnocení míry vnějších a vnitřních rizik (a tedy změnu umístění do oddělení věznice s ostrahou) anebo nedostatky neshledá Ministerstvo spravedlnosti v rámci kontrolní činnosti, pak ředitel věznice nevydává rozhodnutí o stanovení stupně zabezpečení, které by mohli odsouzení v případě nespokojeností se zařazením v rámci vnitřní diferenciací napadnout u soudu.

Ve stejné situaci se budou nacházet všichni ti odsouzení, kteří sice nastoupili trest po 1. 10. 2017 (při nástupu výkonu trestu jim tedy bylo vydáno rozhodnutí o stanovení stupně zabezpečení), nicméně pokud Vězeňská služba v průběhu výkonu trestu neshledá důvody pro přehodnocení míry vnějších a vnitřních rizik u těchto odsouzených, může být takový odsouzený (zejména v případě delších trestů) zařazen několik let ve stejném stupni zabezpečení bez možnosti požádat soud o přezkum takového zařazení, neboť nebude mít k dispozici právní titul (rozhodnutí), který by mohl u soudu napadnout.

Řešením by mohlo být vydávání rozhodnutí o umístění do oddělení věznice s ostrahou v pravidelných intervalech (např. při vyhodnocování míry vnějších a vnitřních rizik dle § 11a řád výkonu trestu) anebo úprava možnosti odsouzeného požádat o přezkum míry vnějších a vnitřních rizik, jehož výstupem by bylo rozhodnutí ředitele věznice ve smyslu § 324a trestního řádu.²²⁹

Ústavně
konformní
úprava

Rozhodnutí
o stanovení
stupně
zabezpečení

²²⁸ Zejména s ohledem na nález pléna Ústavního soudu ze dne 30. listopadu 1994, sp. zn. Pl. ÚS 5/94.

²²⁹ Obdobně viz SVOBODA, M. Zamyšlení nad změnou vnější diferenciací věznic z hlediska opravných prostředků proti stanovení stupně zabezpečení. *Trestněprávní revue*. Praha: C. H. Beck, 2018, roč. 17, č. 10. ISSN 1213-5313.

XIV.

Specifické skupiny odsouzených

Každá osoba omezená na osobní svobodě je svým způsobem zranitelná. Některé osoby jsou z důvodů osobních (např. věk, pohlaví, vzdělání), působení prostředí (např. postoj personálu, ostatních odsouzených, překážky v prostoru) nebo sociálně-kulturních faktorů (např. stigmatizace, sociální vyloučení, postoj k menšinám) ve zvláště zranitelném postavení. Za zvlášť zranitelné lze především považovat mladistvé, cizince, osoby s homosexuální orientací, osoby po změně pohlaví, ženy, osoby se zdravotním postižením a příslušníky menšin. Při organizaci výkonu trestu je proto nutné zvláště reagovat na potřeby a případná rizika hrozící těmto skupinám odsouzených.²³⁰

Zranitelné skupiny

Zákon o výkonu trestu odnětí svobody obsahuje speciální ustanovení pro výkon trestu některých **zranitelných skupin** (mladiství, ženy, trvale pracovně nezařaditelní,²³¹ cizinci, osoby s duševními poruchami a poruchami chování).²³²

Odsouzený s těžkým zdravotním postižením

Odsouzenému s těžkým zdravotním postižením musí Vězeňská služba zajistit důstojný výkon trestu.²³³

Podmínkám výkonu trestu odsouzených se zdravotním postižením se ochránce obšírně věnoval v Souhrnné zprávě ze systematických návštěv věznic z roku 2016.²³⁴

Ochránce ve zprávě kritizoval značné množství bariér, které jsou způsobené především stářím věznic a jejich stavebně-technickým uspořádáním, dále absencí tísňových hlásičů v ložnicích imobilních odsouzených nebo nedostatky ohledně podmínek pro provádění osobní hygieny (např. 1 WC a 1 sprcha přizpůsobené potřebám osob na vozíčku na 11 takových odsouzených). Nároky imobilních odsouzených se sníženou pohyblivostí jsou zcela specifické a nelze je porovnávat s nároky běžné vězeňské populace.

1. POMOC SE ZVLÁDÁNÍM BĚŽNÝCH DENNÍCH ČINNOSTÍ

Ve výkonu trestu se nachází i osoby odkázané na pomoc druhých při zvládnání běžných denních činností. Ochránce se v minulosti vyjadřoval k zajištění pomoci

²³⁰ Association for the Prevention of Torture. Groups in situations of vulnerability [online]. Dostupné z: <https://www.apt.ch/detention-focus/en/groups-in-situation-of-vulnerability/> [cit. 26. 2. 2019].

²³¹ Trvale pracovně nezařaditelní je sběrná kategorie, do které Vězeňská služba na základě zákona řadí jak odsouzené starší 65 let, tak i odsouzené, kteří byli uznáni invalidními ve třetím stupni. Zařazení akcentuje schopnost pracovního zařazení, ochránce však navrhol, že vhodnější by bylo primární zohlednění zdravotního stavu.

²³² Ustanovení § 58 a násl. zákona o výkonu trestu.

²³³ Ustanovení § 16 odst. 7 zákona o výkonu trestu.

²³⁴ *Zpráva ze systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016* [online], s. 32–42. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARI_ZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

a podpory při zvládnání běžných denních činností, stravy, hygieny, přesunů a některých ošetrovatelských úkonů odsouzených se zdravotním postižením. Ochránce kritizoval poskytování péče pouze na základě dobrovolnosti a ochotě ostatních odsouzených. V takových situacích totiž hrozí ze strany pečujícího odsouzeného **zvýšené riziko zneužití tohoto vztahu závislosti**. Pakliže je odsouzený na péči závislý (potřebuje dopomoc s koupáním, výměnou inkontinenčních pomůcek apod.), měli by tuto činnost vykonávat pouze odsouzení pracovně zařazení jako **ošetrovatelé** se stanovenou odměnou vyplácenou věznicí. Přitom za ideální stav ochránce považuje, aby tuto dopomoc zajišťovala Vězeňská služba, nikoliv odsouzení.

Vztah závislosti

Ošetrovatelé

2. PŘÍSTUP KE SPRŠE U OSOBY SE ZDRAVOTNÍM POSTIŽENÍM

Na ochránce se obrátil odsouzený se zdravotním postižením, který měl poškozené ruce. Z toho důvodu nemohl provést očistu po vykonání velké potřeby standardně toaletním papírem. Byl však schopen se sám umýt ve sprše. Přístup ke sprše byl však omezený a odsouzený musel pokaždé žádat o přístup do sprchy zaměstnanec věznice a čekat, než mu to umožní. To mohlo trvat i několik hodin. Ochránce shledal pochybení věznice v nezajištění důstojných podmínek pro výkon trestu.²³⁵

3. ZAČLEŇOVÁNÍ TRANSGENDER OSOBY

Ochránce také řešil případ osoby, která dlouho předtím, než nastoupila výkon trestu, prošla úřední změnou pohlaví ze ženy na muže. Odsouzený byl z bezpečnostních důvodů umístěn samostatně na cele přibližně 23 hodin denně. Neprováděl aktivity či vycházky s jinými odsouzenými, sám se stravoval na cele, sám se sprchoval. Jediný pravidelný kontakt měl s vychovatelkou, která se s ním účastnila aktivit (včelín, ping-pong). Občas měl rozhovor s psychologem nebo kaplanem. Vězeňský personál postupně usiloval o jeho začlenění do kolektivu.

Ochránce konstatoval, že Vězeňská služba má povinnost zajistit **bezpečí zranitelných skupin odsouzených**.²³⁶ To však nemůže znamenat, že potenciálně zranitelného odsouzeného bude držet v izolaci.²³⁷ Postup věznice usilující o začlenění odsouzeného je správný, tento proces však musí věznice vyhodnocovat a přijímat případná opatření, např. při zjištění šikany či jiného nevhodného chování ze strany ostatních odsouzených.²³⁸

Bezpečí zranitelných skupin odsouzených

²³⁵ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 19. října 2017, sp. zn. 1331/2017/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5590>

²³⁶ Obecně prevenční povinnost ve vztahu k násilí a porušování práv dle § 35 řádu výkonu trestu.

²³⁷ SVOBODA, M. Problematika transsexuálních osob ve výkonu trestu odnětí svobody. *České vězeňství*. 2017, roč. 2017, č. 4, s. 15–16. ISSN 1213-9297.

²³⁸ Zpráva ze systematické návštěvy Vazební věznice Olomouc ze dne 14. července 2017, sp. zn. 15/2017/NZ/MS [online]. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ESO/15-2017-NZ-MS_vazebni_veznice_Olomouc.pdf [cit. 26. 2. 2019].

4. PŘÍSTUP PERSONÁLU K ODSOUZENÝM S HOMOSEXUÁLNÍ ORIENTACÍ

Ochránce se zabýval případem, ve kterém vychovatelka sdělovala odsouzeným ženám svůj negativní postoj k osobám s homosexuální orientací.

Ochránce považoval samotné hodnocení té které sexuální orientace, bez ohledu na to, zda postoj vychovatelky ovlivňoval její zacházení s odsouzenými, za nepřipustné. Vychovatelka svým jednáním zasáhla do důstojnosti odsouzených.²³⁹

5. OSOBY SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Tlumočnicko
do
znakového
jazyka

Ochránce v jednom ze svých šetření konstatoval, že věznicé musí neslyšící vězněné osobě zajistit **tlumočnicka do znakového jazyka** (dle potřeby, zejména pro komunikaci se zaměstnanci věznic), seznámit ji prokazatelně s jejími právy a povinnostmi (přetlumením či formou „**easy to read**“) a umožnit realizovat její právo telefonovat jiným způsobem, který bude respektovat konkrétní druh postižení.²⁴⁰

6. JAZYKOVÁ BARIÉRA

Profesionální
tlumočnick

Cizinci jsou zranitelní nejčastěji z důvodu jazykové bariéry. Tato překážka zvláště vystupuje při poskytování zdravotní péče, kdy nedostatečné porozumění může vést i k poškození zdraví či k úmrtí. Ochránce řešil případ úmrtí odsouzeného vietnamské národnosti. Ochránce shledal, že se Vězeňská služba dopouští pochybení spočívajících v nezajišťování tlumočnicka odsouzeným s jazykovou bariérou při poskytování zdravotních služeb.²⁴¹ Ochránce proto doporučoval, aby Vězeňská služba zajišťovala služby **profesionálního tlumočnicka**.^{242, 243}

Ochránce se také zabýval případem napadení odsouzeného cizí státní příslušnosti dozorcí. Během šetření vyšlo najevo, že dozorcí použili donucovací prostředky a odsouzený je mohl vnímat jako napadení, zároveň také bylo proti odsouzenému vedeno kázeňské řízení, kterému nerozuměl. Příčinou se zdála být jazyková bariéra. K tomu ochránce uvedl, že situace nepochopitelnosti může u odsouzených v obdobné situaci vyvolat úzkost a zmatení a tito odsouzení nemohou řádně uplatňovat svá práva, např. právě v průběhu kázeňských řízení.²⁴⁴

²³⁹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 27. dubna 2016, sp. zn. 1339/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3972>

²⁴⁰ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 16. října 2018, sp. zn. 5347/2018/VOP/JM, dostupné z: <https://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6262>

²⁴¹ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 12. března 2015, sp. zn. 6685/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2642>

²⁴² Zpráva ze *systematických návštěv veřejného ochránce práv – Věznice 2016* [online], s. 28. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZE_NI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁴³ Bližší informace k přítomnosti tlumočnicka při vyšetření jsou uvedeny v kapitole Zdravotní péče.

²⁴⁴ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 28. července 2015, sp. zn. 3017/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6296>

Odsouzení smí k uplatnění svých práv a oprávněných zájmů podávat stížnosti a žádosti.²⁴⁵ Stížnosti mohou vřazovat do uzamykatelných schránek, které věz-nice zřizuje na místech běžně dostupných odsouzeným. Schránky vybírá určený zaměstnanec Vězeňské služby, který jinak nepřichází do přímého styku s odsou-zenými.^{246, 247}

V případě, že odsouzený neumí psát nebo číst, Vězeňská služba poskytne **písař-skou pomoc** nebo zajistí přečtení stížnosti, resp. odpovědi.²⁴⁸

Písařská
pomoc

Vězeňská služba postupuje při vyřizování stížností dle svého interního před-pisu.²⁴⁹ Tento předpis stanoví pro vyřízení stížnosti **lhůtu 30 dní**. Tuto lhůtu je možné prodloužit až na 60 dnů v případě, že je nezbytné vyžádat vyjádření jiné-ho orgánu nebo další spisový materiál. V případě, že ani v této lhůtě Vězeňská služba nestihne stížnost vyřídit, musí o tom stěžovatele vyrozumět. Stížnost se považuje za vyřízenou, jestliže stěžovatel byl o vyřízení stížnosti prokazatelně vyrozuměn.²⁵⁰

Lhůta 30 dní

1. APLIKACE ZÁKLADNÍCH ZÁSAD SPRÁVNÍ ČINNOSTI

Vnitřní předpis Vězeňské služby odkazuje na ustanovení správního řádu²⁵¹ a vyřizo-vání stížností je postupem správního orgánu. Vězeňská služba je také dle § 1 odst. 3 zákona o Vězeňské službě správním orgánem. Z toho důvodu se při vyřizování stíž-ností uplatní základní zásady činnosti správních orgánů.²⁵²

²⁴⁵ Ustanovení § 26 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

²⁴⁶ Ustanovení § 34 odst. 4 řádu výkonu trestu.

²⁴⁷ Na tomto místě se zabýváme obecně stížnostmi odsouzených. Konkrétní poznatky ke stížnostem v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb jsou uvedeny v samostatné kapitole Zdravotní péče.

²⁴⁸ Ustanovení § 17 odst. 4 zákona o výkonu trestu.

²⁴⁹ NGR č. 55/2014 o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky.

²⁵⁰ Ustanovení § 14 a 15 NGR č. 55/2014.

²⁵¹ Ustanovení § 175 správního řádu.

²⁵² Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. června 2017, sp. zn. 5738/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5188> a Závěrečné stanovis-ko veřejného ochránce práv ze dne 29. září 2016, sp. zn. 1792/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6304>

2. VÝZVA K DOPLNĚNÍ STÍŽNOSTI

V případě, že stížnost je příliš obecná a nejsou v ní uvedena konkrétní pochybení, nelze ji bez dalšího vyřídit jako nedůvodnou, ale věznice musí stěžovatele vyzvat k doplnění a upřesnění jeho tvrzení.²⁵³

3. ŘÁDNÉ ODŮVODNĚNÍ

Stížnost je třeba prošetřovat v celém rozsahu a vyřízena musí být ve všech bodech.²⁵⁴ To znamená, že ve vyřízení stížnosti má být reagováno na všechny stížnostní námitky. V opačném případě může stěžovatel dojít k závěru, že nebyla jeho stížnost náležitě vyřízena, když byly některé jeho stížnostní námitky opomenuty.

Každá argumentace musí být podepřena i dalšími podpůrnými skutečnostmi (zjišťováním, pozorováním), v opačném případě ztrácí tvrzení na přesvědčivosti. Nejsou-li závěry zdůvodněny vůči stěžovateli, nelze ho přesvědčit o správnosti názoru na danou věc.²⁵⁵

V případě, že chybí řádné odůvodnění, je vyřízení stížnosti také mnohdy nepřezkoumatelné.

4. VČASNÉ VYŘÍZENÍ

Pokud je Vězeňské službě zřejmé, že nestihne stížnost vyřídit do 60 dnů, musí o tom informovat stěžovatele. Ochránce shledal pochybení Vězeňské služby, pokud k vyrozumění stěžovatele o pravděpodobném překročení lhůty 60 dní nedošlo před vypršením této lhůty.²⁵⁶

5. ROZHODOVÁNÍ O STÍŽNOSTI PROTI VYŘÍZENÍ STÍŽNOSTI

Ochránce řešil případ, ve kterém o vyřízení stížnosti rozhodoval standardně ředitel věznice. Nicméně stěžovatel byl s vyřízením stížnosti nespokojen, a proto se obrátil na Generální ředitelství Vězeňské služby. V mezicase byl však ředitel věznice přeložen na Generální ředitelství a o stížnosti proti vyřízení původní stížnosti rozhodoval znovu. Ochránce věc uzavřel s tím, že s ohledem na základní zásady činnosti správních orgánů musí o stížnosti proti vyřízení stížnosti rozhodovat jiná osoba, než která rozhodovala o původní stížnosti.²⁵⁷

²⁵³ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. června 2017, sp. zn. 5738/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5188>

²⁵⁴ Ustanovení § 12 NGR č. 55/2014.

²⁵⁵ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. června 2017, sp. zn. 5738/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5188> a Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 29. září 2016, sp. zn. 1792/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6304>

²⁵⁶ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 2. června 2017, sp. zn. 5738/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5188>

²⁵⁷ Tamtéž.

Pracovní zařazení pomáhá odsouzeným udržet si pracovní návyky důležité pro život po propuštění na svobodu. Vhodné pracovní zařazení (v některých případech ve spojení se vzdělávacím kurzem) může přinést zvýšení pracovní kvalifikace pro trh práce. Odměna za práci by ideálně měla umožnit odsouzeným splácet jejich finanční závazky, a snižovat tak zadlužení projevující se, pokud přetrvá do konce věznění, jako výrazný omezující faktor zajištění vhodných sociálních podmínek na svobodě. Konečně minimálně jde o smysluplné trávení času ve výkonu trestu odnětí svobody.

1. POVINNOST PRACOVAT

Odsouzený, který byl zařazen do práce, je povinen pracovat, pokud je k práci zdravotně způsobilý.²⁵⁸ **Povinnost pracovat je** tedy v ČR **součástí nepodmíněného trestu odnětí svobody**. Tato povinnost se nevztahuje na následující skupiny odsouzených:

- a) starší 65 let, pokud sami nepožádají o zařazení do práce,
- b) invalidní ve třetím stupni, ledaže sami požádají o zařazení do práce a jejich pracovní schopnost takovéto zařazení připouští, nebo
- c) ti, jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.²⁵⁹

Přitom však i s ohledem na ustanovení Evropských vězeňských pravidel o tom, že práce musí být považována za pozitivní prvek vězeňského režimu a nikdy nesmí být používána jako trest, nesmí být pracovní zařazení pojmáno jako sankce. Nesankční povaze práce proto musí odpovídat také zabezpečení dodržování právně stanovených pracovních podmínek. Pracovní podmínky, pracovní doba a podmínky pro uložení přesčasové práce u odsouzených se řídí zvláštními právními předpisy vztahujícími se na zaměstnance v pracovním poměru (tedy především zákoníkem práce)²⁶⁰. Zákonná právní úprava výkonu trestu odnětí svobody však odchýlně od obecných předpisů stanoví, že do pracovní doby odsouzených se nepočítá úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení, a pracovní terapie, pokud je součástí programu zacházení. Tyto práce jsou odsouzení povinni provádět bez nároku na pracovní odměnu, avšak nesmějí jim být nařízeny na úkor doby nutné k odpočinku.

**Výjimka
z povinnosti
pracovat**

²⁵⁸ Ustanovení § 29 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

²⁵⁹ Ustanovení § 69 zákona o výkonu trestu.

²⁶⁰ Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.

2. VÝŠE PRACOVNÍ ODMĚNY

Základní
Složka
Odměny
Odsouzených

Přes zásadní růst cen v uplynulých letech (a současně minimální mzdy) nedošlo od roku 2000 do roku 2018 ke zvýšení či valorizování výše odměn odsouzených osob. Přitom až do 30. 11. 2000 byla výše odměny odsouzených závislá na minimálních mzdových tarifech v běžné populaci. Nabízí se tedy právě srovnání s výší minimální mzdy.²⁶¹ Od 1. 1. 2019 je základní sazba minimální mzdy 13 350 Kč, zatímco základní složka odměny odsouzených v první skupině (nejnižší) byla až do 1. 4. 2018²⁶² ve výši 4 500 Kč. Průměrná reálná výše měsíční odměny odsouzeného je pak ještě nižší.²⁶³ Analýzou dat dostupných ve statistické ročence Vězeňské služby a na webových stránkách Českého statistického úřadu ochránce zjistil, že od roku 2000 postupně klesala výše průměrné měsíční odměny odsouzeného, ačkoliv průměrná mzda v populaci se zvyšuje (stejně tak minimální mzda). V roce 2000 činila odměna odsouzeného 29,79 % průměrné mzdy mimo vězení, v roce 2013 to bylo už jen 14,18 %. V roce 2000 byla průměrná měsíční odměna odsouzených na 92,66 % minimální mzdy v populaci, v roce 2013 již pouze na 46 %.²⁶⁴

Evropská vězeňská pravidla v bodě 26.10 stanoví, že „za práci vězňů musí být vyplacena odpovídající mzda“. Obdobně i Standardní minimální pravidla OSN pro zacházení s vězni, bod 76/1: „Bude vypracován systém spravedlivého odměňování za práci vězňů.“ Obdobný přístup volí i odborná literatura.²⁶⁵

Zavedení
postupné
valorizace
odměn

Ochránce proto doporučil v roce 2016 Ministerstvu spravedlnosti **zavedení postupné valorizace odměn** odsouzených tak, aby se minimalizoval možný negativní dopad tohoto opatření na zaměstnanost odsouzených (snížení atraktivity pracovní síly odsouzených v případě skokového zvýšení odměn).

Přitom ochránce vycházel z toho, že budou-li mít odsouzení možnost vyššího výdělku, současně s tím se zvýší jejich možnosti hrazení dluhů (náklady výkonu trestu, náhrada škody způsobené trestnou činností, vyživovací povinnosti, exekuce) a lze předpokládat v tomto smyslu i snížení motivace páchat trestnou činnost po propuštění.

Po doporučení ochránce vláda přijala nové nařízení upravující výši pracovní odměny odsouzených.²⁶⁶ Od 1. 4. 2018 je tak výše pracovní odměny stanovena takto:

- a) v I. skupině částka 5 500 Kč za měsíc,
- b) ve II. skupině částka 8 250 Kč za měsíc,

²⁶¹ Resp. dříve minimální mzdové tarify – nařízení vlády č. 333/1993 Sb.

²⁶² Podle nařízení vlády č. 365/1999 Sb.

²⁶³ V letech 2014 a 2015 byla průměrná výše měsíční pracovní odměny odsouzeného ve výši 3 700 Kč.

²⁶⁴ Blíže viz VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. Věznice. *Zpráva ze systematických návštěv 2016* [online], s. 24. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁶⁵ „Pokud je smyslem zaměstnávání odsouzených připravit je na život po propuštění, ne jen přimět je k nucené práci, je důležité, aby dostávali za práci přiměřenou pracovní odměnu.“ In: COYLE, A. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002, s. 89. Totožné stanovisko zastává i Mezinárodní organizace práce (ILO).

²⁶⁶ Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody. Nařízení je účinné od 1. 4. 2018.

- c) ve III. skupině částka 11 000 Kč za měsíc,
 d) ve IV. skupině 13 750 Kč za měsíc.²⁶⁷

Přítom I. skupina představuje práci, pro jejíž výkon není potřebná odborná kvalifikace. IV. skupina naopak práci, pro jejíž výkon je potřebné vysokoškolské vzdělání v magisterském studijním programu.²⁶⁸

3. PRÁCE BEZ NÁROKU NA PRACOVNÍ ODMĚNU

Do pracovní doby se nezapočítává **úklidová a další obdobná činnost potřebná k zajištění každodenního provozu věznice**, kterou provádějí zpravidla všichni odsouzení; tyto práce jsou odsouzení, pokud jsou k nim zdravotně způsobilí, povinni provádět bez nároku na pracovní odměnu (jde o tzv. práci bez odměny či práci ve vnitřní režii).²⁶⁹

Podle zjištění ochránce nebyly věznice jednotné v tom, na jakých pozicích zaměstnávají odsouzené bez nároku na pracovní odměnu. Jinými slovy se v některých věznicích odměňovala pracovní činnost, která byla v jiných věznicích vykonávána bezplatně.²⁷⁰

Ochránce proto Generálnímu ředitelství Vězeňské služby navrhl vytvořit materiál, ve kterém stanoví, jaké pozice, resp. činnosti, mají být odměňovány a jaké mají být považovány za práce pro zajištění chodu věznice bez nároku na odměnu.

Vězeňská služba praxi v tomto smyslu ujednotila tak, že vnitřní předpis obsahuje **katalog činností** (převažují pracovní úkony²⁷¹), které se využívají v rámci zařazování odsouzených na práce ve prospěch věznice bez nároku na finanční odměnu.²⁷² Současně každý odsouzený, který je zařazen k výkonu práce ať už k zajištění běžného provozu věznice, nebo jiné činnosti v rámci pracovní terapie, nevykonával takovou činnost bez nároku na odměnu **po dobu delší než 3 měsíce**.

Úklidová
a další
obdobná
činnost

Katalog
činností

²⁶⁷ V době zpracovávání Sborníku byla v připomínkovém řízení novela nařízení vlády, která měla vyústit v další valorizaci pracovní odměny a její navázání na minimální mzdu.

²⁶⁸ Ustanovení § 2 a 3 nařízení vlády č. 361/2017 Sb.

²⁶⁹ Podle § 32 odst. 2 řádu výkonu trestu.

²⁷⁰ Blíže viz VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016* [online], s. 23. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁷¹ Např. práce při udržování a úpravě venkovních, zahradních či okrasných ploch; terénní úpravy po výkopových pracích; jednorázové pomocné a úklidové práce po malování, zednických a elektrikářských pracích; úklid skladů; úklid a odstraňování sněhu apod.

²⁷² Metodický list ředitele odboru ekonomického Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky č. 20/2009.

Zdravotní péče v podmínkách českých věznic se dlouhodobě potýká s řadou problémů především v zajištění dostupnosti péče, což do jisté míry souvisí s nedostatkem lékařů motivovaných k práci ve věznicích a nevyřešeným pojetím vězeňského zdravotnictví.²⁷³ Jednou z nejčastějších oblastí, se kterými se vězňené osoby a jejich blízcí obrací na ochránce, jsou právě stížnosti na zdravotní péči.

1. NEDOSTATEK VĚZEŇSKÝCH LÉKAŘŮ

Ve věznicích se často ochránce setkává s nedostatkem lékařského personálu. V jedné konkrétní věznici byl dlouhodobý problém v obsazení místa vedoucího lékaře, což mělo vliv na zajišťování kontinuity lékařské péče. Řada ředitelů věznic zmiňovala nesnáze při zajišťování lékařů. Možnosti zajištění lékaře pro práci s odsouzenými jsou omezené. V případě vězňených jde nezářídka o náročné pacienty často v kombinaci se závislostmi na návykových látkách²⁷⁴ či duševním onemocněním, což zvyšuje nároky na lékařský personál. Nedostatek lékařského personálu s sebou přináší riziko, že se odsouzeným nedostane včasné a řádné zdravotní péče. Uvedeným problémem se zabýval rovněž opakovaně CPT při návštěvách České republiky. Ve zprávě z návštěvy ČR v roce 2014 CPT uvádí, že se v navštívených věznicích setkal se stížnostmi odsouzených na prodlení spojená s návštěvami lékaře. Věznicím proto doporučil, aby české orgány přednostně vyvinuly zvýšené úsilí k obsazení prázdných míst vězeňských lékařů, leč toto je dle poznatků z věznic velmi obtížný problém a je nutno se mu věnovat v koncepční rovině.

Stížnosti
odsouzených
na prodlení
spojená
s návštěvami
lékaře

2. POJETÍ VĚZEŇSKÉHO ZDRAVOTNICTVÍ V ČR

Dosud nedošlo k provázání vězeňské zdravotní služby s civilním zdravotnictvím, což doporučovala Koncepce rozvoje českého vězeňství do roku 2015 stejně jako Evropský výbor pro zabránění mučení (CPT) či tzv. Moskevská deklarace Světové zdravotnické organizace (WHO). Ochránce navrhoval Ministerstvu spravedlnosti

²⁷³ VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016* [online], s. 26–31. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice_2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁷⁴ Nejméně 40,4 % vězňených osob bylo v roce 2014 evidováno jako drogově závislých. Viz MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI ČR. *Koncepce vězeňství do roku 2025*, s. 82 [online]. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČR Dostupné z: <https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2017/06/Koncepce-vezenstvi.pdf> [cit. 26. 2. 2019].

již v roce 2016 revidovat povinnost VS ČR poskytovat zdravotní služby vězňům (a příslušníkům i zaměstnancům VS ČR). Vězeňské zdravotnictví je nesystémově zařazeno pod VS ČR, resp. Ministerstvo spravedlnosti, což není v souladu se zákonem č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky i s mezinárodními standardy.²⁷⁵ Z tohoto zařazení vyplývá v praxi řada eticky problémových situací ve vztahu lékař-pacient. Ministerstvo spravedlnosti v návaznosti na toto doporučení ochránce ustanovilo **meziresortní pracovní skupinu**, která posuzovala možnosti provedení zásadních systémových změn v zařazení zdravotnické služby, včetně posuzování varianty možného vyvedení této služby mimo Vězeňskou službu ČR. Pracovní skupina dospěla k závěru o současné nerealizovatelnosti převodu vězeňského zdravotnictví do civilního sektoru a doporučila jako optimální variantu stabilizovat personálně a finančně tuto službu v rámci Vězeňské služby.

Meziresortní
pracovní
skupina

3. ZUBNÍ NÁHRADY

Současné pojetí vězeňského zdravotnictví přímo ovlivňuje kvalitu a dostupnost zdravotních služeb. Demonstrovat to lze na případu odsouzeného, kterému se rozlomila zubní náhrada. V civilním životě nechá zubní lékař zhotovit zubní náhradu v laboratoři na své náklady. Zdravotní pojišťovně tyto náklady následně vyúčtuje a ona mu je proplatí. Ve věznici je to s ohledem na specifickou vězeňského zdravotnictví komplikovanější. Laboratoři, která protézu zhotoví, zaplatí věznice z finančních prostředků, jež dostala od Generálního ředitelství Vězeňské služby. Přičemž tyto finanční prostředky jsou omezené, hradí se z nich i další náklady (např. zdravotní péče o nepojištěné cizince²⁷⁶). Věznice následně vyúčtuje utracené peníze za zubní náhrady pojišťovně a ta je proplatí. Nicméně příjem od pojišťovny je s ohledem na to, že Vězeňská služba je organizační složkou státu, veden jako příjem státního rozpočtu a do konkrétní věznice už nesměje, resp. je odveden jako příjem státního rozpočtu. Z toho důvodu je ve věznicích veden protetický pořadník, dle kterého jsou dle aktuálních finančních možností odsouzení zařazováni. Takto nastavený systém ztěžuje přístup odsouzených ke zdravotní péči, jelikož musejí čekat, až na ně dojde řada v protetickém pořadníku. Jedná se však o důsledek koncepce vězeňského zdravotnictví, kterou ochránce kritizuje, a nikoliv o pochybení konkrétní věznice.²⁷⁷

4. HLÁŠENÍ SE K LÉKAŘI

Hlášení odsouzených k lékaři probíhá ve všech věznicích obdobně. Odsouzení se zapíše do knihy na oddíle (anebo je na požádání zapíše dozorce). Tato kniha je pak předána na zdravotní středisko věznice a podle údajů v ní se navádějí

²⁷⁵ Blíže viz SVOBODA, M. Pojetí vězeňského zdravotnictví v České republice. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. AV ČR, Ústav státu a práva, 2016, roč. 6, č. 1, s. 1-13. ISSN 1804-8137.

²⁷⁶ Ustanovení § 79 zákona o výkonu trestu.

²⁷⁷ Srov. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 2. června 2017, sp. zn. 7050/2016/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6328>

odsouzení k ošetření. V některých věznicích se vyskytuje problém s několikadenními čekacími lhůtami na návštěvu lékaře. Těmto věznicím ochránce doporučil zavést efektivní a transparentní **system zajišťující dostupnost zdravotní péče** odsouzeným tak, aby byly vyloučeny několikadenní čekací lhůty. Pokud je třeba z různých důvodů posoudit nutnost či nezbytnost ošetření, o navedení odsouzeného do ordinace by měl **vždy rozhodovat lékař**. V pochybnostech o akutnosti zdravotního stavu odsouzeného by měl být odsouzený k lékaři naveden **bez zbytečného odkladu**.

5. PŘÍTOMNOST PŘÍSLUŠNÍK PŘI VYŠETŘENÍ

Zákon o zdravotních službách²⁷⁸ stanoví, že při poskytování zdravotních služeb osobám ve výkonu trestu odnětí svobody může být **na dohled** přítomen příslušník VS ČR. **Na doslech** může být přítomen pouze tehdy, jde-li o ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti zdravotnického pracovníka nebo jiného odborného pracovníka nebo majetku. V řadě věznic se ochránce v minulosti setkával s praxí, kdy byl příslušník lékařskému vyšetření odsouzeného přítomen i na doslech (nejčastěji v blízkosti otevřených dveří ordinace). Praxe plošné přítomnosti příslušníků na doslech lékařskému vyšetření v civilním zdravotnickém zařízení i ve věznici je v rozporu jak se Standardy CPT, tak i se zákonem. Tento problém byl po zásahu ochránce ve zdravotnických zařízeních českých věznic vyřešen prostřednictvím kamerové techniky, která snímá prostor ordinace a přenáší tento obrazový (nikoliv zvukový) materiál k příslušníkovi, resp. příslušnici, tak, aby mohl/mohla v případě potřeby (např. napadení lékaře) zasáhnout, ale současně byla maximálně zachována důvěrnost mezi lékařem a pacientem. Je přítom na lékaři, zda kamerový systém nechá zapnutý (např. z důvodu obavy z možného napadení), anebo jej zcela vypne tak, aby vyšetření mohlo probíhat v důvěrném prostředí.

6. TLUMOČENÍ U ODSOUZENÝCH S JAZYKOVOU BARIÉROU

Podle § 28 odst. 1 zákona o zdravotních službách: „Zdravotní služby lze pacientovi poskytnout pouze s jeho svobodným a informovaným souhlasem, nestanoví-li tento zákon jinak.“ Přitom „svoboda“ souhlasu znamená, že pacient nemůže být k poskytování zdravotních služeb donucován a má možnost svůj souhlas odvolat. „Informovanost“ předpokládá poučení pacienta o účelu, povaze zákroku, jeho důsledcích, rizicích, komplikacích a alternativních možnostech tak, aby poučení rozuměl. V případě zdravotních služeb poskytovaných cizinci je odpovědností poskytovatele zdravotních služeb zajistit takové podmínky, aby byl pacient schopen poskytnout informovaný a svobodný souhlas (§ 30 zákona o zdravotních službách).

O skutečnosti, že při ošetření zprostředkoval komunikaci tlumočnick, a o tom, kdo jím byl, by měl být vždy učiněn **záznam ve zdravotnické dokumentaci** odsouzeného, aby bylo zcela prokazatelné, že poskytovatel nezanedbal povinnost dle § 30 zákona o zdravotních službách.

²⁷⁸ Ustanovení § 46 odst. 1 písm. g) zákona o zdravotních službách.

Ochránce nevyklučuje možnost tlumočení prostřednictvím jiného odsouzeného, jak se běžně ve věznicích děje, např. v naléhavých situacích. Tuto praxi však ochránce považuje s ohledem na možné nesrovnalosti v diagnostice vzniklé při laickém překladu za rizikovou a také za potenciálně nebezpečnou pro pacienta, jehož citlivé údaje se mohou snadno rozšířit mezi ostatní odsouzené.²⁷⁹

Ochránce se ve věznicích setkal i s případem závažného infekčního onemocnění u odsouzeného cizince s absolutní jazykovou bariérou, kdy ani v takto závažném případě (co do zdravotního stavu i hloubky jazykové bariéry) nebyl využíván profesionální tlumočnick.²⁸⁰ Zvláště v případech závažných onemocnění či v případech výrazné jazykové bariéry považuje ochránce za nezbytné, aby bylo využito služeb řádného tlumočnicka (profesionální tlumočnick zajištěný prostřednictvím agentury či např. ve spolupráci s velvyslanectvími jednotlivých států apod.). Leckdy je pochopitelně obtížné zajistit službu tlumočnicka, v těchto případech je v zahraničí běžně využíván tlumočnick po telefonu.

7. ROZSAH ZDRAVOTNÍ PÉČE V PŘÍPADĚ CIZINCŮ

Odsouzení **cizinci, kteří jsou zdravotně pojištěni**²⁸¹, mají nárok na zdravotní služby v rozsahu zákona o zdravotních službách s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z uvěznění (např. vyluka z práva na svobodnou volbu lékaře).

Rozsah zdravotní péče u **nepojištěných cizinců** ve věznicí je stanoven tak, že mají nárok pouze (zjednodušeně) na neodkladnou péči. Podle zákona²⁸² se tím rozumí **neodkladná péče při stavech, které:**

- bezprostředně ohrožují život,
- mohou vést prohlubováním chorobných změn k náhlému úmrtí,
- způsobí bez rychlého poskytnutí zdravotních služeb trvalé chorobné změny,
- působí náhlé utrpení a bolest,
- způsobují změny chování a jednání postiženého, ohrožují jeho samého nebo jeho okolí, nebo
- se týkají těhotenství a porodu, s výjimkou umělého přerušení těhotenství na žádost cizince,
- v souvislosti s nařízenou karanténou nebo jiným opatřením v souvislosti s ochranou veřejného zdraví,
- lékařskou prohlídku zajištěného cizince, další nezbytná diagnostická a laboratorní vyšetření a očkovaní a preventivní opatření stanovená orgánem ochrany veřejného zdraví.²⁸³

**Nepojištění
cizinci**

**Neodkladná
péče**

²⁷⁹ Obdobně VAN ZYL SMIT, D., SNACKEN, S. *Principles of european prison law and policy*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 155.

²⁸⁰ Srov. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 12. března 2015, sp. zn. 6685/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/2642>

²⁸¹ Podle zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸² Ustanovení § 176 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

²⁸³ Blíže viz SVOBODA, M. *Právní aspekty poskytování zdravotních služeb osobám ve výkonu vazby, trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence*. Brno, 2015. Rigorózní práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta, s. 61–66.

Přítom Vězeňská služba s odkazem na právo Evropské unie staví **občany EU**, kteří jsou zdravotně pojištěni ve svém domovském státě, na roveň pojištěncům české státní příslušnosti a občany EU, kteří nejsou ve svém domovském státě zdravotně pojištěni, na roveň cizincům dle zákona o pobytu cizinců, tedy těch, kteří mají nárok pouze na tzv. neodkladnou péči.²⁸⁴

8. REHABILITAČNÍ PÉČE A KOMPENZAČNÍ POMŮCKY

Osoby
upoutané
na invalidní
vozík

Řadu odsouzených představují osoby se zdravotním postižením. Za mřížemi se nachází **osoby upoutané na invalidní vozík**, závislé na pomoci druhých při zvládnání běžných denních úkonů. V případě těchto odsouzených²⁸⁵ hrají velkou roli specifika a komplexnost potřebné zdravotní péče vyplývající z jejich zdravotního stavu. Ochránce se opakovaně setkal s tím, že odsouzeným nebyla přes jejich zdravotní stav a postižení poskytována odborná rehabilitační péče. Přítom hrazenými službami ve smyslu § 13 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, ve znění pozdějších předpisů se rozumí, kromě jiného, zdravotní péče **léčebně rehabilitační a poskytování zdravotnických prostředků, zejm. kompenzačních pomůcek**. Ostatně řád výkonu trestu, poskytování nebo zajišťování léčebně rehabilitační péče na základě indikace lékařem předpokládá.²⁸⁶

Poskytování
zdravotnických
prostředků

Poskytování
rehabilitační
péče

I přesto, že právní úprava předpokládá **poskytování rehabilitační péče** a řada ochráncem navštívených věznic připouštěla možnost zajistit léčebně rehabilitační péči ve spolupráci s vězeňskou nemocnicí Vazební věznice Brno, případně lokálním civilním poskytovatelem zdravotní a rehabilitační péče, není tato možnost příliš využívána.²⁸⁷

Ochránce se také zabýval případem cizince s vážným postižením pohybového aparátu, který mu znemožňuje stát nebo sedět bez opory, který neměl po dobu ¾ roku invalidní vozík.²⁸⁸

9. NESLUČITELNOST ZDRAVOTNÍHO STAVU ODSOUZENÉHO S VÝKONEM TRESTU

Přerušení
výkonu trestu
ze zdravotních
důvodů

Situace, kdy se zdravotní stav odsouzeného vylučuje s výkonem trestu, lze řešit krátkodobě **přerušením výkonu trestu ze zdravotních důvodů** (rozhoduje

²⁸⁴ Srov. Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 6. prosince 2017, sp. zn. 72/2017/VOP/MKL, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6326>

²⁸⁵ Bývají umístěni na oddělení pro odsouzené „trvale pracovně nezařaditelné“. Tuto kategorii definuje § 69 zákona o výkonu trestu.

²⁸⁶ Ustanovení § 93 odst. 2 písm. e) řádu výkonu trestu.

²⁸⁷ Blíže viz VEŘEJNÝ OCHRÁNCE PRÁV. *Věznice. Zpráva ze systematických návštěv 2016* [online], s. 40–41. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv. ISBN 978-80-87949-24-5. Dostupné z: https://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Vezni ce-2016.pdf [cit. 26. 2. 2019].

²⁸⁸ Srov. Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 30. dubna 2015, sp. zn. 4420/2014/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6276>

ředitel věznice nebo soud).²⁸⁹ V případě závažnějších zdravotních stavů lze uvažovat o **upuštění od výkonu trestu ze zdravotních důvodů**, o čemž rozhoduje již výhradně soud, nejde-li o odsouzeného, který byl nebo má být vydán do cizího státu nebo předán jinému členskému státu Evropské unie na základě evropského zatýkacího rozkazu.²⁹⁰ Podmínkou pro upuštění od výkonu zbytku trestu, která dopadá na následující případ, je onemocnění nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí.

V případě odsouzeného s nevléčitelným onkologickým onemocněním a špatnou prognózou vývoje zdravotního stavu (v době šetření byl odsouzený prakticky ochrnutý na tři končetiny) se ochránce zabýval především materiálními podmínkami tohoto odsouzeného²⁹¹, který byl odkázán s ohledem na svůj zdravotní stav na pomoc dalších osob. Nad rámec posouzení materiálních podmínek se ochránce vyjádřil i k otázce **slučitelnosti zdravotního stavu tohoto odsouzeného s výkonem trestu**. Rozhodnutí soudu o upuštění od výkonu trestu má fakultativní povahu (srov. zákonnou dikci „... může upustit...“). To však neznamená, že by toto procesní ustanovení zakotvovalo libovůli soudu při upuštění od výkonu nevykonaného zbytku. Při rozhodování o upuštění od výkonu trestu je tudíž třeba vzít bedlivě v úvahu především závažnost choroby, o kterou se jedná, její konkrétní stadium a průběh, také však reálné možnosti věznice zajistit odpovídající léčebnou péči, a vždy je namístě uvážit též délku nevykonaného trestu či jeho zbytku.^{292, 293}

Případy porušení lidských práv při výkonu trestu osob s tělesným postižením se pravidelně zabývá i ESLP. Podle jeho judikatury státy musí vzít v potaz zvláštní potřeby různých skupin osob a podmínky jejich detence přizpůsobit odpovídajícím způsobem. Tato povinnost platí zejména u fyzicky postižených osob.²⁹⁴ Konkrétně v rozhodnutí ESLP ze dne 6. února 2014, stížnost č. 2689/12 ve věci Semikhvostov proti Rusku soud shrnuje, že čl. 3 Evropské úmluvy smluvními státem (což je i Česká republika) ukládá, aby zajistily vězňům ve věznicích lidsky důstojné podmínky a aby během výkonu trestu netrpěli a nestrádali nad míru, která je nevyhnutelně spojená s pobytem ve věznici, a byla jim, s přihlédnutím k praktickým požadavkům výkonu trestu, zajištěna zdravotní péče a příznivé životní podmínky. Pokud vnitrostátní orgány hodlají dlouhodobě věznit osobu se zdravotním postižením, musí zajištění odpovídajících podmínek pro pobyt takové osoby věnovat zvláštní péči.²⁹⁵

Upuštění
od výkonu
trestu ze
zdravotních
důvodů

Slučitelnosti
zdravotního
stavu
s výkonem
trestu

²⁸⁹ Srov. ustanovení § 56 odst. 3 zákona o výkonu trestu a ustanovení § 325 odst. 1 trestního řádu.

²⁹⁰ Ustanovení § 327 odst. 4 trestního řádu: „Soud může upustit od výkonu trestu odnětí svobody nebo jeho zbytku též tehdy, zjistí-li, že odsouzený onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní.“

²⁹¹ K tomu blíže viz kapitola Materiální podmínky výkonu trestu odnětí svobody.

²⁹² Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. srpna 1998, sp. zn. 7 Tzn 77/98.

²⁹³ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 25. září 2014, sp. zn. 7624/2013/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/3508>

²⁹⁴ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 423.

²⁹⁵ Rozhodnutí je veřejně dostupné on-line v databázi HUDOC.

10. ODKLAD VÝKONU TRESTU

Vážně
nemocný
odsouzený

Ochránce se také setkal s případem vážně nemocného odsouzeného, kterému soud vyhověl s žádostí o odklad výkonu trestu odnětí svobody jeden den před plánovaným nástupem. Odsouzený trpěl onkologickým onemocněním v pokročilém stadiu. Odsouzený ani věznic se však o odkladu výkonu trestu včas nedozvěděli. Odsouzený nastoupil do výkonu trestu a nadále čekal na rozhodnutí o své žádosti. Po několika týdnech výkonu trestu se konečně dozvěděl o povolení odkladu výkonu trestu. Zjistil však, že po nástupu do výkonu trestu nemá rozhodnutí o odkladu žádné účinky. Požádal proto o přerušeni výkonu trestu. O den později zemřel. Na základě šetření ochránce soud přijal pravidla pro včasnou neformální komunikaci s odsouzeným a věznicí. Pokud soud povolí odklad výkonu trestu odnětí svobody v krátké době před stanoveným nástupem odsouzeného do věznic, vyzoomí odsouzeného o povolení odkladu vedle standardního doručeni také telefonicky, popřípadě e-mailem. Současně soud o povolení odkladu vyzoomí vhodným způsobem příslušnou věznicí. V návaznosti na toto šetření ochránce doporučil ministromi spravedlnosti přijmout změnu Instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. prosince 2001, č. j. 505/2001-Org., kterou se vydává vnitřní a kancelářský řád pro okresní, krajské a vrchní soudy za účelem zabránit vzniku situací, kdy odsouzený nastoupí do výkonu trestu, přestože soud povolil odklad.²⁹⁶

11. VYŘIZOVÁNÍ STÍŽNOSTÍ NA ZDRAVOTNÍ PÉČI

Souhlas
s poskytnutím
informací

K vyřizování stížností na zdravotní služby ve věznicí je v první řadě podle zákona o zdravotních službách povolán ředitel věznic. Tomu by tedy měly být adresovány stížnosti na chování lékaře či zdravotního personálu, ale i na odborné stránky zdravotní péče (diagnostika, předepisování léků). Lhůta pro vyřízení stížnosti je do 30 dnů ode dne jejího obdrženi, přičemž lhůtu lze odůvodněně prodloužit o dalších 30 dnů (např. ve složitých případech). Také je zpravidla nutné, aby stěžovatel dal orgánu, který stížnost vyřizuje, **souhlas s poskytnutím informací** o zdravotním stavu, případně souhlas s nahlédnutím do zdravotnické dokumentace (typicky podepsáním formuláře se souhlasem, který se následně založí do zdravotnické dokumentace). Stížnost musí být urychleně a odpovědně prošetřena a vyřízena, popřípadě musí být zajištěno její prošetření a vyřízení, a to ve všech bodech. Prošetřením stížnosti se rozumí objektivní zjištění skutečného stavu. Musí být provedeno rychle, odpovědně a hospodárně s využitím vhodných, právem dovolených prostředků. Jestliže to řádné prošetření stížnosti vyžaduje, musí být slyšen stěžovatel i osoby, proti kterým stížnost směřuje, popřípadě i jiné osoby, které mohou přispět k objasnění věci.²⁹⁷

²⁹⁶ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 18. července 2018, sp. zn. 7176/2017/VOP/, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6568>

²⁹⁷ Srov. např. Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 25. října 2016, sp. zn. 4177/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4536> anebo Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 22. června 2016, sp. zn. 2392/2016/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4176>

12. OCHRÁNCE A STÍŽNOSTI NA ZDRAVOTNÍ PÉČI

V případě nespokojenosti s vyřízením stížnosti ze strany věznice se mohou odsouzení obrátit na ochránce. Ochránce však není odborně kompetentní k tomu, aby posuzoval kvalitu zdravotní péče. Ve věci případného šetření vyřízení stížnosti na zdravotní péči ve věznici se ochránce může zabývat pouze tím, zda se ředitel věznice vypořádal se všemi body stížnosti, a to srozumitelným, vyčerpávajícím a přesvědčivým způsobem, a zda stížnost vyřídil ve stanovené lhůtě. Pokud by se stížnost týkala výhradně (či převážně) odborných otázek (jako např. otázka diagnostiky, předepisování léků), doporučuje ochránce odsouzeným obrátit se na **Ministerstvo spravedlnosti**.²⁹⁸ Ministerstvo spravedlnosti se totiž zabývá také odbornou stránkou věci, přičemž v některých případech má povinnost oslovit nezávislého odborníka, či dokonce nezávislou odbornou komisi. Ve stížnosti je třeba uvést, proč stěžovatel nesouhlasí s tím, jak stížnost vyřídila Vězeňská služba. V případě nespokojenosti s vyřízením stížnosti ze strany ministerstva se může ochránce jeho postupem rovněž zabývat, ale pouze v rozsahu, který je naznačen výše (prošetření všech bodů stížnosti, a to srozumitelným a přesvědčivým způsobem, včasné vyřízení stížnosti).

²⁹⁸ Ustanovení § 93 odst. 2 zákona o zdravotních službách.

Informace z osobního spisu odsouzeného by měly být na jeho žádost poskytovány v plném rozsahu, s výjimkou informací, jejichž poskytnutí by narušilo účel trestu odnětí svobody, bezpečnost, práva třetích osob či jiný zákonem chráněný zájem.

**Obsah
evidence**

Vězeňská služba nemá povinnost informovat osobu, jíž se údaje týkají, o obsahu své evidence.²⁹⁹ Uvedené je třeba vyložit takovým způsobem, že Vězeňská služba nemá automaticky povinnost informovat vězněnou osobu o obsahu své evidence, ale na žádost vězněné osoby, pokud tato osvědčí **právní zájem**, musí Vězeňská služba poskytnout požadované informace o ní samotné. Tomuto výkladu odpovídá i § 23a odstavec 3 písm. d) zákona o Vězeňské službě, dle kterého údaje z evidence osob ve výkonu zabezpečovací detence, ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody Vězeňská služba poskytuje na žádost jiným osobám, pokud na poskytnutí informace osvědčí právní zájem a jejímu sdělení nebrání zvláštní zákon. Není důvod se domnívat, že mezi tyto „jiné osoby“ nelze zařadit vězněné osoby.³⁰⁰

**Právní
zájem**

Uvedená argumentace vyplynula ze šetření ochránce zahájeného z vlastní iniciativy a opírá se o sdělení tehdejšího ministra spravedlnosti JUDr. Roberta Pelikána, Ph.D., ze dne 16. 2. 2018. S uvedeným závěrem není v rozporu vnitřní předpis Vězeňské služby³⁰¹, dle kterého se vězněné osobě informace a údaje z evidence vězněných osob (potažmo z osobního spisu) nesdělují, neboť použitý výraz „nesdělují“ neznamená striktní zákaz poskytování údajů z evidence vězněných osob (není použit termín „nesdělí“). Vězněným osobám jako subjektům údajů nelze bez dalšího odepřít přístup k informacím o zpracování jejich osobních údajů. Vězeňská služba musí vždy posuzovat tzv. materiální stránku věci (tedy to, zda je neposkytnutí dané informace nezbytné a může ohrozit nebo porušit zájem chráněný zákonem). Ochránce již dříve konstatoval, že důsledná a nepřiměřená aplikace zákonné úpravy, která znemožňuje odsouzeným nahlížet do osobního spisu, je neústavní a v rozporu s mezinárodními závazky ČR.³⁰²

Vězněné osoby mohou strávit za mřížemi velmi dlouhou dobu a téměř veškerá dokumentace, která je po tuto dobu o nich vedena, je spravována Vězeňskou službou. Ochránce dříve konstatoval, že součástí trestu není informační embargo

²⁹⁹ Ustanovení § 23a odst. 3 zákona o Vězeňské službě.

³⁰⁰ I Nejvyšší správní soud nepochybně právo vězněných osob nahlížet do spisu vedeného Vězeňskou službou. V rozsudku ze dne 11. ledna 2013, čj. 5 As 45/2012-34, se již rovnou zabývá podmínkou prokázání právního zájmu k nahlížení do spisu.

³⁰¹ Ustanovení § 51 NGR č. 25/2015, kterým se stanoví podrobnosti ke správním činnostem při vedení evidence uvězněných osob, k zásadám ochrany zpracovávaných osobních údajů a k poskytování údajů z evidence uvězněných osob (o činnostech při správě evidence vězněných osob).

³⁰² Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 26. srpna 2016, sp. zn. 5445/2015/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/4344>

o všech záležitostech, které se vězňených osob velmi úzce dotýkají a které mnohdy potřebují pro svůj praktický život. Zkrátka není důvod tajit před vězňenými osobami informace, které se jich přímo týkají, pokud to není nezbytné s ohledem na bezpečnostní důvody.

Spektrum informací, které odsouzení mohou požadovat buď přímo z osobního spisu, či z vězeňského informačního systému, je velmi široké, např. výpis pohybu finančních prostředků na kontě odsouzeného, výpis z odeslané úřední korespondence, jednotlivé žádanky, jejich schválení, rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, rozhodnutí o udělení kázeňské odměny, hodnocení, rozhodnutí ředitele věznice.

Ochránce konstatoval, že **kopie z osobního spisu** lze vězňeným osobám poskytovat za přiměřenou úhradu odpovídající nákladům spojeným s pořízením kopie. Takovou úhradu nakonec připouští i ustanovení § 17 zákona o svobodném přístupu k informacím³⁰³, ve znění pozdějších předpisů. Stran výše úhrad je možno odkázat na instrukci Ministerstva spravedlnosti č. 286/2011, kterou se stanoví sazebník úhrad za poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

Kopie
z osobního
spisu

1. ZDRAVOTNICKÁ DOKUMENTACE

Bezpochyby má odsouzený jako pacient **právo nahlížet taktéž i do vlastní zdravotnické dokumentace** (v přítomnosti zaměstnance zdravotnického střediska), pořizovat si její výpisy či kopie (nejpozději ve lhůtě 30 dnů od podání žádosti). Stejně tak může učinit i osoba zmocněná odsouzeným, jeho zákonný zástupce či opatrovník.³⁰⁴

Právo nahlížet
do vlastní
zdravotnické
dokumentace

Poskytovatel zdravotních služeb, který na základě žádosti pořídil výpis nebo kopii zdravotnické dokumentace, může požadovat úhradu ve výši, která nesmí přesáhnout náklady spojené s pořízením výpisu nebo náklady vynaložené na pořízení kopie zdravotnické dokumentace; ceník za pořízení výpisu nebo kopie zdravotnické dokumentace musí být umístěn na místě veřejně přístupném pacientům.³⁰⁵

³⁰³ Zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁴ Ustanovení § 65 odst. 1 zákona o zdravotních službách.

³⁰⁵ Ustanovení § 66 odst. 3 písm. a) zákona o zdravotních službách.

Odsouzený nesmí mít u sebe během výkonu trestu finanční hotovost. Proto všechny částky (peníze) mu zasláné jsou evidovány na účtu odsouzeného vedeném věznicí.

Finanční prostředky odsouzeného jsou vedeny zejména na následujících podúčtech: kapesné K, úložné U, osobní O, rezerva R, exekuce E, cestovné C, zdravotní Z.

V zásadě je třeba odlišit dvě různé situace nakládání s finančními prostředky odsouzených:

1. nakládání s pracovní odměnou odsouzeného,
2. nakládání s jinými příjmy odsouzeného.

Z praxe ochránce vyplývá, že problematika nakládání s finančními prostředky odsouzených je v různých věznicích vykonávána odlišně. Právní rámec postupu věznic je dán vyjma zákona o výkonu trestu odnětí svobody převážně vyhláškou Ministerstva spravedlnosti č. 10/2000 Sb.³⁰⁶ a taktéž NGŘ č. 14/2018³⁰⁷. Velmi významným je taktéž nález Ústavního soudu ze dne 6. 4. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1351/16.³⁰⁸

³⁰⁶ Vyhláška č. 10/2000 Sb., o srážkách z odměny osob, které jsou ve výkonu trestu odnětí svobody zaměstnány, o výkonu rozhodnutí srážkami z odměny těchto osob a chovanců zvláštních výchovných zařízení a o úhradě dalších nákladů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁷ NGŘ č. 14/2018, kterým se stanoví postup při rozúčtování pracovní odměny vězňených osob a postup při správě a evidenci jejich finančních prostředků.

³⁰⁸ Dostupný online v databázi NALUS. Výrok soudu zní takto: „Vězeňské službě České republiky – Věznicí Karviná se zakazuje pokračovat v porušování základního práva stěžovatele na ochranu vlastnictví dle článku 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a na pokojné užívání majetku dle článku 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, spočívajícím v provádění srážek z účtu stěžovatele zřízeného a vedeného Věznicí Karviná od 11. března 2016 v rozsahu jdoucím nad rámec stanovený § 25 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, a přikazuje se jí, aby bezprostředně po doručení tohoto nálezu umožnila stěžovateli disponovat s jednou polovinou peněžních prostředků zasláných mu na tento účet – do úhrady pohledávek stěžovatele vyjmenovaných v § 25 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb. však pouze za účelem hrazení poskytnutých zdravotních služeb nehrazených z veřejného zdravotního pojištění a na nákup podle § 23 zákona č. 169/1999 Sb. – a zbývající část peněžních prostředků užila na úhradu jiných vykonatelných pohledávek za stěžovatelem ve smyslu § 25 odst. 4 zákona č. 169/1999 Sb.“

1. POSTUP VĚZNICE PŘI NAKLÁDÁNÍ S PRACOVNÍ ODMĚNOU ODSOUZENÉHO

Z pracovní odměny odsouzeného odvede věznice tzv. zákonné srážky³⁰⁹.

**Zákonné
srážky**

Následně z tzv. čisté odměny provede věznice srážky (v celkovém součtu nejvýše 72 % čisté odměny odsouzeného) následujícím způsobem:

- k úhradě výživného (30 % z čisté odměny),
- k úhradě nákladů výkonu trestu a příp. nákladů výkonu vazby, která mu předcházela (26 % z čisté odměny, nejvýše 1 500 Kč/měsíc),
- na základě nařízeného výkonu rozhodnutí soudu, orgánu státní správy či exekučního příkazu soudního exekutora srážkami z pracovní odměny (12 %),
- k úhradě jiných pohledávek (např. pokuta, přeplatek na nemocenském pojištění, 4 %).

Z čisté odměny odsouzeného se 17 % zašle na jeho podúčet jako kapesné, s nímž může volně nakládat,³¹⁰ a 11 % se zašle na tzv. úložné. Podúčet úložného je odsouzený povinen naplnit do výše 35 000 Kč. Nad tuto částku může odsouzený úložné použít k úhradě výživného, k úhradě škody nebo nemajetkové újmy, kterou způsobil trestným činem, nebo k vydání bezdůvodného obohacení, které trestným činem získal, k úhradě nákladů spojených se zajištěním vlastního bydlení, k úhradě nákladů spojených s pořízením dokladů potřebných po propuštění z výkonu trestu, k podpoře své rodiny a jiných osob blízkých a osob, které jej ve výkonu trestu odnětí svobody pravidelně navštěvují. Část úložného, která přesahuje 500 Kč, může použít také na úhradu zdravotní péče nehrazené z veřejného zdravotního pojištění, úhradu regulačních poplatků a na nákup nezbytných léčivých přípravků, potravin pro zvláštní lékařské účely a zdravotnických prostředků předepsaných lékařem.

Kapesné

V případě, kdy věznice obdrží exekuční příkaz příkázáním jiné peněžité pohledávky pro pohledávku uvedenou v § 25 odst. 4 zákona o výkonu trestu, srazí odsouzenému zpravidla pouze částku na kontě úložného nad 35 000 Kč. Věznice nikdy nesráží nic z účtu kapesného, a to ani tzv. naspořené kapesného. Pokud se jedná o jinou pohledávku, exekuční příkaz se pouze zaeviduje, ale nerealizuje se (nedá-li odsouzený k této realizaci souhlas).

**Exekuční
příkaz**

2. POSTUP VĚZNICE PŘI NAKLÁDÁNÍ S JINÝMI PŘÍJMY ODSOUZENÉHO

Když věznice obdrží finanční prostředky pro odsouzeného (zpravidla důchod, výsluha), rozdělí tyto prostředky na dvě poloviny:

- první polovina zaslaných finančních prostředků se připíše nejprve na konto odsouzeného s označením „C“ (cestovné), které se musí naplnit do výše 500 Kč³¹¹,

³⁰⁹ Tzn. pojistné na sociální zabezpečení, příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, pojistné na veřejné zdravotní pojištění a zálohu na daň z příjmů fyzických osob.

³¹⁰ Podle § 11 vyhlášky č. 10/2000 Sb. nesmějí být z účtu kapesného prováděny žádné srážky bez souhlasu odsouzeného; odsouzený může na základě písemné žádosti na vlastní náklady odesílat prostředky z účtu kapesného mimo věznic.

³¹¹ Podle § 25 odst. 3 a 6 zákona o výkonu trestu musí odsouzenému na účtu vždy zůstat částka potřebná k úhradě nákladů spojených s cestou odsouzeného z místa výkonu trestu

zbylá částka (případně celá částka, jestliže je konto C již naplněno) jde na osobní podúčet odsouzeného „O“;

- b) druhá polovina zaslaných finančních prostředků se zašle na podúčet R, z něhož poté věznice strhne náklady výkonu trestu (40 % z obdržených peněz, maximálně částka ve výši 1 500 Kč/měsíc); zbývají-li v této polovině finanční prostředky, věznice je převede na podúčet s označením „E“ (exekuce) a z tohoto podúčtu pak věznice strhává peníze, má-li odsouzený pohledávky uvedené v § 25 odst. 4 zákona o výkonu trestu³¹². Pokud má odsouzený povinnost hradit i jiné pohledávky, než jsou uvedeny ve výše zmíněném zákonném ustanovení, provádí tak věznice pouze s jeho souhlasem (tzv. pohledávky cizí, které vymáhá zejména soudní exekutor). Pokud odsouzený nedá k uvedenému souhlas, zbývající peníze z podúčtu E se následující měsíc zaúčtují a převedou na jeho osobní účet, tedy podúčet O.

Jsou-li odsouzenému zaslány na účet peníze výslovně určené na úhradu nákladů na zdravotní služby nehrazené z veřejného zdravotního pojištění, na úhradu regulačních poplatků a na nákup léčivých přípravků, potravin pro zvláštní lékařské účely a zdravotnických prostředků, musí být tyto uloženy na zvláštní účet (podúčet Z), z něhož lze čerpat peníze pouze na úhradu uvedených nákladů.³¹³

Nemá-li odsouzený při propuštění z výkonu trestu úložné postačující k úhradě nezbytných potřeb, lze mu poskytnout příspěvek až do částky 2 000 Kč. Při rozhodnutí o poskytnutí uvedeného příspěvku se přihlíží i k tomu, zda takové finanční prostředky nemá odsouzený na účtu ve věznici, na účtu v bance, nebo zda nemůže tyto finanční prostředky získat jiným způsobem, například od příbuzných.

Ochránce upozorňuje na nedostatečnou právní úpravu uvedené problematiky již od roku 2013, neboť u osob ve výkonu trestu odnětí svobody by zejména provádění exekucí mělo být upraveno komplexním a jiným způsobem než u civilních osob. Ochránce usiluje o sjednocení postupu při rozúčtování pracovní odměny a jiných příjmů tak, aby se všemi těmito příjmy bylo nakládáno stejným způsobem.

do místa, kde se bude po propuštění zdržovat. Pokud tomu tak není, nákup potravin a dalších věcí nebo jiná dispozice s penězi se odsouzenému neumožní.

³¹² Ustanovení § 25 odst. 4 zákona o výkonu trestu zní: „Neuhradí-li odsouzený rozsudkem stanovenou škodu nebo nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem, pro který se nachází ve výkonu trestu, pohledávky spojené s trestním řízením, pohledávky vzniklé v souvislosti s poskytnutím nebo zajištěním zdravotních služeb a úhrady regulačních poplatků a doplatků nad rámec veřejného zdravotního pojištění, soudní a správní poplatky a škodu nebo nemajetkovou újmu, kterou způsobil Vězeňské službě během výkonu trestu, může k úhradě za poskytnuté zdravotní služby nehrazené z veřejného zdravotního pojištění a nákupu podle § 23 použít pouze polovinu peněžních prostředků podle odstavce 1 věty první a zbývající část peněžních prostředků může použít jen na úhradu těchto pohledávek; to neplatí pro peníze výslovně zaslané na úhradu nákladů uvedených v odstavci 1 věty třetí.“

³¹³ Ustanovení § 25 odst. 1 zákona o výkonu trestu.

Ve věznicích se pro vězněné osoby zřizují prodejny s potravinářským, drogistickým a průmyslovým zbožím.³¹⁴ Důležitými aspekty je stanovení toho, co lze ve vězeňské kantýně zakoupit, za kolik a jakým způsobem by měl prodej probíhat.

1. SORTIMENT VĚZEŇSKÉ KANTÝNY

Ve vězeňské kantýně by měly být pro vězněné osoby k dispozici tyto produkty:

a) potraviny, pochutiny, nápoje:

1. pečivo (např. chléb, rohlíky, záviny, bábovky, vánočky),
2. trvanlivé pečivo (např. slané tyčinky, piškoty, oplatky),
3. cukrovinky (např. řezy, žvýkačky, čokolády, bonbóny, balené zmrzlinářské výrobky),
4. trvanlivé salámy a uzeniny, pomazánky, paštiky a konzervy (např. kompoty),
5. pochutiny (např. hořčice, kečup, sůl, koření – kromě pepře a chilli, cukr, nízkokalorické sladidlo, med),
6. ovesné vločky, těstoviny, rýže,
7. mléčné výrobky (např. mléko, jogurt, sýry, máslo, kondenzované mléko),
8. instantní potraviny (např. polévky, mléko, smetana, kakao, nápoje, kávovinné směsi),
9. nápoje (např. balená voda, sirup, džus, nektar, limonády),
10. čaj (např. ovocný, bylinný, černý, porcovaný, sypaný, instantní),
11. káva (např. rozpustná, mletá),
12. sezónní zelenina a ovoce (např. rajčata, papriky, okurky, ředkvičky, kedlubny, mrkev, jablka, pomeranče, citróny, banány, hroznové víno).

b) drogistické a průmyslové zboží:

1. toaletní potřeby (např. hřeben, kartáček na zuby, zubní pasta, mýdlo, šampon, kondicionér, prostředky na holení, prostředky k ošetření pleti po holení, pleťové krémy a mléka, opalovací a ochranné krémy, etue a pouzdro na mýdlo, pouzdro na kartáček na zuby, zrcátko, prací prostředky), visací zámek,
2. hygienické potřeby (např. toaletní papír, ubrousky, kapesníky, hygienické vložky, hygienické tampóny, vata, prezervativy),
3. tabákové výrobky a kuřácké potřeby (např. cigarety, tabák, doutníky, cigaretové dutinky, cigaretové papírky, pomůcky k balení cigaret, tabatěrka, zápalky, zapalovače, kamínky do zapalovače),

³¹⁴ Srov. dále § 23 odst. 2 zákona o výkonu trestu.

4. prostředky k vedení korespondence a telefonování (např. dopisní papír, obálky, pohlednice, poštovní známky, sešity a poznámkové bloky, pryž, ořezávátko, psací potřeby včetně pastelek, fixů),
5. jídelní potřeby (např. polévková lžice, čajová lžička, příbor, hrnek),
6. spodní prádlo (např. ponožky, slipy, trenýrky, kalhotky, podprsenky, punčochové kalhoty),
7. společenské hry, tiskoviny (např. noviny, časopisy).³¹⁵

2. CENY VE VĚZEŇSKÉ KANTÝNĚ

Věznice zpravidla zajišťují provoz vězeňské kantýny prostřednictvím soukromého subjektu, který je přirozeně zainteresován na maximalizaci zisku. Stížnosti odsouzených se tedy týkají především nepřiměřených cen určitého zboží. Kantýny podléhají čtvrtletnímu srovnávání s cenami v okolních prodejnách, které provádějí samy věznice.³¹⁶ Vzhledem k omezenému sortimentu zboží a taktéž omezenému počtu zákazníků ve věznicích (a tím i omezenému obratu) nelze však vězeňské kantýny relevantním způsobem srovnávat s prodejny např. v supermarketech. Srovnávání cen s okolím je v mnoha případech relativizováno také umístěním věznice (nelze srovnávat odlehlou věznici se supermarketem v nejbližším městě). Za srovnatelné obchody považuje ochránce např. večerky, vysokoškolské, nemocniční a firemní bufety či kantýny v obvodu věznice.

3. ZPŮSOB PRODEJE A NÁKUPU VE VĚZEŇSKÉ KANTÝNĚ

Vězněné osoby mají právo nakupovat ve vězeňské kantýně nejméně jedenkrát týdně, přičemž ředitel věznice je oprávněn stanovit nejvyšší částku, za kterou může vězněná osoba jednorázově nakoupit. Nákup se uskutečňuje formou bezhotovostní platby.

Praxe v jednotlivých věznicích je rozdílná. V některých věznicích jsou vězněné osoby přímo naváděny do kantýny, kde si vyberou a zakoupí požadované zboží; jinde mají k dispozici ceník, ze kterého zboží vyberou, objednají a následně je jim zboží doručeno. Ve druhé variantě však může nastat několik problémů. Zejména ochránce považuje za vhodné, aby **ceník**, který mají věznění k dispozici, byl datován, neboť jinak není možné určit, kdy byl vyhotoven a zda ceny jsou aktuální, či nikoli. Ceník sortimentu by kantýna měla stanovit vždy alespoň čtvrtletně, aby tak mohl odrážet aktuální situaci u jednotlivých druhů zboží.

V ceníku by mělo být uvedeno všechno zboží, nikoliv pouze jen vybrané produkty, a rovněž i bližší specifikace tohoto zboží, zejména množství, hmotnost či uvedení toho, zda se jedná o malé či velké balení (tam kde je k takové specifikaci důvod).

³¹⁵ Zaručený sortiment zboží ve vězeňské kantýně je uveden ve vzorových vnitřních řádech pro obviněné, odsouzené a chovance, které jsou přílohou NGR č. 31/2017, kterým se stanoví zásady pro zpracování a vydání vnitřního řádu věznice pro obviněné, vnitřního řádu pro odsouzené a vnitřního řádu pro osoby ve výkonu zabezpečovací detence.

³¹⁶ Čtvrtletní kontrolu cen ve vězeňských kantýnách prosadil v roce 2010 veřejný ochránce práv. Viz Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 18. listopadu 2010, sp. zn. 493/2010/VOP/MS, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/1848>

U ovoce a zeleniny (kde se cena může měnit v řádu dnů) je možné stanovit cenu za tyto produkty v určitém rozpětí, aby vězněné osoby mohly mít alespoň rámcovou představu o tom, kolik bude stát jejich nákup. Vězněné osoby by měly být v pozici klasického spotřebitele; měly by tedy vědět, co kupují, jaké množství a za jakou cenu; tyto informace jsou nezbytné pro kalkulaci jednak s finanční částkou, kterou můžou vězněná osoba za nákup v kantýně utratit a jednak pro kalkulaci možné spotřeby potravin, které mají omezenou dobu trvanlivosti.³¹⁷

V jednom z případů si odsouzení stěžovali, že nedostávají účtenky z EET (elektronická evidence tržeb) a že na těchto účtenkách nejsou všechny potřebné údaje.³¹⁸ EET je upravena v zákoně o evidenci tržeb.³¹⁹ Zjednodušeně lze říci, že tržby evidují poplatníci daně z příjmů fyzických osob a daně z příjmů právnických osob, kteří inkasují hotovost, platby kartou, šeky, směnky a další obdobné formy úhrady a současně daná tržba zakládá tzv. rozhodný příjem.³²⁰ EET se naopak netýká podnikatelů, kteří inkasují pouze platby ve formě plateb z účtu na účet. Je tedy nutné vzít v potaz specifika výkonu vazby, výkonu trestu odnětí svobody či zabezpečovací detence, kde právě k převodům z účtu na účet bez účasti hotovostních plateb dochází. Účetní operace vězeňských kantýn proto s největší pravděpodobností evidenci EET nepodléhají. Při uskutečnění evidované tržby je poplatník přímo ze zákona povinen vystavit účtenku tomu, od koho evidovaná tržba plyne (zákazníkovi).³²¹

I přesto, že prodej vězněným osobám nebude podléhat systému EET, může vždy vězněná osoba obdržet doklad o nákupu. Možnost vyžádat doklad o nákupu upravuje živnostenský zákon, který zakotvuje, že podnikatel je povinen vydat doklad o prodeji zboží a o poskytnutí služby na žádost zákazníka.³²² Rovněž zákon o ochraně spotřebitele stanovuje, že na žádost spotřebitele je prodávající povinen vydat doklad o zakoupení výrobku nebo o poskytnutí služby.³²³ V obou případech je vždy stanoveno, jaké povinné náležitosti musí doklad o zakoupení zboží (účtenka) obsahovat.

Účtenky EET

³¹⁷ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 14. srpna 2017, sp. zn. 4296/2017/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/5456>

³¹⁸ Zpráva o šetření veřejného ochránce práv ze dne 1. března 2018, sp. zn. 336/2018/VOP/JM, dostupné z: <http://eso.ochrance.cz/Nalezene/Edit/6162>

³¹⁹ Zákon č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb, ve znění pozdějších předpisů.

³²⁰ Blíže viz § 3 až 6 zákona o evidenci tržeb.

³²¹ Ustanovení § 18 odst. 1 písm. b) zákona o evidenci tržeb.

³²² Ustanovení § 31 odst. 14 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů: „Podnikatel je povinen vydat na žádost zákazníka doklady o prodeji zboží a o poskytnutí služby. Na dokladu musí být uvedeno označení podnikatele obchodní firmou, popřípadě názvem, nebo jménem a příjmením, a identifikačním číslem osoby, bylo-li přiděleno, datum prodeje zboží nebo poskytnutí služby, druh zboží nebo služby a cena, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.“

³²³ Ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů: „Na žádost spotřebitele je prodávající povinen vydat doklad o zakoupení výrobku nebo o poskytnutí služby s uvedením data prodeje výrobku nebo poskytnutí služby, o jaký výrobek nebo o jakou službu se jedná a za jakou cenu byl výrobek prodán nebo služba poskytnuta, spolu s identifikačními údaji prodávajícího obsahujícími jméno a příjmení nebo název nebo obchodní firmu, případně název prodávajícího, jeho identifikační číslo osoby, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.“

Rejstřík 2010

Donucovací
prostředky

Předpisy regulující pobyt ve věznicích nikde nespecifikují podobu pout coby jednoho ze základních donucovacích prostředků. Existuje-li však takový donucovací prostředek ve dvou srovnatelných provedeních (co se týká naplnění účelu jejich používání), přičemž jedno z těchto provedení zasahuje nepřiměřeně do práva na ochranu lidské důstojnosti, je třeba používat to technické provedení, které zasahuje do práv odsouzených méně.

V Brně dne 13. srpna 2010

Sp. zn.: 755/2010/VOP/MS

Průběžná zpráva o šetření podnětu ods. X. Y.**A. OBSAH PODNĚTU**

Pan X. Y., nar. AA. BB. CCCC, v současné době ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Mírov, napadl dopisem ze dne 2. 2. 2010 způsob, jakým Vězeňská služba České republiky poutá vězněné osoby v průběhu eskort. V dopisu uvedl své výhrady vůči používání poutacích řetízků (stěžovatel dává používání tohoto donucovacího prostředku do souvislosti s mučením dle čl. 3 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod).¹ K dopisu přiložil stížnost adresovanou generálnímu řediteli VS ČR, ve které namítá mučení a ponižování ze strany příslušníků vězeňské stráže, ke kterému mělo dojít dne 5. 11. 2009 během eskorty Brno-Jiřice. Poutací řetízky používané k omezení eskortovaných vnímá stěžovatel jako diskriminační (proč je někdo spoután standardními pouty a jiný poutacími řetízky), dále jako trest způsobující bolest a také jako šikanózní jednání ze strany VS ČR. Dále uvedl několik výtek vůči jednání příslušníků provádějících eskorty (jejich vyjadřování a přístup k vězňům). Stěžovatel rovněž přiložil odpověď dozorového státního zástupce a ředitele brněnské vazební věznice na jeho stížnosti právě ohledně používání poutacích řetízků. Obě tyto stížnosti byly shledány jako nedůvodné. Námitky vůči způsobu poutání ve svých stížnostech uvedli i další odsouzení.²

Odsouzený využil stížnostního mechanismu a beze zbytku tak splnil zákonné náležitosti podnětu dle ustanovení § 11 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů. S odkazem na § 1 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., dle kterého se působnost veřejného ochránce práv vztahuje mj.

i na činnost Vězeňské služby České republiky (dále jen „VS ČR“), bylo v daném případě v souladu s § 14 téhož zákona zahájeno šetření.

V souladu s § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv jsem se od 10. 5. 2010 ujala dalšího vyřízení případu.

B. PRŮBĚH ŠETŘENÍ (SKUTKOVÉ A PRÁVNÍ OKOLNOSTI PŘÍPADU ZJIŠTĚNÉ BĚHEM ŠETŘENÍ)

Stěžovatel ve svém podání brojil jednak proti používání poutacích řetízků, a dále proti nevhodnému chování příslušníků VS provádějících eskorty. Vzhledem k tomu, že tvrzené nevhodné chování ze strany příslušníků VS nelze potvrdit ani vyvrátit (důkazní situace ve stavu tvrzení proti tvrzení), zaměřila jsem se při šetření na legitimitu používání poutacích řetízků.

I. Místní šetření ve Věznici Mírov

Dne 10. 3. 2010 bylo provedeno pracovníky Kanceláře veřejného ochránce práv místní šetření v mírovské věznici. V rámci šetření potvrdil vedoucí oddělení vězeňské a justiční stráže (dále jen „VOVJS“) způsob rozhodování a zaznamenávání použití toho kterého donucovacího prostředku (dále také „DP“) v souladu s § 45 NGŘ č. 11/2006. Ani VOVJS však nerozlišuje čelistová pouta od poutacích řetízků. Během místních šetření v jiných věznicích (Valdice, Praha-Pankrác, Rýnovice, Světlá nad Sázavou a Příbram), která se konala na základě jiných, s daným případem přímo nesouvisejících podnětů, však pracovníci věznic uvedli, že poutací řetízky jsou používány právě v situaci, kdy hrozí, že standardní čelistová pouta budou překonána (úzká pěst či schopnost vykloubení palce u vězněné osoby).

Ve Věznici Mírov byl rovněž pořízen seznam DP, které má věznice k dispozici.

Z uvedeného seznamu bylo zjištěno, že existují i poutací řetízky na nohy. Standardních čelistových pout má věznice k dispozici celkem 368 ks (část skladem, část v užívání), poutacích řetízků 14 ks (všechny v užívání) a poutacích řetízků na nohy celkem 7 ks (6 v užívání). Mimoto disponuje věznice i jednorázovými plastickými pouty (400 ks). Poutací řetízky a způsob jejich nasazení je popsán i v učebním textu, který VS ČR stále používá – „Služební příprava II. Poutání.“³

VOVJS si před rozhodnutím o použití DP během plánované eskorty vyžádá stanovisko správního oddělení a oddělení prevence a stížností k bezpečnostnímu riziku vězně. VOVJS uvedl, že tyto informace dostane písemně, nicméně že slouží pouze jako jeho osobní pomůcka při rozhodování a do spisu k eskortnímu příkazu se nepřikládají. Při rozhodování zohledňuje délku trestu, druh trestné činnosti, členství v organizované skupině, zařazení do Indexu útěkářů a nebezpečných osob, kázeňské přestupky. Pokud je vězeň během eskorty např. agresivní, změní se DP, tato změna se vyznačí v eskortním příkazu.

Z dokumentace stěžovatele bylo zjištěno, že byl v současném výkonu trestu celkem 9x kázeňsky odměněn, 1x kázeňsky projednáváno porušení zásad slušného chování. Současný výkon trestu nastoupil po převedení z vazby dne 21. 8. 2002 a konec výkonu trestu má plánován na 6. 1. 2019. Ve výkonu trestu je stěžovatel pro trestný čin vraždy dle § 219 odst. 1, 2 písm. h) trestního zákona č. 140/1961 Sb.

(odsouzen k výjimečnému trestu). Již dříve vykonal trest odnětí svobody pro krádež. Z dokumentace, kterou má ochránce k dispozici, nevyplývá, že by odsouzený ve výkonu trestu byl zařazen do Indexu útěkářů a nebezpečných osob. Z eskortních příkazů vedených ve spisu stěžovatele naopak vyplývá, že z celkem 33 eskort (v období 24. 5. 2007–11. 2. 2010)⁴ byly poutací řetízky (v kombinaci s poutacím opaskem) použity ve 14 případech. Ve dvou případech byla použita i nožní pouta. V ostatních byla použita pouta ve spojení s poutacím opaskem (bez uvedení dalšího).

Nebezpečnost stěžovatele byla na eskortních příkazech v období od 24. 5. 2007–16. 10. 2008 určena jako „zvlášť nebezpečná osoba“, od 16. 10. 2008 nebezpečnost „neurčena“ a od 10. 12. 2009 „nebezpečná osoba“.

II. Vyjádření ředitele Věznice Mírov plk. Mgr. Vladimíra Langa

Z eskortních příkazů vyplývá, že se nebezpečnost eskortovaného posuzuje několika způsoby (pole „nebezpečnost“, pole „na Indexu“). Je zřejmé posuzování nebezpečnosti vězně podle zařazení do Indexu, nicméně naopak není zřejmé, o čem vypovídá pole „nebezpečnost“ a podle čeho se určuje. K vyjádření ohledně kritérií nebezpečnosti vězňů byl proto vyzván ředitel mírovské věznice. Ředitel věznice v dopisu uvedl, že při posuzování nebezpečnosti vězněné osoby je zohledňováno několik hledisek:

1. zda je odsouzený uveden v Indexu útěkářů a nebezpečných osob,
2. zda je odsouzený uveden ve vnitřním Indexu věznice (na základě informací z osobního spisu),
3. délka trestu odsouzeného,
4. druh trestné činnosti,
5. zda je vůči vězni vedeno další trestní stíhání,
6. momentální poznatky ze života vězněné osoby (psychický stav, vztahy mezi vězni),
7. další poznatky, které mohou mít rozhodný vliv pro bezpečné zacházení s vězněnou osobou.

Při samotném rozhodování o použití DP jsou zvažovány tyto skutečnosti:

8. rizikovitost trasy,
9. rizikovitost prostoru, ve kterém je realizováno předvádění vězněné osoby,
10. počet eskortovaných v rámci eskorty,
11. zda se mezi eskortovanými nachází tzv. narušitelé či těžce přizpůsobiví, kteří jsou schopni negativně ovlivnit chování skupiny eskortovaných,
12. jiné skutečnosti, které mohou mít rozhodný vliv pro bezpečné provedení eskorty.

V závěru plk. Mgr. Lang uvedl, že jde o poměrně náročný rozhodovací proces, při němž jsou zvažovány z převážné většiny jen těžko měřitelná či abstraktní data (z větší části subjektivní názor odpovědného pracovníka, který o použití DP rozhoduje).

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

I. Zákonná úprava poutání

Pouta coby donucovací prostředek a možnost jejich použití jsou v základní rovině upravena zákonem o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky. Dle § 17 odst. 1 ZVSJS: „Pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, je příslušník při plnění svých úkolů oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek, nebo násilím se snaží mařit účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby nebo výkonu trestu odnětí svobody, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, ve věznici pro místní výkon trestu, v budovách soudů, jakož i v jiných místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva a v bezprostřední blízkosti střežených objektů.“

Za splnění následujících podmínek může příslušník VS použít celkem 14 typů donucovacích prostředků, které vymezuje § 17 odst. 2 ZVSJS:

- je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti,
- příslušníci VS používají daný DP při plnění úkolů (vymezené v § 2 ZVSJS),
- DP jsou použity toliko proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu zabezpečovací detence, výkonu vazby či trestu, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost,
- k výše popsanému chování odsouzených dochází v prostorách Vězeňské služby, ve věznici, v budovách soudů či jiných místech činnosti soudů, budovách státních zastupitelství nebo ministerstva a v bezprostřední blízkosti střežených objektů.

Dle odst. 5 téhož ustanovení: „Je-li vzhledem k předchozímu chování obviněného nebo odsouzeného důvodná obava, že by se mohl chovat násilným způsobem, lze při jeho předvádění použít předváděcí řetízky, pouta a pouta s poutacím opaskem i bez splnění podmínek stanovených v odstavci 1. Příslušník je oprávněn takové donucovací prostředky použít, pokud to je ke splnění účelu úkonu nezbytné.“

Pokud tedy existuje důvodná obava z možného násilného chování vězněné osoby, může Vězeňská služba použít při předvádění vyjmenované tři typy donucovacích prostředků, a to bez ohledu na podmínky pro použití donucovacího prostředku vymezené v odst. 1. Dané ustanovení ani žádné jiné však nestanoví technické parametry či konkrétní provedení jednotlivých donucovacích prostředků. V praxi se tak lze setkat s používáním pout v nejrůznějších technických provedeních. Klasická čelistová pouta propojená řetízkem, příp. pantem či poutací řetízky. Ustanovení ZVSJS jsou dále rozvedena ve vnitřních předpisech VS ČR.

Dle § 45 NGR č. 11/2006:

„1) Příslušníci vězeňské stráže jsou oprávněni k zajišťování bezpečnosti při předvádění, eskortování nebo střežení podle § 42 písm. a), b), c), e), f) a g) (tzn. vyjma eskort na vnější pracoviště) použít předváděcích řetízků, pout, nebo pout s poutacím opaskem. O přiložení těchto donucovacích prostředků před eskortováním rozhodne vedoucí oddělení, a v případě jeho nepřítomnosti službu konající vrchní inspektor strážní služby, nebo v případě nutnosti v průběhu eskorty velitel eskorty. U plánovaných eskort se toto rozhodnutí vyznačí v denním rozkaze nebo na eskortním příkazu; u neplánovaných eskort na propustce, případně na eskortním příkazu.“

(2) Příslušníci vězeňské stráže jsou oprávněni k zajištění bezpečnosti použitých předváděcích řetízků, pout, nebo pout s poutacím opaskem proti obviněnému nebo odsouzenému uvnitř věznice při předvádění, vyvádění nebo vycházkách v případě, jestliže lze vzhledem k chování obviněného nebo odsouzeného předpokládat násilné chování vůči jiným osobám, anebo provedení útěku ze strážného objektu. O přiložení těchto donucovacích prostředků rozhodne vedoucí oddělení, nebo vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu a v jeho nepřítomnosti službu konající vrchní inspektor strážní služby.“

Evropská vězeňská pravidla stanoví v bodě 32.2: „Je zakázána přeprava vězňů ... způsobem, který by je vystavoval zbytečné tělesné újmě nebo ponižení.“ A dále dle pravidla 68.1: „Použití řetězů a okovů je zakázáno.“ Na tomto místě považuji za vhodné upozornit na terminologickou nepřesnost. Označení poutací řetízky, stejně jako řetízková pouta je svým způsobem eufemismus, který díky obecné představě o řetízku zastírá skutečnost, že se jedná o prostý, byť upravený řetěz. Nadále tedy budu používat pro popisovaný donucovací prostředek termín „poutací řetěz“. Není zde důvod pro eufemii, neboť obdobně Vězeňská služba nepoužívá ani termín „poutíčka“, nýbrž pouta.

II. Legitimita používání poutacích řetězů

Stěžovatel namítá, že používání poutacích řetězů vnímá jako ponižující, příp. mučící. Má tedy docházet k porušení práva na zachování lidské důstojnosti garantované Listinou základních práv a svobod.⁶ Je samozřejmé, že osoby ve výkonu trestu odnětí svobody musí strpět omezení některých práv.⁷ Na druhou stranu je zřejmé, že výkonem trestu nesmí být popřena jejich základní práva nad rámec zákonného omezení.⁸ Dle čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“ Je otázkou, zda je používání poutacích řetězů (a s tím související tvrzené porušení uvedeného práva na zachování lidské důstojnosti, příp. zákazu mučení) přiměřené dalšímu principu demokratického právního státu, totiž veřejnému zájmu na bezpečném průběhu eskorty/předvedení (v širším smyslu ochrana života, zdraví, majetku, veřejného pořádku).

Pokud by uvedenou kolizi posuzoval Ústavní soud, s velkou pravděpodobností by provedl test proporcionality, který je v případech namítaného porušení základních lidských práv pravidelnou součástí argumentace Ústavního soudu.⁹ Pro získání náhledu na uvedenou problematiku z ústavněprávní roviny níže nastiňuji možné argumenty tohoto hodnocení. Obecná zásada proporcionality zahrnuje tři principy, respektive kritéria posuzování přípustnosti zásahu (v daném případě míry omezení práva na zachování lidské důstojnosti). I v případě, pokud by všechny tři principy byly naplněny, je nutné sledovat soulad s výše uvedeným čl. 4 odst. 4 LZPS – tedy se zásadou minimalizace zásahu.¹⁰

Prvním z výše uvedených principů je princip způsoblosti naplnění účelu (nebo také vhodnosti), jehož obsahem je zvažování zásahu z pohledu možného naplnění sledovaného účelu. Dle tohoto principu musí být příslušné opatření vůbec schopno dosáhnout zamýšleného cíle, jímž je ochrana jiného základního práva nebo veřejného statku. V daném případě prostřednictvím poutacích řetězů je možné omezit nebezpečného vězně během eskorty, a tím snížit možná bezpečnostní rizika

(ohrožení vlastního zdraví či zdraví dalších osob, případně škody na majetku). Poutací řetězy tedy jsou schopné naplnit účel jejich používání.

Dále jde o princip potřebnosti, jenž sleduje, zda existují nějaké jiné prostředky omezující základní právo, resp. svobodu umožňující dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkající se základních práv a svobod v takové míře. Přičemž lze-li sledovaného účelu dosáhnout alternativními prostředky, je ústavně konformní ten, jenž danou ústavně chráněnou hodnotu omezuje v míře nejmenší. Dle tohoto principu je povoleno použití pouze nejšetrnějšího – ve vztahu k dotčeným základním právům a svobodám – z více možných prostředků. Z dikce výše uvedeného ustanovení § 17 odst. 5 ZVSJS vyplývá, že v situaci důvodné obavy z násilného chování eskortovaného může Vězeňská služba použít předváděcí řetězky, pouta a pouta ve spojení s poutacím opaskem. Mám za to, že kombinace vyjmenovaných donucovacích prostředků je vhodnou alternativou k použití poutacích řetězů. Jde-li o eskortu skutečně nebezpečného vězně, je možné použít poutací opasek, čelistová pouta a např. ještě pouta krocejová (nožní; samozřejmě nikoliv v provedení poutací řetězy na nohy). V tomto ohledu považuji používání poutacích řetězů za prostředek nikoliv nutný či ve výbavě Vězeňské služby nezbytný. Je nepochybné, že pokud jsou řetězy těsněji staženy, otoky během hodinové či delší eskorty vzniknou. Vznik otoků či diskomfort eskortované osoby lze však předpokládat i při použití standardních čelistových pout, pokud jsou zacvaknuta těsněji k zápěstí. Z tohoto pohledu je možno považovat oba DP za sobě rovné. Dle mého názoru není namístě hovořit o mučení, lze však pochopit rozhořčení stěžovatele, který považuje používání poutacích řetězů coby donucovacího prostředku v 21. století za ponižující¹¹ (být předváděn v čelistových poutech veřejně, např. k soudnímu jednání, sice určitou minimální dávkou ponížení obsahuje také, nicméně používání standardních čelistových pout přece jen působí „civilizovaněji“). Jediný podstatný rozdíl mezi standardními pouty a poutacími řetězy dle argumentace Vězeňské služby tedy má spočívat v tom, že je prakticky nemožné se vysmeknout z poutacích řetězů, naproti tomu čelistová pouta mohou být za určitých okolností sejmuta (již výše jsem popsala, že tento názor není ve Vězeňské službě vnímán všude stejně, některé věznice považují poutací řetězy a čelistová pouta za rovnocenné DP). Považuji za důležité zde zmínit i výrazný rozdíl v nasazování konkrétního donucovacího prostředku. Spoutání pomocí poutacích řetězů je náročnější, neboť je nutné řetěz dvakrát protáhnout očkem a ještě ukončit visacím zámkem. Není těžké si představit problémy při nasazování poutacích řetězů v situaci, kdy by se odsouzený či obviněný vzpouzel (ještě výrazněji pak při nasazování poutacích řetězů na nohy). Domnívám se tedy, že při posuzování kritéria potřebnosti používání poutacích řetězů neobstojí.

Třetím principem je princip přiměřenosti (v užším smyslu), jímž je poměrování v kolizi stojících ústavních hodnot. Dle tohoto principu újma na základním právu nesmí být nepřiměřená ve vztahu k zamýšlenému cíli, tj. opatření omezující základní lidská práva a svobody nesmějí, jde-li o kolizi základního práva či svobody s veřejným zájmem, svými negativními důsledky přesahovat pozitiva, která představuje veřejný zájem na těchto opatřeních. V posuzovaném případě proti sobě stojí – jak uvedeno výše – právo na respektování lidské důstojnosti a na druhé straně veřejný zájem na zachování veřejného pořádku, ochraně života, zdraví a majetku. Omezení eskortovaného prostřednictvím donucovacích prostředků obecně a v situaci, kdy vzhledem k minulosti vězněné osoby či s přihlédnutím k jeho aktuálnímu chování,¹² existuje důvodná obava z možného bezpečnostního rizika (útek, agresivní chování

apod.), je namíště donucovací prostředek použit za legitimním účelem, totiž veřejného zájmu na zachování veřejného pořádku, ochraně života, zdraví a majetku, a to přestože tímto dojde k omezení základního lidského práva na respektování lidské důstojnosti (potažmo práva na osobní svobodu). Nicméně již výše při posuzování druhého kritéria (princip potřeby) bylo uvedeno, že existuje alternativa poutacích řetězů (čelistová pouta s poutacím opaskem, případně v kombinaci s kročejovými pouty), kterými lze požadovaného účelu dosáhnout také, a to za nižšího stupně zásahu do lidské důstojnosti.¹³

Nadto, pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv se nechali poutacími řetězy spoutat během místních šetření ve Věznici Valdice, Věznici Mírov a Vazební věznici Praha-Pankrác. Používání poutacích řetězů bylo konzultováno i v dalších navštívených věznicích. Ze získaných poznatků vyplývá, že poutací řetězy jsou v omezeném množství dostupné takřka ve všech věznicích. Překvapivé však je, že v některých věznicích jsou poutací řetězy vnímány jako DP rovný standardním čelistovým poutům. Někde naopak jsou poutací řetězy používány toliko při eskortě nebezpečných vězňů. V jedné z navštívených věznic se pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv setkali s používáním poutacích řetězů s odůvodněním, že standardních čelistových pout je nedostatek. Při následné konzultaci s vedením věznice však tato informace nebyla potvrzena. Pokud bychom poutací řetězy vnímali jako DP rovný čelistovým poutům, není důvod je dále používat, neboť do práva na zachování lidské důstojnosti zasahují více nežli klasická pouta. I v situaci, pokud je budeme vnímat jako DP sloužící k předcházení možných bezpečnostních rizik u nebezpečných vězňů (tedy DP obrazně řečeno nadřazený čelistovým poutům), však je nutno konstatovat neudržitelnost jejich používání, neboť jak bylo uvedeno výše, existují dostatečné alternativy omezující právo na zachování lidské důstojnosti v mnohem menší míře (poutací opasek, kročejová pouta).

Z charakteristiky řetězů uvedené v bodě B.II. (poznámka pod čarou č. 2) této zprávy vyplývá, že coby poutací řetěz není používán obyčejný řetěz, ale speciálně upravený tak, aby bylo možno jej provléci a vytvořit tak provizorní pouta. Není přitom zřejmé, kde se poutací řetězy ve výbavě Vězeňské služby vzaly. Všichni oslovení pracovníci uvedených věznic sdělili, že řetězy byly ve věznici již při jejich nástupu do služebního poměru (před 25 lety a déle). Z veřejně dostupných zdrojů¹⁴ lze zjistit toto: „V období od vzniku Československa v roce 1918 až do poválečných let se jako pouta používaly u našich bezpečnostních složek speciální poutací a spojovací řetízky.“ Obdobně např. v Německu („Svěrací řetízky používané v letech 1930–1960“). Lze se tedy domnívat, že poutací řetězy zůstaly ve výbavě Vězeňské služby coby relikty z předválečného období. Tomuto závěru svědčí i skutečnost, že se nepodařilo dohledat výrobce, který by poutací řetězy měl ve své nabídce. Jen pro doplnění uvádím, že mi není známo používání tohoto donucovacího prostředku u Policie ČR (ve smyslu používání tohoto DP byli dotazováni policisté v rámci provádění systematických návštěv policejních cel).

Evropská vězeňská pravidla použití řetězů jednoznačně zapovídají – viz výše, nicméně z toho nelze usuzovat, že nemohou být ve výbavě Vězeňské služby řetězy/řetízky vůbec. Pokud by bylo použití řetězů zapovězeno absolutně, nebylo by možné používat předváděcí řetízky (řetěz ukončený na obou stranách „táčkem“, sloužící k sevření jedné ruky při předvádění) ani čelistová pouta spojená řetízky. Například kročejová (nožní) pouta se bez řetězů neobejdou (kročejová pouta spojená fixně by značně znemožňovala pohyb vězněné osoby). Je však zřejmé, že daný

bod Evropských vězeňských pravidel směřuje proti používání řetězů jako takových (samostatně, nikoliv coby součást donucovacího prostředku, např. uvedených čelistových pout spojených řetízkem).

Pro úplnost dodávám, že bez ohledu na druh používaného donucovacího prostředku zůstává nedotčena zásada přiměřenosti použití DP obecně, odpovídající skutečné nebezpečnosti vězně.¹⁵

III. Posuzování nebezpečnosti eskortované osoby

Nebezpečnost vězněné osoby je důležitý ukazatel, kterým si věznice určuje, zda existuje důvodná obava, že by se eskortovaná osoba mohla chovat násilným způsobem (tak jak stanovuje § 17 odst. 5 ZVJS). Je nepochybné, že posuzování nebezpečnosti je složitý rozhodovací proces, při kterém musí být zohledněna celá řada skutečností.

Systém hodnocení nebezpečnosti vězněné osoby, tak jak ho nastínil plk. Mgr. Lang, považuji za vhodný, reflektující individuální stav a chování dané vězněné osoby. Lze rozlišit relativně konstantní a relativně proměnlivá kritéria tohoto rozhodovacího procesu. Za relativně konstantní kritéria lze považovat druh trestné činnosti, délku trestu, rizikovitost trasy, rizikovitost cílového prostoru. Relativně proměnlivá kritéria umožňující přístup k hodnocení vězně ještě více individualizovat a reagovat např. na aktuální výkyvy v chování vězněné osoby (a to pozitivním i negativním směrem) jsou zařazení vězně do Indexu útěkářů a nebezpečných osob, eventuální vedení dalšího trestního stíhání, momentální psychický stav vězně, početní stavy eskorty, s přihlédnutím ke skutečnosti, kdo jsou ostatní členové eskorty. Ze všech těchto skutečností si lze dle mého názoru udělat reálnou představu o aktuální nebezpečnosti, resp. bezpečnostnímu riziku té dané eskorty.

Souhlasím s tím, že hodnocení nebezpečnosti vězně je složitý rozhodovací proces, který zohledňuje celou řadu skutečností. Pokud však věznice skutečně nerozlišuje používání poutacích řetězů od používání standardních čelistových pout, není jasné, proč se ve výše zmiňovaných eskortních příkazech ods. X. Y. uvádí „poutací řetízky“, a nikoliv jen např. pouta. Pokud by naopak znamenalo použití poutacích řetězů vyšší míru nebezpečnosti eskortovaného, není z eskortního příkazu jasné, z čeho by tato měla vyplývat (obdobně v případě použití nožních pout) – viz část B bod I zprávy. Nelze ponechat bez povšimnutí, že při eskortách ods. X. Y. z Věznice Mírov (16 eskort za sledované období) byly výhradně používány poutací řetězy (bez ohledu na určení nebezpečnosti či na cíl eskorty; ve dvou případech byla použita nožní pouta). V ostatních 17 eskortách (z jiných věznic) byly použity poutací řetězy pouze v jednom případě (eskorta dne 23. 7. 2009 z Vazební věznice Praha Ruzyně do Mírova, nebezpečnost neurčena). V ostatních případech byla použita „standardní“ pouta v kombinaci s poutacím opaskem, a to za stejné nebezpečnosti, za jaké byly mírovskou věznicí použity poutací řetězy.

D. ZÁVĚR

Stěžejní otázkou v posuzovaném případě je srovnatelnost obou technických provedení pout (poutací řetězy, čelistová pouta). Přestože poutacími řetězy se vězněné osoby

spíše svazují, než poutají, na rozdíl od čelistových pout, jsem toho názoru, že obojí provedení pout je způsobilé přivodit spoutanému stejný diskomfort, pokud jsou řádně přitažena (řetězy staženy visacím zámkem, čelistová pouta zacvaknuta těsně na samotné zápěstí). Jiné provedení ostatně mají i jednorázová plastická pouta (v tomto případě mohou vzniknout otoky vzhledem k úzkému profilu plastických pout ještě snáz), která však slouží výhradně pro mimořádné události (vzpoura, hromadný útek apod.). Oba donucovací prostředky jsou způsobilé naplnit stejný účel (legitimní omezení vězněné osoby – in sensu stricto) rovnocenným způsobem. V tomto smyslu lze používání poutacích řetězů vnímat jako nikoliv nutné, jelikož existuje vhodná alternativa, kterou vězněné osoby vnímají jako méně ponižující. Z krátkého historického exkurzu ohledně používání poutacích řetězů vyplývá, že jde skutečně o jakýsi relikv ve výbavě Vězeňské služby, nikoliv donucovací prostředek, který by měl být používán v 21. století, a to zejména s ohledem na respekt k lidské důstojnosti.

Šetřením jsem rovněž zjistila, že panují značné rozdíly v posuzování poutacích řetězů coby běžného DP. Shrnuji, že v některých věznicích jsou vnímány coby rovnocenný donucovací prostředek k čelistovým poutům. Někde spíše jako výjimečný DP, který je používán u nebezpečných vězňů.

Používání poutacích řetězů jsem tak neshledala jako nezbytné. Není zřejmý důvod existence tohoto donucovacího prostředku ve výbavě Vězeňské služby. Ze shora uvedeného naopak vyplývá, že Vězeňská služba má jiné prostředky, kterými může předcházet bezpečnostním rizikům při eskortách, než je používání poutacích řetězů, a to za nižšího stupně zásahu do důstojnosti eskortovaných.

Nutnost používání poutacích řetězů nelze odůvodňovat příběhem o vykloubeném palci. K sejmutí pout v takovém případě by mohlo jen teoreticky dojít při vzácné shodě několika okolností (předně schopnost vykloubit palec, současně by dotýčný vězeň musel mít natolik úzkou pěst, aby dokázal pouta sejmut). Pokud však jsou nebezpeční vězni eskortováni takřka výhradně spoutaní za použití pout a poutacího opasku, kdy jsou ruce zafixovány k pasu, lze si vysmeknutí z pout představit jen těžko. Existenci poutacích řetězů ve výbavě Vězeňské služby tak shledávám jako nikoliv nutnou a jejich používání v rozporu s principy demokratického právního státu a dobré správy (princip přiměřenosti, resp. zákazu zneužití práva).

S ohledem na shora uvedené konstatuji pochybení Věznice Mírov při používání donucovacích prostředků a v souladu s ustanovením § 18 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů vyzývám ředitele mírovské věznice plk. Mgr. Vladimíra Langa, aby se k mým zjištěním a závěrům ve lhůtě 30 dnů vyjádřil. Vzhledem k systémovému charakteru celé problematiky používání poutacích řetězů se taktéž obracím na generálního ředitele Vězeňské služby ČR plk. PhDr. Jiřího Treglera s výzvou k vyjádření k výše popsaným zjištěním a závěrům. Vyjádření ředitele mírovské věznice i generálního ředitele bude podkladem pro mé závěrečné stanovisko ve věci.

Tuto průběžnou zprávu ze šetření obdrží rovněž stěžovatel.

RNDr. Jitka Seitlová
zástupkyně veřejného ochránce práv

¹ Ve Sbírce zákonů vyhlášena pod číslem 209/1992 Sb.

² Již v září roku 2009 bylo zahájeno šetření ve věci používání poutacích řetězů na základě podnětu jiného odsouzeného z mírovské věznice.

- ³ V dané publikaci jsou také poutací řetízky blíže charakterizovány: Poutací řetízky jsou vyrobeny z „kovového řetízku, jehož články jsou svařeny. Délka řetízku je 68 cm. Na jednom konci je podlouhlý článek o délce cca 3 cm. Na druhém konci je kroužek o průměru 2,5 cm a ve vzdálenosti 11 cm je další kroužek o stejném průměru“. Kroužky slouží k provlečení řetízku, tak aby bylo možno řetízkem ruce stáhnout.
- ⁴ Z důvodu délky výkonu trestu stěžovatele a značnému počtu eskort bylo přihlédnuto pouze k eskortám za poslední tři roky (dne 24. 5. 2007 byl stěžovatel přemístěn z Věznice Valdice do Mírova).
- ⁵ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2006) 2.
- ⁶ Čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.): „Každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.“ Blížeji čl. 7 odst. 2: „Nikdo nesmí být mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu.“ Srov. také preambuli Ústavy (1/1993 Sb.): „... chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody...“
- ⁷ Viz § 27 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁸ Dle § 2 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb.: „Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“
- ⁹ V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 4/94 ze dne 12. 10. 1994 Ústavní soud dovedil jedno ze základních pravidel fungování státní moci, kterým je zásada proporcionality (přiměřenosti) a zákaz zneužití práva. Ústavní soud konstatoval, že v případech střetů základních práv či svobod s veřejným zájmem, resp. s jinými základními právy či svobodami, „... je třeba posuzovat účel (cíle) takového zásahu ve vztahu k použitým prostředkům, přičemž měřítkem pro toto posouzení je zásada proporcionality (přiměřenosti v širším smyslu), jež může být také nazývána zákazem nadměrnosti zásahů do práv a svobod“.
- ¹⁰ Blíže TAKÉ HOLLÄNDER, P. *Ústavněprávní argumentace*. Praha: LINDE nakladatelství, s. r. o., 2003, s. 22–230.
- ¹¹ Či za špatné zacházení v širším smyslu.
- ¹² K posuzování nebezpečnosti viz níže bod C III.
- ¹³ Srov. citovaný čl. 4 odst. 4 LZPS.
- ¹⁴ Např. www.pouta.org [cit. 17. 6. 2010], <http://www.pouta-handcuffs.cz/csr-cetnictvo/> [cit. 17. 6. 2010].
- ¹⁵ Srov. např. Case of Mouisel v. France, rozhodnutí ESLP ze dne 14. 11. 2002, stížnost č. 67263/01, odst. 47, case of Raninen v. Finland, rozhodnutí ESLP ze dne 16. 12. 1997, stížnost č. 20972/92, odst. 52–53, 56.

Rejstřík 2011

Používání
kamer

I. Používání kamer (typicky na chodbách ubytoven odsouzených či ve vnějším střeženém prostoru věznice) je z pohledu čl. 8 Úmluvy legitimní (zejména v zájmu veřejné bezpečnosti a ochrany zdraví a majetku), současně však musí vycházet ze zákonného zmocnění a musí být přiměřené.

Plošné
testování
na hepatitidu

II. Je na odpovědnosti Vězeňské služby ČR, pokud neprovádí plošné testování na hepatitidu během vstupní lékařské prohlídky, zajistit vhodnými opatřeními, aby nedocházelo k šíření tohoto infekčního onemocnění mezi odsouzenými.

Zajištění
výstupní
lékařské
prohlídky

III. Zajištění výstupní lékařské prohlídky (ať už fyzicky – jejím vykonáním, nebo zajištěním toho, aby byla provedena jinde tak, že s odsouzenou na eskortu zašlu i její zdravotnickou dokumentaci) je povinností kmenové věznice, a to i v případě plánované eskorty odsouzené do jiné věznice před propuštěním.

V Brně dne 29. července 2013

Sp. zn.: 453/2011/VOP/MS

Závěrečné stanovisko v případě paní V. Z.

A.

Podle ustanovení § 14 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů z podnětu paní Z. ochránce zahájil šetření proti Věznici Světlá nad Sázavou. Předmětem šetření byly obecně podmínky výkonu trestu. Svá zjištění ochránce, podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv, popsal a zhodnotil ve zprávě o výsledku šetření ze dne 9. března 2012 (dále jen „průběžná zpráva“), kde konstatoval pochybení ze strany Věznice Světlá nad Sázavou, a to v případě:

- podmiňování vydání kontaktních čoček specializovaným vyšetřením u odsouzené s prokazatelně diagnostikovanou krátkozrakostí,
- provádění prohlídek odsouzených zdravotnickým personálem pomocí stejných rukavic (výskyt vší),
- nezajištění dostatečného času pro snědení stravy odsouzenými,
- znemožnění výkonu práva volit,
- nepovolení nosit na návštěvy ve věznici snubní prsten,
- doby trvání opatření spočívajícího v bezkontaktních návštěvách.

B.

Podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv byla tehdejší ředitelka věznice plk. PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D., vyzvána, aby se k průběžné zprávě vyjádřila. Současně byla požádána o podklady ke skutečnostem, které pro rozporná zjištění do té doby nemohly být zhodnoceny. O poskytnutí kopie lékařského

záznamu z výstupní lékařské prohlídky paní Z. a vyjádření k tomu, zda byla v souvislosti s instalací kamer do prohlídkových místností splněna oznamovací povinnost zpracovatele osobních údajů vůči Úřadu na ochranu osobních údajů.¹

Dalšího vyřízení případu jsem se na základě pověření veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Varvařovského ujal já, neboť veřejný ochránce práv využil své možnosti, dané mu ustanovením § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv, přenést na mě některé oblasti své působnosti, mezi které patří i oblast vězeňství, do níž spadá tento podnět.

Jednou ze stěžovatelkou namítaných skutečností bylo, že u ní neproběhla výstupní lékařská prohlídka, přičemž testy provedené po výstupu prokázaly prodělání žloutenky. Co se týká namítaného neprovedení výstupní lékařské prohlídky² paní Z. před propuštěním na svobodu, v odpovědi ze dne 11. 4. 2012 plk. Slovácová poskytla záznam o výstupní lékařské prohlídce (MUDr. Š.) ve Věznici Ostrov ze dne 9. 2. 2011, tedy den po propuštění paní Z. z výkonu trestu odnětí svobody. Paní Z. důrazně odmítla, že by výstupní lékařská prohlídka vůbec proběhla, tomu ostatně napovídá i datum záznamu o prohlídce (den po propuštění), který je tak spíše výpisem ze zdravotnické dokumentace paní Z. S ohledem na závažné pochybnosti jsem se obrátil na vedoucího lékaře Věznice Ostrov.

Neprovedení výstupní lékařské prohlídky je o to závažnější, že stěžovatelka namítá prodělanou hepatitidu B během výkonu trestu odnětí svobody.³ Mám za prokázané, že ve Světlé výstupní lékařská prohlídka provedena nebyla. Stěžovatelkou namítané tvrzení, že ve Věznici Ostrov nad Ohří (výstupní věznice) taktéž ne, jelikož zdravotnická dokumentace zůstala ve Věznici Světlá nad Sázavou během krátkodobého přemístění do ostrovské věznice za účelem účasti stěžovatelky na soudním jednání, vedoucí lékař ostrovské věznice MUDr. Marvan ve svém vyjádření ze dne 13. 11. 2012 nepopřel.

Jaterní testy provedené u stěžovatelky v dubnu 2010 vykazovaly, dle MUDr. V., ze světelké věznice normální nález. Je tedy velmi pravděpodobné, že hepatitidou B se stěžovatelka nakazila právě ve výkonu trestu odnětí svobody mezi dubnem 2010 a propuštěním dne 8. 2. 2011. Je na odpovědnosti Vězeňské služby ČR, pokud neprovádí plošné testování na hepatitidu během vstupní lékařské prohlídky, zajistit vhodnými opatřeními, aby nedocházelo k šíření tohoto infekčního onemocnění mezi odsouzenými. Tvrzení stěžovatelky o tom, že se koncem dubna 2010 na oddělení B3/2 světelké věznice vyskytla odsouzená s příznaky hepatitidy,⁴ ukazuje i na možné pochybení stran těchto opatření. Pro úplnost dodávám, že podle čl. 2 pokynu generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 11/2008 o opatřeních týkajících se včasného zjištění hepatitid je povinností věznice přijmout tato opatření:

„Vzhledem ke stabilizaci epidemiologické situace, týkající se hepatitidy typu A u obviněných při vzetí do vazby a odsouzených při nástupu k výkonu trestu odnětí svobody, nařizují:

- a) při vstupní prohlídce při odběru anamnézy i vlastním vyšetření věnovat zvýšenou pozornost včasnému zjištění příznaků hepatitidy, a to nejenom u rizikové skupiny,
- b) v případě důvodného podezření z onemocnění hepatitidou provést odběr krve na vyšetření
 1. základního panelu markerů hepatitid (VHA, VHB, VHC),
 2. podle výsledku vyšetření podle bodu 1 nebo aktuálně zjištěného klinického stavu též jaterních testů a bilirubinu,

3. v případě prokázání onemocnění hepatitidou informovat, vedle povinného hlášení krajské hygienické stanici o této skutečnosti, vedení vazební věznice nebo věznice a zajistit předběžná preventivní opatření, včetně izolace a transportu nemocného.“

O možnosti uplatnit nárok na náhradu škody na zdraví, podle zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, byla stěžovatelka s ohledem na promlčecí lhůty poučena již dopisem ze dne 4. 7. 2011.⁵

Výstupní prohlídka nebyla, dle vyjádření vedoucího lékaře zdravotního střediska Věznice Světlá nad Sázavou, tam provedena z toho důvodu, že stěžovatelka byla eskortována za účelem účasti na soudním jednání do Věznice Ostrov (31. 1. 2011), odkud byla dne 8. 2. 2011 propuštěna. Mám za to, že zajištění výstupní lékařské prohlídky^[6] je povinností kmenové věznice (tou byla až do propuštění odsouzené Světlá), a to i v případě plánované eskorty odsouzené do jiné věznice před propuštěním, rovněž s ohledem na v poznámce pod čarou č. 2 citované ustanovení (výstupní lékařská prohlídka se provádí (...) zpravidla v posledních šesti týdnech před tímto propuštěním). Neprovedení výstupní prohlídky proto považuji za pochybení na straně Věznice Světlá.

Ohledně oznamovací povinnosti v souvislosti s provozováním kamerového systému ve věznici plk. Slováková ve svém vyjádření uvedla, že Vězeňská služba oznamovací povinnost plnit nemusí, neboť použití kamerových systémů je součástí plnění úkolů Vězeňské služby (dle zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a Justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů, dále také „ZoVajS“).

Ustanovení § 16 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zo00Ú“) stanoví povinnost správce, který hodlá zpracovávat osobní údaje nebo změnit registrované zpracování podle tohoto zákona, písemně tuto skutečnost oznámit Úřadu před zpracováním osobních údajů. Z této povinnosti jsou v ustanovení § 18 Zo00Ú vymezeny tři výjimky:

Oznamovací povinnost podle ustanovení § 16 se nevztahuje na zpracování osobních údajů:

- a) které jsou součástí datových souborů veřejně přístupných na základě zvláštního zákona,
- b) které správci ukládá zvláštní zákon nebo je takových osobních údajů třeba k uplatnění práv a povinností vyplývajících ze zvláštního zákona, nebo
- c) jde-li o zpracování, které sleduje politické, filosofické, náboženské nebo odborové cíle, prováděné v rámci oprávněné činnosti sdružení, a které se týká pouze členů sdružení nebo osob, se kterými je sdružení v opakujícím se kontaktu souvisejícím s oprávněnou činností sdružení, a osobní údaje nejsou zpřístupňovány bez souhlasu subjektu údajů.

V případě osobních údajů zpracovávaných věznicí se nejedná o veřejně přístupné datové soubory na základě zvláštního zákona uvedené v písm. a). Stejně tak nejde o zpracování osobních údajů prováděné v rámci činnosti sdružení podle písm. c). Otázkou zůstává, zda je možné předmětné zpracování osobních údajů ve věznici podřadit pod písm. b), tedy zda jde o zpracování osobních údajů, které správci ukládá zvláštní zákon, nebo je takových osobních údajů třeba k uplatnění práv a povinností vyplývajících ze zvláštního zákona. Je mi známo, že z pohledu

Úřadu pro ochranu osobních údajů je Vězeňská služba oprávněna používat kamerové systémy při plnění svých úkolů (s odkazem na ustanovení § 16 – ustanovení § 16c ZoVajS), a tedy se v jejím případě uplatní výjimka z oznamovací povinnosti.⁷ Leč tento názor nesdílím. Ve stávajícím ZoVajS doposud absentuje výslovné zmocnění pro Vězeňskou službu k používání kamer v objektech jí střežených, byť je nepochybné, že by takové oprávnění mít měla. Současný stav je tak v rozporu s čl. 8 odst. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.), která je podle čl. 10 Ústavy ČR součástí právního řádu ČR.^[8] Používání kamer (typicky na chodbách ubytoven odsouzených či v ostrahovém pásmu věznice) je z pohledu čl. 8 legitimní (zejména v zájmu veřejné bezpečnosti a ochrany zdraví a majetku), leč postrádá zákonné zmocnění (není tedy v souladu s zákonem, jak požaduje čl. 8 odst. 2. Ustanovení § 16 – ustanovení § 16c ZoVajS upravují v působnosti Vězeňské služby toliko podpůrné operativně pátrací prostředky, kterými se rozumí zvláštní finanční prostředky a zabezpečovací technika. Ty jsou oprávněny používat pověřené orgány VS (tedy v postavení orgánu činného v trestním řízení) při předcházení a odhalování trestné činnosti. Je však otázkou, zda lze kamery podřadit pod pojem „zabezpečovací technika“. Pro srovnání lze poukázat na obdobnou úpravu v zákoně o Policii ČR, kde je používání zabezpečovací techniky upraveno odděleně od samostatného ustanovení zmocňujícího Policii ČR k pořizování obrazových a zvukových záznamů. V praxi se setkávám s případy, kdy jsou záznamy z kamer používány i jako důkaz v kázeňském řízení či v daném případě k monitorování osobních prohlídek, což považuji za nezákonné, právě s ohledem na neexistující výslovné zmocnění k pořizování takových záznamů.⁹ Použití takového důkazu se pak jeví s ohledem na nelegitimní způsob jeho pořízení jako značně problematické.

Pořizování kamerových záznamů během osobních prohlídek odsouzených sice může sledovat (a v daném případě i sleduje) legitimní účel, a může být tedy za splnění podmínky přiměřenosti zásahů do práva na ochranu osobních údajů opodstatněné. Při nenaplnění podmínek ustanovení § 18 ZoOOÚ však musí být toto shromažďování osobních údajů oznámeno Úřadu pro ochranu osobních údajů. V daném případě podmínky ustanovení § 18 ZoOOÚ naplněny, dle mého názoru, nebyly, instalace kamerových systémů tak měla být oznámena Úřadu pro ochranu osobních údajů.

S ohledem na systémový charakter tohoto problému (netýká se pouze Věznic Světla) ochránce výše uvedené nedostatky zohlednil v rámci připomínkového řízení k novele zákona č. 555/1992 Sb., usnesením vlády České republiky č. 380 ze dne 30. 5. 2012 byl schválen návrh novely předmětného zákona se zapracováním připomínky ochránce tak, aby zákon obsahoval výslovné zákonné zmocnění pro Vězeňskou službu k používání kamerových systémů.¹⁰ Tímto považuji daný problém za uzavřený.

Dále ředitelka věznice uvedla, že se se závěry ochránce uvedenými v průběžné zprávě ze šetření podnětu paní Z. neztotožňuje, a to v žádném z bodů. K jednotlivým bodům přitom uvedla následující.

Podmiňování vydání kontaktních čoček specializovaným vyšetřením u odsouzené s prokazatelně diagnostikovanou krátkozrakostí

Kontaktní čočky a roztok k jejich aplikaci nebyl paní Z. vydán prvotně z důvodu zamezení průniku nepovolených látek, neboť nelze s jistotou určit, zda se jedná

o roztok na kontaktní čočky a chemický rozbor je finančně náročný. V tomto ohledu je dle ředitelky rozhodující stanovisko zdravotního střediska věznice, které ověří, jakou léčbu či léčebné pomůcky odsouzená potřebuje. K faktu, že kontaktní čočky i s roztokem byly paní Z. ve Věznici Ostrov bez problému vydány, ředitelka uvedla, že to závisí toliko na lékaři.

Již v průběžné zprávě ochránce citoval současného vedoucího lékaře zdravotního střediska Věznice Světlá MUDr. V., který uvedl, že tehdejší vedoucí lékařka kontaktní čočky ve věznici nepovolovala, což považují za primární problém v případě paní Z. Tomu nasvědčuje i skutečnost, že jí byly v jiné věznici vydány. Praxi ostrovské věznice považují v dnešní době za samozřejmou. Jestliže je z bezpečnostních důvodů nemožné povolit odsouzené zaslání roztoku k aplikaci kontaktních čoček, mělo být v daném případě paní Z. umožněno zakoupit roztok prostřednictvím zdravotního střediska (tak jak se až téměř po půl roce od nástupu výkonu trestu stalo). Znovu přitom opakuji, že již zdravotní záznamy bývalé odsouzené ze dne 9. 2. 2010 (tedy po nástupu výkonu trestu) potvrzují krátkozrakost s tím, že paní Z. užívá kontaktní čočky.

V současné době, kdy paní Z. již ve věznici nepobývá a dle sdělení MUDr. V. několik odsouzených kontaktní čočky užívá, není namístě požadovat opatření k nápravě, nicméně na konstatovaném pochybení trvám.

Provádění prohlídek odsouzených zdravotnickým personálem pomocí stejných rukavic (výskyt vší)

Předmětem kritiky ochránce nebylo to, že ve vlasové části hlavy paní Z. byly objeveny hnidy, či spekulace o tom, jak se tam dostaly. V tomto ohledu je vyjádření věznice insuficientní a nelogické. Pochybení ochránce konstatoval v tom, že prohlídky odsouzených jsou prováděny zdravotnickým personálem (v daném případě sestra) pomocí stejných rukavic,¹¹ kdy nelze vyloučit přenos hnid. Jako opatření k nápravě navrhuji změnu praxe tak, aby způsob prohlídek odsouzených minimalizoval možnosti přenosu parazitů (tzn. nikoliv prostřednictvím jednoho páru rukavic).

Nezajištění dostatečného času pro snědení stravy odsouzenými

Dotčené vyjádření bývalé paní ředitelky o zpochybnování důvěryhodnosti zaměstnanců a příslušníků věznice je věcně irelevantní a nedůvodné. V tomto bodě ochránce v průběžné zprávě ze šetření popsal problém s kapacitou jídelny odsouzených, což souvisí s tehdejší přeplněností věznice.¹² Tento problém během návštěv ve věznici uznalo i vedení věznice. Přesto a právě proto jsem uvítal informaci bývalé paní ředitelky o projektu nové jídelny, což by daný problém vyřešilo. Pochybení však ochránce shledal v tom, že odsouzené měly v době následné systematické návštěvy 10 minut ke snědení stravy, což považují za nedostatečné a nedůstojné. Tento závěr přitom nebyl opřen o tvrzení paní Z., nýbrž o výpovědi velké části odsouzených, se kterými pověřeni pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv během návštěv věznice mluvili, což bylo ostatně v průběžné zprávě uvedeno. Jediná relevantní informace z vyjádření věznice hovoří o tom, že v nejbližších měsících bude zprovozněno nové výdejní místo stravy.

V daném bodě trvám na tom, že desetiminutová doba¹³ je pro důstojnou konzumaci stravy nedostatečná. Předpokládám však, že daný problém se již vyřešil otevřením nové jídelny a v současné době i snížením počtu odsouzených po amnestii prezidenta republiky.

Znemožnění výkonu práva volit

Před volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (ve dnech 28. a 29. 5. 2010) paní Z. usilovala o možnost volit, protože jí měl být vystaven voličský průkaz, jak se domnívala. Tento však nikdy neviděla. Dne 27. 5. 2010 jí bylo oznámeno, že odjíždí eskortou do Vazební věznice Praha-Pankrác, kde jí bylo sděleno, že nemůže volit, jelikož jí nebyl zaslán voličský průkaz, a došlo tedy k omezení práva volit. Z vyjádření věznice se podává, že paní Z. byla před volbami zapsána do tzv. zvláštního seznamu voličů.¹⁴

Je zřejmé, že problém by nevznikl, kdyby byl skutečně vydán voličský průkaz. K tomu však, podle dostupných informací, nedošlo, stěžovatelka byla zapsána standardně pouze ve zvláštním seznamu voličů. Je tedy zbytečné se zabývat tím, proč nebyl voličský průkaz odeslán na eskortu se stěžovatelkou.

Je pravděpodobné, že termín jednání znala stěžovatelka dříve než věznice, jak argumentuje ve svém vyjádření ředitelka věznice. Bylo tedy vhodné, z její strany, požádat o vydání voličského průkazu. Již výše jsem však uvedl, že stěžovatelka byla přesvědčena o tom, že takovou žádost skutečně podala. Tento bod tedy považuji spíše za nedorozumění než striktní pochybení na straně věznice.

Nepovolení nosit na návštěvy ve věznici snubní prsten

Ředitelka věznice znovu zopakovala, že zákaz nošení šperků na návštěvy vychází ze zápisu Bezpečnostní komise GR VS, přičemž snubní prsten nebyl ze zákazu vyňat. Toto opatření bylo přijato v reakci na fakt, že odsouzené se šperky nelegálně obchodují, s návštěvami je směňují a stávají se předmětem krádeží ve věznici. Dále paní ředitelka uvedla, že je obtížné v praxi odlišit snubní prsten od jiných běžných šperků. Zvláště pak při zohlednění toho, že snubní prsteny mohou mít prakticky jakoukoliv podobu.

V průběžné zprávě ochránce zhodnotil přijaté bezpečnostní opatření jako legitimní za účelem zabránění průniku nepovolených předmětů do věznice. Zabýval jsem se však otázkou, zda je nezbytné pod pojem šperky podřadit i tak osobní věc, jakou je snubní prsten. Stěží si lze představit, že odsouzená využije typický snubní prsten jako skrýš k pronesení nepovoleného předmětu, nicméně argumentace věznice směrem k různým podobám snubních prstenů, de facto nemožnosti jejich odlišení (od ostatních prstenů) a kontroly při velkém množství návštěv, shledávám jako přiléhavou. Tento bod proto považuji za uzavřený.

Doba trvání opatření spočívajícího v bezkontaktních návštěvách

Paní Z. se pokusila z návštěvy pronést v botě tři tablety léku na tlak, nikoliv návykové látky. Za to byla oprávněně kázeňsky potrestána. Následně byly v jejím případě

nařízeny bezkontaktní návštěvy v době trvání 6 měsíců dle pokynu vedoucího oddělení výkonu trestu a vazby č. 8/2010. Pochybení ochránce shledal v tom, že šestiměsíční doba tohoto opatření v daném případě neodpovídala bezpečnostnímu riziku. Nadto zmíněný vnitřní pokyn nerespektuje nutnost individuálního posouzení jednotlivých případů (např. odsouzená pronášející mobilní telefon, návykové látky a oproti tomu odsouzená pronášející nenávykové léky). Bezkontaktní návštěvy v případě paní Z. byly nařízeny ze zcela legitimního důvodu, avšak po nepřiměřeně dlouhou dobu.

Věznice stírá ve svém vyjádření rozdíl mezi návykovou látkou a léky s tím, že způsob porušení zákona v daném případě představuje stejné bezpečnostní riziko. S tímto argumentem se nemohu ztotožnit. Jde o odlišné situace a nadto paušální pokyn k tomu, aby všechny odsouzené, které se pokusí pronést jakýkoliv nepovolený předmět, byly „trestány“ týměž opatřením (tedy 6 měsíců bezkontaktních návštěv), jde proti zásadě přiměřenosti a individualizace trestu.¹⁵

Ze šetření jiných podnětů je mi známo, že Generální ředitelství Vězeňské služby ČR věznicím doporučilo v maximální možné míře využívat návštěvy za dělicí přepážkou u vězňených osob, ke kterým byly v minulosti zaznamenány poznatky bezpečnostního charakteru (nález mobilního telefonu nebo omamných a psychotropních látek), nebo u nichž toto bezpečnostní riziko hrozí.¹⁶ Na základě přípisu ředitele odboru kontroly generálního ředitele Vězeňské služby ČR ze dne 5. 3. 2013 pod č. j. VS 4/007/005/2013-50/KON/125 pak bylo upřesněno, že ve všech věznicích budou návštěvy u odsouzených, u kterých byl nalezen mobilní telefon, omamné a psychotropní látky nebo byl zjištěn pozitivní test na omamné a psychotropní látky nebo je podezření z jejich držení, realizovány za přepážkou po dobu nejméně následujících 3 měsíců. Považuji za důležité zmínit, že uvedená lhůta se váže na nejzásadnější případy porušení povinností odsouzeného (držení a používání mobilního telefonu, držení a užívání návykových látek). I z tohoto důvodu považuji za nepřiměřené, aby odsouzené pronášející nenávyková léčiva byla stanovena lhůta pro návštěvy za přepážkou na 6 měsíců. Zejména opakuji, že nepovažuji za vhodné, aby byla lhůta pro trvání tohoto opatření stanovena na 6 měsíců a paušálně pro všechny. Je běžné, že bezpečnostní komise rozhodne o případném prodloužení doby uvedeného opatření v závislosti na chování konkrétní odsouzené. Na konstatovaném pochybení proto trvám. Jako opatření k nápravě navrhuji zrušení či změnu uvedeného vnitřního pokynu vedoucího oddělení výkonu trestu a vazby č. 8/2010 tak, aby nadále nedocházelo k ukládání bezkontaktních návštěv v délce 6 měsíců paušálně, bez přihlídnutí k individuálním případům.

C.

Podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv, pokud dotčený úřad na výzvu veřejného ochránce práv k vyjádření sdělí, že provedl nebo provádí opatření k nápravě, a ochránce tato opatření shledá dostatečnými, vyrozumí o tom stěžovatele i úřad a věc ukončí. Jinak ochránce po obdržení vyjádření sdělí písemně své stanovisko úřadu a stěžovateli; součástí tohoto stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Výše jsem popsal a zhodnotil argumentaci věznice k závěrům ochránce v průběžné zprávě. S ohledem na to, že věznice svá pochybení neuznala, a tedy ani

nepřijala jakékoliv opatření k nápravě, byl jsem nucen ve věci vydat po opětovném posouzení věci následující stanovisko.

D.

Věznice Světlá nad Sázavou by měla důsledně dodržovat preventivní opatření k za-
mezení šíření hepatitid.

Provedení výstupní lékařské prohlídky je, dle mého názoru, povinností kmenové věznice, a proto pokud je vězněná osoba eskortována před propuštěním do jiné věznice, je povinností kmenové věznice prohlídku provést, případně zajistit její provedení (např. odesláním zdravotnické dokumentace) v cílové (nekmenové) věznici.

Co se týká prohlídek odsouzených, ty je nutno provádět tím způsobem, aby se minimalizovala možnost přenosu parazitů (tzn. nikoliv prostřednictvím jednoho páru rukavic).

V případě návštěv za přepážkou jako opatření k nápravě navrhuji zrušení či změnu uvedeného vnitřního pokynu vedoucího oddělení výkonu trestu a vazby č. 8/2010 tak, aby nadále nedocházelo k ukládání bezkontaktních návštěv v délce 6 měsíců paušálně, bez individuálního přihlídnutí k jednotlivým případům.

Problém s povolováním kontaktních čoček jako takových se změnil s výměnou lékařů, namítaná nedostatečná doba pro snědení stravy se vyřešila otevřením nové jídelny a snížením počtu odsouzených po amnestii prezidenta republiky, proto v těchto bodech nevydávám doporučení.

Podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv se nyní obracím na současnou ředitelku věznice plk. Mgr. Ivu Prachařovou, aby se ve lhůtě 30 dnů od doručení tohoto stanoviska vyjádřila k tomu, jaká opatření k nápravě provedla. Závěrečné stanovisko obdrží rovněž manželé Z.

JUDr. Stanislav Křeček
zástupce veřejného ochránce práv

¹ Podle ustanovení § 16 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

² Podle ustanovení § 80 odst. 1 nařízení ministra spravedlnosti č. 4/2008, o poskytování zdravotní péče osobám ve výkonu vazby a výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů: „Výstupní lékařská prohlídka se provádí u každého obviněného nebo odsouzeného, který má být propuštěn z výkonu vazby nebo trestu, zpravidla v posledních šesti týdnech před tímto propuštěním.“

³ Bylo prokázáno vyšetřením v civilním zdravotnickém zařízení, které si paní Z. nechala provést po svém propuštění.

⁴ Ods. E. N., dle tvrzení stěžovatelky, po prokázání positivity na hepatitidu byla eskortovaná do civilního zdravotnického zařízení.

⁵ Promlčecí doba je v těchto případech stanovena dle ustanovení § 101 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů jako tříletá a běží ode dne, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé.

⁶ Ať už fyzicky – jejím vykonáním, nebo zajištěním toho, aby byla provedena jinde tak, že s odsouzenou na eskortu zašlu i její zdravotnickou dokumentaci.

⁷ <http://www.uouu.cz/uouu.aspx?menu=29&submenu=33&loc=38> [cit. 10. 5. 2013].

⁸ Srov. REPÍK, B. Audiovizuální sledování osob mimo soukromé prostory ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva. *Trestněprávní revue*. 2003, č. 12, s. 349–352.

- ⁹ Srov. ustanovení § 62 a ustanovení § 72 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- ¹⁰ Dne 31. 5. 2013 zákon podepsal prezident, čímž byl završen legislativní proces.
- ¹¹ V průběžné zprávě tučně zvýrazněno.
- ¹² Pozn.: V září 2012 byla stavebními úpravami navýšena kapacita věznice. Po amnestii prezidenta republiky k 1. 1. 2013 se kapacitní situace ve věznici výrazně zlepšila (normovaná kapacita oddělení pro výkon trestu byla k 31. 5. 2013 naplněna na 58,6 %).
- ¹³ Přitom znovu zdůrazňuji, že tento časový údaj nevyplývá toliko z tvrzení paní Z., během místního šetření ve věznici jej potvrdila řada odsouzených. Skutečnost, že na konzumaci jídla je málo času, se v tvrzeních odsouzených objevovala (v porovnání s dalšími výhradami) nejčastěji.
- ¹⁴ To je standardní postup, je velmi pravděpodobné, že podpis, který paní Z. vnímala jako žádost o vydání voličského průkazu, byl projevem vůle účastnit se voleb. Z činnosti ochránce je mi známo, že před volbami byli odsouzení písemně dotazováni, zda se chtějí účastnit voleb.
- ¹⁵ Srov. ustanovení § 56 vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, per analogiam. Obdobně též Základní principy (bod 3) Evropských vězeňských pravidel.
- ¹⁶ Tento úkol vyplynul ze závěrů mimořádné bezpečnostní komise Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR konané dne 11. 2. 2013, č. j. VS 3/002/001/2013-50/VJS/601.

I. Obecně představují osobní prohlídky zásah do lidské důstojnosti vězňených osob. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody však lze tento zásah považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze tehdy, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost.

II. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud pravidelnou součástí důkladné osobní prohlídky odsouzených [§ 28 odst. 2 písm. a) zákona č. 169/1999 Sb.] je dřepování či prohlídka intimních částí těla, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.

Důkladné
osobní
prohlídky

V Brně dne 10. srpna 2011

Sp. zn.: 645/2011/VOP/MS

Průběžná zpráva o výsledku šetření ve věci podnětu ods. K. Š.

Obecně představují osobní prohlídky zásah do lidské důstojnosti vězňených osob. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody však lze tento zásah považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze tehdy, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud jsou odsouzení rutinně nuceni při důkladné osobní prohlídce dřepovat či zvedat penis a šourek, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.

A. OBSAH PODNĚTU

Dopisem ze dne 26. 1. 2011 se na mě obrátil ods. K. Š. (dále také „stěžovatel“). Ve svém podnětu obecně srovnával podmínky výkonu trestu ve Věznici J. a věznici v italském Palermu, kde rovněž vykonával trest odnětí svobody. Zásadní námitku vznesl proti praxi provádění osobních prohlídek, kdy si nazí odsouzení běžně mají sedat na „židli s detektorem“, přičemž součástí prohlídky je „ohrnování a zvedání přirození“. Další výhrady uvedl vůči možnosti hygieny ve věznici (zejména koupání jednou týdně).

B. SKUTKOVÝ STAV

Špatné hygienické podmínky jsou mi známy z řady šetření, která jsem v minulosti vedl. Souvisí s úspornými opatřeními přijatými Generálním ředitelstvím Vězeňské služby ČR s účinností k 6. 9. 2010, a to z důvodu dlouhodobého nedostatku finančních prostředků v českém vězeňství. Na tuto skutečnost jsem proto upozornil v Souhrnné zprávě veřejného ochránce práv o činnosti za rok 2010, která byla předložena Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR. Rovněž jsem Vězeňské službě ČR avizoval, že praxi koupání jednou za týden jsem ochoten akceptovat po přechodnou dobu, nikoliv jako běžný standard.

K provádění osobních prohlídek mi ředitel Věznice J. sdělil, že veškeré prohlídky, včetně důkladné osobní, jsou prováděny v souladu s nařízením Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR (dále také „NGŘ“) č. 11/2006, o vězeňské a justiční stráž, přičemž cílem těchto prohlídek je zabránit pronášení, držení a zneužívání nepovolených věcí vězňenými osobami. Níže popisují praxi tak, jak ji nastínil ředitel Věznice J. Odsouzený je při prohlídce vyzván, aby se vysvlékl donaha. Poté se provede prohlídka svršků a osobních věcí. Prohlídka je prováděna současně u maximálně pěti odsouzených (dle počtu přítomných dozorců). Při následné prohlídce těla je pozornost pochopitelně věnována možným úkrytům nepovolených věcí (odsouzenému je například „nařízeno, aby otevřel ústa a zvedl jazyk“). Dále odsouzený musí provést několik dřepů a poté je požádán o zvednutí penisu a šourku. Ve vyjádření je uvedeno, že k této praxi bylo přistoupeno, aby se zamezilo průniku návykových látek do věznice, neboť právě pod kořenem penisu a pod šourkem bývají pronášeny. Osobní prohlídku vykonává osoba stejného pohlaví a je dbáno důstojnosti. K žádnému fyzickému kontaktu mezi dozorcí a odsouzeným nedochází. V žádném případě se neprohližejí tělní dutiny za pomoci zavádění prstů či jiných nástrojů. Prohlídka oděvů počíná spodním prádlem, které je poté vydáno odsouzenému. Po oblečení spodního prádla je odsouzený vyzván, aby usedl na stoličku se zabudovaným detektorem kovů. Pokud vznikne podezření, že odsouzený ukrývá nepovolený předmět v tělní dutině, je předveden k vyšetření k vězeňskému lékaři.

Ze zaslaných fotografií prohlídkových místností vyplývá, že prohlídková místnost č. 024 je vybavena zástěnami, naproti tomu prohlídkové místnosti č. 027 a č. 028 tyto zástěny postrádají. Ředitel Věznice J. sám ve vyjádření uvedl, že prohlídky se provádí v místnostech vybavených „rohožemi, odkládacími věšáky a lavicemi“.

Dále ředitel Věznice J. uvedl, že používání detektoru kovů obvyklým způsobem (přiložením k ohanbí či análnímu otvoru), tedy bez posazení na stoličku, není vhodné s ohledem na možný kontakt detektoru s tělem.

Odsouzený K. Š. byl z bezpečnostních důvodů zařazen mezi nepracující, a důkladným osobním prohlídkám se nepodroboval tak často jako ostatní odsouzení (zejména pracující). Bezpečnostními důvody je v daném případě myšlena skutečnost, že odsouzený ve svém dřívějším trestu opustil nestřežené pracoviště.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Ochrana lidské důstojnosti je coby základní lidské právo obecně zakotvena v Listině základních práv a svobod.¹ Tamtéž (čl. 4) je stanoveno, že meze základních práv a svobod mohou být za podmínek stanovených Listinou základních práv a svobod upraveny pouze zákonem. Tímto zákonem je v daném případě zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZVTOS“). Přitom dle čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod: „Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“

Mezi základní povinnosti odsouzeného patří podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajištění vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe neměl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu.² Obecně představují osobní prohlídky zásah do lidské důstojnosti vězňených osob.³ V prostředí výkonu trestu odnětí

svobody však lze tento zásah považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak z pohledu ústavněprávní argumentace pouze tehdy, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost.⁴

Dle ustanovení § 140 NGŘ č. 11/2006 se důkladná osobní prohlídka provádí:

- „a) při příjmu a před propuštěním obviněných a odsouzených,
- b) před a po provedení eskorty u všech obviněných a odsouzených, pokud nejde o eskortu na pracoviště [písmeno f)],
- c) při každém opuštění věznice (a po návratu) bez dohledu zaměstnance Vězeňské služby a dále je-li důvodné podezření, že obviněný nebo odsouzený má u sebe nebezpečné předměty nebo nepovolené věci,
- d) před a po provedení návštěvy, pokud nebude odsouzený nebo obviněný po celou dobu návštěvy bezprostředně střežen příslušníkem dozorcí služby nebo příslušníkem vězeňské stráže,
- e) před umístěním obviněného a odsouzeného k výkonu kázeňského trestu do cely uzavřeného oddělení a samovazby a před umístěním do krizového oddělení nebo cely, v níž je nařízen zvláštní režim (dohled),
- f) při příchodu nebo příjezdu obviněných a odsouzených z vnitřního nebo vnějšího pracoviště, a to minimálně u 10 % z počtu pracovní čety obviněných nebo odsouzených, nejméně však 4 osoby k prohlídce; s přihlédnutím k nebezpečnosti obviněných a odsouzených, charakteru práce a pracoviště je oprávněn příslušník vězeňské stráže nebo příslušník dozorcí služby rozhodnout o vyšším počtu osob určených k prohlídce,
- g) při generálních prohlídkách.“

Dle odst. 2 se prohlídka provádí „v určené, dostatečně vytápěné místnosti, vybavené rohožemi, odkládacími lavicemi a věšáky. Obviněný nebo odsouzený se při důkladné osobní prohlídce svlékne do naha. Poté se provede prohlídka těla, odložených svršků a všech osobních věcí obviněného nebo odsouzeného za využití detektoru kovů“.

Stěžovatel ani k výzvě neupřesnil četnost provádění prohlídek, přesto bylo zřejmé, že upozorňoval na tyto prohlídky zejména v souvislosti s návratem z pracoviště u ostatních odsouzených. Ředitel Věznice J. k četnosti důkladných osobních prohlídek obecně odkázal na výše uvedené ustanovení § 140 NGŘ č. 11/2006.

Při provádění důkladných osobních prohlídek je třeba trvat na tom, aby neprobíhaly kolektivně bez zajištění dostatečného soukromí (některé věznice opatřily zástěny, popř. vybudovaly kabinky bez předních dveří, tudíž osobu vidí pouze příslušník Vězeňské služby ČR, ale nikoliv jiný odsouzený), s důrazem na minimalizaci zásahu do lidské důstojnosti kontrolovaných.⁵ Pokud výše uvedená praxe probíhá nadto v místnostech bez zástěn čili průběhu důkladné osobní prohlídky jsou bezprostředně přítomni kromě dozorců i ostatní odsouzení, je zásah do lidské důstojnosti nutno považovat za o to citelnější.

Ke způsobu provádění důkladných osobních prohlídek existuje četná recentní judikatura Evropského soudu pro lidská práva (dále také „ESLP“). ESLP vychází ve svých rozhodnutích obecně z toho, že osobní prohlídky jsou nezbytné k zajištění bezpečnosti ve věznici, nicméně musí být prováděny přiměřeným způsobem.⁶ Relevantní pro posouzení daného případu přitom je zejména rozhodnutí senátu ESLP ve věci Frérot v. France ze dne 12. 1. 2007, stížnost č. 70204/01. V daném případě byl odsouzený v jedné z francouzských věznic (mimo standardní průběh prohlídky) nucen

se rozkročit, předklonit a kašlat za účelem prohlídky (obdoba dřepování). Soud konstatoval, že obecně není ani tento způsob osobní prohlídky v rozporu s čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (zákaz mučení a jiného nelidského či ponižujícího zacházení),⁷ leč k danému postupu může být přikročeno pouze tehdy, pokud je to absolutně nezbytné ve světle mimořádných okolností a jsou dány závažné důvody pro podezření, že odsouzený ukrývá nepovolenou věc v dané části těla. Uvedený případ je zjevně přílehlavý na shora popisovanou situaci. Ostatně se domnívám, že zvedání šourku a penisu (byť dané vykonává sám odsouzený) může být ponižující více než prohlídka popsaná v případě Frérot v. France.

Během místních šetření v jiných věznicích byla několikrát konzultována tamější praxe, přičemž postup nastíněný ředitelem Věznice J. je odlišný v tom, že dřepování a zvedání penisu a šourku se jinde provádí pouze při důvodném podezření na pronášení nepovolených látek, a nikoliv rutinně.

Popsanou praxi v provádění důkladných osobních prohlídek ve Věznici J. při zohlednění shora uvedených argumentů považuji za nepřiměřenou a neakceptovatelnou. Rutinní zvedání penisu a šourku a dřepování považuji v situaci, kdy neexistuje důvodné podezření, za nelegitimní zásah do důstojnosti kontrolovaných odsouzených. Legitimitu tohoto způsobu provádění důkladných osobních prohlídek nelze opírat o dva záchyty nepovolených věcí, ke kterým došlo na přelomu roku 2010/2011 [při návratu z pracoviště byl dne 1. 12. 2010 zachycen mobilní telefon – v botě (!) a dne 3. 1. 2011 návykové látky].

D. ZÁVĚR

Legitimita osobních prohlídek (preventivních – prohatání přes oděv, i těch důkladných) je nesporná, proto jsem své šetření zaměřil na způsob jejich provádění. K povinnosti sednout na stoličku se zabudovaným detektorem kovů zohledňuji argument ředitele Věznice J. o vhodnosti tohoto postupu spíše než kontrolovat odsouzeného ručním scannerem, a proto v tomto bodě neshledávám pochybení. Naopak oceňuji Věznici J., že byla schopna v situaci nedostatku finančních prostředků namísto nákladného detekčního křesla pořídit obyčejnou stoličkou se zabudovaným běžným detektorem, viz přiložené fotografie.

Pochybení jsem naopak shledal ve způsobu provádění důkladných osobních prohlídek, kdy jsou odsouzení běžně nuceni dřepovat, zvedat penis a šourek.

Své šetření končím a v souladu s ustanovením § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv se na ředitele Věznice J. obracím s výzvou, aby se k této zprávě do 30 dnů od doručení vyjádřil. Jeho vyjádření bude podkladem pro vydání mého závěrečného stanoviska ve věci. Průběžnou zprávu o výsledku šetření obdrží rovněž stěžovatel.

JUDr. Pavel Varvařovský v. r.
veřejný ochránce práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹ Viz zejména čl. 7 odst. 2 a čl. 10 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Ve Sbírce zákonů vyhlášena jako usnesení č. 2/1993 Sb.

² Ustanovení § 28 odst. 2 písm. a) ZVTOS.

- ³ Přitom samotný ZVTOS obsahuje odkaz na diskutované základní lidské právo, totiž na zachování lidské důstojnosti. Dle ustanovení § 2 odst. 1 ZVTOS: „Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobností odsouzeného..“
- ⁴ Obdobně doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. Rec (2006) 2 k Evropským vězeňským pravidlům, bod 54.1 a následující.
- ⁵ Blíže viz *Sborník stanovisek veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 146 (dostupné z: www.ochrance.cz).
- ⁶ Srov. např. rozhodnutí senátu ESLP ve věci Valašinas v. Lithuania, ze dne 24. 7. 2001, stížnost č. 44558/98, rozhodnutí senátu ESLP ve věci Iwanczuk v. Poland, ze dne 15. 11. 2001, stížnost č. 25196/94, rozhodnutí senátu ESLP ve věci Van der Ven v. The Netherlands, ze dne 4. 2. 2003, stížnost č. 50901/99, rozhodnutí senátu ESLP ve věci El Shennawy v. France, ze dne 20. 1. 2011, stížnost č. 51246/08.
- ⁷ Ve Sbírce zákonů vyhlášeno pod č. 209/1992 Sb.

Požadavek na přemístění odsouzeného do jiné věznice je zřejmě v situaci, kdy se prokáže používání mobilního telefonu odsouzeným, důvodný. Nicméně při přemístování odsouzených je třeba zohlednit rodinné a sociální vazby, zvláště pak u fungující rodiny, a to krátce před propuštěním z výkonu trestu, kdy by se odsouzený měl připravovat na návrat do svého sociálního prostředí.

V Brně dne 15. června 2011

Sp. zn.: 2079/2011/VOP/MS

Závěrečná zpráva o výsledku šetření ve věci podnětu ods. A.

A. OBSAH PODNĚTU

Na veřejného ochránce práv se obrátil ods. A., nar. xxx. Jeho stížnost směřovala proti přemístění z Vazební věznice Olomouc do Věznice Kynšperk nad Ohří, a to poté, co bylo prokázáno, že odsouzený na vnějším pracovišti používal mobilní telefon.

Stěžovatel argumentuje tím, že byl přemístěn do věznice vzdálené zhruba 400 km od jeho rodiny (bydliště v Olomouci), nadto rok před plánovaným koncem vězení. Je tak de facto znemožněn kontakt s rodinou. V kynšperské věznici je rovněž znemožněno jeho pracovní zařazení, čímž se prakticky eliminovala možnost odsouzeného platit dluhy a výživné na své dvě děti. Odsouzený dále uvedl, že v olomoucké věznici byl kladně hodnocen po celou dobu pobytu.

S ohledem na svou působnost jsem ve věci zahájil šetření dle § 14 zákona o veřejném ochránci práv.

B. PRŮBĚH ŠETŘENÍ

Pro účely šetření bylo vyžádáno vyjádření ředitele kynšperské věznice k důvodům přemístění. Z tohoto se podává, že byl stěžovatel přemístěn dne 17. 3. 2011. Podle záznamů ve vězeňském informačním systému byl stěžovatel dne 14. 3. 2011 označen ve Vazební věznici Olomouc jako nežádoucí s požadavkem co nejrychlejšího přemístění do jiné věznice. Na základě této žádosti byl stěžovatel rozhodnutím dispečera Generálního ředitelství VS ČR přemístěn do Kynšperka. Dne 28. 3. 2011 si ods. A. podal žádost o přemístění do Věznice Rapotice s doporučujícím stanoviskem (s ohledem na udržení sociálních vazeb s blízkými), leč žádost byla rapotickou věznicí zamítnuta z kapacitních důvodů (očekávaně).

Ve svém doplnění stěžovatel uvedl, že podal další žádost o přemístění (do Věznice Opava). Dodal, že je možné jeho přítomnost ve věznici zužitkovat, neboť se již v minulosti živil jako zedník, obkladač, malíř, sádrokartonář a elektrikář. V průběhu výkonu trestu neměl žádné problémy, naopak byl několikrát kázeňsky odměněn.

Skutečností je, že odsouzený A. je zařazen do věznice typu B, plánovaný konec vězení má dne 13. 7. 2012 a o jeho přístupu k výkonu trestu svědčí např. to, že měl ve Vazební věznici Olomouc povolen volný pohyb na pracoviště mimo věznici.

Odsouzený zcela jistě používáním mobilního telefonu po dobu výkonu trestu pochybil. V tomto ohledu sám uznává kázeňský trest, jakož i snížení skupiny vnitřní

diferenciace. Nicméně jako nespravedlivé vnímá přemístění do věznice na druhý konec republiky, když tímto způsobem bylo fakticky zamezeno kontaktu s rodinou, a to takřka rok před propuštěním z výkonu trestu.

Obdobným případem jsem se zabýval již v minulosti pod sp. zn. 3612/2010/VOP/MS. Šetření bylo ukončeno po konstatování pochybení tím, že dle vyjádření bývalého ředitele odboru výkonu vazby a trestu plk. Hospodky má dispečer k dispozici údaje o trvalém bydlišti odsouzeného a rodiny (pakliže je odsouzený sám poskytl) a tyto údaje zohledňuje. Odsouzený byl po ukončení šetření přemístěn zpět do jedné z moravských věznic.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Dle ustanovení § 10 odst. 1 písm. a) vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody: „Odsouzený se přemístí do jiné věznice na dobu nikoliv přechodnou rozhodnutím Generálního ředitelství Vězeňské služby z důvodů hodných zvláštního zřetele v zájmu zabezpečení plnění účelu výkonu trestu nebo zabezpečení plnění úkolů Vězeňské služby.“

Pomoc při udržování dostatečných kontaktů s vnějším světem ukládají Vězeňské službě mimo jiné Evropská vězeňská pravidla.¹ Stejně tak ochránce již ve své zprávě z návštěv věznic v prosinci 2006 konstatoval, že „v zájmu nápravy odsouzeného je i jeho resocializace, jejíž nedílnou součástí je udržení a podpora rodinných, partnerských a dalších sociálních vztahů“. Důležitost podporovat kontakt s rodinou je běžnou součástí odborné literatury na téma vězeňství.² Právo na respektování rodinného života, kterým v tomto případě lze podpůrně argumentovat, je zakotveno ve většině lidskoprávních dokumentů.³

Podpůrně lze argumentovat i ustanovením § 2 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody: „Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.“ Škodlivým účinkem zbavení svobody je bezpochyby i zpřetrhání či omezení rodinných vazeb.

D. ZÁVĚR

Požadavek na přemístění odsouzeného do jiné věznice je zřejmě v situaci, kdy se prokáže používání mobilního telefonu odsouzeným, důvodný. Nicméně při přemísťování odsouzených je třeba zohlednit rodinné a sociální vazby, zvláště pak u fungující rodiny, a to krátce před propuštěním z výkonu trestu, kdy by se odsouzený měl připravovat na návrat do svého sociálního prostředí.

S ohledem na shora uvedené své šetření končím podle § 18 zákona o veřejném ochránci práv a konstatuji pochybení na straně Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Současně se obracím na generálního ředitele plk. PhDr. Treglera s výzvou, aby se k mým závěrům ve lhůtě 30 dnů od doručení zprávy vyjádřil. Jeho vyjádření bude podkladem pro mé závěrečné stanovisko ve věci. Pro úplnost dodávám, že je mi známa kapacitní situace českých věznic (na kterou ochránce pravidelně upozorňuje ve svých zprávách předkládaných Poslanecké sněmovně) znemožňující

umístování odsouzených co nejbliže své rodině. Nicméně a právě proto tento konkrétní případ považuji za exces.

Zprávu o výsledku šetření obdrží rovněž stěžovatel a ředitel kynšperské věznice.

JUDr. Pavel Varvařovský
veřejný ochránce práv

¹ Pravidlo 24.5 doporučení výboru ministrů Rady Evropy č. Rec (2006) 2.

² Např. COYLE, A. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002. Page 95: „People who are sent to prison lose the right to free movement but retain other rights as human beings. One of the most important of these is the right to contact with their families. As well as being a right for the prisoner, it is equally a right for the family members who are not in prison. They retain the right of contact with their father or mother, son or daughter, brother or sister who has been sent to prison. Prison administrations have a responsibility to ensure that these relationships can be maintained and developed.“

³ Srov. např. čl. 12 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Rejstřík 2012

I. Hodnocení odsouzeného zpracovávané pro potřeby soudu by mělo věrně odrážet realitu, ale současně by mělo být (s ohledem na praktické důsledky takového hodnocení) podložené.

Hodnocení
odsouzeného

II. Hodnocení podpořené důkazně (např. záznamy ve Vězeňském informačním systému VIS, v osobní kartě, jednotném záznamovém listu či v hodnocení plnění programu zacházení) výrazně přispívá k vyloučení prvku svévole hodnotitele.

Podpořené
důkazně

V Brně dne 11. ledna 2013

Sp. zn.: 4670/2012/VOP/MS

Pane A.,

informuji Vás o ukončení šetření, které jsem zahájil proti Věznici Rýnovice na základě Vašeho podnětu, v němž jste brojil proti hodnocení zpracovanému uvedenou věznicí pro účely soudního řízení o podmíněném propuštění Vaší osoby z výkonu trestu odnětí svobody. Konkrétně jste uvedl, že věznice na Vás zpracovala dva odlišné posudky, jeden doporučující a posléze druhý nedoporučující. Vnímáte to jako pomstu za to, že jste ve Věznici Jiřice upozornil na špatné hospodaření tamějšího Střediska hospodářské činnosti, když příslušníci jednotlivých věznic se vzájemně znají.¹ Dne 29. 12. 2011 proběhlo jednání komise odborných zaměstnanců o Vašem hodnocení, které bylo jako doporučující k podmíněnému propuštění schváleno. Než však došlo k jeho podepsání ředitelem Věznice Rýnovice a odeslání na Okresní soud v Jablonci nad Nisou, byl jste dne 5. 1. 2012 pozván k další komisi v jiném složení. Tam Vám byl předložen onen nedoporučující a antedatovaný posudek, který byl soudu odeslán. Po Vašem přemístění do Vazební věznice Liberec dne 18. 1. 2012 bylo o Vašem podmíněném propuštění rozhodováno až Okresním soudem v Liberci dne 10. 5. 2012, nicméně dle Vašeho sdělení na základě téhož negativního posudku, který byl zpracován rýnovickou věznicí. Okresní soud v Liberci návrh na Vaše podmíněné propuštění zamítl, stejně tak dopadlo soudní řízení o opravném prostředku.

Shrnu-li uvedené, domníváte se, že díky nepravdivému posudku nebylo vyhověno Vašemu návrhu na podmíněné propuštění, a to navzdory Vašemu příkladnému přístupu k výkonu trestu. Jelikož rozhodovací činnost soudů je z mé působnosti vyloučena, zaměřil jsem své šetření na to, zda vypracované konečné hodnocení (to negativní) bylo důkazně podloženo, jinými slovy, zda vychází z reálných podkladů. Stranou svého šetření jsem ponechal samotné přemístění do Vazební věznice Liberec (tedy do obvodu jiného soudu) v době po podání návrhu na podmíněné propuštění,² jelikož Vy sám jste proti němu nebrojil.

Podle čl. 8 Metodického listu ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 15/2007, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení odsouzených osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody, zpracovává návrh hodnocení vychovatel. Tento návrh je dále předložen dalším odborným zaměstnancům k připomínkám a vedoucímu oddělení zabezpečujícímu výkon trestu. Po schválení návrhu je vypracovaný

čistopis předložen řediteli věznice. Hodnocení se dle uvedeného vnitřního předpisu skládá z těchto částí:

- a) statické údaje – osobní data, rozsudková data, data nástupu výkonu trestu atd.,
- b) hodnocení z průběhu výkonu vazby,
- c) celkové hodnocení programu zacházení v průběhu výkonu trestu,
- d) hodnocení vnějších projevů a chování, dodržování stanovených povinností, včetně výčtu kázeňských odměn a trestů, plnění finančních pohledávek vůči poškozeným, spolupráce s Probační a mediační službou České republiky, informace o spolupráci s nevládními organizacemi, informace o stavu pohledávek k Vězeňské službě České republiky a k jiným subjektům a o stavu jejich splácení apod.,
- e) závěr a stanovisko vězňice.

Ve věci jsem se proto obrátil (s ohledem na aktuální umístění) na ředitele liberecké vazební věznice, aby mi poskytl Vaše rozsudková data a informace o plnění programu zacházení z Vaší strany. Ředitele rýnovické věznice jsem vyzval, aby se vyjádřil k Vaším výhradám, zejména důvodům pro zpracování dvojího hodnocení.

V odpovědi mi zástupce ředitele rýnovické věznice plk. Mgr. Řehoř sdělil, že prvé hodnocení bylo zpracováno dne 28. 12. 2011, v komisi projednáno dne 29. 12. 2011. Z podnětu vedoucího oddělení výkonu trestu mjr. Polcera, který zjistil v textu nedostatky, bylo hodnocení vráceno k přepracování. Druhé hodnocení bylo zpracováno dne 4. 1. 2012, nikoliv dne 28. 12. 2011, jak je na listině vyznačeno. Za tuto, dle vyjádření plk. Řehoře, administrativní chybu se Věznice Rýnovice Okresnímu soudu v Jablonci nad Nisou omluvila.³ Dále se z vyjádření věznice podává, že Váš vychovatel, který původní doporučující hodnocení zpracovával (dnes již bývalý vychovatel p. B.), měl udržovat nadstandardní vztahy s některými odsouzenými, protože byl obviněn ze spáchání zločinu přijetí úplatku a přečinu zneužití pravomoci úřední osoby. Motivaci k přepracování hodnocení spočívající ve Vaší činnosti ve Věznici Jiřice plk. Řehoř ve svém vyjádření popřel.

Je nepochybně obecně správné, že původní návrh vychovatele připomínkuje ještě komise odborných zaměstnanců tak, aby se pokud možno omezilo výsadní, takřka svévolné, postavení jednoho zaměstnance při hodnocení odsouzeného (a to ať už směrem k neúměrně pozitivnímu hodnocení, nebo i pro případ neúměrně negativního hodnocení).

V daném případě původní hodnocení obsahovalo (mimo část textu shodnou s druhým hodnocením) navíc zmínku o tom, že zaměstnance VS respektujete, a dále v posledním odstavci konstatování, že výše rizika je snížena faktem, že Vaše chování ve výkonu trestu je vzorné, plníte si povinnosti, Vaše sociální zázemí zůstalo zachováno a že na svou restnou činnost nahlížíte kriticky. Závěr věznice byl takový, že podmíněné propuštění by přispělo k dosažení účelu výkonu trestu.

V novém hodnocení je oproti tomu navíc uvedeno, že k Vaší činnosti jsou připomínky. Na nedostatky jste byl upozorněn a při následné kontrole nebyly odstraněny, přičemž „v současné době probíhá kázeňské řízení za neuposlechnutí příkazu vydaného oprávněnou osobou“. V posledním odstavci je pak nově uvedeno, že jste „již jednou podmíněně odsouzení porušil... Jedná se o odsouzeného, který se dokáže přizpůsobit daným podmínkám a tomu odpovídá následně i jeho jednání. Ostatní lidi chápe jako prostředek k získání něčeho dalšího, především peněz nebo dalších statků. Jeho sebepojetí je však velmi pevné a obtížně narušitelné zásahem zvenčí“. Závěrem je uvedeno, že by podmíněně propuštění plně nepřispělo k dosažení účelu výkonu trestu.

Z podkladů z Vašeho osobního spisu se podává, že trest jste nastoupil dne 22. 6. 2008, v současné době je konec trestu plánován na 20. 6. 2015. Program zacházení dle hodnocení vychovatelů napříč všemi věznicemi, kde jste aktuální tresty vykonával, jste plnil, bylo Vám uděleno celkem 8 kázeňských odměn, žádný kázeňský trest. Úmyslně opomím Vaše rozsudková data, protože jsou statická a v takovém případě spočívá jejich posouzení výhradně na soudu.

V původním hodnocení, dle mého názoru, mělo být uvedeno, že jste v minulosti podmíněně odsouzení porušil, nicméně tuto informaci soud získá z rozsudkových dat, a proto to nepovažuji za pochybení. Zarážející však je pro mě, že ve druhém hodnocení již nebylo uvedeno, že respektujete příslušníky VS a máte zachováno sociální zázemí, což naopak koresponduje se všemi hodnoceními programu zacházení od roku 2008 do konce roku 2011, kdy bylo hodnocení zpracovááno (tedy i s těmi, které zpracovávali jiní vychovatelé než p. B.). Není také zřejmé, z čeho věznice dovodila, že jste byl upozorněn na nedostatky a jaké, a to, že jste je neodstranil. Rovněž zmíněné kázeňské řízení (které nebylo ukončeno uložením kázeňského trestu) nemělo v hodnocení figurovat (podstatné je pravomocné rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, nikoliv zahájené kázeňské řízení). Vaše osobnostní rysy popsané ve druhém hodnocení viz shora rovněž neodpovídají plnění programu zacházení po celou dobu výkonu aktuálních trestů ani jiným mně dostupným podkladům o průběhu výkonu Vašich trestů.

Hodnocení odsouzeného zpracovávané pro potřeby soudu by mělo věrně odrážet realitu, ale současně by mělo být (s ohledem na praktické důsledky takového hodnocení) podložené. Není nepochopitelné, že bez doporučujícího hodnocení z věznice lze podmíněného propuštění stěží docílit. Hodnocení podpořené důkazně (např. záznamy ve VIS, v osobní kartě, jednotném záznamovém listu či v hodnocení plnění programu zacházení) výrazně přispívá k vyloučení prvku svévole hodnotitele.

Pro úplnost dodávám, že své připomínky jste mohl uplatnit během projednání v komisi, což jste, předpokládám, učinil. Pokud nebyly akceptovány, mohl jste je vznést přímo u soudu, neboť podle ustanovení § 333 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů musí být odsouzený před rozhodnutím o podmíněném propuštění vyslechnut. Přesto chápu, že soud v drtivé většině případů spíše uvěří hodnocení podepsanému ředitelem věznice než tvrzením odsouzeného.

Své šetření tedy uzavírám podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv,⁴ tj. při konstatování pochybení na straně Věznice Rýnovice, které spatřuji v tom, že Vaše shora diskutované hodnocení neodpovídá písemným materiálům popisujícím průběh výkonu Vašich trestů, ze kterých mělo vycházet. Podle téhož ustanovení se obracím na ředitele věznice plk. Ing. Pšeničku, aby se k mým závěrům vyjádřil ve lhůtě 30 dnů od doručení závěrečné zprávy. O výsledku šetření vyrozumím rovněž ředitele liberecké vazební věznice plk. Mgr. Hospodku.

Na závěr doplňuji, že s účinností od 8. 12. 2012 je možné podávat opakovanou žádost o podmíněné propuštění po šesti měsících od zamítavého rozhodnutí.⁵

S pozdravem

veřejný ochránce práv
JUDr. Pavel Varvařovský

- ¹ Výslovně jste zmínil vedoucího oddělení výkonu trestu Věznice Rýnovice mjr. Bc. Polcera.
- ² Podle ustanovení § 10 odst. 2 vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů: „Je-li vedeno řízení o podmíněném propuštění nebo o přeřazení odsouzeného, je třeba dbát, aby odsouzený nebyl bez závažného důvodu přemístován do věznice mimo obvod soudu, který takové řízení vede.“
- ³ Důkaz dopisem Věznice Rýnovice k č. j. 3 PP 78/2011-12, ze dne 16. 1. 2012.
- ⁴ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁵ Podle ustanovení § 331 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů: „Byla-li žádost odsouzeného o podmíněné propuštění zamítnuta, může ji odsouzený opakovat teprve po uplynutí šesti měsíců od zamítavého rozhodnutí, ledaže by žádost byla zamítnuta jen proto, že dosud neuplynula lhůta stanovená v zákoně pro podmíněné propuštění.“

I. Vězeňská služba ČR obecně ve vztahu k osobám ve výkonu trestu vystupuje jako specifický správní orgán, její činnost lze považovat za výkon veřejné správy.

II. Základní zásady činnosti správního orgánu definované správním řádem (zákon č. 500/2004 Sb.) jsou na činnost Vězeňské služby ČR aplikovatelné podle § 177 správního řádu, dle něhož se zásady uvedené v § 2 až 8 správního řádu použijí i v případě, že zvláštní předpis (zde § 76 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb.) stanoví, že se správní řád nepoužije, ale sám neobsahuje úpravu odpovídající těmto zásadám.

III. Byť neexistuje v zákoně explicitně vyjádřená povinnost Vězeňské služby ČR seznamovat odsouzené s hodnocením před odesláním na soud, lze ji dovodit ze základních zásad činnosti správního orgánu. Smyslem seznamování odsouzených s jejich hodnocením není umožnit jim samovolně měnit samotný text hodnocení, nýbrž zajistit v rámci práva na spravedlivý proces, aby byli připraveni na jednání soudu o jejich návrhu.

Seznamování
odsouzených
s jejich
hodnocením

V Brně dne 25. června 2013

Sp. zn.: 6313/2012/VOP/MS

Závěrečné stanovisko ve věci podnětu odsouzeného M. K.

A.

Dne 11. 10. 2012 se na veřejného ochránce práv obrátil odsouzený M. K., t. č. umístěn ve Věznici Břeclav. V podnětu rozporoval hodnocení zpracované znojemskou věznicí pro účely soudního řízení o návrhu na podmíněné propuštění. Ve věci ochránce shledal pochybení na straně Věznice Znojmo, spočívající nikoliv v samotném obsahu hodnocení, nýbrž v tom, že odsouzení ve znojemské věznici nejsou seznamováni s hodnocením vypracovaným věznicí před jeho odesláním na soud. Dle ředitelky znojemské věznice plk. Mgr. Smutné měl odsouzený v daném případě dostatečný prostor pro vyžádání kopie hodnocení ze soudního spisu před projednáním jeho návrhu soudem. Ochránce souhlasil s tím, že na pořízení kopie ze soudního spisu má odsouzený jako účastník řízení právo, stejně tak má právo na kopii hodnocení, pokud by o ni požádal přímo věznicí dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Nicméně ochránce v daném případě, s ohledem na základní zásady činnosti správních orgánů, považuje za nadbytečné chtít po stěžovateli, aby se seznámení s hodnocením domáhal prostřednictvím soudu či žádosti o poskytnutí informace. Odsouzený je omezen na svobodě, v daném typu řízení je zřídkakdy zastoupen advokátem a současně se ani nejedná o případ tzv. nutné obhajoby. Takový postup proto podle názoru ochránce nepřiměřeně zatěžuje jak navrhovatele, tak případně i soud (pokud by odsouzený o kopii ze spisu požádal), a není v souladu se základními zásadami činnosti správního orgánu. Pro bližší argumentaci odkazují na průběžnou zprávu ze dne 16. 1. 2013.

Podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochrání práv, ve znění pozdějších předpisů byla vyzvána ředitelka Věznice Znojmo, aby se ke zprávě vyjádřila a informovala ochránce o přijatých opatřeních k nápravě.

Dalšího vyřízení případu jsem se na základě pověření veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Varvařovského ujal já, neboť veřejný ochránce práv využil své možnosti dané mu ustanovením § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv přenést na mě některé oblasti své působnosti, mezi které patří i oblast vězeňství, do níž tento případ spadá.

B.

Ředitelka Věznice Znojmo ve svém vyjádření ke zprávě ze dne 16. 1. 2013 sdělila, že neexistuje zákonná úprava, která by zakládala Vězeňské službě ČR povinnost seznámat odsouzené s hodnocením, což potvrzuje i dřívější stanovisko dozorového státního zástupce. Dále se z vyjádření podává, že výkon trestu odnětí svobody není výkonem veřejné (státní) správy, ale působením na vězněné osoby v rámci právního vztahu nuceně založeného vykonatelným rozhodnutím. Plk. Mgr. Smutná zastává názor, že Vězeňská služba ČR vystupuje jako správní úřad, jen pokud vykonává veřejnou (státní) správu dle zvláštních zákonů a předpisů, a na procesy probíhající dle zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů se proto správní řád, včetně základních zásad činnosti správních orgánů, nevztahuje.

Dále ředitelka věznice rozvádí, že v případě zpracování hodnocení odsouzeného není rozhodováno o jeho právech a povinnostech, jedná se toliko o poskytnutí informace na dožádání soudu podle trestního řádu.

Fakt, že Vězeňská služba ČR není v postavení správního orgánu, opírá mimo jiné o usnesení Krajského soudu v Plzni ze dne 30. 11. 2004, č. j. 57 Ca 166/2005.

C.

Podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv, pokud dotčený úřad (zde věznice) na výzvu veřejného ochránce práv k vyjádření sdělí, že provedl nebo provádí opatření k nápravě, a ochránce tato opatření shledá dostatečnými, vyzoomí o tom stěžovatele i úřad a věc ukončí. Jinak ochránce po obdržení vyjádření sdělí písemně své stanovisko úřadu a stěžovateli; součástí tohoto stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Předně považuji za nezbytné vyjádřit se k otázce postavení Vězeňské služby ČR jako správního orgánu. Jak odborná veřejnost,¹ tak současná judikatura² se shodují na postavení Vězeňské služby ČR jakožto správního orgánu. Dle aktuálních, a v tomto směru konstantních, rozhodnutí Nejvyššího správního soudu (dále jen „NSS“) vystupuje Vězeňská služba ČR obecně ve vztahu k osobám ve výkonu trestu jako správní orgán a její činnost lze považovat za výkon veřejné správy. NSS tedy opustil tradiční vnímání Vězeňské služby ČR jako výhradně ozbrojeného bezpečnostního sboru.³

Usnesení Krajského soudu v Plzni zmiňované ředitelkou věznice se týká toli-ko povahy aktů Vězeňské služby ČR ve smyslu možné přezkoumatelnosti soudem v režimu soudního řádu správního. Zde nikterak nerozporuji fakt, že zpracování hodnocení na vyžádání soudu není rozhodováním o právech a povinnostech odsouzeného, a nelze je tedy podrobit soudnímu přezkumu prostřednictvím žaloby proti rozhodnutí správního orgánu.

Dále se zaměřím na otázku, zda se na činnost Vězeňské služby ČR vztahuje správní řád a základní zásady v něm obsažené. Pro posouzení je klíčové ustanovení § 76 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů (dále jen „ZVTOS“), které stanoví, že „na řízení podle tohoto zákona se nevztahuje správní řád“, přičemž toto ustanovení bylo chápáno tak, že se obecný předpis o správním řízení na postupy dle ZVTOS subsidiárně nepoužije vůbec. Nutno však zdůraznit, že v době vydání ZVTOS platil „starý“ správní řád, tj. zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení. S účinností zákona č. 500/2004 Sb. od 1. ledna 2006 lze výluku dle ustanovení § 76 odst. 1 ZVTOS považovat za překonanou (podle zásady *lex posterior derogat priori*).

Předmět úpravy nového správního řádu je širší, než jak tomu bylo u úpravy předcházející, má ambici obsáhnout prakticky veškerou činnost orgánů v oblasti veřejné správy. Tato otázka je však přílehlá spíše ve vztahu k řízením podle ZVTOS, typicky např. kázeňskému řízení. Ve vztahu k posuzovanému případu je zásadní zejména ustanovení § 177 nového správního řádu, dle něhož se zásady uvedené v části I správního řádu (tedy ustanovení § 2–8) použijí i v případech, že zvláštní předpis (zde ZVTOS) stanoví, že se správní řád nepoužije, ale sám neobsahuje úpravu odpovídající těmto zásadám.⁴

D.

Výše jsem zhodnotil argumentaci věznice k závěrům ochránce v průběžné zprávě ze dne 16. 1. 2013.

Shrnuji, že aktuální judikatura prokazatelně preferuje pojetí Vězeňské služby ČR jako správního orgánu. Otázka samotné aplikace základních zásad činnosti správního orgánu na postavení Vězeňské služby ČR se tak jeví s ohledem na shora podaný výklad jako bezrozporná.

Byť neexistuje v zákoně explicitně vyjádřená povinnost Vězeňské služby ČR seznámat odsouzené s hodnocením před odesláním na soud, ve věci jsem neshledal žádný prostor pro přehodnocení předchozích závěrů a právě s ohledem na základní zásady činnosti správního orgánu trvám na tom, že by věznice měla odsouzené s obsahem hodnocení před jeho odesláním na soud seznámit. Smyslem přitom není umožnit odsouzeným ovlivňovat či samovolně měnit samotný text hodnocení, nýbrž umožnit jim, aby byli připraveni na jednání soudu o jejich návrhu.

Toto je mnou navrhané opatření k nápravě ve smyslu ustanovení § 19 zákona o veřejném ochránci práv. Závěrečné stanovisko obdrží ředitelka znojemské věznice a stěžovatel.

JUDr. Stanislav Křeček v.r.
zástupce veřejného ochránce práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

¹ MIKULE, V., NOVOTNÝ, O. Vězeňství a právo. *Právní rozhledy*. 1998, č. 6, s. 291–296.
HUSSEINI, F. Ochrana proti aktům VS ČR – Aplikace správního řádu a soudního řádu správního. *Příspěvek z konference Aktuální problémy českého vězeňství pořádané dne 8. 11. 2012 v Kanceláři veřejného ochránce práv*. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Husseini_Ochrana.pdf [cit. 28. 5. 2013].

- ² Např. rozsudek NSS ze dne 21. 2. 2012, č. j. 8 As 53/2011-73.
- ³ Blíže viz HUSSEINI, F. Ochrana proti aktům VS ČR – Aplikace správního řádu a soudního řádu správního. *Příspěvek z konference Aktuální problémy českého vězeňství pořádané dne 8. 11. 2012 v Kanceláři veřejného ochránce práv*. Dostupné z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/Konference/Konference_2012/Husseini_Ochrana.pdf [cit. 28. 5. 2013].
- ⁴ Obdobně i již dříve publikovaný názor ochránce in *Sborník stanovisek Veřejného ochránce práv. Vězeňství*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 137, dostupné z: www.ochrance.cz

Rejstřík 2013

Osobní prohlídky obecně představují zásah do lidské důstojnosti vězň-ných osob. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody však lze tento zásah považovat za legitimní za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřené přitom nelze považovat, pokud dojde k vykonání důkladné osobní prohlídky na civilních osobách vstupujících do věznice, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup. Pro vykonání takového zásahu do lidské důstojnosti musejí být dány závažné důvody.

Důkladné osobní prohlídky na civilních osobách vstupujících do věznice

V Brně dne 19. června 2013

Sp. zn.: 462/2013/VOP/MS

Závěrečné stanovisko ve věci podnětu manželů P.

A.

V případě manželů P. ochránce konstatoval pochybení na straně Věznice Vinařice spočívající v tom, že manželé P. byli před návštěvou syna ve věznici podrobeni osobní prohlídce v rozporu se zákonem č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, neboť jak z informací od stěžovatelů, tak z vyřízení jejich stížnosti ředitelem vinařické věznice nevyplývalo žádné důvodné podezření, které by dle uvedeného zákona opravňovalo zaměstnance věznice k provedení osobní prohlídky, jejíž průběh jsem popsal v průběžné zprávě o výsledku šetření ze dne 6. 3. 2013.

Zjištění ochránce byla blíže popsána a zhodnocena v průběžné zprávě o výsledku šetření ze dne 6. 3. 2013, na kterou tímto odkazuji.

Vyřízení podnětu jsem se na základě pověření veřejného ochránce práv JUDr. Pavla Varvařovského ujal já, neboť veřejný ochránce práv využil své možnosti, dané mu ustanovením § 2 odst. 4 zákona o veřejném ochránci práv,¹ přenést na mě některé oblasti své působnosti, mezi které patří i oblast vězeňství, do níž spadá tento případ.

B.

V souladu s ustanovením § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv byl ředitel vinařické věznice plk. Mgr. Hadrava vyzván, aby se k průběžné zprávě o výsledcích šetření vyjádřil ve lhůtě 30 dnů. Ten tak učinil datovou zprávou ze dne 9. 4. 2013.

Ve svém vyjádření se ředitel věznice znovu odvolává na ustanovení § 13 odst. 1 zákona o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, v němž je zakotveno oprávnění příslušníka k provedení osobní prohlídky.² Poukazuje na to, že rozhodnutí,

zda této pravomoci příslušník využije, či nikoli, je pouze na jeho vlastním uvážení, které však zaujímá s ohledem na chování osob před vstupem do věznice a ostatní souvislosti konkrétní situace. Uvádí, že příslušník vzhledem k zásahu do osobnostních práv koná tak, aby bylo do těchto práv jedince zasaženo v co nejmenší možné míře, v souladu se zákonem stanovenými podmínkami a zásadami.

K důvodnosti provedení osobní prohlídky v případě manželů P. plk. Mgr. Hadrava konstatuje, že před vstupem do věznice příslušnice strážní služby zaznamenala nestandardní chování manželů P., projevy nervozity a nonverbální komunikaci neurčité povahy. Tyto okolnosti zapříčinily důvodné podezření z pokusu o pronesení nepovolených věcí či látek do věznice, proto byli manželé podrobeni osobní prohlídce, přičemž vyvrácením podezření (během prohlídky nebyly nalezeny žádné nepovolené předměty ani látky) byl naplněn účel tohoto opatření. Osobní prohlídka na čtyřletém synu odsouzeného nebyla provedena z důvodu absence podezřelého chování. V postupu příslušníků tak nebylo ředitelem věznice shledáno žádné pochybení.

C.

Podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv ochránce po obdržení vyjádření nebo marném uplynutí lhůty sdělí písemně své závěrečné stanovisko úřadu a stěžovateli. Součástí závěrečného stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Předmětem mých výhrad je provedení důkladné osobní prohlídky na civilních osobách (návštěvnících), k níž může být přistoupeno pouze při splnění podmínek stanovených v § 13 zákona o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky. Uvedené a výše citované ustanovení fakticky zakotvuje jediný korektiv pro zamezení svévole zaměstnanců VS ČR při rozhodování o tom, zda a u koho prohlídku provést, totiž ono důvodné podezření, že daná osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla narušit výkon zabezpečovací detence, vazby nebo výkon trestu odnětí svobody. Příslušník VS ČR, který učiní rozhodnutí o provedení osobní prohlídky, je tak povinen vyhodnotit, zda je v konkrétním případě výše uvedená podmínka důvodného podezření splněna.

Jak uvedl ředitel věznice ve svém vyjádření, oním důvodným podezřením mělo být nestandardní jednání návštěvníků. Takové chování či nonverbální komunikaci manželé P. důrazně popřeli. Ostatně sama skutečnost, že argumentace „nestandardním chováním“ návštěvníků se objevila teprve až ve vyjádření k výzvě ochránce, zatímco v původním vyřízení stížnosti manželů P. nebyl uveden jediný důvod pro provedení osobní prohlídky (a přesto byla stížnost shledána jako nedůvodná), vyvolává značné pochybnosti o hodnověrnosti uvedeného argumentu. Tím spíše, že věznice dané tvrzení žádným způsobem nepodložila (např. kamerovým záznamem z prostoru vstupu do věznice, vyjádřením tehdy službu konajících příslušníků).

Sousloví důvodné podezření je neurčitý právní pojem, který nemá jednoznačný striktní výklad³, je proto třeba při jeho interpretaci postupovat obezřetně a zejména restriktivně, s ohledem na respekt k lidské důstojnosti a soukromí člověka.

Veřejný zájem na zajištění vnitřní bezpečnosti ve věznici byl v daném případě dostatečně realizován provedením důkladné osobní prohlídky u odsouzeného syna manželů P. před provedením návštěvy a po ní, jakož i tím, že manželé P. byli před návštěvou syna podrobeni kontrole prostřednictvím detekčního rámu,

RTG příručních zavazadel a detekčního křesla. Souhlasím s argumentem, že ani těmito prostředky nelze bezpečně odhalit pronášení nepovolených látek (typicky návykové látky) návštěvou, na rozdíl od kovových předmětů. Leč znovu opakuji, že odsouzený je důkladně osobní prohlídce podroben před návštěvou i po ní. Pakliže by se např. intoxikoval nepovolenou látkou v průběhu samotné návštěvy, bylo lze u odsouzeného provést v případě podezření namátkovou kontrolu stěrem sliznice či poskytnutím vzorku moči a následně jej sankcionovat prostřednictvím kázeňského řízení a dalšími opatřeními⁴, jak se běžně děje.

I při zohlednění toho, že u manželů P. tato osobní prohlídka nikdy v minulosti provedena nebyla (přestože totožné návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly se synem se již účastnili), navštívený odsouzený nebyl k výkonu trestu odnětí svobody odsouzen pro trestnou činnost související s návykovými látkami, dle tvrzení rodičů nemá užívání návykových látek v anamnéze a ani neexistovalo podezření na užívání návykových látek během výkonu trestu, se jeví provedení prohlídky jako nedůvodné. Dále samotná skutečnost, že byl ředitelem věznice tento typ návštěvy (tedy bez zrakové a sluchové kontroly zaměstnanců věznice), který není nárokový a slouží jako druh motivačního prvku pro odsouzeného a je de facto formou odměny, povolen, vypovídá o doposud zjevně bezproblémovém výkonu trestu odnětí svobody odsouzeného.

Skutečnost, že tato prohlídka nebyla provedena u nezletilého syna odsouzeného, důvodné podezření k provedení osobní prohlídky manželů P. také nikterak nepodporuje, spíše naopak. Argumentaci věznice tím, že čtyřletý syn odsouzeného, který se návštěvy účastnil společně s manželi P., nevykazoval známky podezřelého chování, nelze považovat za relevantní.

D.

Po posouzení argumentace věznice jsem neshledal prostor pro přehodnocení závěrů popsaných v průběžné zprávě o výsledku šetření ze dne 6. 3. 2013. Vzhledem k tomu, že ředitel věznice se s argumentací ochránce neztotožnil, a tedy ani nepřijal jakékoliv opatření k nápravě, byl jsem nucen ve věci vydat následující závěrečné stanovisko.

Jakkoliv respektuji právo a současně povinnost příslušníka VS ČR zamezit průniku nepovolených předmětů a látek do věznice, po shrnutí všech zmíněných argumentů musím trvat na tom, že provedení důkladné osobní prohlídky na manželech P. bylo excesem. Věznice nepředložila pádné argumenty odůvodňující provedení takové prohlídky. Dále, s ohledem na shora zmíněné a s odkazem na recentní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva⁵, jako opatření k nápravě navrhuji, aby důkladná osobní prohlídka byla na civilních osobách vstupujících do věznice prováděna jen ve zvláště mimořádných případech, kdy existuje reálné podezření z pronášení nepovolených látek či předmětů do věznice. Podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv se nyní znovu obracím na ředitele věznice, aby se ve lhůtě 30 dnů od doručení tohoto závěrečného stanoviska vyjádřil k tomu, jaká opatření k nápravě ve věci přijal. Závěrečné stanovisko obdrží rovněž manželé P.

JUDr. Stanislav Křeček
zástupce veřejného ochránce práv

- ¹ Zákon č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.
- ² „Při střežení objektů je příslušník oprávněn zjišťovat totožnost osob, které vstupují do objektu nebo se v něm nacházejí, prohlížet jejich zavazadla i věci a prohlížet dopravní prostředky při vjezdu i výjezdu. Při důvodném podezření, že osoba má u sebe zbraň nebo jinou věc, kterou by mohla narušit výkon zabezpečovací detence, vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství nebo ministerstva nebo kterou neoprávněně vynáší ze střeženého objektu, může příslušník provést její osobní prohlídku a takovou zbraň nebo jinou věc odebrat. Může přijímat i jiná opatření nezbytná k tomu, aby do objektu nebyly vnášeny nebo dopravovány věci, které by mohly narušit výkon zabezpečovací detence, vazby nebo výkon trestu odnětí svobody nebo bezpečnost v budovách soudů, státních zastupitelství nebo ministerstva.“
- ³ Byť určité vodítko představuje nově vnitřní předpis – § 93 odst. 2 NGR č. 18/2013 o vězeňské a justiční strážní. Tento vnitřní předpis nabyl účinnosti 15. 5. 2013.
- ⁴ Např. přefazení do nižší skupiny vnitřní diferenciacie, nařízením tzv. bezkontaktních návštěv apod.
- ⁵ Blíže byla uvedena v průběžné zprávě ze dne 6. 3. 2013.

Korespondence odsouzených s Všeobecnou zdravotní pojišťovnou České republiky by měla být podrobována kontrole pouze v těch případech, kdy jsou pro provedení takové kontroly dány bezpečnostní důvody. Těmito bezpečnostními důvody přitom není samotný fakt, že je odesílatel anebo adresát předmětné listovní zásilky umístěn ve výkonu trestu odnětí svobody.

Korespondence odsouzených s Všeobecnou zdravotní pojišťovnou České republiky

V Brně dne 11. června 2014
Sp. zn.: 5851/2013/VOP/MS

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci pana A.

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Šetření případu pana A. jsem ukončila zprávou o šetření ze dne 22. 4. 2014, kde jsem konstatovala, že Všeobecná zdravotní pojišťovna ČR (dále jen „VZP“) se pro účely ustanovení § 17 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů považuje za státní orgán sui generis. Kontrola korespondence mezi ní a odsouzenými ze strany věznice je proto vyloučena.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE ZNOJMO

Ředitelka dotčené věznice plk. Mgr. Smutná v reakci na zprávu o šetření uvedla¹, že „VZP je právnickou osobou zřízenou zákonem č. 551/1992 Sb., o Všeobecné zdravotní pojišťovně, která v právních vztazích vystupuje svým jménem, může nabývat práv a povinností a nese odpovědnost z těchto vztahů vyplývajících obdobně jako zaměstnanecké pojišťovny podle zákona č. 280/1992 Sb., o resortních, oborových, podnikových a dalších zdravotních pojišťovnách“. Dále se z vyjádření podává, že VZP není státním orgánem. Přitom je odkazováno na mnou již zmiňované rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 7A 68/95, ze kterého vyplývá, že VZP není ústředním orgánem státní správy ve smyslu zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Dále plk. Mgr. Smutná doplňuje, že povinnosti mlčenlivosti nejsou vázání toliko příslušníci Vězeňské služby ČR², ale vztahuje se i na občanské zaměstnance Vězeňské služby ČR³ s tím, že porušením povinnosti mlčenlivosti se příslušník nebo zaměstnanec vystavuje trestněprávní odpovědnosti pro porušení tajemství dopravovaných zpráv podle ustanovení § 182 odst. 4 písm. a) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Ředitelka své vyjádření uzavírá s tím, že kontrola předmětné korespondence je oprávněná i ve smyslu čl. 13 Listiny, neboť výjimka a způsob porušení listovního tajemství jsou stanoveny zákonem.⁴

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Status VZP byl předmětem mého rozboru ve zprávě o šetření. S odkazem na právní úpravu, související judikaturu, odbornou literaturu i vyjádření představitele VZP jsem dospěla k názoru, že VZP není klasický státní orgán. Nicméně, kontrola

korrespondence mezi ní a odsouzenými by se neměla provádět, a to s ohledem na její obsah. Ředitelka věznice s tím nesouhlasí, protože zákon o výkonu trestu kontrolu korespondence (s výjimkami uvedenými v ustanovení § 17 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody) připouští. Ostatně toto prolomení listovního tajemství je dle ředitelky v souladu s Listinou a pracovníci provádějící kontrolu korespondence jsou vázáni zákonnou povinností mlčenlivosti.

Oprávnění Vězeňské služby ČR (dále také „Vězeňská služba“) k provádění kontroly korespondence vyplývá z ustanovení § 17 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Podle tohoto ustanovení je Vězeňská služba oprávněna provádět kontrolu korespondence; přitom je oprávněna seznámit se s obsahem zasílaných písemností. Dané ustanovení rovněž specifikuje účel této kontroly: „Pokud obsah korespondence zakládá podezření, že je připravován nebo páchán trestný čin, Vězeňská služba korespondenci zadrží a předá ji orgánu činnému v trestním řízení.“ Z textu ustanovení je jasně patrné, že kontrola korespondence je oprávněním, nikoliv povinností Vězeňské služby. Ustanovení je koncipováno tak, že Vězeňská služba může korespondenci (mimo zákonné výjimky) kontrolovat, ale není její povinností zkontrolovat každou listovní zásilku.⁵

Článek 13 Listiny chrání listovní tajemství s výjimkou případů, které stanoví zákon („Nikdo nesmí porušit listovní tajemství ani tajemství jiných písemností a záznamů, ať již uchovávaných v soukromí, nebo zasílaných poštou anebo jiným způsobem, s výjimkou případů a způsobem, které stanoví zákon.“). Tato výjimka je zhmotněna právě v textu ustanovení § 17 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody. Právo na důvěrnost komunikace (obecně) garantované čl. 13 je základním právem a jako takové se na ně vztahuje čl. 4 Listiny stanovující limity omezování základních práv. („Při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena.“)

Důvodem pro provádění kontroly je podle zákona o výkonu trestu odnětí svobody předcházení přípravě a páchání trestné činnosti. V případě pana A. lze velmi obtížně předpokládat, že by odsouzený dopis adresovaný VZP využil k páchání či přípravě trestné činnosti. Ostatně žádné informace stran bezpečnostního rizika ve vztahu ke stěžovateli, které by odůvodňovaly provedení kontroly korespondence, ředitelka věznice v žádném svém vyjádření nezmínila.

Osobně se domnívám, že kontrola korespondence i s jinými zdravotními pojišťovnami než s VZP (přestože jsou to soukromé obchodní společnosti) by měla být prováděna toliko v případech podezření na možné bezpečnostní riziko v souladu se zásadou přiměřenosti zásahu do základních práv dle čl. 4 Listiny. Ostatně model plošné kontroly korespondence (mimo zákonné výjimky) se zdá být v současné době překonaný.⁶

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Znojmo navrhuji:

(A) Korespondenci odsouzených s VZP podrobovat kontrole pouze v těch případech, kdy jsou pro provedení takové kontroly dány bezpečnostní důvody. Těmito bezpečnostními důvody přitom není samotný fakt, že je odesílatel anebo adresát předmětné listovní zásilky umístěn ve výkonu trestu odnětí svobody.

Závěrečné stanovisko zasílám ředitelce Věznice Znojmo a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržené opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud plk. Mgr. Smutná nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem dotčeného zařízení.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Datová zpráva ze dne 14. 5. 2014, č. j. aaa.

² Podle ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

³ A to podle ustanovení § 25 téhož zákona.

⁴ Ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Tento výklad je souladný s důvodovou zprávou (ze dne 9. 12. 1998) k zákonu č. 169/1999 Sb.

⁶ Srov. COYLE, A. *A Human Rights Approach to Prison Management: Handbook for Prison Staff*. London: International Centre for Prison Studies, 2002, s. 100.

MURDOCH, J. *The treatment of prisoners. European standards*. Strasbourg: Council of Europe, 2008, s. 239–241.

I jen důvodné podezření na násilí mezi odsouzenými (§ 35 vyhlášky č. 345/1999 Sb.) zakládá povinnost ředitele věznice učinit vhodná opatření k tomu, aby bylo násilí zabráněno.

V Brně dne 3. června 2014
Sp. zn.: 7326/2013/VOP/JM

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci pana Š. F.

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Na veřejného ochránce práv se obrátil pan Š. F. společně s dalšími cca 20 odsouzenými, kteří vykonávají trest odnětí svobody ve Vazební věznici Praha-Pankrác. Stížnost odsouzených směřovala proti tvrzenému psychickému a fyzickému týrání, ponižování lidské důstojnosti a rasové urážky na specializovaném oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné odsouzené zařazené ve věznici s ostrahou (dále také „TPN“). Měli se jich dopouštět chodbaři a i jinak měli zneužívat své postavení za nečinnosti personálu věznice, a to především pan T. K., který vykonává funkci chodbaře a sanitáře.

Ve věci jsem shledala pochybení spočívající v tom, že Vazební věznice Praha-Pankrác neřešila kritickou situaci na uvedeném oddělení. I přes řešení stížnosti oddělením prevence a stížností zde přetrvávala zlá atmosféra, která měla své objektivní projevy ve výpovědích jednotlivých odsouzených či v umístění jednoho z odsouzených na krizovém oddělení z důvodu obav a strachu před chodbařem K.

Proti chodbaři T. K. jsou vedena dvě trestní řízení (podezření ze znásilnění a napadení jiného odsouzeného na témže oddělení). Navzdory tomu zůstal stále zaměstnán jako pečující sanitář na stejném oddělení. Problém chodbaře se prolínal celým rozsáhlým řešením stížnosti ze strany oddělení prevence a stížností ve věznici, přičemž při tomto šetření někteří z odsouzených najednou zapomínali, nepamatovali si, tvrdili, že o stížnosti nic neví, či sdělili, že takovou stížnost pouze podepsali, ale nečetli. Pan F. uvedl, že byl donucen svoji stížnost k ochránci stáhnout. Někteří z odsouzených nezávisle na sobě při mnou provedeném místním šetření i při šetření oddělení prevence a stížností vypověděli, že informace z oddělení prevence a stížností se zanedlouho dostanou mezi ostatní odsouzené.

Při mém místním šetření se výpověďmi všech vyslechnutých odsouzených opět táhl jako červená nit problém s chodbařem K., o kterém však dotázaní zaměstnanci věznice, kteří takřka denně působí na dotčeném oddělení, nevěděli (či vědět nechtěli).

Odsouzený, který je podezřelý z násilných trestných činů proti spoluodsouzeným, byl nadále umístěn na oddíle, nadto ještě vykonával funkci sanitáře, přičemž náplň jeho práce nebyla prokazatelně stanovena. Všichni vyslechnutí odsouzení byli přesvědčeni o nadstandardních vztazích vedoucího oddělení výkonu trestu Mgr. L. K. a chodbaře K. Doporučila jsem, aby se proti výše uvedenému věznice důrazně ohradila.

Z mojí strany nebyl nalezen motiv odsouzených k tomu, aby vypovídali při místním šetření nepravdivě, a nemohla jsem tedy jejich výpovědi považovat za účelové.

Do celé mozaiky zapadla i skutečnost, že situace na oddělení trvale pracovní nezařaditelných vyeskalovala na konci roku 2013, jak jsem mohla soudit z podání stěžovatele k ochránci a z prováděných šetření stížností na oddělení prevence a stížností; chodbař K. vykonává tuto pozici od 21. 8. 2013, druhý chodbař – P. Z. – je v této pozici již od 29. 11. 2012. I tato skutečnost mohla být další indicií pro věznic, kde hledat problém kritické situace na oddělení trvale pracovní nezařaditelných.

Po vydání své zprávy jsem předpokládala, že po mém šetření získala Vazební věznice Praha-Pankrác vodítko pro to, aby neprodleně zakročila a přemístila chodbaře K. na jiné oddělení ve věznici či iniciovala jeho přemístění do jiné věznice a přijala další opatření k uklidnění situace na oddělení. Ve zprávě jsem vyjádřila domněnku, že „vymístěním“ chodbaře K. se situace na oddělení trvale pracovní nezařaditelných výrazně stabilizuje. Rovněž se mi jevilo jako důležité objektivně vymezit práva a povinnosti chodbařů tak, aby nemohly vznikat pochybnosti, za co jsou vlastně placeni a jaké jsou jejich úkoly.

Dle § 35 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, zjistí-li zaměstnanec Vězeňské služby ČR, že je ohroženo právo odsouzeného na jeho ochranu před neoprávněným násilím, jakýmikoliv projevy ponižování lidské důstojnosti a urážkami nebo výhrůžkami, nebo oznámí-li mu odsouzený takové jednání, je povinen učinit neprodleně opatření nezbytná k zamezení takového jednání a současně oznámit tuto skutečnost řediteli věznice. Ředitel věznice je povinen důsledně a neodkladně prošetřit každé hlášení, dopis nebo jinou informaci týkající se porušení práv odsouzených a přijmout účinná opatření k zabránění v pokračování porušování těchto práv. Dle odst. 5 písm. b) citovaného ustanovení – pokud bylo prokázáno nebo je důvodné podezření, že se výše uvedeného jednání dopustil odsouzený, ředitel věznice přijme opatření, aby takový odsouzený nemohl v obdobném jednání pokračovat a aby byla zajištěna bezpečnost jak odsouzeného, jehož práva byla porušována, tak odsouzeného, který takové jednání oznámil.

Právo odsouzených na ochranu před neoprávněným násilím, urážkami či výhrůžkami, podle mého názoru, bylo či mohlo být ohroženo a dosavadní reakce věznice nebyla adekvátní. O rizikovosti situace přitom svědčilo, že proti chodbaři K. jsou vedena dvě trestní řízení z důvodu násilí páchaného na ostatních odsouzených, samotní odsouzení podali stížnost, ve které si stěžovali na výše uvedené, a jeden z nich musel být umístěn z důvodu strachu před chodbařem K. na krizové oddělení. Ve své zprávě jsem vyjádřila přesvědčení, že ředitel věznice měl dostatek indicií k tomu, aby zasáhl na základě výše zmíněného ustanovení, neboť už jen důvodné podezření postačuje k tomu, aby byl k zásahu dle výše uvedeného ustanovení povinen.

V průběhu šetření jsem zjistila, že pan F. stížnost, na základě které jsem zahájila šetření, nepsal, pouze ji podepsal jako první, přičemž tato stížnost byla sepsána některým jiným odsouzeným z oddělení TPN.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

Ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác plk. Mgr. Pavel Hadrava se vyjádřil ke zprávě o šetření ve svém podání ze dne 13. 5. 2014, které dle údajů uvedených v záhlaví dopisu fakticky vyřizoval vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. Mgr. L. K., na jehož

osobu směřovala část stížnosti odsouzených. V uvedeném podání byly obsaženy následující skutečnosti:

- Šetření oddělení prevence a stížností bylo dozorováno dozorovým státním zástupcem Mgr. Mario Práškem z Městského státního zastupitelství v Praze. V úzké spolupráci s ním byl stanoven postup a okruh oblastí, kterých se šetření věznice dotýkalo. Dozorový státní zástupce v rámci šetření průběžně docházel do věznice, seznamoval se s aktuálním průběhem šetření, sám se podílel na prováděných výsledcích odsouzených. V rámci šetření vyslyšel i ty odsouzené, kteří přímo nefigurovali jako stěžovatelé či dotčené osoby, a celý postup šetření průběžně koordinoval.
- Odsouzení umístění ve specializovaném oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné jsou ve vazební věznici umístění na základě zákonných pravidel (zdravotní klasifikace F, věk 65 let a starší, trvalý invalidní důchod III. stupně).
- Oddělení prevence a stížností v minulosti šetřilo v několika případech podání odsouzených v různých věcech. Například v roce 2013 bylo prošetřováno celkem šest stížností z řad odsouzených z oddělení EA přízemí - TPN, přičemž jedna stížnost byla vyhodnocena jako důvodná z objektivních příčin a jedna byla vyhodnocena jako částečně důvodná. Na základě toho byla přijata opatření k nápravě.
- Tvzení odsouzených, že z oddělení prevence a stížností se dostávají informace mezi odsouzené, je dle ředitele věznice zcela neopodstatněné a nepravdivé, a to z toho důvodu, že v rámci šetření různých věcí spolu odsouzení na oddělení o prováděném šetření hovoří a lze se domnívat, že se i domlouvají na znění výpovědí mezi sebou.
- Mimo šetření samotných stížností bylo prošetřováno několik případů vzájemných napadení mezi odsouzenými apod.
- Šetření, které bylo věznicí provedeno, prokázalo, že podání, které adresoval pan F. ochránci, nebylo psáno tímto odsouzeným, nýbrž byl zneužit jako „pisatel a podavatel“ předmětného podání jiným/i odsouzeným/i.
- Pro objasnění situace, která dle zprávy ochránkyň vy eskalovala koncem roku 2013, uvedl ředitel věznice, že s ohledem na zdravotní klasifikace umístěných odsouzených a jejich zdravotní stav docházelo ke zneužívání léků, zejména Tramalu a Rivotrilu. Opatření, která byla přijata, zabránila zneužívání těchto léků, a zejména obchodu s nimi, což někteří odsouzení nelibě nesli, neboť přišli o část svých příjmů z „černého“ obchodu.
- Jejich tvrzení, že musí odevzdávat část ze svých příjmů pracovním zařazeným chodbařům, je dle ředitele věznice zcela irelevantní, neboť oba chodbaři jsou za svou práci placeni a navíc nepatří mezi sociálně slabé jedince.
- Pokud se týká osoby chodbaře T. K., doposud není prokázáno, že by se dopustil páčání jakéhokoliv násilí vůči jiným odsouzeným či znásilnění jiného odsouzeného. Přestože je věc stále v šetření, je dle posledních informací již před uzavřením, neboť přímí svědci tohoto jednání nejsou známi a poškozený odsouzený odmítá k věci vypovídat, a dokonce odmítl poskytnout souhlas s poskytnutím informací o zdravotním stavu, přestože tyto informace by mohly vnést do věci zásadní poznatky.
- To, že chodbař K. prozatím setrvává na stejném oddělení a je stále pracovním zařazen, není dle názoru ředitele věznice na škodu věci. Pan T. K. již za svého pobytu ve vazbě vypomáhal s pracemi na oddělení, a dokonce v jednom

případě se podílel na záchraně života spoluobviněného. Plynule tedy přešel v rámci zařazení z výkonu vazby do výkonu trestu.

- Tvzení odsouzených, že se chodbař K. dopouští násilí na jiných nebo že znásilnil jiného odsouzeného, pochází pouze z doslechu, nikdo nebyl přímým svědkem. Dle ředitele věznice je nanejvýš pravděpodobné, že se jedná o tvrzení odsouzeného, který jedná účelově. Rovněž tvrzení, že na oddělení panuje bezvládní, se dle ředitele věznice nezakládá na pravdě. Pokud dochází k tomu, že pan K. „poučuje“ či upozorňuje ostatní odsouzené na to, že např. nejsou vhodně oblečeni apod., činí tak z toho důvodu, aby si to odsouzení uvědomili a nevystavovali se tak případnému kázeňskému postihu, který by mohl následovat za porušení příslušného ustanovení vnitřního řádu Vazební věznice Praha-Pankrác. V tomto případě se věznice drží zásady „in dubio pro reo“.
- Ředitel věznice rovněž uvádí, že šetření ochránce nebylo zcela obsáhlé. Pohovory byly provedeny pouze s pěti odsouzenými ze čtyřiceti tří, kteří v době šetření byli na specializovaném oddělení TPN ubytováni, a proto jejich výpovědi nemohly vnést objektivní a ucelený náhled na složitý problém. Navíc nebyl vyslechnut ten, proti kterému šetření směřuje, tudíž výsledek šetření působí dle plk. Mgr. Hadravy poněkud jednostranně.
- Oba pracovní zařazení odsouzení jsou prvotrestání, i když odsouzení za spáchání zločinu. Mnozí odsouzení, kteří se podepsali pod podání, jsou ve výkonu trestu odnětí svobody již poněkolikáté.
- Ve svém vyjádření ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác dále uvádí, že se pozastavuje nad skutečností, že odsouzení, kteří se podepsali pod podání, jež adresovali ochránci, v něm zmiňují skutečnosti, u kterých nebyli svědky a ani přítomni, a tudíž mohou o namítaných skutečnostech vědět pouze z doslechu a zprostředkovaně.

Plk. Mgr. Pavel Hadrava uvádí dále ve svém vyjádření, že ve zprávě cituji § 35 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., ale bylo opomenuto ustanovení odst. 2 téhož paragrafu, dle kterého každý odsouzený je povinen dbát na dodržování práv ostatních odsouzených a v případě, že se dozví o jejich porušování, neprodleně informovat zaměstnance Vězeňské služby ČR nebo přímo ředitele věznice.

Věznice přijala dle svého ředitele dostatečná opatření, kdy byl zvýšen interval kontrol službu konajících dozorců, vedení oddělení výkonu trestu provádí namátkové kontroly několikrát týdně a dále jsou prováděny neformální pohovory s odsouzenými. Vedoucí oddělení výkonu trestu zároveň provádí námtkové kontroly kamerových záznamů. V žádném případě nebylo zjištěno, že by docházelo k jakémukoliv porušování předpisů či nezákonnému jednání ze strany pracovních zařazených odsouzených.

Dále ředitel věznice uvádí, že pracovní náplň chodbařů je jednoznačně vymezena nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5/2013, o výběru a zařazování odsouzených, obviněných a chovanců na pracoviště. Řád uvedeného oddělení mimo jiné ukládá všem odsouzeným povinnost vykonávat běžné denní úklidy (včetně úklidů generálních). Samozřejmě se přihlíží ke zdravotnímu stavu odsouzených.

Ředitel věznice tedy vyjadřuje přesvědčení, že provedená opatření jsou v současné době dostatečná. V případě, že by docházelo k porušování lidských práv, vazební věznice přijímá a i do budoucna bude přijímat adekvátní bezpečnostní opatření, která zamezí tomuto jednání.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Opatření věznice nepovažuji za dostatečná, a proto vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

Vazební věznici Praha-Pankrác jsem ve své zprávě doporučila, aby se důrazně ohradila proti domněnkám odsouzených, že má vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. Mgr. L. K. nadstandardní vztahy s chodbařem K. Namísto toho uvedený vedoucí jako zpracovatel odpovědi ředitele věznice vrší argumenty na obhajobu přítomnosti chodbaře K. na problematickém oddělení (prvotrestaný, již v době vazby pracovní zařazen, záchrana života jednomu z obviněných).

Nechci v tomto stanovisku reagovat ve velké míře na tvrzení ředitele věznice, dle kterého bylo celé šetření oddělení prevence a stížností pod drobnohledem dozorového státního zástupce. Neznám přesnou míru jeho spoluúčasti, tedy zda např. státní zástupce hovořil s odsouzenými jednotlivě bez přítomnosti zaměstnanců Vězeňské služby ČR tak, jak to učinili při místním šetření mnou pověřeni pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv. Nebylo stále objasněno, proč odsouzení hovořili jinak při šetření s oddělením prevence a stížností a jinak při mém místním šetření.

Odsouzení na specializovaném oddělení TPN vyjadřovali obavy, že se informace ze šetření prováděných oddělením prevence a stížností dostávají mezi ostatní odsouzené. Vedení věznice si tuto skutečnost vysvětluje tak, že odsouzení spolu na oddělení o prováděném šetření hovoří a lze se domnívat, že se i domlouvají na znění výpovědí mezi sebou. Proč by odsouzení „pouštěli“ mezi ostatní informace, které by jim škodily? A proč by si na uvedené šíření informací stěžovali, když by bylo zapříčiněno především jejich aktivitou? Těmito otázkami chci zpochybnit výše uvedené předpoklady o tomto problému, které vedení věznice má.

Pan F. nesepisoval a neodesílal stížnost veřejnému ochránci práv. To bylo zjištěno v rámci mého šetření a opět na to poukazuje ředitel věznice ve svém vyjádření, bohužel se už však neptá po možných příčinách tohoto jednání. Není důvodem to, že na problematickém oddělení věznice panují obavy a strach a že odsouzení se bojí využívat přímou cestou svých oprávnění, aby za to nebyli postihnuti? Jiný prostý důvod než tento pro jednání odsouzených nenalézám.

Odůvodnění, že chodbaři by nemohli vydírat ostatní odsouzené, neboť sami jsou za své pracovní zařazení odměňováni a nepatří mezi sociálně slabé, je absurdní. Majetkovou trestnou činnost páchají jen sociálně slabší jedinci bez stálého příjmu? I v těch nejvyšších majetkových vrstvách je páchána majetková trestná činnost, liší se snad jen sofistikovaností a možnostmi daného pachatele, jakým způsobem trestný čin páchá.

Zásadu „in dubio pro reo“ (v pochybnostech ve prospěch obviněného) nemůže ředitel věznice aplikovat na stav panující v současné době na jednom z oddělení své věznice. Jedná se o právní zásadu, která stanovuje povinnost soudu rozhodovat ve prospěch obžalovaného, pokud o jeho vině existují pochybnosti, které nelze odstranit. Tato zásada se tedy užije v trestním řízení a nelze ji aplikovat v souvislosti s prevencí špatného zacházení. Jak jsem již uváděla ve své zprávě, už jen důvodné podezření postačuje k tomu, aby byl ředitel věznice povinen k zásahu dle § 35 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb. Jestliže by byl chodbař K. přemístěn na jiné

oddělení či do jiné věznice, nelze toto opatření chápat jako jeho potrestání, ale jako nutné manažerské opatření v rámci zabezpečení řádného chodu věznice.

Odsouzený, který tvrdí, že byl chodbařem K. znásilněn, odmítá vypovídat a odmítl poskytnout souhlas s poskytnutím informací o zdravotním stavu. Nejsou i z tohoto jednání cítit obavy a strach?

Je mi zatěžko pochopit, proč se ředitel věznice drží známého „proč věci dělat jednoduše, když to jde i složitě“. V reakci na složitou situaci na oddělení TPN byl zvýšen interval kontrol službu konajících dozorců, vedení oddělení výkonu trestu provádí namátkové kontroly několikrát týdně, jsou prováděny neformální pohovory s odsouzenými, vedoucí oddělení výkonu trestu zároveň provádí namátkové kontroly kamerových záznamů. Tímto způsobem plýtvá, dle mého názoru, ředitel věznice personální složkou svých podřízených a jejich časem, když uvedená opatření musí vykonávat několik osob, a už dlouho. Je možné tento postup vůbec chápat jako nápravné opatření? Prozatím se jeví, že ředitel věznice problém stále jen monitoruje, ale neřeší. Nebylo by vhodné jedním rozhodnutím ředitele věznice o umístění chodbaře K. na jiné oddělení či do jiné věznice celý problém smést ze stolu? Nebo vedoucímu oddělení výkonu trestu a potažmo i řediteli věznice záleží na tom, aby právě chodbař K. vykonával i nadále svou funkci na problematičtém oddělení? Informaci o bytí jen podezření z násilí mezi odsouzenými považují za velmi závažnou a znepokojující a nemohu se v těchto věcech smířit s polovičatými řešeními, pokud je lze tedy za řešení vůbec považovat.

Ředitel věznice může oslovit Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, které může svým rozhodnutím dle § 10 odst. 1 písm. a) vyhlášky č. 345/1999 Sb. přemístit odsouzeného do jiné věznice na dobu nikoliv přechodnou z důvodů hodných zvláštního zřetele v zájmu zabezpečení plnění účelu výkonu trestu nebo zabezpečení plnění úkolů Vězeňské služby ČR. Nedokážu si představit vhodnější důvody pro přemístění odsouzeného, než že je důvodné a závažné podezření, že tyranizuje ostatní spoluodsouzené.

Pracovní náplň chodbařů není jednoznačně vymezena nařízením generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5/2013, jak tvrdí ředitel věznice, a je zapotřebí, aby byla jednoznačně stanovena ve vnitřním nařízení věznice, např. ve vnitřním řádu.

Chci se vyjádřit k tvrzení, že moje šetření nebylo příliš obsáhlé, když při místním šetření pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv hovořili pouze s pěti odsouzenými. Podotýkám, že od pana Š. F. bylo vyžádáno vyjádření k uvedené věci písemně a pan F. mi je poskytl. Byly tedy získány výpovědi od více než 10 % odsouzených. Tyto výpovědi byly dále dány do kontextu obsáhlého šetření, které provádělo oddělení prevence a stížností. Vyjádření odsouzených při místním šetření představovalo jen několik střípků, jež jsem zasadila do obrazu mozaiky, ze které mi vyšel ucelený obraz. Řediteli věznice jsem ho předložila a dnes doplnila dalšími, takže stále jasnější obraz daného problému povede, doufám, ředitele věznice k přijetí dostatečných opatření k nápravě. Vedení věznice v pasáži, kde zpochybňuje moje šetření, konstatuje, že se jedná o složitý problém. Jsem ráda, že alespoň na něčem se v této věci s vedením věznice mohu shodnout. Skutečně se jedná o složitý problém, který vyžaduje komplexní, různé a rychlé řešení. To však je již především na řediteli věznice.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Vazební věznici Praha-Pankrác navrhuji, aby:

(A) přemístila pana T. K. na jiné oddělení přímo ve Vazební věznici Praha-Pankrác nebo iniciovala dohodu ředitelů věznic o přemístění jmenovaného do jiné věznice nebo požádala o posouzení Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, zda zde nejsou důvody hodné zvláštního zřetele, dle kterých by mohlo být rozhodnuto o přemístění pana K. do jiné věznice,

(B) ve vnitřním předpisu jednoznačně upravila pracovní náplň chodbařů-sanitářů na specializovaném oddělení pro trvale pracovní nezařaditelné ve věznici s ostrahou.

Závěrečné stanovisko zasílám Vazební věznici Praha-Pankrác a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.

Pokud Vazební věznice Praha-Pankrác nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím Generální ředitelství Vězeňské služby ČR, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Vazební věznice Praha-Pankrác.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

I. Zásada materiální pravdy, ovládající kázeňské řízení proti odsouzenému, vyžaduje náležité objasnění okolností kázeňského přestupku a prokázání viny pachatelem.

II. Jeví-li se tvrzení domnělého pachatele jako nevěrohodná, je zapotřebí provést další možné důkazy k prokázání či vyloučení jeho viny. Prosté zhodnocení tvrzení domnělého pachatele jako účelového je bez dalších relevantních důkazů nepřezkoumatelné, a tudíž ve vztahu k možné vině zcela neprůkazné.

V Brně dne 28. ledna 2014
Sp. zn.: 7904/2013/VOP/MS

Zpráva o šetření ve věci odsouzeného A.

Odsouzený A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Valdice (dále jen „stěžovatel“), se na mě obrátil s výhradami vůči kázeňskému trestu, který mu byl uložen ve valdické věznici v souvislosti s nálezem nepovoleného předmětu v jeho obuvi. Před nálezem přitom sám oznámil zaměstnancům věznice místo úkrytu mobilního telefonu. Mobilní telefon byl poté nalezen během prohlídky cely, kde byl umístěn i stěžovatel. Současně během téže prohlídky byl nalezen i nepovolený předmět v botě stěžovatele.

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Stěžovatel argumentoval proti uloženému kázeňskému trestu zejména tvrzením, že nepovolený předmět mohl do jeho obuvi vložit kdokoliv z oddílu, neboť předchozího večera (rozměň před prohlídkou) byl na pracovišti na noční směně, přičemž dotčená obuv byla po celou dobu na cele bez jeho dozoru.

Zahájil jsem proto šetření s cílem prověřit důkazní materiály, na kterých bylo založeno odůvodnění rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

K případu byly shromážděny relevantní písemnosti během místního šetření, které pověřený pracovník Kanceláře veřejného ochránce práv ve věznici provedl dne 9. 1. 2014. Prostor pro vyjádření dostal stěžovatel, případ byl projednán i s ředitelem věznice plk. Mgr. Machem za účasti mj. Ing. Runčíka, vedoucího oddělení prevence a stížností (dále jen „OPaS“).

Stěžovatel na OPaS oznámil dne 21. 10. 2013 místo úkrytu mobilního telefonu. Očekával přitom, že poskytnutí této informace mu pomůže v docílení přemístění do jiné věznice. Během prohlídky cely, která byla provedena ještě téhož dne, byl nalezen mobilní telefon a dále v botě stěžovatele další nepovolený předmět – USB redukce na SD karty.

V souvislosti s nálezem mobilního telefonu nebyl nikomu uložen kázeňský trest, dle vyjádření ředitele věznice se nepodařilo prokázat vlastnictví či používání telefonu konkrétním odsouzeným. Oproti tomu, stěžovateli byl uložen rozhodnutím ze dne 14. 11. 2013 kázeňský trest. Stěžovatel byl potrestán celodenním umístěním do

uzavřeného oddělení na 10 dnů, a to pro porušení § 28 odst. 3 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu testu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.¹ V odůvodnění rozhodnutí se uvádí, že stěžovatel ve svém vyjádření sdělil: „Nic k tomu nemám“ a odmítl se podepsat. Dále se odkazuje na spisový materiál pod č. j. VS 4/050/001/2013-22/PRST/103, ze kterého má být jasno, že měl redukci ukrytou v botě a musel si být vědom toho, že jde o nepovolenou věc. Pod touto písemností je veden protokol o podání vysvětlení ze dne 31. 10. 2013. V tomto protokolu je uvedena (mimo standardní součásti jako záhlaví a poučení) toliko věta: „Vše jsem již uvedl, do protokolu odmítám cokoliv vypovídat.“ Dále je zde rukou dopsáno „odmítl podepsat“. Protokol je opatřen podpisy por. Gřešuly, mjr. Ing. Runčíka a pprap. Kracíka.

Do rozhodnutí o uložení kázeňského trestu stěžovatel podal téhož dne (14. 11. 2013) stížnost. Vlastnictví boty, ve které byla redukce nalezena, nerozporoval. Ke své obhajobě uvedl, že ji do boty mohl dát kdokoliv jiný z oddílu, neboť byl noc předtím na noční směně. V této souvislosti podal trestní oznámení na neznámého pachatele. O stížnosti bylo zamítavě rozhodnuto ředitelem věznice dne 26. 11. 2013. Argument stěžovatele o tom, že mu nepovolený předmět do boty mohl dát kdokoliv jiný, byl shledán účelovým tvrzením s odkazem na šetření OPaS pod č. j. VS11/167/001/2013-22/PRST/103, během kterého stěžovatel uvedl, že si redukci dal do přezůvky sám, protože chtěl být mimo podezření u ostatních odsouzených, že oznámil mobilní telefon na cele.² Na dotaz, proč to neoznámil dříve, uvedl, že na to zapomněl. Dále se odkazuje i na již výše uvedené šetření pod č. j. VS 4/050/001/2013-22/PRST/103.

Stěžovatel při místním šetření zčásti potvrdil výše uvedené záznamy v tom smyslu, že na OPaS dne 31. 10. 2013 sdělil, že si do boty redukci dal sám, a následně dané tvrzení popřel s tím, že mu ji tam mohl dát kdokoliv jiný, právě když byl v práci. Když mu pak byl dán k podpisu záznam o tom, že k věci „nic nemá“, odmítl jej podepsat.

C. HODNOCENÍ VĚCI ZÁSTUPCEM OCHRÁNCE

Podle § 47 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů lze kázeňský trest uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného.

Podle § 58 odst. 3 vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů doznání odsouzeného nezbavuje příslušného zaměstnance Vězeňské služby ČR povinnosti přezkoumat a dostupnými prostředky prověřit všechny okolnosti skutku.

Stěžovatel sám sebe znevěrohodnil, když v podnětu ochránci nejprve uvedl, že si nepovolený předmět do obuvi vložil sám, a následně toto tvrzení popřel, když uvedl, že mu ho tam mohl dát kdokoliv jiný. Rozhodnutí o uložení druhého nejprísnějšího kázeňského trestu,³ byť v poloviční sazbě, je důkazně postaveno toliko na bezobsažném protokolu o podání vysvětlení stěžovatelem. Z tohoto protokolu ze dne 31. 10. 2013 nelze jakkoliv verifikovat či vyvrátit verzi stěžovatele, ani učinit jednoznačný závěr o jeho vině. Jediná tam uvedená věta neobsahuje žádné věcné tvrzení ve vztahu k nalezenému nepovolenému předmětu⁴ a nadto zápis odsouzený odmítl podepsat, což dále snižuje jeho vypovídací hodnotu. Lze se totiž domnívat, že nesouhlasil s obsahem tam uvedeného textu. K úřednímu záznamu, který byl použit k důkazu při rozhodování o stížnosti, lze říci toliko to, že jde o zápis příslušníka (bez ověření podpisem stěžovatele), který potvrzuje první část tvrzení

stěžovatele, že nejprve uvedl, že si nepovolený předmět do obuvi vložil sám z obavy, aby nevzbudil podezření, že mobil na cele ohlásil právě on.

Přítom toto vysvětlení bych považoval za věrohodné, kdyby však stěžovatel o nepovoleném předmětu pracovníky OPaS informoval již v době, kdy oznamoval umístění mobilního telefonu. Vyhnul by se tak jakémukoliv pozdějšímu nařízení. To však neučinil, a proto tuto výhradu stěžovatele považuji za lichou.

Zásadní výhrada stěžovatele, která byla obsažena ve stížnosti proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, však směřovala k tomu, že mu nepovolený předmět mohl do boty dát kdokoliv jiný v době jeho nepřítomnosti. Toto tvrzení nebylo v průběhu kázeňského řízení jakkoliv vyvráceno ani potvrzeno (navzdory tomu byl stěžovatel uznán vinným ze spáchání kázeňského přestupku). Alespoň to nevyplývá z rozhodnutí o stížnosti. Byť lze tvrzení stěžovatele, co se týká věrohodnosti, považovat minimálně za problematická, mám za to, že jeho obhajoba v řízení o opravném prostředku nebyla náležitě vyvrácena a stěžovatel byl proto trestán v rozporu se zásadou materiální pravdy, již by se mělo kázeňské řízení řídit především. Předně považuji za chybné již zajištění klíčového důkazního prostředku, totiž podání vysvětlení stěžovatele, jež obsahuje jednu bezobsažnou větu, kterou nadto stěžovatel odmítl podepsat. Její vypovídací hodnota se tak blíží nule. Věznice dle dokumentace ke kázeňskému řízení nevyužila ani žádné další možné důkazní prostředky (např. výpověď spoluodsouzených).

Za dané situace, posuzoval-li by takové rozhodnutí soud v řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu, mám za to, že by je musel zrušit pro nezákonnost. Zvláště v souvislosti se zrušením vyluky rozhodnutí o uložení vybraných kázeňských trestů ze soudního přezkumu je třeba trvat na náležitém prokazování viny a odůvodňování rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.

D. ZÁVĚRY

Zásada materiální pravdy, ovládající kázeňské řízení proti odsouzenému, vyžaduje náležité objasnění okolností kázeňského přestupku a prokázání viny pachateli. Je-li se tvrzení domnělého pachatele jako nevěrohodná, je zapotřebí provést další možné důkazy k prokázání či vyloučení jeho viny. Prosté zhodnocení tvrzení domnělého pachatele jako účelového je bez dalších relevantních důkazů nepřezkoumatelné, a tudíž ve vztahu k možné vině zcela neprůkazné.

Na základě výše popsanych zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěl k přesvědčení, že se Věznice Valdice dopustila pochybení spočívajícího v potrestání stěžovatele kázeňským trestem, aniž by byla prokázána jeho vina.

Zprávu o šetření zasílám plk. Mgr. Machovi a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro mé závěrečné stanovisko.

O svých zjištěních a závěrech informuji rovněž stěžovatele.

JUDr. Stanislav Křeček v. r.
zástupce veřejného ochránce práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

- ¹ „Odsouzeným je zakázáno vyrábět, přechovávat a konzumovat alkoholické nápoje a jiné návykové látky, vyrábět a přechovávat předměty, které by mohly být použity k ohrožení bezpečnosti osob a majetku nebo k útěku, nebo které by svým množstvím nebo povahou mohly narušovat pořádek anebo poškodit zdraví.“
- ² Toto vyplývá z Úředního záznamu por. Gřešuly o provedeném pohovoru se stěžovatelem dne 15. 11. 2013, kdy předmětem jednání bylo podání trestního oznámení na neznámého pachatele, který měl stěžovateli nepovolený předmět vložit do boty v době jeho nepřítomnosti. Ve skutečnosti podal trestní oznámení již dříve na Obvodní oddělení PČR Jičín. Tento orgán mu později odpověděl, že příslušným orgánem činným v trestním řízení je v daném případě pověřený orgán Vězeňské služby ČR. Další trestní oznámení pak stěžovatel již nepodával.
- ³ Ustanovení § 46 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁴ „Vše jsem již uvedl, do protokolu odmítám cokoliv vypovídat.“

Rejstřík 2014

Zařazení odsouzeného do třetí prostupné skupiny vnitřní diferenciacce není (samo o sobě) dostatečným důvodem ve smyslu § 50 odst. 2 řádu výkonu trestu (vyhláška č. 345/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) pro prodloužení doby, po kterou bude odsouzený uzavřen na cele nebo ložnici.

Rozšíření doby
uzamykání
na cele

V Brně dne 19. května 2014
Sp. zn.: 2050/2014/VOP/MS

Zpráva o šetření ve věci L. L.

Odsouzený L. L., narozený dne xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Bělušice (dále jen „stěžovatel“), se na ochránce obrátil s výhradou vůči umístění ve zvláštní části ostrahového oddělení zmíněné věznice, kde má být přísnější režim než na standardním oddělení. Stěžovatel dále namítal nevyhovující podmínky na tomto oddělení.

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Ve věci jsem zahájila šetření s cílem prověřit výhrady vůči existenci samotného oddělení a tamějším podmínkám pro výkon trestu, jakož i zjistit, pro jaké odsouzené je oddělení určeno. Konkrétně námitky stěžovatele proti podmínkám na oddělení spočívaly zejména v tom, že cely mají být otevřeny 4 hodiny denně, přístup ke společné koupelně se studenou vodou 1x denně a jídlo má být donášeno do cel studené.

Dotčené oddělení má být v tzv. celovém systému, který má fungovat jako forma trestu („trestní oddělení“), nejde však o oddělení pro výkon kázeňských trestů.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Dne 15. 4. 2014 provedli pověřeni pracovníci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „pracovníci Kanceláře“) ve věznici místní šetření, během něhož hovořili s ředitelem věznice plk. Ing. Bc. Mrhalem, vedoucím oddělení výkonu trestu mjr. Mgr. Kroupou, odsouzenými na dotčeném oddělení i stěžovatelem a provedli prohlídku oddělení, přičemž byla pořízena fotodokumentace.

Zvláštní oddíl s kapacitou 34 osob (fakticky v době šetření umístěno 23 odsouzených) byl zřízen v rámci rekonstrukce jedné z ubytoven, a to nově jako celový systém. Ve zbytku věznice funguje systém ložnicový. Oddíl je určen pro „problematičké“ odsouzené, kteří jsou umístěni do věznice s ostrahou. Původně sem byli umisťováni odsouzení ve druhé a třetí diferenciacní skupině, od počátku dubna 2014 (po zásahu dozorového státního zástupce) pouze vězni ve třetí diferenciacní skupině. Z výše uvedeného důvodu zde byl až do zásahu dozorového státního zástupce zařazen i stěžovatel, který je zařazen právě do druhé diferenciacní skupiny.

V době místního šetření vykonával stěžovatel trest na oddělení pro výkon kázeňských trestů. Pracovníci Kanceláře byli ujisti, že po výkonu kázeňského trestu bude stěžovatel umístěn na standardní oddíl (právě s ohledem na to, že je zařazen ve druhé diferenční skupině).

Na každé cele dotčeného oddělení (označováno jako 1. ubytovna, levá strana), včetně kulturní místnosti, se nachází toaleta a nad ní umyvadlo „antivandal“, které fungují „na zmáčknutí“. Voda v umyvadle po zmáčknutí teče cca 8 vteřin. Na dobu, po kterou teče voda, si odsouzení stěžovali, neboť podle nich není přiměřená pro vykonání běžné hygieny. Proto byla nově (ještě před místním šetřením) odsouzeným na základě jejich stížnosti zpřístupněna ráno (od 5:00 hodin do 6:00 hodin) a večer (od 20:00 hodin do 21:00 hodin) klasická umývárna se studenou vodou, která slouží k provádění základní hygieny (např. čištění zubů apod.).

Teplá voda na osprchování je přístupná na hodinu jednou týdně, podle časového rozvrhu. Pro zmiňované oddělení vždy v pátek od 20:00 hodin do 21:00 hodin. Pracovně zařazení vězni (aktuálně tři) se mohou sprchovat v teplé vodě po pracovní směně.

Cely jsou otevírány podle časového rozvrhu, konkrétně v pracovních dnech: od 5:00 hodin do 6:00 hodin (hygieny), od 9:00 hodin do 10:00 hodin (vycházky), od 10:00 hodin do 11:00 hodin (kulturní místnost), od 17:00 hodin do 18:00 hodin (kulturní místnost), od 19:30 hodin do 21:00 hodin (sledování TV, hygiena). Mimoto mezi 15:00 a 16:00 hodinou se vybraní jedinci podílí na aktivitách programu zacházení.

Během návštěvy dostali odsouzení jídlo teplé. Na dotazy během šetření odpověděli, že jídlo je jim podáváno teplé pokaždé. To bylo ověřeno i na cele pro výkon kázeňských trestů (v době místního šetření byl stěžovateli dovezen oběd). Stravu mají s dovážkou, tudíž nemusí umývat nádobí.

Na chodbách se nachází konvice na ohřev vody, které odsouzení mohou používat pokaždé, když jsou jejich cely odemčeny. Vařiče zde nejsou.

V rámci oddělení funguje i nekuřácká cela. V době šetření se v ní nacházel pouze jediný odsouzený. Kuřárna na oddělení není, ostatní odsouzení mohou kouřit na celách.

Dále stěžovatel, jak bylo zjištěno během místního šetření, usiloval o přemístění do Věznice Heřmanice, které bylo dříve jejím ředitelem z kapacitních důvodů zamítnuto. Přemístění bylo během místního šetření ředitelem bělušické věznice dohodnuto výměnou za jiného odsouzeného.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYŇÍ

Zvláštní oddělení ve věznici bylo zřízeno za účelem umístění „problémových“ odsouzených ze třetí diferenční skupiny. Podotýkám, že podle ustanovení § 39 odst. 8 řádu výkonu trestu¹ se do třetí dostupné skupiny vnitřní diferenciace zařazují odsouzení, kteří převážně:

- a) program zacházení neplní nebo jej odmítají,
- b) neplní své povinnosti,
- c) chovají se a jednají v rozporu s vnitřním řádem.

Podmínky na oddělení jsou po materiální stránce uspokojivé (jde o zrekonstruované oddělení). Jedinou, z mého pohledu, limitující skutečností na daném oddělení (ve vztahu k vězněným osobám) je fakt, že jsou vězněné osoby na celách

uzamykány (s výjimkami viz výše). Podle ustanovení § 50 odst. 1 řádu výkonu trestu: „Pokud to podmínky ve věznici umožňují, jsou odsouzení během osmihodinové doby ke spánku uzamykáni v celách nebo v ložnicích.“ Dále podle druhého odstavce téhož ustanovení: „Doba, po kterou jsou odsouzení uzamykáni v celách nebo v ložnicích, může být ředitelem věznice v odůvodněných případech prodloužena s přihlédnutím na požadavky zachování pořádku a bezpečnosti ve věznici.“

V daném případě tedy bylo zapotřebí posoudit, zda fakt, že je odsouzený zařazen ve třetí diferenační skupině, je oním odůvodněným případem, ve kterém lze prodloužit dobu uzamčení odsouzených na cele. Daným problémem se ochránce již zabýval v rámci systematických návštěv věznic v roce 2006, kdy uzavřel, že „trvalé prodloužení stanovené doby uzamykání představuje špatný postup, neboť ředitel věznice je zmocněn pouze k výjimečnému prodlužování stanovené doby v odůvodněných případech. Je možné tedy uzamknout odsouzeného např. po spáchání kázeňského přestupku do doby rozhodnutí o něm tak, aby odsouzený nemohl ovlivňovat svědky apod., popř. může dojít k uzamčení odsouzených např. po hromadném ničení majetku, opět do doby, než budou všichni pachatelé kázeňsky potrestáni, popř. dojde k nezbytným opravám technického zabezpečení atd. Uzamykání odsouzených podle § 50 odst. 2 řádu výkonu trestu musí vycházet z vyhodnocení individuálních rizik a bezpečnostní důvody musí být prokazatelně dány u každého odsouzeného, přičemž jejich trvání musí být průběžně sledováno“.²

Na tomto dřívějším stanovisku ochránce setrvávám. Nic na něm nemění ani fakt, že jsou cely odemykány na několik hodin denně (hygiena, program zacházení, vycházka apod.). To, že je odsouzený zařazen do třetí diferenační skupiny, se negativně projevuje např. v hodnocení pro soud pro účely podmíněného propuštění, rovněž jsou tyto odsouzení „postiženi“ omezením motivačních činitelů ve smyslu čl. 6 Metodického listu ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 11/2007, kterým se stanoví zásady při realizaci vnitřní diferenciaci odsouzených ve věznicích a vazebních věznicích Vězeňské služby České republiky.

Osobní hygienu mohou odsouzení provádět každé ráno a večer v umývárkách se studenou vodou, čímž je umožněno denní umývání podle ustanovení § 21 odst. 1 řádu výkonu trestu. Umyvadla na celách pak slouží především k omytí rukou před jídlem, případně po použití toalety, na což by doba, po kterou voda teče, měla stačit. Naopak bych za pochybení považovala, pokud by odsouzení byli odkázáni na toto umyvadlo s veškerými denními hygienickými úkony. Nicméně je jim nově zpřístupněna v určitých časových intervalech umývárna.

Koupání, tedy sprchování teplou vodou, je odsouzeným umožněno jednou týdně podle časového rozpisu, což je v souladu s ustanovením § 16 odst. 2 vyhlášky, avšak neodpovídá evropskému standardu vycházejícímu z Evropských vězeňských pravidel, konkrétně pravidla č. 19.4, které ke koupání v teplé vodě říká: „pokud možno denně, nejméně však dvakrát týdně“. S ohledem na to, že jde o praxi ve většině českých vězeňských zařízení (koupel v teplé vodě jednou týdně), budu se jí dále zabývat systematicky, nikoliv v tomto individuálním případě. Pokud v dohledné době dojde k novelizaci řádu výkonu trestu, uplatním tuto svou připomínku. Pokud ne, jsem připravena využít zvláštních oprávnění ochránce, tedy konkrétně navrhnout Ministerstvu spravedlnosti změnu právního předpisu (zde řádu výkonu trestu).

D. ZÁVĚRY

Ředitel věznice je ustanovením § 50 odst. 2 řádu výkonu trestu zmocněn pouze k výjimečnému prodloužení stanovené doby pro uzamykání odsouzených na celách nebo v ložnicích v odůvodněných případech. Takovým odůvodněným případem ve smyslu odkazovaného ustanovení není fakt, že je odsouzený zařazen do 3. skupiny vnitřní diferenciaci.

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Věznice Bělušice dopustila pochybení spočívajícího v uzamykání odsouzených na celách přes den v rozporu s řádem výkonu trestu.

Zprávu o šetření zasílám řediteli bělušické věznice a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Vyhl. č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

² Veřejný ochránce práv: Zpráva z návštěv zařízení. Věznice. 2006, s. 18. Zpráva je dostupná z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/2006/Veznice_2006.pdf [cit. 13. 5. 2014].

Byl-li odsouzenému kázeňský trest zhlazen, hledí se na něj, jako by mu kázeňský trest uložen nebyl (§ 54 odst. 1 a 2 zákona č. 169/1999 Sb.). V hodnocení odsouzeného pro potřeby soudu by v takovém případě neměl kázeňský trest jakkoliv figurovat, a to ani zmínkou o nevhodném chování či jednání, které bylo důvodem pro uložení kázeňského trestu.

Zahlázení
kázeňského
trestu

V Brně dne 4. září 2015

Sp. zn.: 2172/2014/VOP/MS

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci pana A.

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

V případě pana A. (dále také „stěžovatel“) jsem konstatovala pochybení Věznice Karviná v tom, že v hodnocení stěžovatele (a obecně odsouzených) pro potřeby soudu věznice uvádí skutkové podstaty kázeňských přestupků (závadové jednání), za jejichž spáchání byly stěžovateli uloženy kázeňské tresty, které však byly následně zhlazeny.¹ Vyjádřila jsem současně přesvědčení, že pokud zákon² stanoví, že zhlazením kázeňského trestu se na odsouzeného hledí, jako by mu nebyl kázeňský trest uložen, neměl by v hodnocení tento kázeňský trest jakkoliv figurovat, a to ani zmínkou o nevhodném chování, které bylo důvodem pro uložení kázeňského trestu. Opačný postup by byl popřením smyslu institutu zhlazení kázeňského trestu.

Součástí námitek stěžovatele byl i fakt, že věznice vyžaduje po odsouzených v případě žádosti o poskytnutí kopie z jejich osobního spisu (v daném případě rozhodnutí v kázeňském řízení a hodnocení vypracovaná pro potřeby soudu) v souladu s interní normou Vězeňské služby České republiky doložit právní zájem na vyhotovení takové kopie. Tato problematika byla předmětem mých jednání s Vězeňskou službou České republiky, Generálním ředitelstvím,³ nicméně dosud bezvýsledně. V této části jsem proto s ohledem na systémový přesah a diametrálně odlišný právní pohled na věc zahájila samostatné šetření (tedy mimo případ stěžovatele).⁴

B. VYJÁDRĚNÍ ÚŘADU

V reakci na moji zprávu o šetření ředitel Věznice Karviná plk. Mgr. Květoslav Jordán sdělil,⁵ že oblast vypracovávání hodnocení byla v minulosti předmětem šetření Vězeňské služby České republiky, Generálního ředitelství, přičemž stížnosti byly vyhodnoceny jako nedůvodné. Kopie vyřízení stížností ředitel věznice přiložil ke svému vyjádření. Jedná se o vyřízení stížnosti ze dnů 22. 11. 2013, čj. VS 1/447/007/2013-50/KON/131, a 25. 7. 2014, čj. VS-3862/ČJ-2014-800012-STG. Dle textu těchto písemností se uváděním závadového jednání v souvislosti se zhlazenými kázeňskými tresty v hodnocení odsouzených zabývalo toliko první řízení o stížnosti (vyřízeno předchozím generálním ředitelem Mgr. Petrem Dohnalem). Konkrétně se ve vyřízení stížnosti uvádí: „Stručné uvedení některých skutků, kterých jste se dopustil, byl jste za ně kázeňsky řešen, uložené tresty Vám byly zhlazeny, a nebyly tedy v hodnocení uvedeny, není porušením žádného zákona.“

Dále mi ředitel Věznice Karviná ve svém vyjádření sdělil, že v hodnoceních skutečně nezmiňuje uložené kázeňské tresty, ale pouze „objektivně posuzuje a konstatuje jednání, kterého se odsouzený během výkonu trestu prokazatelně dopustil a které je v rozporu s předpisy upravujícími výkon trestu“. Současně ředitel věznice odkázal na vnitřní normu upravující pravidla pro hodnocení odsouzených.⁶

Konečně mě ředitel věznice informoval o tom, že „v hodnocení byly dotčeny skutky uvedeny z důvodu objektivnosti. Soud si dokonce vyžádal podrobný přehled zahlazených kázeňských trestů, který mu byl se souhlasem odsouzeného poskytnut. V případě ods. pana A. se v několika případech nejednalo o banální přestupky, ale o závažné jednání bezpečnostního charakteru“.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Se závěry ředitele věznice o nutnosti objektivního hodnocení bez zohlednění zahlazení kázeňských trestů se nemohu ztotožnit stejně jako s vyřízením stížnosti stěžovatele předchozím generálním ředitelem Mgr. Dohnalem. Znovu opakuji, že pokud bude v hodnocení pro soud tolerováno uvedení skutkové podstaty kázeňského trestu, který byl odsouzenému zahlazen, jedná se, dle mého názoru, o popření smyslu institutu zahlazení kázeňského trestu. Na tom nic nemění ani to, zda je v textu hodnocení přímo uvedena skutková podstata kázeňského trestu (např. ležení na lůžku mimo povolenou dobu), anebo pouze stručná zmínka o tom, že odsouzený neplnil ve stanoveném období svoje povinnosti. Ostatně podle § 68 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, „byl-li kázeňský trest zahlazen, nelze ho uvádět v žádném hodnocení odsouzeného a nelze k němu přihlížet při rozhodování o odsouzeném“. Pokud právní předpis říká, že ke kázeňskému trestu nelze přihlížet při rozhodování o odsouzeném, je zřejmé, že zahlazené kázeňské potrestání se nesmí v hodnocení odsouzeného pro soud jakkoliv projevit.

Pokud je závadové jednání odsouzeného, pro které byl kázeňsky trestán, natolik závažné, že je nezbytně nutné je uvádět v hodnocení odsouzeného pro soud, jak naznačuje ředitel věznice, je otázkou, zda takové kázeňské tresty měly či mají být zahlazovány. To je ostatně důvod, proč je zahlazení kázeňského trestu nenárokové.⁷ Nejednotná praxe mezi věznicemi (dotčený kázeňský trest byl stěžovateli zahlazen ve Věznici Mírov) nemůže jít k tíži stěžovatele. Postup soudu v řízení o návrhu na podmíněné propuštění mi nepřísluší komentovat.

Vyjádření věznice považuji za nedostatečné, k nápravě mnou konstatovaného pochybení nebyla přijata žádná opatření. Vydávám proto své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě dle § 19 zákona o veřejném ochránci práv.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznicí Karviná navrhuji, aby:

(A) V hodnocení stěžovatele nadále neuváděla negativní poznatky o jeho chování v případech, že kázeňský trest uložený v souvislosti s tímto chováním byl zahlazen.

Vězeňské službě České republiky navrhuji, aby:

(B) Metodicky usměrnila napříč všemi věznicemi problematiku vypracovávání hodnocení odsouzených pro potřebu soudu ve vztahu k zahlazeným kázeňským trestům tak, aby v hodnocení nebyly uváděny negativní poznatky o chování odsouzených v případě, že kázeňský trest uložený v souvislosti s tímto chováním byl zahlazen.

Závěrečné stanovisko zasílám řediteli Věznice Karviná a současně generálnímu řediteli Vězeňské služby České republiky a žádám, aby mi v souladu se zákonem o veřejném ochránci práv sdělili, zda provedli navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud ředitel Věznice Karviná a generální ředitel Vězeňské služby České republiky nepřijmou navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Věznice Karviná a Vězeňské služby České republiky.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

¹ Srov. zprávu o šetření ze dne 19. 2. 2015, sp. zn. 2172/2014/VOP/MS.

² Ustanovení § 54 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

³ Naposledy dne 22. 6. 2015.

⁴ SZD 28/2015.

⁵ Vyjádření ze dne 26. 2. 2015, čj. VS-5654/ČJ-2014-802910-VOP.

⁶ Metodický list ředitele odboru výkonu vazby a trestu č. 15/2007, kterým se stanoví pravidla a principy hodnocení odsouzených osob umístěných ve výkonu trestu odnětí svobody. Metodický list však explicitně danou problematiku neřeší.

⁷ Srov. díkci § 54 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

I. Hrozí-li odsouzenému v zaměstnání slovní či fyzický útok ze strany jiných odsouzených, a věznice na problém nereaguje, je nenastoupení odsouzeného do zaměstnání jednáním v krajní nouzi, za což nemůže být kázeňsky trestán.

II. Porušila-li Vězeňská služba České republiky povinnost předcházet násilí ve věznicí a prověřovat případy domnělého násilí (§ 35 odst. 1 a 3 řádu výkonu trestu odnětí svobody), nemůže kázeňsky trestat oběť násilí, která se násilí postavila na odpor, využila-li jiné prostředky, jak situaci řešit, a odpor nebyl nepřiměřený.

V Brně dne 17. prosince 2014
Sp. zn.: 3477/2014/VOP/PD

Zpráva o šetření ve věci pana A.

Dne 3. 6. 2014 byl Kanceláři veřejného ochránce práv doručen podnět pana A., nar. xxx, ve kterém si stěžuje, že nebylo vyhověno jeho žádostem o přemístění do Vazební věznice České Budějovice, a dále namítá, že mu není umožněno být pracovním zařazen, a to z důvodu kázeňského potrestání. Uvedl rovněž, že jelikož pracoval na zkrácený úvazek, nepobíral ani základní mzdu 4 500 Kč, což obtížně postačovalo k plnění jeho vyživovacích povinností vůči dětem. Ve svém dopisu rovněž zmiňuje, že byl psychicky i fyzicky napaden na pracovišti ústavní prádelna (dále jen „pracoviště“), což vedlo k tomu, že požádal o vyřazení z pracovního zařazení.

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Údaje poskytnuté panem A. jsem ověřila písemnou výzvou řediteli Vazební věznice Praha-Pankrác, kterého jsem požádala o zaslání dokumentace ke kázeňskému řízení, zdravotnické dokumentace, žádostí o přemístění a jejich vyřízení a informací vážících se k zaměstnání pana A. ve věznicí (zejména informace o trvání jeho pracovní neschopnosti a informace o tvrzeném napadení). Vyrozumění ředitele mi bylo doručeno dne 12. 8. 2014. Po prostudování zaslaných dokumentů a sdělení vyplynula potřeba doložit další informace související s vyřazením pana A. z pracoviště, proto jsem se obrátila se žádostí o jejich doplnění na ředitele Vazební věznice České Budějovice, neboť pan A. byl v mezidobí do této věznice přemístěn. Vyrozumění ředitele Vazební věznice České Budějovice jsem obdržela dne 8. 10. 2014. Ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác mi dne 29. 9. 2014 zaslal dokumentaci, z níž vyplývá, kdy se pan A. nahlašoval na pohovor ke speciálním pracovníkům věznice. Dne 30. 9. 2014 mi pan A. sdělil, že z důvodu přemístění do Vazební věznice České Budějovice nadále netrvá na šetření své stížnosti na nevyhovění žádostem o přemístění, žádá pouze o prošetření uložení kázeňského trestu za neomluvenou absenci v zaměstnání. Svě šetření jsem tedy zaměřila na prověření skutečnosti, zda se věznice nedopustila pochybení při kázeňském potrestání pana A.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Ve svém podnětu pan A. uvádí, že zaměstnancům věznice opakovaně adresoval žádosti o vyřazení z pracoviště s odůvodněním, že je na pracovišti psychicky a fyzicky napadán spoluodsouzenými. Uvádí, že o vyřazení z pracoviště požádal písemně vedoucí ústavní prádelny, která mu do 3. 6. 2014 neodpověděla. Během své pracovní neschopnosti zaslal žádost řediteli věznice, který taktéž neodpověděl. Žádost o přeřazení na jiné pracoviště adresoval také paní B. – „pracovní provoz OZVO“¹. Dále uvádí, že se situaci snažil řešit s pedagogem, psychologem a MUDr. Kodešovou, několikrát se psal do knihy návštěv se žádostí o pohovor s příslušnými osobami, ale ani jednou nebyl předvolán.

Pan A. uvádí, že na základě žádosti paní B. mu byl dne 10. 4. 2014 vystaven pracovní posudek na jiné pracoviště. Uvádí, že na základě tohoto posudku byla lékařem ukončena pracovní neschopnost, aby mohl být převeden na jinou práci, ale namísto toho byl kázeňsky trestán, když nenastoupil na pracoviště ústavní prádelna.

Pan A. považuje za lékařský posudek zřejmě zdravotní záznam MUDr. Vlastimila Váchy ze dne 10. 4. 2014, kde lékař uvádí: „Dnes prohlídka lékařem před zařazením do práce. Je zdravotně způsobilý k práci na pracovišti – úklid. Schopen úklidových prací, práce venku, manipulace s břemeny. Kategorie I, bez rizika.“ MUDr. Vácha odmítá, že by zpracoval jakýkoliv posudek k ukončení pracovní neschopnosti, a uvádí, že dne 10. 4. 2014 panu A. pracovní neschopnost ukončena nebyla (úřední záznam por. Václavy Káplové ze dne 2. 10. 2014).

Z rozhodnutí o uložení kázeňského trestu odsouzenému ze dne 30. 5. 2014 vyplývá, že pan A. v době od skončení pracovní neschopnosti (18. 4. 2014) do 30. 4. 2014 nenastoupil do zaměstnání na pracoviště ústavní prádelna, a měl tedy neomluvenou absenci v délce sedmi pracovních dnů. V rozhodnutí je dále uvedeno, že dne 30. 4. 2014 sdělil vedoucí prádelny paní C., že na prádelně odmítá pracovat. Ekonomka OZVO paní B. uvedla, že po skončení pracovní neschopnosti ke dni 18. 4. 2014 odmítá nastoupit na pracoviště bez řádné omluvy. V měsíci květnu byl z pracoviště komisionálně vyřazen. Uvedeným jednáním měl pan A. porušit svoji povinnost pracovat dle § 28 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, za což mu byl uložen kázeňský trest umístění do uzavřeného oddělení na sedm dnů s výjimkou doby stanovené k plnění určených úkolů programu zacházení nepodmíněně.

Proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu podal pan A. dne 31. 5. 2014 stížnost, v níž mj. uvedl, že na pracovišti čelil slovním a fyzickým útokům, což se snažil řešit se zaměstnanci věznice, avšak na jeho situaci nikdo nereagoval. Stížnost pana A. byla rozhodnutím o stížnosti ze dne 5. 6. 2014 zamítnuta. V tomto rozhodnutí se mj. uvádí: „V průběhu šetření se nepodařilo prokázat jeho tvrzení o skutečnosti, že byl na bývalém pracovišti prádelny slovně a fyzicky napaden. O této skutečnosti nebyl nikdo z vedoucích pracovníků informován, nikomu tuto skutečnost nehlásil, spolupracovníkům na pracovišti není o této skutečnosti nic známo a nebyl dohledán žádný záznam ani lékařská zpráva, která by prokazovala tato jeho tvrzení.“

Z knihy žádostí o pohovor se zaměstnanci věznice vyplývá, že se pan A. 6. 3. 2014 hlásil k psychologovi, 24. 3. 2014 ke speciálnímu pedagogovi, 2. 4. 2014 k paní D., 22. 4., 7. 5. a 14. 5. 2014 ke speciálnímu pedagogovi, 21. 5. 2014 k paní E.

a 16. 7. 2014 k sociálnímu pracovníkovi. Ze záznamů vyplývá, že vyhověno bylo pouze posledním dvěma žádostem.

Ze záznamu o podání vysvětlení odsouzeného ke kázeňskému řízení ze dne 13. 5. 2014 dále plyne, že pan A. uvedl, že se dne 29. 4. 2014 hlásil k psychologovi a ve dnech 29. 4., 5. 5. a 6. 5. 2014 k psychiatři MUDr. Kodešové. Ani v jednom případě prý nebyl předveden. K psychiatři se měl dostavit až dne 13. 5. 2014.

Pan A. adresoval dne 7. 4. 2014 řediteli věznice žádost o vyřazení z pracoviště ústavní prádelna, kterou odůvodňuje obavou o svoji bezpečnost, když musí čelit slovním i fyzickým útokům ze strany jiných odsouzených. Ze zaslané dokumentace není patrné, že by ředitel na žádost pana A. jakkoliv reagoval.

Dne 21. 4. 2014 adresoval vedoucímu oddělení výkonu trestu žádost o vyřazení z pracoviště, kterou rovněž odůvodnil obavou o svoji bezpečnost na pracovišti. Tuto žádost s panem A. ústně projednala zástupkyně vedoucího oddělení výkonu trestu npor. PhDr. Jitka Polívková. Pana A. poučila, že „odmítání práce bude v rámci kompetence VOVT řešeno se všemi důsledky“. Z vyřízení žádosti není patrné, že by zástupce vedoucího oddělení výkonu trestu jakkoliv reflektovala tvrzení pana A., kterými svoji žádost odůvodnil.

Dne 1. 6. 2014 adresoval pan A. řediteli novou žádost, v níž namítal, že na jeho předchozí žádosti o vyřazení z pracoviště nikdo nereagoval, nesouhlasil s uložením kázeňského trestu a rovněž s vyřízením svých žádostí o přemístění. Ze zaslané dokumentace není opět patrné, že by ředitel na žádost pana A. jakkoliv reagoval nebo že by s ním uskutečnil pohovor. Dne 26. 6. 2014 adresoval mjr. Mgr. Lukáš Kameník, vedoucí oddělení výkonu trestu, řediteli věznice „stanovisko k pohovoru“ s panem A. V tomto stanovisku vedoucí oddělení výkonu trestu mj. uvádí: „Jedná se o jedince, který je konfliktní, a je zde důvod se domnívat, že problémy na pracovištích z velké míry zapříčiňuje sám. Tuto domněnku potvrzuje i hodnocení znaleckého posudku z oboru psychologie, provedeného PhDr. F. ...“

Ze zdravotnické dokumentace vyplývá, že pan A. trpěl ve věznici psychickými problémy, proto lékařka doporučila vystavení pracovní neschopnosti. Ve zdravotním záznamu ze dne 27. 3. 2014 je uvedeno, že pan A. měl problémy na pracovišti. Lékařka MUDr. Věra Kodešová uvádí: „Subkompensace osobnosti, konflikt na pracovišti, hrozící agresivní jednání v rámci reakce na stres. Bez známek duševní choroby. Osobnost emočně nevyvážená. Kratší pracovní neschopnost vhodná.“ Zdravotní záznam ze dne 10. 4. 2014 uvádí: „Dnes prohlídka lékařem před zařazením do práce. Je zdravotně způsobilý k práci na pracovišti – úklid. Schopen úklidových prací, práce venku, manipulace s břemeny. Kategorie I, bez rizika.“ Ze zdravotního záznamu ze dne 17. 4. 2014 vyplývá, že pracovní neschopnost byla panu A. ukončena ke dni 18. 4. 2014. Zdravotní záznam ze dne 23. 4. 2014 uvádí, že je pan A. zdravotně způsobilý k práci na pracovišti úklid.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

V uvedeném případě považuji za nutné se vypořádat se třemi okruhy otázek: 1. Lze zdravotní záznam ze dne 10. 4. 2014 vykládat tak, že na jeho základě neměl pan A. povinnost nastoupit na pracoviště ústavní prádelna? 2. Věnovala věznice dostatečnou pozornost předcházení násilí u pana A. a nedopustila se pochybení, když pana A. z pracoviště nevyřadila? 3. Nedopustila se věznice pochybení, když pana A. potrestala za neomluvenou absenci na pracovišti?

C.1 Zdravotní záznam MUDr. Váchy ze dne 10. 4. 2014

Ustanovení § 41 odst. 1 písm. a) zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce, ve znění pozdějších předpisů, stanoví: „Zaměstnavatel je povinen převést zaměstnance na jinou práci, pozbyl-li zaměstnanec vzhledem ke svému zdravotnímu stavu podle lékařského posudku vydaného poskytovatelem pracovnělékařských služeb ... dlouhodobě způsobilosti konat dále dosavadní práci.“ Ustanovení § 17 vyhlášky č. 79/2013 Sb., o pracovnělékařských službách a některých druzích posudkové péče, ve znění pozdějších předpisů stanoví obsahové náležitosti lékařského posudku. S ohledem na toto ustanovení, jakož i právní úpravu pracovnělékařských posudků obsaženou v hlavě IV zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách, ve znění pozdějších předpisů, docházím k závěru, že záznam MUDr. Váchy ze dne 10. 4. 2014 o způsobilosti pana A. k práci na pracovišti úklid není lékařským posudkem, a věznicte tedy neměla povinnost pana A. na základě tohoto záznamu přeřadit na jiné pracoviště (pracoviště úklid).

Považuji za nutné dále poznamenat, že o pracovním zařazení/vyřazení odsouzeného rozhoduje ředitel věznice.

Podkladem pro rozhodnutí ředitele věznice je lékařský posudek o zdravotní způsobilosti k navrhované práci a kladné stanovisko odborné komise (§ 8 ve spojení s § 13 NGR č. 5/2013, o výběru a zařazování odsouzených, obviněných a chovanců na pracoviště). I kdyby lékař vydal lékařský posudek o nezpůsobilosti k práci, stále chybělo rozhodnutí ředitele o vyřazení pana A. z práce, případně o jeho přeřazení na práci jinou.

Třebaže je zdravotní záznam MUDr. Váchy zavádějící v tom smyslu, že pan A. na jeho základě mohl získat mylné přesvědčení o tom, že již není zdravotně způsobilý pro práci na pracovišti ústavní prádelna a nadále je jeho zdravotní způsobilost vztažena pouze k práci na pracovišti úklid (jakož i práce venku a manipulace s břemeny), měl si být vědom skutečnosti, že bez rozhodnutí ředitele nemůže práci na dosavadním pracovišti automaticky ukončit a bez dalšího přejít na práci jinou. Konstatuji tedy, že zdravotní záznam MUDr. Váchy nelze vykládat tak, že by bránil opětovnému zařazení pana A. na pracoviště ústavní prádelna.

C.2 Předcházení násilí; nevyřazení z pracoviště ústavní prádelna

Dle § 35 odst. 1 a 3 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, „zjistí-li zaměstnanec Vězeňské služby ČR, že je ohroženo právo odsouzeného na jeho ochranu před neoprávněným násilím, jakýmikoliv projevy ponižování lidské důstojnosti a urážkami nebo výhrůžkami, nebo oznámí-li mu odsouzený takové jednání, je povinen učinit neprodleně opatření nezbytná k zamezení takového jednání a současně oznámit tuto skutečnost řediteli věznice“.

Podle odst. 3 citovaného ustanovení „ředitel věznice je povinen důsledně a neodkladně prošetřit každé hlášení, dopis nebo jinou informaci týkající se porušení práv odsouzených a přijmout účinná opatření k zabránění v pokračování porušování těchto práv“.

Výše jsem uvedla, že pan A. opakovaně upozorňoval zaměstnance věznice, že je na pracovišti ústavní prádelna slovně a fyzicky napadán, a požadoval vyřazení

z tohoto pracoviště. Obava pana A. z fyzického útoku eskalovala tím, že odmítl na pracoviště nastoupit.

Ze skutkového stavu mám za prokázané, že věznice tvrzení pana A. nepro-
věřovala a neučinila žádné kroky k zabránění tvrzenému násilí na pracovišti. Viz
například vyřízení žádosti pana A. o vyřazení z pracoviště, kdy zástupce vedoucího
oddělení výkonu trestu npor. PhDr. Jitka Polívková pana A. poučila, že „odmítání
práce bude v rámci kompetence VOVT řešeno se všemi důsledky“, aniž by prověřo-
vala jeho tvrzení o napadení.

Nebylo prokázáno, že věznice věděla o tom, že byl pan A. na pracovišti slovně
a fyzicky napaden.

Mám však za prokázané, že věznice věděla minimálně o tom, že na pracovišti
dochází mezi panem A. a ostatními odsouzenými k neshodám. To nejlépe dokládá
sdělení vedoucího oddělení výkonu trestu mjr. Mgr. Lukáše Kamenika, který uvedl,
že je důvod se domnívat, že si pan A. problémy na pracovištích z velké míry zapří-
čiňuje sám. Rovněž ve zdravotnické dokumentaci lékař explicitně uvedl, že měl pan
A. konflikt na pracovišti.

Na základě výše uvedených skutečností považuji za nepřijatelné, že zaměstnanci
Vězeňské služby ČR zůstali při opakovaném oznamování násilí nečinní a nepřijali účin-
ná opatření k předcházení násilí.

V tomto případě bych viděla vyřazení pana A. z pracoviště ústavní prádelna jako
nutný krok k předcházení dalšímu násilí na pracovišti.

C.3 Uložení kázeňského trestu za neomluvenou absenci v práci

Ustanovení § 41 odst. 3 vyhlášky, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobo-
dy, stanoví, že „odmítnutí práce odsouzeným, který byl zařazen do práce, je závaž-
ným porušením povinnosti odsouzeného, za něž se zpravidla odsouzenému uloží
kázeňský trest“.

Při hodnocení protiprávnosti jednání odsouzených osob je třeba vycházet ze zá-
kona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů, který se použije
subsidiárně², a z obecných zásad přestupkového a trestního práva. Skutečnost, zda
jednání odsouzeného je, či není přestupkem, je tedy nutné posuzovat s ohledem na
§ 2 zákona o přestupcích, který stanoví: „Přestupkem není jednání, jímž někdo od-
vrací a) přiměřeným způsobem přímo hrozící nebo trvajícím útok na zájem chráněný
zákonem nebo b) nebezpečí přímo hrozící zájmu chráněnému zákonem, jestliže tím-
to jednáním nebyl způsoben zřejmě stejně závažný následek než ten, který hrozil,
a toto nebezpečí nebylo možno v dané situaci odvrátit jinak.“

Citované ustanovení upravuje institut okolností vylučujících protiprávnost činu,
který je obdobně upraven v hlavě III zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve
znění pozdějších předpisů.

Ze skutkového stavu vyplývá, že se pan A. obracel opakovaně na zaměstnance
věznice se žádostmi o vyřazení z pracoviště, kde měl být vystaven slovním a fy-
zickým útokům. Vzhledem k tomu, že mi nebyly předloženy důkazy o opaku, kon-
statuji, že věznice situaci pana A. neřešila (viz oddíl C.2), dala panu A. v podstatě
na výběr ze dvou možností: buď setrvat na pracovišti a snášet projevy slovního
a fyzického násilí, nebo z pracoviště odejít. Třetí možností by bylo postavit se násilí
na odpor použitím vlastní síly. Toho pan A. naštěstí nevyužil a zvolil řešení nejméně

konfliktní a dle mého názoru v dané situaci jediné možné – odmítl na pracoviště nastoupit.

Tímto svým jednáním sice porušil povinnost pracovat dle § 41 odst. 3 citované vyhlášky a § 28 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody, avšak činil tak v situaci, kdy mu – dle jeho slov, která věznice nevyvrátila, na pracovišti hrozilo přímé a bezprostřední nebezpečí a jiné prostředky, jak situaci řešit, selhaly. Tímto svým jednáním navíc nezpůsobil stejně závažný nebo horší následek než ten, který hrozil. Jsem proto toho názoru, že odmítnutí nastoupit do práce bylo jednáním v krajní nouzi, a nejednalo se tedy o přestupek.

Rozhodnutí o uložení kázeňského trestu za neomluvenou absenci v práci v délce sedmi pracovních dnů tedy nebylo možné vydat.

Na okraj bych ráda poznamenala, že uložení kázeňského trestu neobstojí ani z hlediska přiměřenosti.

Ustanovení § 58 odst. 5 věty druhé vyhlášky totiž stanoví: „Při rozhodování o uložení kázeňského trestu je zaměstnanec Vězeňské služby povinen přihlédnout zejména k závažnosti kázeňského přestupku a okolnostem, za nichž byl spáchán, jakož i k dosavadnímu chování odsouzeného.“ Ze zjištěného skutkového stavu a toho, co již bylo výše uvedeno, je zřejmé, že s ohledem na okolnosti, které vedly pana A. k uvedenému jednání, je uložení jakéhokoliv kázeňského trestu nepřiměřené. Platí to tím spíše, pokud je za jednání pana A. spoluodpovědná věznice, když k jeho jednání svou nečinností výrazně přispěla (viz oddíl C.2).

Závěrem poukazuji na rozhodnutí o stížnosti ze dne 5. 6. 2014, kterým byla zamítnuta stížnost pana A. proti rozhodnutí o uložení kázeňského trestu. V rozhodnutí o stížnosti speciální pedagog Mgr. Bc. Jaroslav Kepř uvádí: „V průběhu šetření se nepodařilo prokázat jeho tvrzení o skutečnosti, že byl na bývalém pracovišti prádelny slovně a fyzicky napaden. O této skutečnosti nebyl nikdo z vedoucích pracovníků informován, nikomu tuto skutečnost nehlásil, spolupracovníkům na pracovišti není o této skutečnosti nic známo a nebyl dohledán žádný záznam ani lékařská zpráva, která by prokazovala tato jeho tvrzení.“

S ohledem na skutečnost, kdy pan A. na slovní a fyzické napadení zaměstnanec věznice několikrát upozorňoval a zmínka o konfliktní situaci na pracovišti je i ve zdravotnické dokumentaci, vyznívá tvrzení speciálního pedagoga poměrně absurdně. S ohledem na nepřijatelnost celého kázeňského řízení nepovažuji za nutné se k samotnému rozhodnutí o stížnosti dále vyjadřovat.

D. ZÁVĚRY

Hrozí-li odsouzenému v zaměstnání slovní či fyzický útok ze strany jiných odsouzených a věznice na problém nereaguje, je nenastoupení odsouzeného do zaměstnání jednáním v krajní nouzi, za což nemůže být kázeňsky trestán.

Porušila-li Vězeňská služba ČR povinnost předcházet násilí ve věznici a prověřovat případy domnělého násilí, nemůže kázeňsky trestat oběť násilí, která se násilí postavila na odpor, využila-li jiné prostředky, jak situaci řešit, a odpor nebyl nepřiměřený.

Na základě výše popsanych zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Vazební věznice Praha-Pankrác dopustila pochybení spočívajícího v tom, že v případě pana A. nepředcházela násilí a uložila mu kázeňský trest.

Zprávu o šetření zasílám řediteli Vazební věznice Praha-Pankrác a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Pravděpodobně oddělení zaměstnávání vězňených osob.
- ² Ustanovení § 10 odst. 1 písm. b) zákona o přestupcích.

Rejstřík 2015

Jsou-li v kázeňském řízení provedeny výslechy konkrétních osob, přičemž na základě právě jejich svědectví je konstruováno zavinění odsouzeného, nelze v odůvodnění rozhodnutí tyto svědky nekonkretizovat s ohledem na potřebu ochrany jejich případné bezpečnosti. Při absenci odkazu na konkrétní důkazy, ze kterých bylo vycházeno, nelze rozhodnutí považovat za přezkoumatelné.

Odůvodnění
kázeňského
potrestání

V Brně dne 3. října 2016

Sp. zn.: 4622/2015/VOP/MS

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci kázeňského trestání

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Šetření případu ods. pana A., nar. xxx (dále jen „stěžovatel“), jsem ukončila zprávou ze dne 27. 5. 2016, ve které jsem dospěla k závěru, že se Věznice Všehrdy dopustila pochybení spočívajících v:

- nedodržení postupu orientačního testování na návykové látky dle vnitřního předpisu (metodický list č. 2/2010),
- kázeňském potrestání stěžovatele rozhodnutím ze dne 15. 5. 2015,
- kázeňském potrestání stěžovatele rozhodnutím ze dne 24. 7. 2015.

B. VYJÁDŘENÍ ÚŘADU

Na zprávu o šetření reagoval ředitel Věznice Všehrdy plk. Mgr. Pavel Vagner vyjádřením ze dne 8. 6. 2016, kde uvedl následující.

B.1 Nedodržení postupu orientačního testování na návykové látky

Ve zprávě jsem konstatovala, že podle vnitřního předpisu¹ provedení a výsledek testu zaznamená testující zaměstnanec do protokolu, následně potvrdí testující zaměstnanec, svědek a testovaný svými podpisy provedení testu a jeho výsledek. Jinými slovy, podpis odsouzeného má následovat po vyplnění výsledku testu do protokolu, což se v případě stěžovatele nestalo.

Ředitel věznice k tomu uvedl, že odsouzeným byl předkládán protokol s vyplněnou hlavičkou se jménem a údaji testovaného odsouzeného včetně data provádění testování. Tento zčásti vyplněný protokol byl předkládán odsouzeným k podpisu a po zobrazení výsledku testu byly do protokolu před zrakem testovaného odsouzeného doplněny výsledky.

Tento postup pracovnice zdravotního střediska volily z toho důvodu, že odsouzení po zobrazení pozitivitu testovaného vzorku odmítali protokoly podepsat.

Nicméně tento postup byl již napraven. V současné době pracovnice zdravotního střediska postupují v souladu s uvedeným vnitřním předpisem. Testovaný odsouzený podepisuje až kompletně vyplněný protokol.

B.2 Kázeňské potrestání rozhodnutím ze dne 15. 5. 2015

Věznicí jsem vyčítala, že stěžovatele kázeňsky potrestala za jeho slovní reakci v souvislosti s chybou v postupu pracovnic zdravotního střediska věznic při testování vzorku moči² (popsáno v části B.1) a dále (tamtéž rozhodnutím) za ne zcela vhodnou odpověď vychovateli (nicméně nikoliv vulgární či jinak urážející).³

Zprávu jsem uzavřela s tím, že vyjádření stěžovatele v obou popsáných případech mělo být řešeno výchovným pohovorem. Podle § 46 odst. 2 věta druhá zákona o výkonu trestu se kázeňský trest neuloží, jestliže samotným projednáním kázeňského přestupku s odsouzeným lze dosáhnout sledovaného účelu. Sledovaným účelem je zde nepochybně dodržování pořádku a kázně, obecně slušného jednání. Provedení pohovoru se stěžovatelem by nepochybně bylo způsobilé k tomuto účelu. Teprve pokud by se pohovor minul svým účinkem, mohla věznic přikročit k uložení kázeňského trestu.

Ředitel věznic k tomu uvedl, že šlo o opakované nevhodné chování (ve vztahu ke zdravotní sestře a následně k vychovateli). Na tom nic nemění, dle ředitele, že se v prvním případě tímto svým chování domáhal vysvětlení určitého postupu (při testování). Za oba přestupky byl stěžovateli uložen ve spojeném kázeňském řízení nejmírnější kázeňský trest – důtka.

Ředitel věznic považuje potrestání za přiměřené a odkázal na zprávu Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR⁴, která schválila postup věznic v tomto kázeňském řízení. Zprávu samotnou však ředitel k vyjádření nepřiložil, nemohu k ní tedy přihlížet.⁵

B.3 Kázeňské potrestání rozhodnutím ze dne 24. 7. 2015

Kázeňský přestupek dle rozhodnutí spočíval v tom, že stěžovatel měl neoprávněně v držení mobilní telefon, resp. byl dne 2. 6. 2015 dozorcem přistižen během mimořádné dílčí prohlídky, jak jej ukládá na parapet na toaletě. Důkazně je kázeňský přestupek postaven na výpovědi dozorce a dále svědka, jehož jméno není v rozhodnutí uvedeno. Tento utajený svědek měl potvrdit, že stěžovatel na toaletě volal z mobilního telefonu. Proti stěžovateli dále stojí fakt, že byl již v minulosti za obdobný čin v předchozí věznic pravomocně odsouzen k dalšímu trestu odnětí svobody. Za této důkazní situace jsem v souladu s recentní judikaturou správních soudů⁶ poukázala na to, že rozhodnutí není objektivně přezkoumatelné. Věznic se se zásadní námitkou stěžovatele vypořádala odkazem na svědectví neidentifikované osoby a stěžovatelem navržené svědky, kteří by mohli potvrdit anebo vyvrátit, zda odcházel na toaletu s balíčkem či telefonem, nevyslechla, ani se jinak s tímto důkazním návrhem nevypořádala. Takové rozhodnutí by bylo soudem velmi pravděpodobně zrušeno z důvodu nepřezkoumatelnosti.⁷

Ředitel věznice k tomu uvedl, že stěžejním důkazem nebyla výpověď utajeného svědka, ale dozorce, který stěžovatele přistihl. Výpověď dozorce je sice v přímém rozporu s verzí stěžovatele, nicméně hodnověrnost stěžovatelovy verze je v porovnání s výpovědí dozorce dle ředitele věznice značně snížena faktem, že za obdobné jednání byl již v minulosti odsouzen a rovněž byl z tohoto důvodu přemístěn (do jiné věznice). Výpověď utajovaného svědka je v daném případě pouze podpůrný důkaz, nikoliv stěžejní. Jeho totožnost byla z bezpečnostních důvodů utajena, nicméně je zaznamenána ve zprávě oddělení prevence a stížností ze dne 10. 6. 2015, č. j. bbb, která byla po celou dobu součástí dokumentace kázeňského řízení. Stěžovatel byl s tímto dokumentem prokazatelně seznámen v průběhu kázeňského řízení a mohl se k němu vyjadřovat.

K návrhu stěžovatele na výslech jeho spoluodsouzených z cely ředitel věznice uvedl, že byl vyhodnocen jako nadbytečný, neboť stěžovatel sám uvedl, že na toaletě (kde byl dozorcem přistížen) byl sám.

Proto se ředitel věznice domnívá, že rozhodnutí je zcela přezkoumatelné a v souladu s právními předpisy.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Nedodržení postupu orientačního testování na návykové látky

Ředitel věznice v tomto bodě pochybení napravil. Postup při testování odsouzených na návykové látky je v souladu s vnitřním předpisem.

C.2 Kázeňské potrestání rozhodnutím ze dne 15. 5. 2015

Ve zprávě jsem již uvedla, že jednání stěžovatele je možné vnímat jako ne zcela standardní. Ale pokud se po právu domáhal vysvětlení určitého postupu během orientačního testu na návykové látky, nelze mu klást k tíži fakt, že u toho zvyšoval hlas a vykřikoval (avšak bez vulgarit a urážek), jak se podává z odůvodnění rozhodnutí.

Fakticky tak byl stěžovatel kázeňsky trestán za drzou poznámku ve vztahu k vychovateli ve znění: „Nebud'te aktivní“.

Pokud vychovatel nevyhodnotí právě tuto situaci jako indikaci k provedení pohovoru s odsouzeným na téma jeho chování, nedokáží si představit, z jakého důvodu je v právních předpisech vůbec institut výchovného pohovoru zakotven. Podotýkám, že právě vychovatel je podle vnitřního předpisu⁸ tím, kdo zajišťuje komplexní výchovnou, vzdělávací, diagnostickou a preventivní činnost zaměřenou na celkový rozvoj osobnosti a na socializaci, resocializaci a reedukaci.

Výkon trestu odnětí svobody, má-li směřovat k jeho zákonem stanovenému účelu⁹, musí být především výchovou a vedením odsouzeného, nikoliv prostým sankcionováním odsouzených.¹⁰

Ukládání kázeňských trestů je založeno na zásadě subsidiarity, tzn. má být použit jako tzv. ultima ratio, tedy krajní prostředek v případě, že sledovaného účelu nelze dosáhnout již samotným projednáním kázeňského přestupku podle § 46 odst. 2 věta druhá zákona o výkonu trestu, resp. výchovným pohovorem podle § 58 odst. 5

řádu výkonu trestu.^{11, 12} Ze samotného rozhodnutí ani z vyjádření ředitele věznice přitom nevyplývá, že by stěžovatel měl dříve obdobné problémy, které by odůvodňovaly kázeňské potrestání jako jedinou možnou variantu.¹³

Pouze pro úplnost dodávám, že v kontextu stížností zaměstnanců věznic na přemíru administrativy¹⁴ se mi jeví sankcionování tohoto drobného incidentu (přestupku) kázeňským trestem jako plýtvání energií a časem odborných zaměstnanců věznice. Tento drobný incident se jistě dal vyřešit právě prostřednictvím zmiňovaného pohovoru s minimálním zatížením personálu.

Kázeňský trest uložený rozhodnutím ze dne 15. 5. 2015 nepovažuji z výše uvedených důvodů za přiměřený.

C.3 Kázeňské potrestání rozhodnutím ze dne 24. 7. 2015

Již ve zprávě jsem citovala rozsudky správních soudů v obdobných případech, kde soudy dospěly k těmto závěrům: „Pro řádný výkon vězeňství je nezbytné, aby odůvodněně uložené kázeňské tresty působily výchovně i preventivně na ostatní odsouzené. Stejně tak soudy akceptují, že s ohledem na charakter daných rozhodnutí a s přihlédnutím k netypickým okolnostem, za nichž k jejich ukládání dochází a rovněž vzhledem ke lhůtám, ve kterých jsou věznice povinny rozhodnout, nelze na rozhodnutí v kázeňských věcech klást, co se jejich preciznosti týká, stejné nároky jako na rozhodnutí vydávaná ostatními správními orgány nebo soudy. Tento argument však v žádném případě nelze vykládat jako právo Vězeňské služby ČR rezignovat na povinnosti, aby jí vydaná rozhodnutí byla srozumitelná, logicky odůvodněná a vypořádala se s důkazy, které byly v řízení provedeny včetně povinnosti postupovat v řízení v souladu s procesními právy odsouzených tak, jak jsou jim garantována v obecně závazných právních předpisech.“¹⁵

Stěžovatelem navrhovaní svědci nebyli vyslechnuti pouze z toho důvodu, že nebyli přítomni na místě, kde dozorce přestupek odhalil. Ředitel věznice se ve svém vyjádření vůbec nezabýval např. myšlenkou, že by svědectví odsouzených z oddílu stěžovatele mohlo přinést poznatky k tomu, zda telefon odsouzení v rukou stěžovatele zahlédli (či ho dokonce viděli jej používat). Vyjma svědka, jehož totožnost nebyla odkryta, nebyl v uvedeném řízení vyslechnut žádný jiný svědek z řad odsouzených.

V již odkazovaném rozhodnutí Krajský soud v Hradci Králové výslovně uvádí, že „jsou-li v řízení provedeny výsledky konkrétních osob, přičemž na základě právě jejich svědectví je konstruováno zavinění žalobce (odsouzeného), nelze v odůvodnění rozhodnutí tyto svědky nekonkretizovat s ohledem na potřebu ochrany jejich případné bezpečnosti. Ač se může žalované tento požadavek jevit s ohledem na charakter kázeňského trestání jako oprávněný a logický, krajský soud nemůže její úvahy sdílet, neboť rozhodnutí při absenci odkazu na konkrétní důkazy, ze kterých bylo vycházeno, nelze považovat za přezkoumatelné“.

Ředitel věznice ve svém vyjádření uvedl, že výpověď utajeného svědka byla celou dobu součástí dokumentace kázeňského řízení a stěžovatel s ní byl seznámen. Ve zprávě oddělení prevence a stížností, na kterou ředitel věznice odkazoval a která skutečně byla celou dobu součástí dokumentace kázeňského řízení, se však uvádí citace výpovědi někoho, jehož totožnost není uvedena. Tento fakt má zcela zásadní význam pro přezkoumatelnost rozhodnutí.

Výpověď utajeného svědka představuje dle ředitele věznice podpůrný důkaz prokazující zavinění odsouzeného. To v situaci slovo proti slovu (dozorce x stěžovatel) a zvláště při vědomí výše uvedených závěrů soudu nemohu akceptovat jako plnění povinností dle § 47 odst. 1 zákona o výkonu trestu.¹⁶ Úvahu ředitele věznice o snížené hodnověrnosti stěžovatele považuji za lichou. Fakt, že byl za používání mobilního telefonu v minulé věznici odsouzen, sám o sobě nesnižuje hodnověrnost jeho výpovědi ani neprokazuje zavinění.

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě (vyjma části B.1) vydávám závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Všešrdy navrhuji, aby:

(A) zrušila rozhodnutí o uložení kázeňského trestu ze dne 15. 5. 2015 a

(B) zrušila rozhodnutí o uložení kázeňského trestu ze dne 24. 7. 2015.

Závěrečné stanovisko zasílám řediteli Věznice Všešrdy plk. Mgr. Vagnerovi a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud ředitel Věznice Všešrdy nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyzovím nadřízený úřad, případně mohou o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Věznice Všešrdy.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Článek 5 metodického listu ředitelky odboru zdravotnické služby a vrchního ředitele pro penologii č. 2/2010, o provádění monitoringu omamných a psychotropních látek ve Vězeňské službě České republiky.

² Ze záznamu o kázeňském přestupku vyplývá, že po oznámení o tom, že výsledek testu moči se rýsuje jako pozitivní na metamfetamin a že bude test odeslán k ověření do toxikologické laboratoře, stěžovatel „začal být hlučný, vykřikoval, že nic podepisovat nechtěl, že podepsal prázdný papír (Protokol o provedení orientačního toxikologického vyšetření moči)“.

³ Na výzvu vychovatele odpověděl, že výzvu splní (ano, obleču si tričko), ale neodpustí si drzý komentář (nebudte aktivní).

⁴ Ze dne 29. 7. 2015, č. j. aaa.

⁵ Není ani zřejmé, zda uvedená zpráva správně vyhodnotila, že jednání stěžovatele ve vztahu ke zdravotní sestře bylo iniciováno jejím chybným postupem při testování.

⁶ Např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2015, č. j. 30 A 97/2014-51.

⁷ Podle § 76 odst. 1 písm. a) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Ustanovení § 47 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 5/2016.

⁹ Podle § 2 odst. 2 zákona o výkonu trestu má výkon trestu směřovat mimo jiné k tomu, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

- ¹⁰ Pravidlo č. 4 Standardních minimálních pravidel OSN pro zacházení s vězni (ve znění aktualizované verze – The Mandela Rules), dostupné z: http://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf [26. 9. 2016].
- ¹¹ Vyhláška č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ¹² Srov. KALVODOVÁ, V. *Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 147.
- ¹³ Dle rozhodnutí o uložení kázeňského trestu byl poslední uložený kázeňský trest stěžovateli zahlazen již před 3 roky. Přitom podle § 54 odst. 2 zákona o výkonu trestu se zahlazením kázeňského trestu na odsouzeného hledí, jako by mu nebyl kázeňský trest uložen.
- ¹⁴ Zpráva veřejné ochránkyně práv z návštěv věznic, 2016, s. 12–13, dostupná z: http://www.ochrance.cz/fileadmin/user_upload/ochrana_osob/ZARIZENI/Veznice/Veznice-2016.pdf [cit. 26. 9. 2016].
- ¹⁵ Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové, ze dne 26. 6. 2015, č. j. 30 A 97/2014-51.
- ¹⁶ „Kázeňský trest lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného.“

I. Přítomnost příslušníka v ordinaci vězeňského lékaře při vyšetření odsouzených silně narušuje vztah důvěrnosti mezi lékařem a pacientem (zasahuje do práva na důvěrnost informací o zdravotním stavu).

II. Dohled příslušníka/příslušnice u vyšetření prostřednictvím kamery zajistí důvěrnost, neboť kamerový záznam přenáší pouze obraz, nikoliv zvuk.

III. V případě obavy lékaře o vlastní bezpečnost má být lékař tím, kdo rozhoduje, zda je dozorce na dohled přítomen či nikoliv, a to prostřednictvím zapnutí či vypnutí kamery.

IV. Ochránce však nepovažuje za vhodné, aby kamerami byly vybaveny ordinace gynekologa.

Přítomnost příslušníka v ordinaci vězeňského lékaře
Kamerový záznam

Obavy lékaře o vlastní bezpečnost

V Brně dne 16. února 2016

Sp. zn.: 6140/2015/VOP/MS

Zpráva o šetření ve věci paní A.

Paní A., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Světlá nad Sázavou (dále jen „stěžovatelka“), se na mě obrátila s podnětem směřujícím proti přítomnosti kamer ve Věznici Světlá nad Sázavou. Namítala, že před nástupem do práce (ve vězeňské kuchyni) podstupuje někdy důkladnou osobní prohlídku (svlečení do naha) v prohlídkové místnosti u kuchyně, kde nejsou mezi jednotlivými odsouzenými zástěny a místnost je pod dohledem kamer. Kamery byly dále instalovány i v ordinacích lékařů (včetně gynekologické ordinace).

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Své šetření jsem soustředila na to, jak je vybavena dotčená prohlídková místnost a jak je zabezpečen záznam z kamery v prohlídkové místnosti. Další částí šetření byla přítomnost kamer v ordinacích lékařů.

S ohledem na povahu případu vykonali mnou pověřeni pracovníci ve věznici dne 9. 12. 2015 místní šetření, během kterého případ konzultovali s ředitelkou věznice plk. PhDr. Gabrielou Slovákovou, Ph.D., i se stěžovatelkou. Rovněž pořídili fotodokumentaci dotčených míst a vyžádali si související dokumentaci (např. vnitřní předpisy upravující kamerové systémy, viz níže).

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Prohlídková místnost u kuchyně

Prohlídková místnost u kuchyně (vlevo od vchodu do jídelny zaměstnanců) je vybavena pohyblivými zástěnami. Ty oddělují jednotlivé odsouzené při probíhající prohlídce tak, aby byl minimalizován hromadný charakter prohlídek.¹ Kamera snímá celou prohlídkovou místnost, je umístěna u stropu nad prohlídkovými „boxy“, viz foto.

Foto č. 1. Zástěny a kamera v prohlídkové místnosti.

Dostupné v PDF verzi dokumentu.

Přítomnost kamer v prohlídkových místnostech ve věznici Světlá již byla předmětem šetření mého předchůdce JUDr. Pavla Varvařovského.² Z tohoto šetření je mi známo, že kamery byly v prohlídkových místnostech instalovány v roce 2010. Byť jsou místnosti vybaveny zástěnami, kamery snímají prostor tak, že je vidět mezi prohlídkové boxy. Věznice argumentovala k pořízení kamerového systému tím, že byly nainstalovány z důvodu kontroly zaměstnanců.³ Přístup ke kamerám měla dle tehdejšího vnitřního předpisu ředitelka věznice, pracovnice oddělení prevence a stížností Vašíčková a vedoucí oddělení výkonu vazby a trestu mjr. Mgr. Myšíčková. Sledování záznamu z kamer bylo možné v jediné místnosti s týmž přístupem. Zpětně lze dohledat, kdo se kdy „díval“ – podle přístupu k počítači. Přístup nelze obelstít ani tak, že by jedna z oprávněných osob zapůjčila svou přístupovou čipovou kartu (k pohybu po věznici) a heslo do počítače, ze kterého lze záznam sledovat, vstup do místnosti je totiž snímán centrálním kamerovým systémem.

Můj předchůdce tedy šetření uzavřel s tím, že lze pochopit stížnosti žen vůči kamerám v prohlídkových místnostech, nicméně s ohledem na zabezpečení přístupu ke kamerovým záznamům a účelu, pro který jsou pořizovány, nezjistil v tomto bodě pochybení věznice. Snímání prohlídkových místností může být použito i ve prospěch odsouzených. V případě, že by si stěžovaly na průběh prohlídky, může být záznam z kamer použit jako důkaz.

V současné době upravuje pravidla provozování kamerového systému a přístup k záznamové technice nařízení ředitelky věznice č. 8/2014. Ten rozlišuje bezpečnostní kamerový systém ve věznici a samostatný uzavřený systém kamer ve čtyřech prohlídkových místnostech, který je zabezpečen stejně, jako bylo popsáno výše (tzn. evidovaný přístup k záznamu, a to pouze pro vybrané osoby ženského pohlaví).

Kamery v ordinacích lékařů

Přítomnost dozorců v ordinacích lékařů při vyšetření odsouzených pozorovali mnou pověřeni zaměstnanci jako poměrně rozšířenou praxi během návštěv mužských věznic v letech 2014 a 2015. Nutno podotknout, že tato praxe je v rozporu se Standardy CPT⁴, viz níže.

Z těchto důvodů jsem o tomto problému opakovaně jednala s bývalým generálním ředitelem Vězeňské služby ČR, a to s cílem omezit tuto praxi. Výsledkem jednání byla shoda na instalaci kamer do ordinací všech vězeňských lékařů s termínem do konce roku 2015. Konkrétně ve Věznici Světlá nad Sázavou byly kamery do ordinací nainstalovány v říjnu 2015. Kamery jsou umístěny nad vchodem a snímají prostor ordinací.

Ředitelka věznice plk. PhDr. Slováková z vlastní úvahy dva dny před místním šetřením (7. 12. 2015) nechala kameru odstranit z ordinace gynekologa. V ostatních ordinacích byla kamera ponechána (praktický lékař, stomatolog). Na fotkách níže je ordinace gynekologa, kde červený kruh označuje místo, kde byla kamera.⁵ Další fotka je z ordinace stomatologa, s kamerou, krabička vpravo nad zárubní je signalizace – pokud svítí červená dioda, kamera je zapnutá. Na poslední fotce je patrné označení ordinací přítomností kamerového systému.

Během místního šetření byla kamera v ordinaci stomatologa zapnutá (v ordinaci nebyla pacientka), ve vedlejší ordinaci praktického lékaře byla pacientka (kamera byla vypnutá), gynekolog neordinoval. Výstup z těchto kamer je nevěřejný – na stanovišti dozorců na chodbě zdravotního střediska. Z nařízení ředitelky věznice č. 8/2015 nesmí být na toto stanoviště veleni muži. Z kamer v ordinacích se nepořizuje záznam ani zvuková stopa.

Foto č. 2. Ordinace gynekologa, červeným kruhem je označeno místo, kde bývala kamera.

Foto č. 3. Ordinace stomatologa, červeným kruhem je označeno místo, kde je kamera.

Foto č. 4. Poučení o kamerovém systému na dveřích ordinací lékařů.
Dostupné v PDF verzi dokumentu.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Prohlídková místnost u kuchyně

Vězeňská služba může, je-li to nezbytné pro plnění jejích úkolů, pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy osob a věcí nacházejících se v objektech a prostorách jí spravovaných a střežených.⁶ Současně je povinnost odsouzeného⁷ podrobit se osobní prohlídce v zájmu zajištění vnitřního pořádku ve věznici a vyloučení toho, aby u sebe neměl věc, kterou by narušoval účel výkonu trestu. Podrobnosti pro provádění důkladných osobních prohlídek stanoví § 89 NGR č. 23/2014. Toto ustanovení obsahuje taxativní výčet případů, kdy se důkladná osobní prohlídka bez dalšího provede.

Osobní prohlídky představují obecně zásah do práva na nedotknutelnost osoby a soukromí odsouzených. V prostředí výkonu trestu odnětí svobody lze tento zásah považovat za legitimní, pokud je prováděn za účelem zajištění vnitřní bezpečnosti (zabránění průniku nepovolených věcí do věznice), avšak pouze, pokud jsou prohlídky prováděny přiměřeně a takovým způsobem, aby byla maximálně šetřena lidská důstojnost. Za přiměřeně přitom nelze považovat, pokud se odsouzení/odsouzené důkladné osobní prohlídce musí podrobit plošně na rutinní bázi, aniž by existovalo reálné podezření odůvodňující tento postup.

Přítomnost kamer v prohlídkových místnostech nevíám, nicméně akceptuji legitimní důvod jejich instalace při zohlednění jejich zabezpečení. Kamery mohou sloužit i k ochraně odsouzených (před nevhodným chováním dozorkyň). Problém naopak spatřuji v rutinním provádění důkladných osobních prohlídek. Jelikož však jde o systémový problém týkající se všech věznic, věnuji mu prostor v Souhrnné zprávě z návštěv věznic, kde Vězeňské službě ČR, Generálnímu ředitelství, doporučuji upravit pravidla pro provádění důkladných osobních prohlídek ve vnitřním předpisu (NGR č. 23/2014) tak, aby bylo zřejmé, že je lze provádět pouze v individuálně odůvodněných případech, a nikoliv plošně, a to do konce roku 2016.

Kamery v ordinacích lékařů

Opakuji, že smyslem instalace kamer v ordinacích lékařů bylo nahradit rozšířenou praxi přítomnosti příslušníka u vyšetření na doslech. Pokud ve Věznici Světlá nad

Sázavou probíhají (a probíhaly) vyšetření či prohlídky u lékaře bez přítomnosti dozorkyň, jde z mého pohledu o dobrou praxi. Pozitivně hodnotím, že ředitelka věznice sama nechala kameru odstranit z ordinace gynekologa, kde s ohledem na charakter průběhu vyšetření může působit přítomnost kamery (i vypnuté) poměrně nevhodně.

Zákon o zdravotních službách⁸ stanoví, že při poskytování zdravotních služeb osobám ve výkonu trestu odnětí svobody může být na dohled přítomen příslušník Vězeňské služby. Na doslech může být přítomen pouze tehdy, jde-li o ohrožení života, zdraví nebo bezpečnosti zdravotnického pracovníka nebo jiného odborného pracovníka nebo majetku. Toto ustanovení považuji za diskutabilní, protože jako standard předpokládá, že setkání pacienta a lékaře má svédka (dozorce na dohled), a to vždy. Tato právní úprava je neuspokojivá především s ohledem na Standardy CPT, které v bodu č. 51 stanoví, že veškeré lékařské prohlídky vězňů (ať už vstupní, nebo pozdější) by měly probíhat mimo doslech, a pokud si lékař nepřeje něco jiného, i mimo dohled Vězeňské služby. Standardy CPT tak stanoví v porovnání s českou právní úpravou vyšší standard důvěrnosti při kontaktu s lékařem.

Rozumím obavám vězeňských lékařů o vlastní bezpečnost v některých případech. Právě proto by zvlášť lékař měl být tím, kdo rozhoduje o tom, zda je dozorce na dohled přítomen, či nikoliv, a to prostřednictvím zapnutí kamery.

D. ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 17 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k přesvědčení, že se Věznice Světlá nad Sázavou nedopustila pochybení spočívajícího ve vybavení prohlídkové místnosti u kuchyně či instalace kamer do ordinací lékařů.

Zprávu o šetření zasílám ředitelce dotčené věznice a rovněž stěžovatelce.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Hromadný charakter prohlídek kritizoval můj předchůdce již v rámci systematické návštěvy této věznice v roce 2010. V reakci na tuto návštěvu byly v prohlídkových místnostech instalovány zástěny.

² Případ sp. zn. 453/2011/VOP/MS.

³ V roce 2010 skutečně řada odsouzených žen namítala nevhodné chování dozorkyň během důkladných osobních prohlídek.

⁴ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

⁵ Krabička uprostřed kruhu je zbytek elektroinstalace.

⁶ § 21a zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁷ § 28 odst. 2 písm. a) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ § 46 odst. 1 písm. g) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování, ve znění pozdějších předpisů.

Rejstřík 2016

V Brně dne 24. srpna 2016
Sp. zn.: 1640/2016/VOP/PD

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci nepovolení přerušení výkonu trestu k účasti na pohřbu

Účast
na pohřbu

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Pan A. A. (dále jen „stěžovatel“) si stěžoval na to, že mu Věznice Znojmo neumožnila opustit věznici za účelem účasti na pohřbu bratra.

Šetřením jsem dospěla k závěru, že věznice pochybila. Právo účastnit se pohřbu člena rodiny totiž spadá pod ochranu čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) – právo na nezasahování do soukromého a rodinného života. Pakliže věznice do tohoto práva zasáhne, musí svůj zásah dostatečně a přesvědčivě odůvodnit.

Zjistila jsem, že ředitelka věznice své zamítavé rozhodnutí zdůvodnila typem trestné činnosti stěžovatele, tím, že není pracovně zařazen, a dále pouze obecným poukazem na problémy s alkoholem a drogami. Nezohlednila pozitivní hodnocení stěžovatele v průběhu výkonu trestu odnětí svobody ve věznici. Stěžovatel neobdržel žádné zdůvodnění zamítavého rozhodnutí, pouze podepsal, že byl s rozhodnutím seznámen.

Věznice tak porušila právo stěžovatele na soukromý a rodinný život tím, že mu nepovolila opustit věznici v souvislosti s pohřbem bratra v situaci, kdy je ve věznici ukázněný, je zařazen v 1. PSVD¹ a plní program zacházení. Obecné odůvodnění rozhodnutí (viz výše) jsem nepovažovala za dostačující. Za pochybení jsem označila i to, že věznice stěžovatele neseznámila s důvody zamítnutí žádosti. V podrobnostech viz zprávu ze dne 29. 4. 2016.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

Ředitelka věznice své vyjádření ke zprávě o šetření zaslala dne 31. 5. 2016. Uvedla, že se s mými závěry a hodnocením neztotožňuje a je přesvědčena o tom, že věznice v daném případě nepochybila.

Ředitelka věznice uvádí, že právo na přerušení výkonu trestu není nárokové a rozhodnutí o něm je plně v kompetenci ředitele věznice. Návrh stěžovatele byl posouzen odbornou komisí, která rozhodla v poměru 9:2 pro zamítnutí jeho žádosti. Uvedený postup byl dle ředitelky věznice plně v souladu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, Listinou základních práv a svobod, ustanovením § 56 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, nařízením generálního ředitele VŠČR č. 69/2013, jakož i s evropskými vězeňskými pravidly a standardními minimálními pravidly pro zacházení s vězni. Ve svém vyjádření ředitelka uvedla, že evropská vězeňská pravidla

jsou doporučující, nikoliv závazná, ale i přesto považuje nedoporučení přerušení výkonu trestu stěžovateli ze strany členů odborné komise za dostatečnou okolnost i ve smyslu doporučení těchto pravidel.

Ředitelka věznice dále odkazuje na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“) ve věci Giszczak proti Polsku, na něž jsem poukazovala ve zprávě o šetření. Ředitelka poukazuje na odlišnou právní úpravu přerušení výkonu trestu odnětí svobody v České republice a v Polsku. Uvádí, že „v případě Polska je možnost opuštění věznice za přítomnosti eskorty nebo jiné zodpovědné osoby upravena zákonem a vzhledem k tomu bylo konstatováno porušení čl. 8 Úmluvy. Česká republika však tuto úpravu v právních normách upravujících výkon trestu odnětí svobody ani v trestním řádu pro přerušení výkonu trestu odnětí svobody nebo opuštění věznice nemá“. Dále uvádí, že „čl. 8 Úmluvy nezajišťuje osobě zbavené osobní svobody bezpodmínečně právo opustit ústav pro výkon trestu odnětí svobody z důvodu účasti na pohřbu příbuzného. Záleží na vnitrostátních orgánech, zda žádosti vyhoví. S přihlédnutím k míře posuzovací volnosti smluvních států je toto hodnocení omezeno posouzením dotčeného opatření v kontextu stěžovatelských práv vyplývajících z Úmluvy“.

Ředitelka dále sdělila, že „v případě neschválení návrhu na povolení opuštění věznice je rozhodnutí ředitele věznice uvedeno na samotném návrhu a jiné rozhodnutí se nevydává. Ředitel věznice nemá podle právních norem upravujících výkon trestu odnětí svobody povinnost odůvodňovat odsouzenému důvody neschválení. Tuto povinnost nemá ani vůči členům odborné komise, pokud i v případě jejich doporučení návrh z nějakého důvodu neschválí. Nejedná se o libovůli ale o rozhodovací pravomoc ředitele věznic, která nepodléhá přezkumnému řízení soudem tak, jako ve vymezených případech u kázeňského řízení. Až rozhodnutí o povolení opustit věznici se vydává jako rozhodnutí ředitele věznice s uvedením konkrétního druhu povolení opustit věznici, přičemž se jedná o veřejnou listinu, kterou odsouzený prokazuje svou totožnost při realizaci povolení opustit věznici, ale pouze v případě, že došlo ke schválení návrhu na přerušení výkonu trestu. Zde již je na rozhodnutí uvedeno i odůvodnění“.

Ředitelka věznice rovněž uvádí, že „členové odborné komise jsou povinni využívat všech dostupných informací o odsouzeném, jejich osobních spisů, osobních karet, indexu útěkářů a nebezpečných osob, jakož i individuálních písemností a poznatků a projednání návrhu vzájemně konzultují. Vzhledem k tomu není důvod k další bližší specifikaci v odůvodnění rozhodnutí, než která byla uvedena“.

Ředitelka věznice dále specifikuje, proč nevyhověla žádosti stěžovatele.

- K nemožnosti pracovního zařazení: „Jeho pracovní nezařazení nespočívá v tom, že by nemohl být pracovní zařazen, ale nesplňuje podmínky pro pracovní zařazení, a to zejména z důvodu, že nelze předpokládat, že z jeho strany nedojde ke zneužití tohoto pracovního zařazení. Vzhledem k tomu, že nelze předpokládat, že nedojde ke zneužití pohybu při pracovním zařazení, tak analogicky nelze tuto okolnost vyloučit ani při přerušení výkonu trestu odnětí svobody.“
- K typu trestné činnosti a problémům s alkoholem a drogami: „Typ trestné činnosti ods. A. je různorodý, ale zejména násilného charakteru včetně ublížení na zdraví. V jeho případě však ve spojení s drogami nebo alkoholem vzhledem k jeho osobě, kdy by mohl tímto způsobem řešit své psychické problémy, tak nelze vyloučit v případě přerušení výkonu trestu opětovné porušování práv a svobod jiných spočívající v páchání další trestné činnosti včetně nevrácení se zpět do věznice. Nelze rovněž opominout recidivu jeho trestné činnosti“

a opakovaný výkon trestu odnětí svobody. To, zda měl problémy s alkoholem a drogami ve věznici nebo před nástupem výkonu trestu není rozhodující.“

Ředitelka věznice se dále vyjádřila k možnosti účasti stěžovatele na pohřbu bratra v doprovodu zaměstnanců Vězeňské služby. „Účast zaměstnance při akcích mimo věznici je stanovena pro typ věznice s ostrahou pouze v § 53 odst. 6 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu. V jiných případech není podle právních norem upravujících výkon trestu odnětí svobody možná, a tudíž nelze vázat v případě obavy povolení přerušení výkonu trestu na doprovod zaměstnance. Nelze v tomto případě provést rovněž eskortu tak, jak je tato možnost upravena zákonem v Polsku.“

Závěrem ředitelka uvádí, že se neztotožňuje s mým konstatováním pochybení spočívajícím v nepovolení opuštění věznice stěžovateli v souvislosti s pohřbem bratra a v absenci dostatečného odůvodnění zamítnutí jeho žádosti, a trvá na tom, že bylo postupováno v souladu se zákonem a k porušení práv stěžovatele nedošlo.

Na samotný závěr svého vyjádření ředitelka poukazuje na šetření veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla ze dne 21. 7. 2009, sp. zn. 7047/2008/VOP/MBL, v obdobném případě, kdy ochránce konstatoval, že nedošlo k pochybení na straně Vězeňské služby ČR.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Omezení práva na soukromý a rodinný život

Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře konstantně uvádí, že každý zásah do práva na soukromý a rodinný život musí být dán na základě zákona (1. podmínka), musí sledovat legitimní cíl (2. podmínka) a musí být nezbytný k dosažení tohoto legitimního cíle (3. podmínka).

C.1.1 Zákonnost

Ředitelka věznice trvá na tom, že nebylo porušeno právo stěžovatele na soukromý a rodinný život, neboť neschválení návrhu na přerušení výkonu trestu a rozhodnutí bylo v souladu se zákonem.

Nezpochybnila jsem, že právo odsouzeného na opuštění věznice není nárokové. Ustanovení § 56 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody praví, že „pro naléhavé rodinné důvody může ředitel věznice přerušit odsouzenému výkon trestu až na 10 dnů během kalendářního roku“. Opakuji tedy, že rozhodnutí věznice nebylo nezákonné.

Ani v citovaném rozhodnutí Giszczak proti Polsku ostatně ESLP nezpochybnil zákonnost opatření věznice, kterým stěžovateli neumožnila opustit věznici.

Výše jsem uvedla, že každý zásah do práva na soukromý a rodinný život musí splňovat nejen podmínku zákonitosti, ale musí též sledovat legitimní cíl a legitimního cíle musí dosahovat nezbytnými prostředky. Jinak řečeno, nestačí konstatovat, že nebylo porušeno základní právo člověka, protože nebyl porušen zákon. Takové zjednodušení by vykazovalo znaky přepjatého formalismu, který není slučitelný s existencí hodnotově orientovaného právního státu.

C.1.2 Legitimita

Ve věci Giszczak proti Polsku věznice nepovolila odsouzenému opustit věznici z obavy, že toho zneužije.² ESLP tento důvod akceptoval a uvedl, že neumožnění opustit věznici sleduje legitimní cíl, kterým je ochrana veřejné bezpečnosti, ochrana pořádku a předcházení zločinnosti.

Ředitelka věznice namítla, že v případě přerušení výkonu trestu stěžovateli nelze vyloučit opětovné porušování práv a svobod jiných spočívající v páchání další trestné činnosti včetně nenavrácení se zpět do věznice. Dodala: „Ochranu před pachateli trestných činů a zabránění jim v dalším páchání trestné činnosti a tím i ochranu práv a svobod jiných pokládám za dostatečný legitimní cíl pro nepovolení přerušení výkonu trestu odnětí svobody odsouzeným a nikoliv pouze obavu, která musí být dle Vašeho hodnocení dostatečně odůvodněna...“

S vyjádřením ředitelky věznice se mohu ztotožnit do té míry, že ochrana veřejnosti před pachateli trestných činů a zabránění jim v dalším páchání trestné činnosti je dostatečný legitimní cíl pro nepovolení přerušení výkonu trestu odnětí svobody odsouzeným. Pakliže tedy věznice nepovolila stěžovateli opuštění věznice s odkazem na ochranu veřejné bezpečnosti, pořádku a předcházení zločinnosti (čl. 8 odst. 2 Úmluvy), pak se jedná o legitimní cíl a věznici to nemohu vyčítat.

Ani konstatování legitimního cíle však samo o sobě nestačí. Aby bylo možné zasáhnout do práva na soukromý a rodinný život, musí být splněna rovněž 3. podmínka, tedy že zamítnutí žádosti stěžovatele o přerušení výkonu trestu je nezbytné pro ochranu veřejné bezpečnosti, pořádku a předcházení zločinnosti.

C.1.3 Nezbytnost

Otázce nezbytnosti se ESLP věnoval ve věci Dudgeon v. Spojené království, kde uvedl, že „nezbytné v tomto kontextu nemá flexibilitu výrazů jako užitečné, rozumné, nebo žádoucí, ale implikuje existenci naléhavé společenské potřeby pro daný zásah“.³

Dále ESLP uvedl, že „pojmem nezbytnosti implikuje, že zásah odpovídá naléhavé společenské potřebě, a zejména, že je proporcionální sledovanému legitimnímu cíli“.⁴

Nepovolení opuštění věznice tedy musí reagovat na faktickou hrozbu pro veřejnou bezpečnost, pořádek a předcházení zločinnosti. V situaci, kdy není nezbytnost prokázána, nelze veřejný zájem a priori upřednostňovat před základními právy a svobodami jedince. V pochybnostech, zda má převážít veřejný zájem nebo základní právo či svoboda jedince, je nutné aplikovat výklad in favorem libertatis a upřednostnit základní právo a svobodu jedince.⁵

Ve věci Giszczak proti Polsku věznice jako důvody uvedla, že odsouzený je aktivní ve vězeňské subkultuře, je hrubý na příslušníky, byl odsouzen za závažný trestný čin (podněcování k vraždě) a má dlouhý trest. ESLP tyto důvody shledal jako nepřesvědčivé.

Ředitelka věznice při svém rozhodování vyšla z návrhu odborné komise a své zamítavé rozhodnutí odůvodnila následovně: „Odsouzený není pracovně zařazen, vzhledem k jeho typu trestné činnosti, problémům s alkoholem a drogami odsouzený neskýtá záruky bezproblémového průběhu PVTOS a návratu z něj.“

Ve zprávě jsem uvedla, že ředitelka věznice nespécifikovala, jaký konkrétní typ trestné činnosti neskýtá záruky bezproblémového přerušení výkonu trestu a návratu do výkonu trestu. Není dále jasné, jak pracovní nezařazení vzbuzuje riziko, že se stěžovatel nevrátí do věznice nebo účasti na pohřbu jinak zneužije. Pokud jde o jeho problémy s alkoholem a drogami, pak není jasné, zda tím ředitelka myslela jeho drogovou a alkoholovou minulost nebo že má problémy s drogami a alkoholem i v průběhu výkonu trestu ve věznici. V každém případě z tohoto odůvodnění není patrné, jak jeho případné problémy s drogami a alkoholem zvyšují riziko, že opuštění věznice zneužije.

Ředitelka věznice vůbec nezohlednila skutečnosti, které uvádí vychovatel ve svém návrhu na povolení opustit věznici, kde vychovatel výslovně poukazuje na bezproblémový průběh výkonu trestu, plnění programu zacházení, slušné chování, kázeňské odměny, žádný kázeňský postih, 1. PSVD, aktivní a iniciativní přístup k plnění pracovních povinností, dobré rodinné a sociální zázemí atd.

Ve svém vyjádření ředitelka doplnila, že stěžovatel není pracovním zařazením, protože nelze předpokládat, že nezneužije pracovního zařazení. A dodala: „Vzhledem k tomu, že nelze předpokládat, že nedojde ke zneužití pohybu při pracovním zařazení, tak analogicky nelze tuto okolnost vyloučit ani při přerušení výkonu trestu odnětí svobody.“

Neobjasnila však důvodnost obav ze zneužití pracovního zařazení. Zneužil již v minulosti stěžovatel pracovní zařazení? Uprchl ze zaměstnání na nestřeženém pracovišti? Pokud by tomu tak bylo, mohla bych zřejmě sdílet obavy ředitelky, že stěžovatel opětovně důvěry zneužije a z účasti na pohřbu se nevrátí nebo bude páchat trestnou činnost. Pouhé konstatování, že neumožnění pracovního zařazení analogicky odůvodňuje neumožnění opuštění věznice, však považuji za nepřesvědčivé.

Dále ředitelka uvádí, že typ trestné činnosti stěžovatele je opakovaný a různorodý a je zejména násilného charakteru, včetně ublížení na zdraví. Dále poukazuje na riziko zneužití alkoholu během přerušení výkonu trestu, což by mohlo vést k opětovnému porušování práv a svobod jiných spočívajících v páčání další trestné činnosti včetně nenavrácení se zpět do věznice. Dále ředitelka uvádí, že není rozhodující, zda měl stěžovatel problémy s alkoholem a drogami ve věznici nebo před nástupem výkonu trestu.

Typ trestné činnosti a recidivu stěžovatele je samozřejmě třeba zvažovat a je v pořádku, že věznice tento důvod uvedla. Nesmí však jít o důvod rozhodující, neboť spíše než trestní minulost odsouzeného je třeba zvažovat jeho aktuální chování ve výkonu trestu. Jinými slovy, jeho trestní minulost by měla být vykládána v kontextu jeho chování ve výkonu trestu. Mělo by být posuzováno, zda aktuální chování odsouzeného svědčí o tom, že získal náhled na svou trestnou činnost, svých skutků lituje, nebo zda naopak v protiprávní činnosti pokračuje v podobě kázeňských přestupků, nechotě spolupracovat apod. V daném případě však aktuální chování stěžovatele ve věznici nebylo zohledněno vůbec, a to přesto, že sám vychovatel poukázal na bezproblémový průběh výkonu trestu, plnění programu zacházení, slušné chování, kázeňské odměny, žádný kázeňský postih, 1. PSVD, aktivní a iniciativní přístup k plnění pracovních povinností a dobré rodinné a sociální zázemí. Argumentaci trestnou minulostí stěžovatele proto nepovažuji za rozhodující a přesvědčivou.

Dále ředitelka bez bližších informací a vysvětlení poukázala na problém stěžovatele s alkoholem a drogami. Zneužíval stěžovatel ve věznici návykové látky? Je

natolik závislý, že by okamžitě po opuštění věznice začal zneužívat drogy a alkohol? Řešil v minulosti své zvýšené psychické vypětí návykovými látkami? Ředitelka je nadto přesvědčena, že není rozhodující, zda měl problémy s alkoholem a drogami ve věznici nebo před nástupem výkonu trestu. S tímto konstatováním se nemohu ztotožnit, neboť pro posouzení rizika zneužití návykových látek v průběhu přerušení výkonu trestu je zásadní, kdy a v jakém rozsahu stěžovatel návykové látky zneužíval. Pakliže věznice neposkytla žádné bližší vysvětlení toho, co znamená „problém s alkoholem a drogami“ a jak konkrétně ohrožuje bezproblémový průběh přerušení výkonu trestu a návrat z něj, nepovažuji ani tento důvod za přesvědčivý.

Věznice tedy nepředložila přesvědčivé důvody, které by ospravedlňovaly zásah do práva stěžovatele na soukromý a rodinný život. Z provedeného dokazování nevyplývá, že by byl stěžovatel problémovým odsouzeným, naopak se jeví (vycházím především z hodnocení stěžovatele vychovatelem), že stěžovatel plní program zacházení, není konfliktní a svým chováním naplňuje účel výkonu trestu odnětí svobody. Krátkodobým přerušením výkonu trestu za účelem účasti na bratrově pohřbu by tak věznice mohla odsouzenému vyslat jasný signál, že mu důvěřuje a přenáší na něj odpovědnost za jeho skutky, což by mělo být ostatně úkolem věznice – odsouzené pravidelně testovat a připravovat je na soběstačný a poctivý život po propuštění. Pakliže by odsouzený důvěru zklamal, bylo by logické vůči němu následně uplatnit odpovídající opatření.

Hodnotím-li tedy, zda zamítnutí žádosti o opuštění věznice bylo nezbytné k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku a předcházení zločinnosti, pak trvám na tom, že nikoliv.

Pro úplnost poukazuji na již citované rozhodnutí ESLP ve věci Giszczak proti Polsku, v němž ESLP shledal nepřesvědčivost důvodů uváděných věznicí, a to i přesto, že jeden z nich spočíval v hrubém chování odsouzeného vůči příslušníkům.

C.2 Odůvodnění rozhodnutí a návrh odborné komise

Ředitelka věznice sdělila, že členové odborné komise využívají všechny dostupné informace o odsouzeném, a není proto důvod k bližší specifikaci v odůvodnění rozhodnutí, než která byla uvedena. Upozornila, že členové odborné komise jsou zaměstnanci Vězeňské služby s dlouholetou praxí ve svých oborech s příslušným odborným vzděláním pro výkon svých profesí, a jejich doporučení je tudíž dostatečně kvalifikované z hlediska posouzení odsouzených, včetně predikce. Proto se ředitelka přiklonila k většině hlasů (9:2) a rozhodla v souladu s návrhem odborné komise.

Nezpochybňuji odbornost jednotlivých členů odborné komise. Odborná komise však nemá rozhodovací pravomoc. Odpovědnost za konečné rozhodnutí o povolení nebo nepovolení opuštění věznice nese ředitelka věznice. Ředitelka věznice má široký prostor pro uvážení, jak rozhodne, své rozhodnutí však vždy musí odůvodnit. Souhlasím s ředitelkou věznice, že právní předpisy upravující výkon trestu odnětí svobody explicitně nestanoví povinnost odůvodňovat zamítnutí žádosti odsouzeného o přerušení výkonu trestu, bez odůvodnění však nelze naplnit základní zásady činnosti správních orgánů, totiž zásadu zákazu zneužití správního uvážení (legitimní cíl a nezbytnost) a zásadu legitimního očekávání. Rozhodnutí o nepovolení opustit věznici by mělo být odůvodněno tím spíše, že, jak uvádí ředitelka věznice, rozhodnutí o povolení přerušení výkonu trestu již odůvodnění obsahuje.

C.3 Evropská vězeňská pravidla a standardní minimální pravidla

Ve zprávě jsem uvedla, že doporučení č. 24.7 Evropských vězeňských pravidel uvádí, že „pokud to okolnosti umožňují, měl by vězeň získat povolení opustit věznici, buď s eskortou nebo sám, z důvodu návštěvy nemocného příbuzného, účasti na pohřbu nebo z jiných humanitárních důvodů“.

Obdobně stanoví rovněž pravidlo 70 Standardních minimálních pravidel pro zacházení s vězni,⁶ které uvádí, že odsouzenému by mělo být umožněno opustit věznici (s eskortou nebo samostatně), pakliže se jeho příbuzný nebo jiná blízká osoba nachází v kritickém zdravotním stavu nebo se koná její pohřeb.

Ředitelka věznice upozornila, že evropská vězeňská pravidla jsou doporučující, nikoliv závazná. Nedoporučení přerušení výkonu trestu stěžovateli ze strany členů odborné komise však považuje za dostatečnou okolnost i podle těchto pravidel.

Souhlasím s ředitelkou věznice, že evropská vězeňská pravidla, jakož i standardní minimální pravidla, doporučení CPT a další (tzv. měkké právo neboli soft-law) nejsou z povahy věci právně závazná a vynutitelná. Ústavní soud však například k výkladu prováděnému CPT poznamenal, že se jedná o „výklad autoritativní, poskytovaný orgánem, který státy zřídily za účelem posílení ochrany osob zbavených svobody před mučením a nelidským či ponižujícím zacházením nebo trestáním ... od výkladu podaného CPT se lze ... odchýlit, avšak taková odchylka musí být velmi důkladně a přesvědčivě odůvodněna. V opačném případě, pokud nějaký orgán veřejné moci relevantní výklad podaný CPT ignoruje či se s ním nedostatečně vypořádá, ohrožuje základní hodnotu, jíž je podle čl. 1 odst. 2 Ústavy vázanost České republiky závazky, které pro ni vyplývají z mezinárodního práva“.⁷

Obdobně je třeba přistupovat i k výkladu evropských vězeňských pravidel, standardních minimálních pravidel a k dalším pramenům soft-law. Evropská vězeňská pravidla i standardní minimální pravidla upřednostňují možnost opuštění věznice odsouzeného v souvislosti s pohybem člena rodiny, přičemž evropská vězeňská pravidla tuto možnost vážou na podmínku „pokud to okolnosti umožňují“.

Ředitelka věznice odsouzenému neumožnila opustit věznici a své rozhodnutí dostatečně přesvědčivě neodůvodnila (viz výše), proto nejednala v souladu s výše uvedenými pravidly.

C.4 Zpráva veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla ze dne 21. 7. 2009

Ředitelka ve svém vyjádření poukazuje rovněž na zprávu o šetření veřejného ochránce práv JUDr. Otakara Motejla ze dne 21. 7. 2009, sp. zn. 7047/2008/VOP/ /MBL, kdy měl ochránce v obdobném případě konstatovat, že Věznice Znojmo nepochybila.

Po prostudování zprávy svého předchůdce jsem zjistila, že jde o nesrovnatelný případ. Odsouzený Z. tehdy žádal o přerušení výkonu trestu na dva dny za účelem řešení svých rodinných problémů a problémů s domem, zatímco pan A. žádal, aby se mohl zúčastnit pohřbu svého bratra (neopakovatelná zásadní událost). Ochránce tehdy akceptoval argumentaci konkrétní trestní minulostí odsouzeného, za zásadní označil tvrzený důvod pro přerušení výkonu trestu a nereálnost dosažení řešení během žádaného přerušení. Ochránce také uznal odůvodněnost obavy věznice, že by odsouzený nedostál svému slibu navrátit se do věznice do dvou dnů. V nyní

posuzovaném případě však věznice nedoložila dostatečné a přesvědčivé důvody, které ji vedly k úsudku, že se stěžovatel po skončení pohřbu svého bratra do věznice nevrátí nebo přerušení výkonu trestu jinak zneužije (viz výše).

Ráda bych zdůraznila, že závěry v této věci neznamenají, že od věznic požaduji, aby vždy vyhověly žádostem odsouzených o přerušení výkonu trestu odnětí svobody. Naopak, jak je snad patrné i ze struktury této zprávy, plně respektuji prostor pro uvážení věznice, zda konkrétnímu odsouzenému povolí či nepovolí opustit věznici. Žádám však, aby věznice vždy posuzovala všechny podmínky pro omezení základních práv odsouzených, zejména kladla důraz na vyhodnocení, zda opatření věznice sleduje legitimní cíl a je nezbytné k dosažení tohoto cíle. Aby bylo zřejmé, zda věznice této své povinnosti dostála, je nezbytné, aby své zamítavé rozhodnutí přesvědčivě zdůvodnila. V daném případě bylo odůvodnění typem trestné činnosti, pracovním nezařazením a problémy s alkoholem a drogami natolik povrchní a nepřesvědčivé, že jsem nemohla podnět stěžovatele posoudit jinak než v postupu věznice shledat pochybení. Za pochybení považuji rovněž skutečnost, že stěžovatel nebyl s důvody zamítnutí své žádosti seznámen.

S ohledem na výše uvedené vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Znojmo navrhuji, aby:

(A) povolila (v zákonem stanovených případech) přerušení výkonu trestu, není-li setrvání ve věznici skutečně nezbytné k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku a předcházení zločinnosti,

(B) případně zamítnutí žádosti odsouzeného o přerušení výkonu trestu odnětí svobody vždy konkrétně a přesvědčivě zdůvodnila,

(C) stěžovateli jako zadostiučinění nabídla větší kontakt s rodinou (návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly, prodloužení doby návštěv apod.).

Závěrečné stanovisko zasílám ředitelce Věznice Znojmo a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda a jak provedla navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud ředitelka Věznice Znojmo nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěných informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem věznice.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Prostupná skupina vnitřní diferenciacie.

² V případě účasti odsouzeného na pohřbu své dcery projevovала věznice obavu, že odsouzený se pokusí o útěk, pakliže nebudou přijata žádná bezpečnostní opatření.

- ³ KMEC, J., KOSAŘ, D., KRATOCHVÍL, J., BOBEK, M. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 884.
- ⁴ Viz rozhodnutí ESLP ve věci Olsson v. Švédsko, tamtéž, s. 885.
- ⁵ WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 193.
- ⁶ UN General Assembly. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (Mandela rules). 2015. Dostupné z: <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/05/MANDELA-RULES.pdf>
- ⁷ Nález ÚS z 27. 10. 2015, sp. zn. I. ÚS 860/15.

Základní právo na projevování svého náboženství (čl. 16 Listiny) neplatí absolutně, je možné je omezit. Takové omezení však musí být zakotveno zákonem a musí být v demokratické společnosti nezbytné k dosažení některého legitimního cíle (ochrana veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých). To platí i v případě povolování náboženských předmětů vězněným osobám nebo např. studené stravy v době ramadánu. Věznice v těchto případech musí vést úvahu o tom, zda a v čem žádané předměty či požadovaná strava ohrožují veřejnou bezpečnost, pořádek, zdraví a mravnost nebo práva a svobody druhých, to vše s přihlédnutím ke kritériím nezbytnosti a přiměřenosti omezení základního práva.

Sp. zn.: 1898/2016/VOP/PD

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci realizace náboženského vyznání ve věznici

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Šetření jsem vedla za účelem prověření možného pochybení Věznice Valdice při nepovolení modlitebního koberečku, korálků a pokrývky hlavy a nepovolení studené stravy panu A., nar. xxx (dále jen „stěžovatel“), který je praktikujícím muslimem.

Dospěla jsem k přesvědčení, že se Věznice Valdice dopustila pochybení tím, že stěžovateli nepovolila modlitební kobereček, korálky, pokrývku hlavy a neumožnila mu celodenní poskytování studené stravy.

Své závěry ze zprávy o šetření shrnuji následovně (v podrobnostech odkazuji na svou zprávu o šetření ze dne 6. 6. 2016).

A.1 Svoboda náboženského vyznání a její omezení

Svoboda náboženského vyznání je zaručena v čl. 15 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“). Právo svobodně projevovat své náboženství zakotvuje čl. 16 Listiny. Základní právo na projevování svého náboženství neplatí absolutně, ale je možné je omezit (čl. 16 odst. 4 Listiny). Omezení musí být zakotveno zákonem a musí být nezbytné k dosažení některého legitimního cíle (ochrana veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých).

Na mezinárodní úrovni je svoboda náboženského vyznání zakotvena v čl. 9 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Ustanovení čl. 9 odst. 2 stanoví podmínky omezení svobody projevovat náboženské vyznání: 1. omezení musí být stanoveno zákonem, 2. je nezbytné v demokratické společnosti, 3. v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

A.2 Nepovolení modlitebního koberečku, korálků a pokrývky hlavy

Pokud věznice výše uvedené předměty stěžovateli nepovolila, musela si zaprvé učinit úvahu, zda a v čem tyto předměty ohrožují veřejnou bezpečnost, pořádek,

zdraví a mravnost nebo práva a svobody druhých (jaký legitimní cíl nepovolení náboženských předmětů sleduje). Z druhé musela uvést argumenty, zda a proč je zákaz uvedených předmětů nezbytným opatřením pro ochranu výše uvedených legitimních cílů. Toto posouzení však zcela chybí.

Vzhledem k tomu, že věznice neuvedla žádné legitimní důvody pro nepovolení výše uvedených předmětů a nevypořádala se s kritériem nezbytnosti, nenaplnila podmínky pro omezení práva na svobodný projev náboženství dle čl. 16 Listiny a čl. 9 Úmluvy, a toto právo tedy porušila. Důvody ředitel uvedl až k vyjádření ke zprávě (viz dále).

Na okraj jsem ve zprávě o šetření uvedla, že povolení modlitebního koberečku, korálků a pokrývky hlavy podle mého názoru samo o sobě nijak neohrožuje bezpečnost ve věznici, pořádek, zdraví a mravnost a nijak se nedotýká práv a svobod zaměstnanců věznice či ostatních odsouzených. Nevyžaduje ani žádné zvýšené nároky na provoz věznice (technické, logistické, finanční) a není v rozporu s naplňováním účelu výkonu trestu odnětí svobody. Jen velice těžko si proto dovedu představit situaci, kdy by bylo možné odsouzenému tyto konkrétní modlitební předměty nepovolit.

A.3 Nepovolení studené stravy v době ramadánu

Věznice odepření celodenního poskytování studené stravy odůvodnila legitimními cíli: požadavkem na ochranu zdraví stěžovatele (ochrana před požitím stravy uchovávané v tepelně nevyhovujících podmínkách) a pořádkem ve věznici a ochranou práv a svobod ostatních odsouzených (dodržováním vnitřního řádu věznice a právy odsouzených na nerušenou osmihodinovou dobu ke spánku).

Posuzovala jsem, zda odepření požadavku stěžovatele je nezbytným opatřením, jak lze výše uvedených legitimních cílů dosáhnout, a dospěla jsem k následujícím závěrům.

Jestliže věznice požadavek stěžovatele odmítla s odkazem na ochranu jeho zdraví před požitím stravy uchovávané v tepelně nevyhovujících podmínkách, pak se domnívám, že doba přibližně od 16:30 hod.¹ do 21:00 hod. není tak dlouhá na to, aby strava mohla stěžovateli způsobit zdravotní problémy. V případě extrémně vysokých teplot lze stěžovateli stravu po určité době uložit do lednice. Poukazují na praxi v jiné věznici, kdy je odsouzeným muslimského vyznání v období ramadánu vydáván balíček nevařené stravy, kterou mohou sníst po západu slunce. Domnívám se proto, že možností, jak ochránit zdraví stěžovatele, je vícero a že úplný zákaz poskytování studené stravy není nezbytným opatřením pro ochranu jeho zdraví.

Jestliže věznice požadavek stěžovatele odmítla s odkazem na dodržování vnitřního řádu věznice a ochranu ostatních odsouzených na nerušenou osmihodinovou dobu ke spánku, pak obavy věznice nesdílím. Je běžnou praxí, že odsouzení v době okolo 20:30 hod. ke spánku obvykle neuléhají, zvláště v letních měsících, kdy slunce zapadá až po 21:00 hod. I kdyby již v tuto dobu odsouzení na ložnici spali, nedomnívám se, že by konzumace stravy stěžovatelem tyto odsouzené nepřiměřeně vyrušovala a narušovala by jejich osmihodinovou dobu ke spánku. Stěžovatel samozřejmě musí respektovat dobu nočního klidu (ostatní odsouzené nerušit hlasitým mlaskáním, srkáním nápojů apod.) a stravu sníst co možná nejdříve. Řešení vidím i v možnosti, aby si stěžovatel stravu snědl na kulturní místnosti (pakliže je kulturní

místnost odsouzeným po 21:00 hod. k dispozici). Domnívám se, že věznice při znalosti svých poměrů a možností může najít způsob, jak zaručit právo na osmihodinnou dobu ke spánku a současně umožnit stěžovateli splnit náboženské povinnosti vyplývající z jeho vyznání. V každém případě jsem přesvědčena, že zákaz poskytování studené stravy není nezbytným opatřením, jak tohoto cíle dosáhnout.

Vyjádřila jsem se rovněž, že v daném případě náboženské potřeby stěžovatele na věznici žádné zvýšené nároky nekladou. Stěžovatel od věznice pouze žádá umožnění konzumace studené stravy po večeře.

Zohlednila jsem rovněž skutečnost, že požadavek stěžovatele je motivován skutečně jeho vírou (konzumaci stravy navíc vnímal jako povinnost, z níž pro něj neexistují výjimky), a nejde tedy pouze o snahu dosáhnout výhody či si nějak „přílepšit“.

Na základě výše uvedeného jsem dospěla k přesvědčení, že nepovolení celodenního poskytování studené stravy není nezbytné pro ochranu zdraví stěžovatele, pořádku a práv a svobod ostatních odsouzených, a je tedy nepřiměřeným zásahem do jeho Listinou zaručeného práva.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

Ředitel věznice plk. Mgr. Jiří Mach mi své vyjádření ke zprávě o šetření zaslal dne 8. 7. 2016.

B.1 Nepovolení studené stravy v době ramadánu

Ředitel věznici k tomuto bodu uvedl: „V podmínkách věznice není možné, aby si vězeň odnesl všechno jídlo na ubytovnu a snědl je až po setmění. Ubytovny nejsou vybaveny zařízením na uchovávání stravy (např. lednicemi), navíc strava ve věznici je určena k přímé a okamžité spotřebě. Toto je rámeček stravování ve věznici daný hygienickými předpisy. Porušením, zvláště v tomto počasí, hrozí při takovémto způsobu stravování vyvolání nebezpečí např. epidemiologických onemocnění, která mohou způsobit nejen praktikujícímu muslimovi, ale i ostatním osobám ve výkonu trestu, vážné zdravotní obtíže.“

Dále ředitel uvedl, že muslimskou stravu ve věznici konzumuje 43 odsouzených, avšak ty není možné ubytovat pohromadě, s ohledem na přísná kritéria pro oddělené umístování odsouzených. Poukazuje dále na vysoké riziko šíření epidemie v důsledku zkázy potravin uchovávaných v tepelně nevyhovujících podmínkách a jejich následného požití. Toto riziko je dáno mj. i tím, že odsouzení si nedovoleně mezi sebou potraviny směňují.

Ředitel dále poukazuje na možné řešení, kdy by bylo možno odsouzené s takovým náboženským vyznáním ubytovat samostatně, ale v dnešní době takovýto způsob ubytování z kapacitních důvodů ve Věznici Valdice zajistit nejde.

Podle ředitele není ani možné, aby si odsouzený mohl stravu sníst na kulturní místnosti. Uvádí, že v tuto dobu jsou kulturní místnosti ještě obsazeny odsouzenými, kteří zde sledují TV v souladu s časovým rozvrhem dne až do pozdních nočních hodin.

Ředitel dále uvádí: „K Vašemu sdělení o nutnosti posouzení a zohlednění okolností při rozhodování o umožnění požadavku stěžovatele uvádím, že celou

problematikou jsme se odpovědně zabývali, kdy jsme si, kromě stanovisek odborných zaměstnanců, zajistili i překlad /výklad/ částí koránu týkajících se uvedených oblastí. Z tohoto výkladu vyplývá, že samotný islám uznává sám výjimky z praktických zásad stravování během ramadánu – postit se nemusí těhotné a kojící ženy, děti do dosažení puberty, nemocní lidé a ti, kteří musí cestovat na delší vzdálenosti, omezení lze vztáhnout i na nucený pobyt ve výkonu trestu.“

B.2 Nepovolení modlitebního koberečku, korálků a pokrývky hlavy

Z vyjádření ředitele věznice vyplývá, že výše uvedené devocionální předměty věznice nepovolila z obavy, že budou tyto předměty znesvěceny nebo znehodnoceny. Ředitel uvádí, že v případě devocionálních předmětů „opět platí, že za daných okolností věřící nemusí tato pravidla bezpodmínečně dodržovat... Z výkladu naopak vyplývá, že v žádném případě nesmí dojít k jejich znesvěcení. V prostředí výkonu trestu nejsme schopni stěžovateli zajistit, že nedojde ke znesvěcení či znehodnocení těchto náboženských předmětů, a to jak ze strany jiných odsouzených, kteří nemusí být vždy tolerantní k projevům daného náboženského vyznání, tak i ze strany personálu věznice při plnění stanovených úkolů podle platných právních předpisů, typicky například při stanovených bezpečnostních prohlídkách“.

Ředitel věznice dále poukazuje na možné napětí mezi odsouzenými, kteří by mohli nést nelibě, že jsou někteří odsouzení „zvýhodňováni“. Ředitel uvádí: „V tomto prostředí jsou odsouzení zvýšeně citliví na jakékoliv odchylky v zacházení, které mohou vnímat jako zvýhodňování některých jedinců oproti většině. Věřte, že k hromadným nepokojům či vzpourám vězňů dochází i z podstatně malichernějších důvodů, než je zvýhodnění jednotlivců při stravování nebo povolování věcí do užívání nad běžný rámec.“

B.2.1 Řešení nabídnuté věznicí

Ředitel věznice kapitolu o nepovolení devocionálních předmětů stěžovateli uzavírá konstatováním, že „nevydání předmětných devocionálních předmětů do užívání ods. A., jako omezení ve vnějším projevu víry, bude menší oproti riziku plynoucímu z případného znesvěcení či znehodnocení těchto předmětů“.

Ředitel věznice však na druhé straně uvádí, že stěžovateli byla nabídnuta alternativa umožněná Koránem, spočívající v záměně modlitebního koberečku za další/druhý/ústavní ručník, který by mohl užívat k náboženskému rituálu a jeho devocionální předměty by zůstaly uloženy ve skladu tak, aby na nich nemohla vzniknout jakákoliv náboženská či materiální újma.

Jako další řešení ředitel věznice navrhuje, aby byly devocionální předměty uloženy u kmenového vychovatele s tím, že odsouzenému budou vydány na dobu potřebnou k provedení modlitby a následně budou uloženy zpět k vychovateli. V této věci mě ředitel požádal o posouzení vhodnosti této varianty.

Ředitel věznice dále uvádí, že v současnosti věznice nemá dostatek finančních prostředků k zajištění ubytování odsouzených v malokapacitních celách, když neustále narůstá počet odsouzených ve výkonu trestu. Zajištění toho, aby byli odsouzení ubytováni jednotlivě podle svého náboženského vyznání a potřeb, je proto nemožné.

Uvádí dále, že jakmile budou kapacity navýšeny, bude zde možné ubytovávat právě tyto odsouzené, pro které je stávající ubytování v rámci jejich náboženského vyznání velmi problematické.

Ředitel věznice v závěru svého vyjádření uvedl: „I v dalších obdobných případech jako je tento, jsou individuálně a důkladně posuzovány všechny okolnosti, vlivy a možné důsledky či dopady na život všech odsouzených v prostředí věznice. Je však třeba vzít v úvahu, že pokud by obdobné požadavky měli i další z celkem 43 odsouzených, kteří v naší věznici pobírají muslimskou stravu, jen stěží budeme moci těmto požadavkům z organizačně-provozních důvodů vyhovět (nízký počet odborných zaměstnanců, nedostatek vhodných prostor vzhledem ke zvyšujícímu se počtu odsouzených).“

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Předně bych ráda řediteli věznice poděkovala za vstřícné vyjádření a snahu hledat řešení problému.

Současně je však zřejmé, že ředitel věznice se s mými závěry ve zprávě o šetření, v níž jsem shledala pochybení věznice, neztotožnil a mé doporučení k povolování devocionálních předmětů a studené stravy stěžovateli nepřijal.

C.1 Nepovolení studené stravy v době ramadánu

Ve svém vyjádření ředitel věznice poukázal na několik problémů, které by povolení celodenního poskytování studené stravy stěžovateli mohlo vyvolat. Tím nejzásadnějším je argument, že ubytovny nejsou vybaveny lednicemi a vzhledem k tomu, že strava ve věznici je určena k přímé a okamžité spotřebě, hrozí vážné zdravotní riziko (stěžovateli, ale i dalším odsouzeným). Toto riziko je dáno mj. i tím, že odsouzení si nedovoleně mezi sebou potraviny směňují. Dále ředitel uvádí, že odsouzený si stravu nemůže sníst na kulturní místnosti. Ředitel dále poukazuje na možné napětí mezi odsouzenými, kteří by mohli nést nelibě, že jsou někteří odsouzení „zvýhodňováni“.

Nerozumím tomu, proč by si odsouzený nemohl stravu zkonsumovat na kulturní místnosti, zatímco ostatní odsouzení sledují televizi. Nedomnívám se, že by konzumací stravy nadměrně rušil ostatní odsouzené sledující TV či by jinak narušoval běžný režim kulturní místnosti.

Věřím tomu, že k hromadným nepokojům či vzpourám vězňů může docházet i z jiných důvodů, než jsou specifické nároky na stravování nebo povolování věcí do užívání nad běžný rámec. Souhlasím, že mohou být ve věznici odsouzení, kteří by mohli stěžovateli „zvýhodnění“ v podobě studené stravy či devocionálních předmětů závidět a snažit se mu mstít či jinak zasahovat do jeho práv. Stejně tak nemohu vyloučit, že se mohou najít odsouzení, kteří budou uvedené „zvýhodnění“ vnímat jako svoji „diskriminaci“ a mohou proti tomu protestovat.

Rozumím obavám ředitele věznice. Současně však musím zdůraznit, že je zákonnou povinností věznice předcházet porušování práv odsouzeného ze strany jiných odsouzených, což se však nemá dít tak, že věznice bude ustupovat tlaku odsouzených na úkor jedinců se specifickými potřebami, ale tím, že bude soustavně

s odsouzenými pracovat, vychovávat je ke vzájemnému respektu a náboženské toleranci, a jestliže se přece jen některý odsouzený těmto pravidlům zpronevěří, pak jej věznice musí potrestat.

Pro úplnost upozorňuji na ustanovení § 35 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, jež zakotvuje povinnost věznice chránit odsouzeného před násilím a ponižováním lidské důstojnosti ze strany jiných odsouzených i zaměstnanců věznice.

Argumentuje-li ředitel věznice zdravotním rizikem, pak tento argument považuji za legitimní. Již ve zprávě o šetření jsem však uvedla, že nestačí pouze pojmenovat legitimní cíl (riziko, které hrozí), ale je třeba dále zkoumat, zda navrhované opatření (nepovolení studené stravy) je skutečně nezbytné, jak sledovaného legitimního cíle dosáhnout.

Ve zprávě o šetření jsem uvedla, že jestliže věznice požadavek stěžovatele odmítla s odkazem na ochranu jeho zdraví před požitím stravy uchovávané v tepelně nevyhovujících podmínkách, pak se domnívám, že doba přibližně od 16:30 hod.² do 21:00 hod. není tak dlouhá na to, aby strava mohla stěžovateli způsobit zdravotní problémy. V případě extrémně vysokých teplot lze stěžovateli stravu po určitou dobu uložit do lednice. Rovněž jsem výše poukázala na praxi v jiné věznici, kdy je odsouzeným muslimského vyznání v období ramadánu vydáván balíček nevařené stravy, kterou mohou sníst po západu slunce. Uvedla jsem proto, že možnosti, jak ochránit zdraví stěžovatele, je vícero a že úplný zákaz poskytování studené stravy není nezbytným opatřením pro ochranu jeho zdraví.

Ředitel věznice ke zprávě o šetření uvedl, že lednice na oddíle není, že strava je určena k přímé a okamžité spotřebě a že odsouzení si stravu směňují, což kromě zdravotního rizika pro stěžovatele může být i rizikem pro ostatní odsouzené (ředitel přímo hovoří o epidemiologickém riziku).

Pokud není na oddíle lednice, zřejmě bude možné zajistit uschování potravin v jiné lednici ve věznici, případně bude možné stěžovateli vydat jen ty potraviny, které se do několika hodin nezkaží apod. Neznám konkrétní poměry na oddíle stěžovatele, proto nechci formulovat konkrétní doporučení, které by mohlo být nepřiléhavé a pro věznici nesplnitelné. Nechávám tedy věznici prostor pro uvážení, jak celodenní poskytování studené stravy zajistit a přitom dostát povinnosti chránit zdraví odsouzených. Nedomnívám se, že jde o nesplnitelný úkol, což dokazuje i praxe v jiných věznicích.

Přestože rozumím obavám ředitele věznice, setrvávám na svém závěru, že úplný zákaz poskytování studené stravy není nezbytným opatřením pro ochranu zdraví stěžovatele či jiných odsouzených.

C.2 Nepovolení modlitebního koberečku, korálků a pokrývky hlavy

Oceňuji snahu věznice chránit devocionální předměty stěžovatele před znesvěcením či poškozením. To však nemůže být důvodem pro to, aby tyto věci stěžovateli nebyly vydány. Je na odsouzeném, aby se o své věci staral a chránil je před znesvěcením či poškozením (odsouzený si předměty může uzamknout do své skříňky, což mu umožňuje § 16 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody). Odsouzeným jsou osobní věci ve věznicích běžně vydávány, navíc i takové věci, které se snadno poškodí (znečistí) a kterými se může odsouzený snadno

sebepoškodit (například zubní kartáček, rizikem mohou být jistě také psací potřeby).

Ředitel věznice dále argumentuje, že může docházet k znesvěcování či znehodnocení devocionálních předmětů ze strany třetích osob: „A to jak ze strany jiných odsouzených, kteří nemusí být vždy tolerantní k projevům daného náboženského vyznání, tak i ze strany personálu věznice při plnění stanovených úkolů podle platných právních předpisů, typicky například při stanovených bezpečnostních prohlídkách.“

Této argumentaci ředitele věznice nerozumím. Chtěl snad ředitel věznice říci, že devocionální předměty stěžovatele mohou být znesvěceny či ničeny ze strany jiných odsouzených, kterým náboženská víra stěžovatele nekonvenuje, nebo dokonce ze strany personálu věznice, který nezávadně plnit své povinnosti bez toho, aby při tom znesvětil či znehodnotil osobní věci odsouzených, a proto stěžovateli „pro jeho vlastní bezpečí“ devocionální předměty nepovolí?

Na tomto místě bych ráda opětovně poukázala na zákonnou prevenční povinnost zaměstnanců věznice dbát o zachování práv odsouzeného a chránit odsouzeného před násilím a ponižováním lidské důstojnosti ze strany jiných odsouzených i zaměstnanců věznice (§ 26 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody a § 35 řádu výkonu trestu odnětí svobody). Používání výše uvedených devocionálních předmětů spadá pod rozsah svobody náboženského vyznání. Není přijatelné tuto svobodu omezit z toho důvodu, že se jiným odsouzeným nelíbí nebo že od personálu věznice vyžaduje citlivější přístup.

Nad rámec argumentace uvedené ve své zprávě o šetření chci uvést, že nevidím jediný relevantní důvod, proč odsouzenému modlitební kobereček, korálky a pokrývku hlavy nepovolit. Věznice nepoukazuje ani na konkrétní organizační problémy, které by vydání těchto devocionálních předmětů bránily. Naopak řešení nabídnuté věznicí (vydávání devocionálních předmětů vychovatelem) považuji z organizačního hlediska za zvýšenou zátěž pro věznicí, kdy by musel vychovatel stěžovateli tyto věci denně vydávat, nemluvě o tom, že by mu převzetím věcí do úschovy vznikla odpovědnost za případnou škodu na věcech. Jestliže má devocionální předměty v užívání odsouzený, odpovídá si za ně sám.

Výše jsem na několika místech uvedla a v závěru bych ráda zopakovala, že svobodu náboženského vyznání, stejně tak jako i další základní lidská práva lze omezit pouze z důvodu, kdy je toto omezení nezbytné v demokratické společnosti v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného pořádku, zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných. Ve vyjádření věznice tento legitimní cíl nenalézám.

Vzhledem k tomu, že Věznice Valdice nevyhověla navrženým doporučením, vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznicí Valdice navrhuji, aby:

(A) stěžovateli vydala modlitební kobereček, korálky a pokrývku hlavy,

(B) v době ramadánu osobám muslimského vyznání zajistila celodenní poskytování studené stravy, pokud o to požádají.

Závěrečné stanovisko zasílám Věznicí Valdice a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržená

opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud Věznice Valdice nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem věznice.

Brno 3. října 2016

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

¹ Vedoucí logistiky uvádí 17:30 hod.

² Vedoucí logistiky uvádí 17:30 hod.

Při vícedenních přemístěních na přechodnou dobu by měla věznice odsouzeným umožnit vzít si s sebou učebnici nebo jinou literaturu, pokud tím věznicí nevznikají zvýšené technické nebo organizační obtíže a zároveň je množství literatury přiměřené době strávené mimo kmenovou věznici.

V Brně dne 28. března 2017

Sp. zn.: 2324/2016/VOP/MKL

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci odebírání učebnice při přemístění na přechodnou dobu

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Ve zprávě o šetření jsem konstatovala, že Věznice Kuřim pochybila tím, že neumožnila stěžovateli panu A., nar. xxx, vzít si s sebou učebnici anglického jazyka při přemístění na přechodnou dobu, obzvláště v situaci, kdy má stěžovatel samostudium anglického jazyka stanovené v programu zacházení.

B. VYJÁDRĚNÍ ÚŘADU

Ředitelka Věznice Kuřim plk. PhDr. Zuzana Kalivodová mi ve svém vyjádření ze dne 3. 1. 2017 sdělila následující. Metodiku a nakládání s osobními věcmi striktně nařizuje nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 23/2014, o vězeňské a justiční strážci (dále také „NGŘ 23/2014“). Ředitelka věznice uvedla, že tento předpis nebyl dosud změněn, a proto bude nadále postupováno stále stejným způsobem. K věci se písemně vyjádřil vedoucí oddělení vězeňské stráže mjr. Bc. Vlastimil Trávníček, jenž neshledal žádné pochybení v práci s předpisy, které upravují postup při nakládání s osobními věcmi eskortovaných. Písemně se také vyjádřil vedoucí oddělení výkonu trestu PhDr. Petr Juříček, Ph.D., který uvedl, že eskortovaná osoba se při přemístění na přechodnou dobu vybavuje pouze věcmi osobní potřeby, což z logiky věci není žádná učebnice. Dále uvedl, že dle NGŘ 23/2014 není zplnomocněna žádná oprávněná osoba udělovat výjimky ani s ohledem na program zacházení.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Podzákonné předpisy, mezi které patří i dotčené NGŘ 23/2014, je nutno vykládat tak, aby byl ctěn smysl a účel zákonů, na jejichž podkladě a k jejichž provedení byly přijaty. Bez správné interpretace právních předpisů nemůže být provedena ani správná aplikace, resp. realizace práva. Proto platí, že základem správného rozhodnutí je bezesporu porozumění textu právní normy. Ve složitějších případech je potřeba poznat i význam, potažmo smysl a účel právní normy s ohledem na konkrétně řešený případ.¹

Ustanovení NGŘ 23/2014, a zvláště pak § 45 odst. 3 a 4 NGŘ 23/2014, je, dle mého názoru, nutné vykládat v souladu s hlavními zásadami zákona o výkonu trestu odnětí svobody.² Výkon trestu má podle těchto zásad respektovat důstojnost

odsouzeného a omezovat škodlivé účinky zbavení svobody, pokud tím není ohrožena potřeba ochrany společnosti. Zároveň je u odsouzeného třeba podporovat takové postoje a dovednosti, které odsouzenému pomohou k návratu do společnosti a umožní mu vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem. Umožněním stěžovateli vzít si s sebou při přemístění na přechodnou dobu učebnici jsou tyto zásady naplňovány a zároveň tím není ohrožena potřeba ochrany společnosti. Při zohlednění uvedených zásad i při zohlednění znění ustanovení § 45 odst. 4 NGŘ 23/2014, které stanoví demonstrativní výčet věcí, jež se považují za věc osobní potřeby, musím odmítnout argument, že z „logiky věci“ učebnice není věcí osobní potřeby. Naopak se domnívám, že demonstrativní výčet věcí osobní potřeby může být rozšířen i o učebnici. Z toho důvodu mám také za to, že není třeba speciálního oprávnění pro určitou osobu udělovat výjimky, ale že lze odsouzenému umožnit vzít si s sebou učebnici pouze na základě výkladu § 45 odst. 4 NGŘ 23/2014.

Nemohu souhlasit ani s tím, že vnitřní předpis dle ředitelky věznice striktně stanoví, jak nakládat s osobními věcmi odsouzeného během eskorty. Výslovně je ve vnitřním předpisu stanoveno, že věcmi osobní potřeby se rozumí:

„zejména:

- a) věcí osobní hygieny nezbytné na jeden den,
- b) přiměřené množství potravin; maximálně však v rozsahu celodenní stravní dávky,
- c) korespondence a dokumentace potřebná k soudním, případně jiným úkonům,
- d) soukromá korespondence (do pěti kusů) a fotografie (do pěti kusů),
- e) léky v množství stanoveném ošetřujícím lékařem a zdravotnické prostředky (např. berle, hůl, límec); potřebu vybavení těmito věcmi potvrdí ošetřující lékař“³

Citované ustanovení předpokládá, že pracovník organizující eskortu povede úvahu o tom, jaké osobní věci si odsouzený může s sebou vzít. Pokud by text uvedeného ustanovení byl taxativní, tzn. například „věcmi osobní potřeby se rozumí pouze...“, pak lze hovořit o striktním pravidle. Pokud vnitřní předpis pokládá za osobní věc soukromou korespondenci či dokumentaci, mám za to, že osobní věci může být i kniha darovaná osobou blízkou anebo např. i učebnice.

Každá věznice musí usilovat o to, aby všichni odsouzení měli přístup ke vzdělávacím programům.⁴ Vzdělávání odsouzených má být hlavní součástí režimu pro odsouzené a odsouzení musejí být motivováni ke vzdělávání.⁵ Znemožňováním stěžovateli mít u sebe učebnici dochází k omezování přístupu ke vzdělávacím programům a z dlouhodobého hlediska k jeho demotivaci.

Ministerstvo spravedlnosti stanovilo v Koncepci vězeňství do roku 2025 cíl umožnit odsouzeným dosáhnout co nejvyššího vzdělání.⁶ Bráněním odsouzeným v samostudiu během jejich dočasného přemístění jsou tomuto cíli kladeny bezdůvodné překážky.

Uspokojivý program aktivit, včetně vzdělání, je podstatným prvkem pro pocit pohody odsouzených.⁷

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení zákona.⁸ Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Kuřim navrhuji, aby odsouzeným umožňovala vzít si s sebou učebnici nebo jinou literaturu při vícedenních přemístěních na přechodnou dobu, pokud tím Věznici Kuřim nevznikají zvýšené technické nebo organizační obtíže a zároveň je množství literatury přiměřené době strávené mimo Věznici Kuřim.

Závěrečné stanovisko zasílám Věznici Kuřim a žádám, aby mi podle ustanovení zákona⁹ sdělila, zda provedla navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud Věznice Kuřim nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení zákona¹⁰ vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Věznice Kuřim.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

¹ Vyjádření Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky čj. aaa, s. 6.

² Ustanovení § 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

³ Ustanovení § 45 odst. 4 NGR 23/2014.

⁴ Evropská vězeňská pravidla, doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy, bod 28. 1.; dostupné z: http://www.vscr.cz/client_data/1/user_files/19/file/PDF/Publikace/Evropsk%C3%A1%20v%C4%9Bze%C5%88sk%C3%A1%20pravidla.pdf

⁵ Rada Evropy, Evropská vězeňská pravidla, doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy, bod 106.

⁶ Ministerstvo spravedlnosti, Koncepce vězeňství do roku 2025, s. 32, bod 4.1.

⁷ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, CPT/Inf/E (2002) 1 – Rev. 2015, s. 17, odst. 47.

⁸ Ustanovení § 18 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Ustanovení § 20 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰ Ustanovení § 20 odst. 2 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů.

Odkazovat vězněné osoby na provedení řádné a komplexní léčby až poté, kdy budou propuštěny, je odpíráním poskytování zdravotní péče, jež by měla být zcela srovnatelná s civilními osobami.

Odpírání
poskytování
zdravotní péče

V Brně dne 22. června 2016
Sp. zn.: 2392/2016/VOP/JM

Zpráva o šetření ve věci pana Z. H.

Dne 5. 4. 2016 se na mě obrátil pan Z. H., nar. xyz (dále také jako „stěžovatel“), t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Kuřim. Stěžovatel si podal stížnost proti poskytované zdravotní péči na Generální ředitelství Vězeňské služby ČR. Tato stížnost byla vyhodnocena jako nedůvodná. Stěžovatel namítal, že Vězeňská služba ČR se zaměřuje na odůvodnění toho, proč zdravotní péči netřeba poskytovat. Stěžovatel dále uvedl, že má trvalé bolesti kyčelního kloubu a pohybového aparátu a neustále žádá o adekvátní lékařskou péči, ortoped stěžovatele dle jeho sdělení vyšetřil naposledy v roce 2012. Stěžovatel žádal o odstranění příčiny bolesti, ale Vězeňská služba ČR údajně argumentovala tím, že takový zákrok není možno provést. Ze závěru vyřízení stížnosti dle stěžovatele plyne, že má nárok na zdravotní péči pouze tehdy, pokud je urgentní nebo pokud by nebyl způsobilý k výkonu trestu odnětí svobody.

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Od odboru zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR jsem si vyžádala kopii kompletní stížnostní dokumentace, včetně související zdravotnické dokumentace stěžovatele. Předmětem mého šetření tedy bylo řádné a včasné vyřízení stížnosti stěžovatele. Nepřísluší mi však přímo hodnotit kvalitu poskytované zdravotní péče.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Stížnost stěžovatele byla doručena Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR dne 8. 2. 2016. Dne 22. 2. 2016 ředitel odboru kontroly postoupil stížnost stěžovatele řediteli odboru zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Dle stížnostní dokumentace dal stěžovatel souhlas k poskytnutí informací o zdravotním stavu pro oba uvedené odbory dne 23. 2. 2016. Dne 25. 2. 2016 se vyjádřil ke stížnosti vedoucí lékař zdravotnického střediska Věznice Kuřim MUDr. Pavel Krejčíř. Vyřízení stížnosti je ze dne 23. 3. 2016.

Ve vyřízení stížnosti odborem zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR ze dne 23. 3. 2016, č. j. VS-46022-7/ČJ-2016-800012-STG, je uvedeno, že stěžovatel byl skutečně vyšetřen ortopedem ve Vazební věznici Praha-Pankrác v roce 2012 a také ortopedem v civilním zdravotnickém zařízení. Oba lékaři zvažovali implantaci totální endoprotézy kyčle. V roce 2013 byl stěžovatel přemístěn do Věznice Kuřim, kde proběhlo zhotovení aktuálních RTG snímků a CT vyšetření kyčelních kloubů a bederní páteře a další postup byl konzultován s Fakultní nemocnicí A.

Toto pracoviště uvedlo, že výběr způsobu ošetření chronického stavu pacientovy kyčle může být výsledkem diskuse v konsiliu ortopedů, při které je třeba zvážit úplnost vyhojení dříve přítomného zánětu a také skutečnost, že dlouhodobé omezení pohybu a odlehčení degradovalo svalový aparát končetiny; navrženo může být několik léčebných postupů. Definitivní odpověď tak může dát pracoviště, na kterém bude pacient v budoucnu ošetřen. Dle Fakultní nemocnice A. není operace stěžovatele urgentní, neboť se jedná o chronický stav, na který je pacient adaptován, a pacient neutrpí újmu na zdraví, uskuteční-li se operace až po termínu výstupu z výkonu trestu odnětí svobody (konec trestu byl dle zprávy zřejmě plánován na den 26. 9. 2015).

Ve zprávě Fakultní nemocnice A., která mi byla zaslána, je taktéž uvedena technická náročnost léčebného postupu a naznačeny problémy při jeho plánování. Dle vyřízení stížnosti RTG kontrola kyčelních kloubů dne 25. 2. 2016 konstatovala nezměněný nález proti předchozím vyšetřením. Zdravotní stav stěžovatele opakovaně posuzovala příslušná Oblastní lékařská komise Vězeňské služby ČR a neshledala zdravotní nezpůsobilost stěžovatele k výkonu trestu odnětí svobody. Ve vyřízení stížnosti nebyl stěžovatel poučen o možnosti obrátit se na Ministerstvo spravedlnosti v případě nesouhlasu s vyřízením stížnosti.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Mechanismus vyřizování stížností na poskytování zdravotní péče upravuje zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů (§ 93). V tomto případě je třeba podotknout, že se jedná o vyřízení stížnosti poskytovatelem, nikoli registrujícím orgánem. Poskytovatel musí vyhodnotit včas a řádně obsah podání a po zajištění dostatečných podkladů směřovat odpovědně k poskytnutí úplných, odborných, pravdivých, přesvědčivých a srozumitelných informací.

Dle § 93 odst. 3 písm. b) zákona o zdravotních službách je poskytovatel povinen vyřídit stížnost do 30 dnů od jejího obdržení, tuto lhůtu může odůvodněně prodloužit o dalších 30 dnů; jde-li o stížnost, k jejímuž vyřízení je nepřislušný, je povinen ji do 5 dnů ode dne jejího obdržení prokazatelně postoupit věcně příslušnému subjektu; o prodloužení lhůty a postoupení stížnosti je povinen informovat stěžovatele.

Dle § 20 odst. 7 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 55/2014, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky, se stížnosti vyřizují ve lhůtách stanovených právním předpisem, a to do 30 dnů ode dne jejího obdržení, přičemž lhůtu lze odůvodněně prodloužit o dalších 30 dnů. Uvedené ustanovení v odstavcích 2, 3, 4 a 7 řeší rovněž působnost při vyřizování stížností na zdravotní péči poskytovatelem, která je rozdělena mezi ředitele věznice a ředitele odboru zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR.

Stížnost byla doručena Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR dne 8. 2. 2016, vyřízena byla dne 23. 3. 2016; dle dokumentace nebyl stěžovatel vyrozuměn o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti. Stížnost nebyla vyřízena včas.

Dle čl. 31 Listiny základních práv a svobod¹ má každý právo na ochranu svého zdraví a občané mají na základě veřejného pojištění právo na bezplatnou zdravotní péči a na zdravotní pomůcky za podmínek, které stanoví zákon. Dle § 16 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých

souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů má odsouzený právo na zdravotní služby v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem (zejména zákon o zdravotních službách) s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu.

Vězněné osobě by měla být poskytnuta veškerá zdravotní péče hrazená ze systému zdravotního pojištění; omezení vyplývá pouze z nemožnosti odsouzeného svobodně zvolit poskytovatele zdravotních služeb [§ 29 odst. 2 písm. e) zákona o zdravotních službách]. Dalším z omezení je např. nemožnost vyžádat si konzultační služby od jiného poskytovatele, popřípadě zdravotnického pracovníka, než který odsouzenému poskytuje zdravotní služby [§ 28 odst. 3 písm. c) zákona o zdravotních službách]. Vězeňská služba ČR by tak neměla pouze udržovat nepříznivý chronický zdravotní stav odsouzených, ale postupovat aktivně, tzn. odstraňovat příčiny nepříznivého zdravotního stavu odsouzených. Odkazovat vězněné osoby na řádnou a komplexní léčbu až poté, kdy budou propuštěny, je odpíráním poskytování zdravotní péče, jež by měla být zcela srovnatelná s civilními osobami. Zdravotní služby jsou dle zákona odsouzeným poskytovány s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu; nemohou být tedy odpírány zdravotní služby pro technickou náročnost léčebného postupu, eventuálně s odkazem na problémy při jejich plánování.

Dle § 11 odst. 1 písm. c) zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů má pojištěnec právo na časovou a místní dostupnost hrazených služeb poskytovaných smluvními poskytovateli příslušné zdravotní pojišťovny. Dle § 2 odst. 1 a 2 nařízení č. 307/2012 Sb., o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb, se plánovanými hrazenými službami rozumí hrazené služby, jejichž poskytnutí je z důvodu veřejného zájmu třeba plánovat tak, aby pojištěncům k nim byl zajištěn dostatečný, trvalý a vyvážený přístup. Plánované hrazené služby jsou uvedeny v příloze č. 2 citovaného nařízení. Plánované hrazené služby se poskytují ve lhůtě, která je lékařsky odůvodnitelná a vychází z objektivního lékařského posouzení současného zdravotního stavu pojištěnce, anamnézy a pravděpodobného průběhu jeho nemoci, bolestivosti nebo povahy jeho onemocnění. Lhůtu časové dostupnosti stanoví v rámci sestavení individuálního léčebného postupu ošetřující zdravotnický pracovník, který plánovanou hrazenou službu indikoval, přičemž tato lhůta nesmí překročit lhůtu stanovenou pro tuto plánovanou hrazenou službu v příloze č. 2 citovaného nařízení. Lhůta časové dostupnosti počíná běžet dnem následujícím po dni, kdy ošetřující zdravotnický pracovník plánovanou hrazenou službu indikoval a potřebu této služby a lhůtu časové dostupnosti k jejímu poskytnutí zapsal do zdravotnické dokumentace pojištěnce.

Dle přílohy č. 2 nařízení č. 307/2012 Sb., o místní a časové dostupnosti zdravotních služeb, má pojištěnec nárok na to, aby se dočkal náhrady (kyčelního/kolenního) kloubu nejpozději ve lhůtě 52 týdnů od indikace výkonu.

Již v roce 2012 byl stěžovatel vyšetřen ortopedem ve Vazební věznici Praha-Pankrác a také ortopedem v civilním zdravotnickém zařízení, přičemž oba lékaři zvažovali implantaci totální endoprotézy kyčle. V roce 2016 nebyla náhrada kloubu dosud provedena, ačkoliv se o provedeném zákroku uvažovalo již o čtyři roky dříve. Nechci zabíhat do odborných zdravotnických otázek a nemohu posoudit, zda by totální endoprotéza byla aktuálně nejvhodnějším medicínským postupem, ale nemohu se ztotožnit s tím, že se v případě stěžovatele jedná pouze o chronický stav, na který je adaptován, a lze ho tedy odkázat na vhodný lékařský zákrok až po

ukončení výkonu trestu odnětí svobody, jež navíc v konkrétním případě bylo odloženo z 26. 9. 2015 na termín pozdější.

Zdravotní péče poskytovaná osobám zbaveným svobody musí být v zásadě srovnatelná s kvalitou péče, kterou se státní orgány zavázaly poskytovat celé populaci, byť to neznamená, že každé zadržené osobě musí být zaručena stejná zdravotní péče, jaká je dostupná v nejlepších zdravotnických zařízeních mimo vězení.² Zdravotní péče se nicméně nesmí omezit jen na tlumení příznaků nemoci, ale musí zahrnovat včasnou a přiléhavou diagnózu a komplexní léčebný plán zaměřený na odstranění zdravotních problémů a zabránění dalšího zhoršení zdravotního stavu.³ Stěžovateli není poskytována ve Věznici Kuřim odpovídající zdravotní péče.

Považuji za nezbytné, aby byli odsouzení přímo ve vyřízení stížnosti poučeni o tom, že pokud s vyřízením nesouhlasí, mohou k Ministerstvu spravedlnosti⁴ podat stížnost⁵, jež by měla obsahovat důvody nesouhlasu s vyřízením stížnosti. Jsem si vědoma toho, že uvedený požadavek na poučení vězňených osob nevyplývá přímo z právního předpisu, ale musím brát v potaz postavení vězňených osob, které vzhledem ke své aktuální situaci nemusejí mít dostatek informací o tom, jak ve věci postupovat. Stěžovatel nebyl poučen o možnosti obrátit se v případě nesouhlasu s vyřízením stížnosti na Ministerstvo spravedlnosti.

Rovněž považuji za vhodné, aby odbor zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR metodicky ukotvil uvedené poučování stěžovatelů v případě šetření stížností ve věci zdravotní péče jednotlivými věznicemi. V případě jednotlivých šetření proti konkrétním věznicím budu poučení vězňených osob v obdobných případech požadovat.

D. ZÁVĚRY

Na základě výše popsaných zjištění a úvah jsem ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv dospěla k závěru, že

- odbor zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR pochybil tím, že nevyřídil včas stížnost stěžovatele a nepoučil ho o možnosti podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti,
- Věznice Kuřim pochybila tím, že stěžovateli neposkytla odpovídající zdravotní péči.

Zprávu o šetření zasilám řediteli odboru zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR a ředitelce Věznice Kuřim a žádám, aby se v zákonné lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřili ke zjištěným pochybením a informovali mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko.

Zprávu zasilám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Zveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993 Sb.

² Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci Grishin proti Rusku ze dne 15. listopadu 2007, č. 30983/02.

-
- ³ Např. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Lacov Stanciu* proti Rumunsku ze dne 24. července 2012, č. 35972/05.
- ⁴ Ustanovení § 15 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách:
„O udělení oprávnění k poskytování zdravotních služeb rozhoduje ...
^{b)} Ministerstvo obrany nebo Ministerstvo spravedlnosti, jde-li o zdravotní služby poskytované ve zdravotnických zařízeních zřízených těmito ministerstvy, s výjimkou oprávnění podle § 16 odst. 2 ...“
- ⁵ Ustanovení § 93 odst. 2 zákona o zdravotních službách:
„Pokud osoba, která podala poskytovateli stížnost (dále jen ‚stěžovatel‘), s jejím vyřízením nesouhlasí, může podat stížnost příslušnému správnímu orgánu, který tomuto poskytovateli udělil oprávnění k poskytování zdravotních služeb. Zároveň uvede důvody nesouhlasu s vyřízením stížnosti poskytovatelem.“

Vyřizování stížností na zdravotní péči ve věznicích je postupem správního orgánu, a proto se při vyřizování uplatní základní zásady činnosti správních orgánů.

V Brně dne 25. října 2016
Sp. zn.: 4177/2016/VOP/JM

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci šetření stížnosti na zdravotní péči ve věznicích

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Na základě podnětu pana A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Jiřice, jsem provedla šetření stran vyřízení stížnosti jmenovaného na zdravotní péči odborem zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR. Shledala jsem pochybení v tom, že stěžovatel nebyl informován o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti, stížnost nebyla vyřízena řádně (nebyl zajištěn dostatek podkladů k objasnění všech namítaných skutečností – např. kamerový záznam z ordinace, výpověď přítomného dozorce a zdravotní sestry, záznam z „Knihy hlásících se nemocných“) a stěžovatel nebyl poučen o možnosti podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti.

B. VYJÁDRĚNÍ ODBORU ZDRAVOTNICKÉ SLUŽBY GENERÁLNÍHO ŘEDITELSTVÍ VĚZEŇSKÉ SLUŽBY ČR

B.1 Neinformování o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti

Ředitelka odboru zdravotnické služby Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR MUDr. Dana Kuklová, CSc., uvedla ve svém vyjádření ze dne 27. 9. 2016, že podle spisové dokumentace nelze než souhlasit se závěrem o tom, že stěžovatel nebyl o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti informován. Odbor zdravotnické služby již přijal opatření organizační povahy, aby k obdobným případům nedocházelo a stěžovatelé byli vždy včas informováni o eventuálním prodloužení lhůty nezbytné k prošetření jejich stížnosti.

B.2 Nedostatečné vyřízení stížnosti

Dle ředitelky odboru zdravotnické služby bylo vlastní šetření dostatečné. Při šetření vycházel odbor primárně ze zdravotnické dokumentace, která představuje nejprůkaznější doklad o poskytování zdravotní péče. V rámci tvrzeného napadení stěžovatele lékařem měl odbor zdravotnické služby k dispozici úřední záznamy o podání vysvětlení službu konajícího příslušníka i všeobecné sestry, která byla v inkriminovaný okamžik v ordinaci. Z jimi poskytnutých informací nenasvědčovalo nic tomu, že by k nějakému incidentu mělo dojít, resp. příslušník sledující kamerový záznam ordinace uvedl, že úder do prsou stěžovatele neviděl. Vzhledem k tomu, že

uvedené záznamy potvrzovaly pouze správnost tvrzení lékaře, které odbor při svém šetření zohlednil, jak je ostatně uvedeno ve vyřízení stížnosti, nebyly tyto úřední záznamy označeny jako podklad, z něhož odbor zdravotnické služby vycházel, a nebyly tedy zařazeny do stížnostního spisu.

B.3 Nepoučení stěžovatele o možnosti podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti

Ředitelka odboru zdravotnické služby uvedla, že právní předpis poskytovateli zdravotních služeb nestanoví povinnost poučit stěžovatele o možnosti podat stížnost k registrujícímu orgánu. Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů přiznává právo pacientům nesouhlasit s vyřízením stížnosti, přičemž stanoví i působnost subjektu odpovědného za šetření takového podání. V této souvislosti ředitelka odboru zmiňuje, že při poskytování zdravotních služeb, včetně řešení stížností v tzv. první instanci, vystupuje Vězeňská služba ČR jako poskytovatel zdravotních služeb, nikoli jako správní orgán. Nejedná se tedy o výkon státní nebo veřejné správy, resp. nejsou vykonávány žádné správní činnosti ve smyslu správního řádu.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Neinformování o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti

Pochybení v neinformování o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti ředitelka odboru zdravotnických služeb akceptovala a provedla přiměřené organizační opatření k nápravě. Z toho důvodu nemám v této věci dalších námitek.

C.2 Nedostatečné vyřízení stížnosti

Ředitelka odboru zdravotnických služeb Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR se nevyjádřila k tomu, proč nebyl součástí stížnostní dokumentace kamerový záznam, pokud je kamerou umístěnou v ordinaci záznam tvořen, a taktéž k tomu, proč nebyla zajištěna pro šetření kopie z „Knihy hlásících se nemocných“. Pouze ze zdravotnické dokumentace nebylo možné zjistit, zda se stěžovatel hlásil k lékaři a byl skutečně následně naveden do ordinace a ošetřen a taktéž zda došlo k napadení stěžovatele ze strany lékaře. Odbor zdravotnické služby si při prošetřování stížnosti opomněl obstarat podklady zcela zásadní pro spolehlivé zjištění stavu věci. Nadto podklady, jejichž obsahem část svých závěrů vysvětluje (úřední záznamy dozorce a zdravotní sestry o namítaném napadení), nejsou součástí stížnostního spisu a nebyly mi ani dodatečně poskytnuty. Z toho důvodu setrávám na svém závěru, že odbor zdravotnické služby si za účelem prošetření stížnosti neobstaral dostatek podkladů, při svém hodnocení stížnosti nevycházel ze spolehlivě zjištěného stavu věci a stížnost nebyla řádně vyřízena.

V souvislosti s procesními požadavky pro vyřizování stížností, které odvozují z obecného procesního předpisu upravujícího postup správních orgánů (zákona

č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů), si dovolím na tomto místě reagovat na námítky ředitelky odboru zdravotnických služeb, podle které při poskytování zdravotních služeb, včetně řešení stížností v tzv. první instanci, vystupuje Vězeňská služba ČR jako poskytovatel zdravotních služeb, nikoli jako správní orgán, a nejednalo se tedy v daném případě o výkon státní nebo veřejné správy, resp. nebyly vykonávány žádné správní činnosti ve smyslu správního řádu.

V tomto směru si dovolím s citovaným výkladem pojmu „veřejná správa“ (po-
tažmo „státní správa“) nesouhlasit. V teorii správního práva existuje vícero přístupů, jak pojem „veřejná správa“ definovat (vyložit). Definice veřejné správy vychází buď z označení činnosti – spravování (pojetí materiální, funkční), nebo instituce, která veřejnou správu vykonává (pojetí formální, institucionální, organizační).¹ Materiální pojetí veřejné správy se zabývá primárně samotnou činností, a to bez ohledu na druh instituce, která ji vykonává. Negativně ji lze z tohoto hlediska definovat jako souhrn činností, které nelze kvalifikovat jako zákonodárství nebo soudnictví (tzv. substraktivní, odečítací definice).² Formální pojetí vnímá veřejnou správu jako soubor zařízení či institucí, které správu vykonávají.³ Je chápána jako správa veřejných záležitostí ve veřejném zájmu a subjekty, které ji vykonávají, ji realizují coby právem uloženou povinnost, a to z titulu svého postavení jako veřejnoprávních subjektů.⁴ Odborná literatura poukazuje na skutečnost, že v důsledku odlišných kritérií použitých v materiálním a formálním pojetí se vymezení veřejné správy zcela nekryjí.⁵ Snad jen pro úplnost lze uvést, že v judikatuře soudů lze (s ohledem na účel správního soudnictví) zaznamenat příklon k negativnímu materiálnímu vymezení veřejné správy.⁶ Formální pojetí veřejné správy převládá v právní teorii při výkladu působnosti správního úřadu.

Veřejnou správu dělí právní nauka dle charakteru prostředků využitých k realizaci svěřených úkolů na vrchnostenskou a fiskální. Jak naznačuje provedené dělení, fiskální správa není vykonávána vrchnostensky, ale využívá prostředky práva soukromého – jde o spravování (stát není v nadřazeném postavení, ale vystupuje v rámci právního vztahu v rovném postavení, např. jako smluvní partner). Mezi vrchnostenskou (zásahovou) správou a fiskální správou nicméně existuje celá škála dalších forem působení – správních úkonů s nižší intenzitou právních účinků než formy zásahové vrchnostenské správy.⁷ Za nevrchnostensky vykonávanou formu správy odborná literatura dále označuje správu pečovatelskou. Jak název napovídá, pečovatelská správa na základě zákona a ve veřejném zájmu pečuje, zabezpečuje, obstarává (např. zdravotnickou a sociální péči, zajištění dopravní obslužnosti), nikoliv však formou hospodářské, výdělečné činnosti.⁸

Výše uvedené dělení veřejné správy (resp. státní správy) je relevantní z hlediska možného přezkumu úkonu správního orgánu v rámci správního soudnictví. Je rovněž určující i pro použití správního řádu (resp. jeho jednotlivých částí) jako obecného procesního předpisu správního práva pro postup správního orgánu.

Odborná literatura^{9, 10} považuje výkon trestu odnětí svobody za výkon veřejné (státní) správy v rámci specifického správněprávního vztahu. S tímto názorem koresponduje i platná právní úprava, která Vězeňskou službu kromě ozbrojeného bezpečnostního sboru označuje i za správní úřad.¹¹ Za správní orgán považuje Vězeňskou službu i judikatura správních soudů. V rozsudku Nejvyššího správního soudu ze dne 17. 5. 2012, č. j. 5 As 28/2012-30, k tomu uvádí: „Je třeba vycházet z toho, že vůči stěžovatelce, která se v daném období nacházela ve výkonu trestu odnětí svobody, žalovaná skutečně vystupovala při výkonu veřejné moci jako správní orgán.“

Totíž, i přes úzkou souvislost činnosti Vězeňské služby ČR při zajišťování výkonu trestu odnětí svobody odsouzených s trestním řízením a i přes určité zákonem vymezené pravomoci soudů rozhodujících v trestním řízení a státních zastupitelství týkající se výkonu trestu odnětí svobody odsouzených, nevykonává tuto činnost Vězeňská služba ČR jako orgán činný v trestním řízení (viz mj. § 12 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád, a contrario), nezbyvá tedy než tuto činnost, ať již je prováděna civilními zaměstnanci nebo příslušníky Vězeňské služby ve služebním poměru, v rozsahu, v jakém zasahuje do práv a povinností odsouzených, považovat za výkon veřejné správy.“

Na základě výše uvedeného výkladu k pojmu veřejná správa, k povaze výkonu trestu odnětí svobody a k postavení Vězeňské služby jako správního orgánu lze dále usuzovat na charakter činnosti Vězeňské služby při zajišťování zdravotních služeb odsouzeným ve výkonu trestu odnětí svobody.

Podle § 16 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů má odsouzený „právo na zdravotní služby v rozsahu a za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem s přihlédnutím k omezením vyplývajícím z účelu trestu“. Právu odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody na zdravotní služby odpovídá povinnost Vězeňské služby vyplývající z § 2 odst. 1 písm. l) zákona o Vězeňské službě a justiční strážci poskytovat „zdravotní služby ve svých zdravotnických zařízeních ... osobám ve výkonu trestu odnětí svobody...; v případě potřeby zabezpečuje zdravotní služby u mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb“. Tuto povinnost Vězeňské službě ukládá (a dále konkretizuje) § 23 odst. 1 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

Právo odsouzeného na zdravotní služby má velmi úzkou návaznost na mezinárodněprávní závazky státu vyplývající z čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹² Ve své judikatuře se k uvedenému článku při posuzování zdravotní péče vyjádřil i Evropský soud pro lidská práva¹³ (dále také „ESLP“), když konstatoval, že odnětí svobody v praktické rovině vyžaduje, aby bylo adekvátním způsobem postaráno o zdraví odsouzených, například zajištěním náležité zdravotní péče, přičemž stát je odpovědný za blaho osob v detenci. Jednou z podmínek detence je dle ESLP také poskytnutí nezbytné zdravotní péče. Podle článku 3 Úmluvy má stát zvláštní pozitivní závazek chránit fyzické zdraví osob zbavených svobody. Státy jsou odpovědné za zdraví osob v detenci a musejí jim poskytnout odpovídající zdravotní péči. Z přehledu judikatury ESLP lze usoudit, že standard odpovídající péče znamená především přístup k péči včasné a bez zbytečných odkladů. ESLP opakovaně kritizoval státy za prodlevy v poskytnutí požadované péče nebo vůbec za neposkytnutí žádné péče. Úzce spojená otázka s přístupem k péči je také kvalita této péče. Je zřejmé, že tyto otázky nelze rozdělit. Osoby v detenci musejí mít přístup ne k jakékoliv péči, ale k péči náležité kvality.

ESLP se v minulosti zabýval i několika stížnostmi proti České republice, které se týkaly poskytování zdravotní péče v detenčních zařízeních.¹⁴ Pochybení (prodlení) při poskytování zdravotní péče ve věznici shledal ESLP pouze v jednom případě.¹⁵ Zjištěný nedostatek sám o sobě podle ESLP nicméně nedostačoval k závěru o porušení čl. 3 Úmluvy. V souvislosti s projednávaným případem bych nicméně ráda upozornila na právní argumentaci vlády České republiky použitou v řízeních před ESLP. Podle názoru vlády České republiky¹⁶ se měli stěžovatelé bránit podáním žaloby proti nezákonnému zásahu buď podle § 82 zákona č. 150/2002 Sb., soudního

řádu správního, ve znění pozdějších předpisů, nebo případně podat ústavní stížnost proti (jinému) zásahu orgánu veřejné moci ve smyslu § 72 odst. 1 písm. a) zákona č. 182/2003 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.¹⁷

Vyjádření vlády České republiky nepřímo potvrzuje mnou zastávaný názor, že poskytování zdravotních služeb odsouzeným v průběhu výkonu trestu odnětí svobody je (především) součástí té části veřejné správy nazývané v odborné literatuře jako pečovatelská¹⁸ a právo odsouzeného na zdravotní služby v průběhu výkonu trestu odnětí svobody je veřejným subjektivním právem.¹⁹ Tomu odpovídá i výše citované ustanovení § 2 odst. 1 písm. l) zákona o Vězeňské službě a justiční strážní, které za jeden z jejích úkolů v oblasti veřejné správy označuje i poskytování zdravotních služeb. Nasvědčuje tomu rovněž i použitá veřejnoprávní metoda regulace, omezení (resp. vyloučení) smluvní volnosti účastníků právního vztahu²⁰, existence pozitivního závazku České republiky chránit zdraví osob v detenci a zajistit jim adekvátní zdravotní péči.

Nepochybně bude činnost Vězeňské služby při naplňování tohoto úkolu mít nejčastěji formu tzv. materiálních úkonů. Odborná literatura v této souvislosti hovoří o neprávních formách realizace správních činností. Nejčastěji tedy ve formě odborných úkonů (zdravotní služby), organizační činnosti a činnosti související s materiálním zabezpečením úkolů.

Pro účely mého šetření a právního posouzení je podstatné, že i tyto materiální úkony jsou výkonem veřejné správy. Výkonem veřejné správy bude v tomto smyslu i vyřizování stížností na poskytované zdravotní služby ve smyslu § 93 zákona o zdravotních službách. S ohledem na skutečnost, že samotné poskytování zdravotních služeb není výkonem vrchnostenské veřejné správy, nebude na vyřizování stížností dopadat správní řád jako celek (na základě § 1 odst. 1 správního řádu).

Na postup orgánů Vězeňské služby příslušných k vyřizování stížností na zdravotní služby se uplatní základní zásady činnosti správních orgánů uvedené v § 2 až 8 správního řádu. Tento závěr vyplývá z § 177 odst. 1 správního řádu, podle kterého se zásady „použijí při výkonu veřejné správy i v případech, kdy zvláštní zákon stanoví, že se správní řád nepoužije, ale sám úpravu odpovídající těmto zásadám neobsahuje“.²¹ K tomuto výkladu se přiklání i monografie „Princip subsidiarity správního řádu“, ve které autor poukazuje na rozdílnou formulaci § 1 odst. 1 a § 177 odst. 1 správního řádu: „Zatímco § 1 odst. 1 stanoví obecnou působnost správního řádu dopadá pouze na vrchnostenskou veřejnou správu (tedy na výkon působnosti v oblasti veřejné správy), ustanovení § 177 odst. 1 hovoří o výkonu veřejné správy jako takové. Působnost základních zásad činnosti správních orgánů tedy přesahuje obecnou působnost správního řádu. Správní orgány proto musí respektovat tyto zásady i v případě, kdy se jedná o výkon tzv. veřejné správy nevchnostenské.“^{22, 23}

Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů stanoví v § 93 a násl. základní rámec pro vyřizování stížností na zdravotní péči. Nestanoví však žádná podrobnější pravidla pro jejich vyřizování, kterými se správní orgán musí ve své činnosti řídit. Jinými slovy, neobsahuje vlastní procesní úpravu či obdobu základních zásad činnosti správních orgánů. Základní zásady činnosti správních orgánů se vztahují jak na správní řízení, které spočívá v rozhodování o právech a povinnostech osob, tak na veškerý další výkon působnosti orgánů veřejné správy, na kterou se podle svého § 1 odst. 1 správní řád vztahuje, tedy i na vydávání vyjádření, osvědčení a sdělení podle části čtvrté, vč. vyřizování stížností (§ 175 správního řádu). Na

§ 175 správního řádu konečně odkazuje i § 4 odst. 1 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 55/2014, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě ČR. Výše uvedené vyplývá i z judikatury Ústavního soudu ČR.²⁴ Základní zásady činnosti správních orgánů stanoví požadavky na formální a obsahovou stránku vyřízení stížnosti, a není tedy možné konstatovat, že by toto vyřízení nemělo postrádat určitou kvalitativní složku. Stížnost by měla být prošetřena řádně a včas. Odbor zdravotnických služeb si k vyřízení nezajistil dostatek podkladů (např. záznam z „Knihy hlásících se nemocných“), a proto nemohl stížnost objektivně vyhodnotit. Takové vyřízení stížnosti nemohu hodnotit jako řádné.

Požadavek na řádné vyřízení stížnosti je stanoven jak ve správním řádu,²⁵ tak v nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2014.²⁶ Pod termín řádně zcela jistě nemůžeme zařadit takové vyřízení stížnosti, v jehož závěru není stěžovatel informován o tom, jakým způsobem došel správní úřad (věznice) ke svým závěrům, a takové vyřízení, kde si stížnost vyřizující subjekt nezajistil pro své šetření dostatek podkladů. Zde je možné odkázat také na bod 5 „Principů dobré správy“, dle kterého je písemné odůvodnění rozhodnutí úřadu přehledné, srozumitelné a jednoznačné.²⁷

Není možno pouze uvést, že stížnost byla vyhodnocena jako nedůvodná, aniž by podatel stížnosti získal informace o tom, z jakého důvodu k tomuto vyhodnocení došlo. Stěžovatel má možnost podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti v případě, kdy nesouhlasí s vyřízením původní stížnosti poskytovatelem.²⁸ Stěžovatel tedy musí vést určitou intelektuální úvahu, zda jeho stížnost byla vyřízena řádně, a musí mu tak být známo, co odůvodňuje závěr o tom, že stížnost byla shledána nedůvodnou. V opačném případě je prošetření vyřízené stížnosti zcela nepřezkoumatelné registrujícím orgánem. Vyřízení stížnosti, které je stěžovateli doručeno, musí být dostatečně odůvodněno tak, aby mohlo být kvalifikováno jako řádné.

C.3 Nepoučení stěžovatele o možnosti podat stížnost k Ministerstvu spravedlnosti

Mezi základní zásady správního řízení patří i zásada dle ustanovení § 4 odst. 2 správního řádu, kdy správní orgán v souvislosti se svým úkonem poskytne dotčené osobě přiměřené poučení o jejich právech a povinnostech, je-li to vzhledem k povaze úkonu a osobním poměrům dotčené osoby potřebné. Vězeňská služba ČR jako správní orgán, potažmo orgán veřejné správy, je tedy v souvislosti s vyřízením stížnosti povinna poskytnout stěžovateli přiměřené poučení o právu podat stížnost proti vyřízení stížnosti, společně s uvedením, kam tuto stížnost adresovat. Vězeňská služba ČR tak musí učinit zejména i s ohledem na osobní poměry stěžovatelů, kteří mají v rámci svého současného postavení ztížené postavení v souvislosti s poskytováním zdravotních služeb. Požadavek na řádné poučení je stanoven i v bodě 5 „Principů dobré správy“, dle kterého úřad poučí osobu o možnosti použití opravných prostředků proti jeho rozhodnutí.

Dle § 93 odst. 4 zákona o zdravotních službách je poskytovatel lůžkové nebo jednodenní péče povinen vypracovat postup pro vyřizování stížností a tento postup a informaci o možnosti podat stížnost registrujícímu subjektu uveřejnit ve zdravotnickém zařízení na veřejně přístupném místě a na svých internetových stránkách. Vězněné osoby se nemají možnost seznámit s informací o tom, že mohou podat

stížnost k Ministerstvu spravedlnosti prostřednictvím internetu, i z tohoto důvodu považují za vhodné, aby byly tyto osoby alespoň o uvedeném poučeny ve vyřízení stížnosti.

Vzhledem ke svým zkušenostem v rámci systematických návštěv nemohu ani konstatovat, že vězněné osoby mají možnost potřebnou informaci získat ve vězeňské knihovně. Stav knihovního fondu ve věznicích je totiž tristní a pravidelně věznicím doporučuji, aby zde byly alespoň základní právní předpisy v aktuálním znění. Vychovatelé nemají zpravidla právní vzdělání, a proto mohu pochybovat o tom, že vědí o možnosti pacientů stěžovat si proti vyřízení stížnosti poskytovatelem. Pochybují také o tom, že zdravotničtí pracovníci budou pacientům sdělovat konkrétní informace o tom, jakým způsobem je možné si na ně stěžovat. Rovněž ani u většiny vězněných osob nepředpokládám dostatečnou právní erudici, a tedy ani to, že by se o uvedeném vězněné osoby mohly dozvědět mezi sebou.

Můj požadavek směřoval k tomu, aby vězněné osoby byly v co nejširší míře informovány o možnostech, které mají k dispozici, a nechápu, v čem spočívá nechuť, aby bylo uvedené realizováno. V praxi by se jednalo o to, že by na závěr každého vyřízení stížnosti byla uvedena jedna jediná standardizovaná věta. Nejedná se tedy o nic, co by vyžadovalo nějaké finanční náklady, a domnívám se, že by takto zavedená praxe časově nezahltila zaměstnance Vězeňské služby, kteří jsou příslušní k vyřízení stížností. Není mi zřejmé, co reálně brání tomu, aby byl můj požadavek na poučení stěžovatelů realizován.

Opatření Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR nepovažuji za dostatečná, a proto vydávám závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR, odboru zdravotnických služeb, navrhuji, aby dodatečně došetřil stížnost stěžovatele, informoval jej o tomto prošetření a následně mi poskytl veškeré podklady, ze kterých při vyřízení stížnosti vycházel. Dále navrhuji, aby odbor zdravotnických služeb metodicky ukotvil poučování vězněných osob o možnosti podat v případě nesouhlasu s vyřízením stížnosti poskytovatelem (Vězeňskou službou ČR) stížnost k Ministerstvu spravedlnosti.

Závěrečné stanovisko zasilám ředitelce odboru zdravotnických služeb Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasilám také stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ HENDRYCH, D. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právní učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3, s. 5.

² Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. září 2007, č. j. 9 Aps 1/2007-68.

³ SLÁDEČEK, V. *Obecné správní právo*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2009. 463 s. ISBN 9788073573829.

- ⁴ PRŮCHA, Petr. *Správní právo: obecná část*. 8., dopl. a aktualiz. vyd. (V nakl. Doplněk 3.). Brno: Doplněk, 2012. 427 s. ISBN 9788072392810.
- ⁵ HENDRYCH, D. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-254-3, s. 7.
- ⁶ Např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 9. 2007, č. j. 9 Aps 1/2007-68, publikovaný pod č. 1382/2007 Sb. NSS, www.nssoud.cz
- ⁷ HENDRYCH, D. *Správní právo: obecná část*. 8. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012. Beckovy právnické učebnice. ISBN 9788071792543, s. 267.
- ⁸ SLÁDEČEK, V. *Obecné správní právo*. 2., aktualiz. a přeprac. vyd. Praha: ASPI, 2009, 463 s. ISBN 9788073573829.
- ⁹ MATES, P., ŠKODA, J., VAVERA, F. *Veřejné sbory*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní monografie. ISBN 9788073576042, s. 44.
- ¹⁰ HUSSEINI, F. *Správněprávní aspekty výkonu trestu odnětí svobody a související správní činnosti Vězeňské služby ČR*. Disertační práce [on-line]. PF Masarykovy univerzity, 2013/2014, s. 37 a násl. [cit. 15. 10. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/12294/pravf_d/disertacni_prace.pdf
- ¹¹ Ustanovení § 1 odst. 3 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- ¹² Sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb. o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.
- ¹³ Např. rozsudky ESLP č. 23204/07 (Ghavitadze proti Gruzii), č. 75522/01 (Michaniv proti Ukrajině).
- ¹⁴ Rozsudek ESLP ve věcech Buishvili proti České republice ze dne 25. 10. 2012, č. 30241/11; Stepankiv proti České republice ze dne 23. 10. 2012, č. 55488/08; Jirsák proti České republice ze dne 5. 4. 2012, č. 8968/08.
- ¹⁵ Rozsudek ESLP ve věci Jirsák proti České republice ze dne 5. 4. 2012, č. 8968/08, body 79-82.
- ¹⁶ V rozsudku ESLP ve věci Buishvili proti České republice ze dne 25. 10. 2012, č. 30241/11, se uvádí: „51. Stěžovatel s odvoláním na článek 3 Úmluvy namítal, že byl zadržován po dobu tří měsíců v přijímacím středisku, aniž byl vhodným způsobem léčen. 52. Vláda namítá, že stěžovatel nevyčerpal vnitrostátní prostředky nápravy. Tvrdí, že cílem řízení zahájeného stěžovatelem nebylo poskytnutí vhodné zdravotní péče. Podle vlády měl stěžovatel podat návrh na zahájení řízení podle § 82 soudního řádu správního, v jehož rámci mohl rovněž žádat vydání předběžného opatření k okamžitému poskytnutí požadované léčby. Dále měl také podat ústavní stížnost, ve které mohl obdobně požádat o vydání předběžného opatření.“
- ¹⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci Stepankiv proti České republice ze dne 23. 10. 2012, č. 55488/08.
- ¹⁸ Shodný názor uvádí MATES, P., ŠKODA, J., VAVERA, F. *Veřejné sbory*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. Právní monografie. ISBN 9788073576042, s. 46; HUSSEINI, F. *Správněprávní aspekty výkonu trestu odnětí svobody a související správní činnosti Vězeňské služby ČR*. Disertační práce [on-line]. PF Masarykovy univerzity, 2013/2014, s. 115 [cit. 15. 10. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/12294/pravf_d/disertacni_prace.pdf
- ¹⁹ Za veřejné subjektivní právo označeno v HUSSEINI, F. *Správněprávní aspekty výkonu trestu odnětí svobody a související správní činnosti Vězeňské služby ČR*. Disertační práce [on-line]. PF Masarykovy univerzity, 2013/2014, s. 75 [cit. 15. 10. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/12294/pravf_d/disertacni_prace.pdf
- ²⁰ Srov. § 27 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ²¹ K tomu viz „Závěr č. 10 ze zasedání poradního sboru ministra vnitra ke správnímu řádu ze dne 12. 9. 2005 – Vztah ustanovení § 1 odst. 2, § 180 odst. 1 a § 177 odst. 1 správního řádu“. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/zavery-poradniho-sboru-ministra-vnitra-ke-spravnimu-radu.aspx>

- ²² JEMELKA, L. *Princip subsidiarity správního řádu*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013. 334 s. Právní instituty. ISBN 9788074004797, s. 140.
- ²³ Obdobně VEDRAL, J. *Správní řád: komentář*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: BOVA POLYGON, 2012. ISBN 978-80-7273-166-4, s. 68–69.
- ²⁴ Srov. rozhodnutí III. ÚS 495/02 ze dne 4. 3. 2004, rozhodnutí II. ÚS 446/08 ze dne 3. 9. 2008.
- ²⁵ Ustanovení § 3 a 4 odst. 1 správního řádu.
- ²⁶ Ustanovení § 16 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2014.
- ²⁷ <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/> [ke dni 31. 8. 2016]; k použití principů dobré správy v rámci činnosti Vězeňské služby: HUSSEINI, F. *Správněprávní aspekty výkonu testu odnětí svobody a související správní činnosti Vězeňské služby ČR*. Disertační práce [on-line]. PF Masarykovy univerzity, 2013/2014, s. 94, 95, 115 [cit. 31. 8. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/12294/pravf_d/di-sertacni_prace.pdf
- ²⁸ Ustanovení § 93 odst. 2 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů: „Pokud osoba, která podala poskytovateli stížnost (dále jen ‚stěžovatel‘), s jejím vyřízením nesouhlasí, může podat stížnost příslušnému správnímu orgánu, který tomuto poskytovateli udělil oprávnění k poskytování zdravotních služeb. Zároveň uvede důvody nesouhlasu s vyřízením stížnosti poskytovatelem.“

Chce-li vězněná osoba udržovat telefonický kontakt se svým nezletilým potomkem, měla by věznice učinit maximum možného, aby mu pravidelný kontakt umožnila, i s ohledem na dobu, která je dle vězněné osoby pro nezletilého pro takový kontakt nejpříhodnější.

Kontakt
s nezletilým
potomkem

V Brně dne 29. srpna 2016
Sp. zn.: 4635/2016/VOP/JM

Zpráva o šetření ve věci pana A.

Dne 7. 7. 2016 se na mě obrátil pan A., t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Kuřim (dále také „stěžovatel“). Namítal, že nemůže realizovat telefonní hovory se svým synem, což je možné pouze v odpoledních hodinách (po 16:00 hod.), neboť syn je do této doby ve škole. Stěžovatel taktéž požadoval, aby mohl svému synovi telefonovat v pravidelném týdenním intervalu, neboť nemůže po svém synovi chtít, aby každé odpoledne trávil v dosahu telefonu s tím, že mu bude možná telefonovat. V uvedené věci si podal stížnost přímo ve věznici a tato stížnost byla vyhodnocena dne 28. 6. 2016 jako nedůvodná.

A. PŘEDMĚT A VÝSLEDEK ŠETŘENÍ

Snažila jsem se zjistit, zda je stěžovateli umožněno telefonování s jeho synem a zda věznice stížnost v této věci vyřídila řádně a včas.

Dospěla jsem k závěru, že Věznice Kuřim pochybila tím, že stěžovateli neumožnila pravidelný telefonický kontakt s jeho synem a stížnost ve věci umožnění telefonického kontaktu nevyřídila řádně.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Stěžovatel přiložil ke svému podnětu vyřízení stížnosti ze dne 28. 6. 2016, ve kterém je uvedeno, že byla věznici postoupena z odboru kontroly Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky dne 30. 5. 2016 a dne 14. 6. 2016 byla oddělení prevence a stížností postoupena stížnost stěžovatele totožného obsahu z Krajského státního zastupitelství v Brně. Ve vyřízení stížnosti je uvedeno: „Při šetření byly shromážděny veškeré podkladové materiály a byly vyslechnuty zúčastněné osoby. Šetřením, které bylo k Vaší stížnosti provedeno, nebylo shledáno pochybení ze strany pracovníků Věznice Kuřim. Taktéž nebylo shledáno žádné porušení předpisů, které upravují výkon trestu odnětí svobody, a proto hodnotím Vaši stížnost v celém rozsahu jako nedůvodnou.“

Ve stížnosti stěžovatel konkrétně uvedl, že je mu bráněno v jeho právu telefonních hovorů, jelikož na oddělení není nikdo z vychovatelů každý pracovní den od 17:00 do 19:00 hod., aby mu umožnil volat s jeho synem. Dne 7. 7. 2016 stěžovatel uvedl, že jeho synovi je 9 let a v době pobytu ve Věznici Příbram s ním byl v pravidelném kontaktu každé pondělí odpoledne, podle toho, jak na něj přišla řada s telefonem. Nyní ve Věznici Kuřim může stěžovatel volat velice nepravidelně, a to tak, že telefonovat odpoledne se dá jen jednou v týdnu v různé dny, když má

vychovatel ve věznici službu. Pravidelně lze telefonovat pouze dopoledne, ale to je syn stěžovatele ve škole. V současné době stěžovatel syna kontaktuje tak, že zavolá své matce, která ho má v péči, a musí doufat, že je syn někde nablízku a není někde venku s kamarády. V podání, které stěžovatel adresoval ředitelce věznice, uvedl, že telefonní styk se synem uskutečňoval ve Věznici Příbram vždy v pondělí od 16:00 do 21:00 hodin. Syn stěžovatele je dle jeho tvrzení stížen ADHD, je dyslektik a dysgrafik, a proto se mu velmi těžce komunikuje písemně. Stěžovatel dle svého tvrzení požádal vychovatele o sdělení dne v týdnu, ve kterém by mohl pravidelně telefonovat svému synovi, ale bez jakékoliv odezvy.

V dopisu ze dne 30. 7. 2016 mi stěžovatel sdělil, že jeho syn nemá mobilní telefon a musí vždy volat na telefon své matky. Z devíti hovorů za období únor–červen 2016 se mu podařilo se synem hovořit pouze 4krát, v červenci 2016 ze šesti hovorů mohl mluvit se synem pouze 3krát, v ostatních případech byl syn venku, na výletě či u kamaráda.

Dne 21. 6. 2016 uvedl vychovatel 9. oddělení Jiří Smejkal do zápisu o výslechu, že odsouzení na uvedeném oddělení, včetně stěžovatele, vždy když si podají řádnou žádost o umožnění telefonického hovoru (mimo soboty a neděle), mají možnost ihned v následujícím pracovním dni hovor uskutečnit. Když odsouzení požádají v závažném případě, tak je umožněn hovor ihned či opakovaně.

Vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. PhDr. Petr Juříček, Ph.D., uvedl ve svém stanovisku ze dne 22. 6. 2016 následující skutečnosti. Na základě platného pokynu ředitele věznice č. 2/2015, o telefonování odsouzených, není specifikován čas uskutečňování telefonních hovorů, resp. je řízen realizací vycházek odsouzených v daném oddělení, která se řídí časovým rozvrhem dne. Telefonování probíhá za účasti kmenového vychovatele, v jehož plné kompetenci je realizace telefonů v době, kterou navrhne vychovatel vzhledem ke svým časovým možnostem, tj. nelze přihlídnout k aktuálním potřebám volajících, a především volaných, ale zejména k časovým možnostem vychovatelů.

Ohledně uskutečňování telefonních hovorů bylo šetřením oddělení prevence a stížností zjištěno, že stěžovatel v době umístění ve Věznici Kuřim, tedy v době od 26. 2. 2016 do 17. 6. 2016 uskutečnil celkem 9 hovorů, z těchto bylo celkem 7 po 16:00 hod.¹ Z výše uvedeného sdělení stěžovatele však vyplývá, že pouze čtyřikrát hovořil se synem.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYŇÍ

Stížnost stěžovatele byla vyřízena včas, nebyla však vyřízena řádně. Věznice Kuřim nezajistila stěžovateli možnost pravidelného telefonického kontaktu s jeho synem.

Dle § 14 odst. 1 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2014, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky, „musí být stížnost prošetřena a vyřízena do 30 kalendářních dnů ode dne doručení orgánu Vězeňské služby, který ji má vyřídit“. Stížnost byla doručena Věznici Kuřim dne 30. 5. 2016 a vyřízena byla dne 28. 6. 2016, tedy včas.

Ze samotného vyřízení stížnosti je zřejmé, že vyznění, které stěžovatel obdržel, je příliš stručné a nereaguje výstižně, srozumitelně a vyčerpávajícím způsobem na námítky stěžovatele. Způsob vyřízení stížnosti je tak v rozporu se základními zásadami činnosti správních orgánů,² § 12 odst. 2 nařízení generálního ředitele

Vězeňské služby České republiky č. 55/2014, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky a principy dobré správy.³ Mělo by být samozřejmostí a pravidlem, že věznice vyrozumí stěžovatele o závěrech šetření stížnosti vyčerpávajícím a dostatečně srozumitelným způsobem. Ve vyřízení stížnosti bych očekávala nejenom závěry, ale i údaje o tom, jakým způsobem věznice k těmto závěrům dospěla, a o co tedy svá tvrzení opírá. Ve vyřízení stížnosti není obsažen jediný věcný a konkrétní argument.

Dle § 18 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů „má odsouzený právo na použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou v době vymezené vnitřním řádem věznice. Toto právo odsouzeného lze omezit pouze v odůvodněných případech, zejména je-li to nutné k ochraně bezpečnosti nebo práv jiných osob“. Požadavek stěžovatele na kontakt se synem v pravidelných časech je vzhledem k okolnostem požadavkem legitimním, neboť právě kontakt s osobami blízkými je velmi významným resocializačním faktorem při výkonu trestu odnětí svobody, a věznice by měla požadavku stěžovatele, pokud je to alespoň zčásti možné po organizačně-technické stránce, vyhovět. Kontakt stěžovatele se synem může být výkonem rodičovské zodpovědnosti (§ 865 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku), neboť v situaci vězněné osoby nemá stěžovatel mnoho možností získat o svém dítěti dostatečné informace, výchovně na něho působit, usměrňovat jeho chování atd. Kontakt mezi stěžovatelem a jeho synem je tedy naprosto nezastupitelným pozitivním faktorem jak pro stěžovatele, tak i pro jeho syna, a proto by věznice měla vzájemný kontakt maximálně podporovat. Počet telefonních hovorů odsouzených není nijak limitován a je dán pouze vytížeností vychovatele na daném oddělení věznice, tedy tím, jak často je schopen vychovatel navádět jednotlivé odsouzené k telefonu, jehož průběh je zpravidla přímo na místě vychovateli monitorován.⁴

Pomoc při udržování dostatečných kontaktů s vnějším světem ukládají Vězeňské služby České republiky mimo jiné Evropská vězeňská pravidla.⁵ Stejně tak ochránce již ve své zprávě z návštěv věznic v prosinci 2006 konstatoval, že „v zájmu nápravy odsouzeného je i jeho resocializace, jejíž nedílnou součástí je udržení a podpora rodinných, partnerských a dalších sociálních vztahů“. Právo na respektování rodinného života, kterým v tomto případě lze podpůrně argumentovat, je zakotveno ve většině lidskoprávních dokumentů.⁶

Stěžovateli není umožněno telefonovat se synem takovým způsobem, aby s ním mohl udržovat pravidelný kontakt. V celé stížnostní dokumentaci jsem nalezla odpověď na jasný požadavek stěžovatele: Je možné, aby stěžovatel mohl pravidelně telefonovat jeden určitý pracovní den v týdnu, a to kdykoliv v době od 16:00 do 21:00 hod.? I z tohoto důvodu hodnotím celou záležitost výše uvedeným způsobem, neboť jasná odpověď na požadavek stěžovatele chybí.

Ve Věznici Příbram bylo stěžovateli pravidelné telefonování údajně umožněno, neboť zde zřejmě byly vyhodnoceny pohnutky stěžovatele a související okolnosti jako relevantní. Zcela lidským přístupem, jestliže stěžovatel chce udržovat kontakt se svým synem, který vzhledem ke svému věku nemá mobilní telefon, měla by věznice učinit maximum možného, aby mu pravidelný kontakt umožnila.

D. ZÁVĚRY

Věznice Kuřim pochybila tím, že nevyřídila stížnost stěžovatele řádně a nezajistila stěžovateli možnost pravidelného telefonického kontaktu s jeho synem.

Zprávu zasílám ředitelce Věznice Kuřim a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹ Dokladováno výpisem z vězeňského informačního systému.

² Dle § 2–8 zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů.

³ Veřejný ochránce práv. Principy dobré správy [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv [cit. 28. 6. 2016]; dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/pripady-a-stanoviska-ochrance/principy-dobre-spravy/>

⁴ Ustanovení § 18 odst. 5 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

⁵ Pravidlo 24.5 doporučení výboru ministrů Rady Evropy č. Rec (2006) 2.

⁶ Srov. např. čl. 12 Všeobecné deklarace lidských práv, čl. 23 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, čl. 8 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

K zajištění nezávislosti a nestrannosti při vyřizování stížnosti, která směřuje proti vyřízení stížnosti provedené věznicí, je nutné, aby na úrovni Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky rozhodovala o vyřízení totožné stížnosti osoba odlišná od osoby rozhodující na úrovni věznice.

Vyřizování
stížnosti

V Brně dne 2. června 2017

Sp. zn.: 5738/2016/VOP/MKL

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci vyřízení stížnosti proti postupu psychologa Věznice Jiřice

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

V rámci šetření podnětu pana A., nar. xxx, dříve ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Jiřice, nyní ve Věznici Pardubice (dále také „stěžovatel“), jsem dospěla k přesvědčení, že Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky (dále také „Generální ředitelství“) pochybilo tím, že:

- (1) nevyřídilo stížnost¹ proti vyřízení Stížnosti 1 včas a řádně,
- (2) nezaslalo vyrozumění o prodloužení lhůty k vyřízení Stížnosti 2², resp. sdělení, že lhůta 60 dnů nebude dodržena, stěžovateli včas a
- (3) nevyřídila a neprošetřila Stížnost 2 ve všech bodech.

Dále jsem dospěla k přesvědčení, že Věznice Jiřice pochybila tím:

- (4) že Stížnost 1³ nevyřídila řádně.

Pochybení uvedené pod bodem 2 bylo Generálním ředitelstvím uznáno a byla jsem ujištěna, že se odbor kontroly Generálního ředitelství na danou oblast zaměří. Nepovažuji za nutné se tímto bodem více zabývat.

B. VYJÁDŘENÍ ÚRADŮ

B.1 Vyřízení stížnosti proti Stížnosti 1 z hlediska včasnosti

Generální ředitel Vězeňské služby České republiky ve svém vyjádření ze dne 3. 3. 2017 uvedl, že z nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2014, o vyřizování stížností a oznámení ve Vězeňské službě České republiky (dále také „NGŘ č. 55/2014“), nevyplývá povinnost vypracovat písemné rozhodnutí o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti ze 30 na 60 dnů a že o prodloužení lhůty bylo v konkrétní věci rozhodnuto ústně. Vyhotovení písemného rozhodnutí pro pouhé založení do spisu považuje za nadbytečné.

Dále generální ředitel uvedl, že z NGŘ č. 55/2014 nevyplývá povinnost informovat o prodloužení lhůty stěžovatele. Uvedl, že stěžovatel je informován pouze v případě překročení 60denní lhůty pro vyřízení stížnosti.

B.2 Vyřízení stížnosti proti Stížnosti 1 stejnou osobou

Generální ředitel uvedl, že vyřizováním stížnosti proti vyřízení Stížnosti 1 pověřil náměstka, o jehož profesionalitě nemá pochyb. Uvádí také, že stížnosti odsouzených jsou řešeny pouze v režimu NGR č. 55/2014, a přesto, že citované NGR obsahuje odkaz na správní řád,⁴ uplatní se ze správního řádu pouze ustanovení o stížnostech (§ 175 SR), a nikoliv celý správní řád.

B.3 Nevyřízení Stížnosti 2 ve všech bodech

Generální ředitel uvedl ve vztahu ke Stížnosti 2, že NGR č. 55/2014 nestanovuje obsahovou stránku vyřízení stížnosti, a proto nebylo nutné reagovat ve vyřízení Stížnosti 2 na každý její bod. NGR č. 55/2014 pouze garantuje právo na seznámení s vyřízením stížnosti.

B.4 Vyřízení Stížnosti 1 z hlediska řádnosti Věznicí Jiřice

Ředitel Věznice Jiřice ve svém vyjádření ze dne 23. 2. 2017 uvedl, že stěžovatel pro své výhrady nedisponoval žádným důkazem a celá věc se pohybovala pouze v rovině teoretických úvah a snahy poškodit dobré jméno psychologa. Dále ředitel věznice uvedl, že stěžovateli byla poskytnuta adekvátní péče, byly revidovány všechny záznamy vedené ke stěžovateli a případná konkretizace podání prostřednictvím výzvy k doplnění se jevila jako bezpředmětná.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Vyřízení stížnosti proti Stížnosti 1 z hlediska včasnosti

Souhlasím s názorem generálního ředitele, že z NGR č. 55/2014 nevyplývá povinnost vyhotovovat písemné rozhodnutí ani informovat o samotném prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti stěžovatele v případě, že je zřejmé, že nedojde k překročení 60denní lhůty.⁵ Nicméně mám za to, že pro vyloučení spekulací, jak bylo rozhodnuto o žádosti o prodloužení lhůty, je nutné písemné vyhotovení rozhodnutí, a to i v případě, kdy stížnost vyřizuje přímý podřízený vedoucího, který o prodloužení lhůty pro vyřízení stížnosti rozhoduje.

Ve stížnostním spisu ke Stížnosti 2 je zachycena žádost ředitelky odboru zdravotnické služby o prodloužení lhůty a následné rozhodnutí vedoucí oddělení stížností odboru kontroly. Z uvedeného vyplývá, že takové rozhodnutí o prodloužení lhůty k šetření stížnosti může být velmi stručné a nijak administrativně náročné. V takovém případě mám za to, že můj požadavek na písemné vyhotovení rozhodnutí pro založení do spisu nijak zvlášť nezatíží provoz Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky.

C.2 Vyřízení stížnosti proti Stížnosti 1 stejnou osobou

NGŘ č. 55/2014 odkazuje⁶ na § 175 správního řádu, o čemž není sporu. V uvedeném ustanovení správní řád upravuje podávání stížností v případě nevhodného chování úředních osob a v případě postupu správního orgánu. V daném případě stížnost směřuje proti vyřízení Stížnosti 1. Je tedy zřejmé, že se nejedná o případ nevhodného chování. Z toho lze vyvodit, že jde o postup správního orgánu. Vyřizování stížností je tedy postupem správního orgánu. Dále lze uvést, že provádění výsledků rozhodovací činnosti soudů – tedy výkon vazby, trestu či zabezpečovací detence – má povahu správních činností.⁷ Vůči vězněným osobám dle recentní judikatury Nejvyššího správního soudu vystupuje vězeňská služba v obecné rovině jako správní orgán, a je tedy povinna při své činnosti dodržovat základní zásady činnosti správních orgánů.⁸

Dle § 177 odst. 1 správního řádu se základní zásady činnosti správních orgánů uvedené v § 2–8 správního řádu použijí při výkonu veřejné správy i v případech, kdy zvláštní zákon stanoví, že se správní řád nepoužije, ale sám úpravu odpovídající těmto zásadám neobsahuje.⁹ Výkon veřejné správy nemůže probíhat bez jasných pravidel.¹⁰

Jednou ze zásad činnosti správních orgánů je, že správní orgán umožní dotčeným osobám uplatňovat jejich práva a oprávněné zájmy.¹¹ Zároveň platí, že má-li stěžovatel za to, že stížnost, kterou podal u příslušného správního orgánu, nebyla řádně vyřízena, může požádat nadřízený správní orgán, aby přešetřil způsob vyřízení stížnosti.¹² Aby mohlo dojít ke skutečnému přešetření, musí být toto přešetření nezávislé. Lze tedy hovořit i o právu na nezávislé přešetření stížnosti. Právo odvolat se k nezávislému orgánu v případě, kdy stížnosti odsouzeného není vyhověno, je stanovena i v Evropských vězeňských pravidlech.¹³

Z uvedeného tedy vyplývá, že tím, že o vyřízení stížnosti proti vyřízení Stížnosti 1 rozhodovala stejná osoba, nebylo stěžovateli umožněno uplatnit jeho právo na nezávislé přešetření stížnosti, a Generální ředitelství tak porušilo výše uvedenou základní zásadu činnosti správních orgánů (umožnit uplatňovat práva dotčeným osobám).

Další ze zásad činnosti správních orgánů stanoví, že správní orgán postupuje vůči dotčeným osobám nestranně a vyžaduje od všech dotčených osob plnění jejich procesních povinností rovnou měrou.¹⁴ Stěžil lze však hovořit o nestrannosti mezi stěžovatelem a Věznicí Jiřice při vyřizování stížnosti, když o Stížnosti 1 i o stížnosti proti Stížnosti 1 rozhoduje stejný člověk. Existují tedy důvodné pochybnosti, že Generální ředitelství mohlo postupovat nestranně, a proto porušilo i uvedenou zásadu nestrannosti.

K analogické aplikaci ustanovení § 14 odst. 5 správního řádu, které vylučuje ze správního řízení tu osobu, která se ho účastnila v prvním stupni, uvádím následující. V případech, kdy správní orgán provádí úkony, na které se nevztahují části druhá a třetí správního řádu, postupuje obdobně podle části čtvrté.¹⁵ Vyřizování stížnosti je úkonem správního orgánu, na který se však nevztahují části druhá a třetí správního řádu, jelikož se nejedná o správní řízení. Zároveň je přímo ve čtvrté části správního řádu uvedeno, že ustanovení této části se obdobně použijí i v případě, provádí-li správní orgán jiné úkony, které nejsou upraveny v části první, třetí, páté nebo šesté anebo v této části. Stížnosti jsou upraveny v části sedmé správního řádu. Při vyřizování stížnosti se tedy bude postupovat dle části čtvrté správního řádu. V prvním

paragrafu této části¹⁶ je odkaz na obdobnou aplikaci ustanovení § 10 až 16 správního řádu. Z toho vyplývá, že analogická aplikace § 14 odst. 5 správního řádu je přípustná.

C.3 Nevyřízení Stížnosti 2 ve všech bodech

Jak bylo uvedeno výše, při vyřizování stížností Vězeňskou službou České republiky se uplatní základní zásady činnosti správních orgánů, které stanoví požadavky na formální a obsahovou stránku vyřízení stížnosti. Není tedy možné konstatovat, že by toto vyřízení nemělo postrádat určitou kvalitativní složku. Stížnost by měla být prošetřena řádně a včas.¹⁷ Požadavek na řádné vyřízení stížnosti je stanoven jak ve správním řádu,¹⁸ tak v nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 55/2014.¹⁹ Pod termín řádně zcela jistě nemůžeme zařadit takové vyřízení stížnosti, v jehož závěru není stěžovatel informován o tom, jakým způsobem došel správní úřad (věznice, Generální ředitelství) ke svým závěrům. Zde je možné odkázat také na bod 5 „Principů dobré správy“, dle kterého je písemné odůvodnění rozhodnutí úřadu přehledné, srozumitelné a jednoznačné.²⁰

Z výše uvedených důvodů nemohu se závěry generálního ředitele Vězeňské služby České republiky souhlasit. Není možné konstatovat, že neexistují jakékoliv požadavky na kvalitativní stránku vyřízení stížnosti, které je poskytnuto stěžovateli. Není možno pouze uvést, že stížnost byla vyhodnocena jako nedůvodná, aniž podatel stížnosti získal informace o tom, z jakého důvodu k tomuto vyhodnocení došlo. Vyřízení stížnosti, které je stěžovateli doručeno, musí být dostatečně odůvodněno tak, aby mohlo být kvalifikováno jako řádné.

Každá argumentace musí být podepřena i dalšími podpůrnými skutečnostmi (zjišťováním, pozorováním), v opačném případě ztrácí tvrzení na přesvědčivosti. Nejsou-li závěry zdůvodněny vůči stěžovateli, nelze ho přesvědčit o správnosti názoru na danou věc.

C.4 Vyřízení Stížnosti 1 z hlediska řádnosti Věznicí Jiřice

Jak bylo uvedeno výše, při vyřizování stížností se uplatní základní zásady činnosti správních orgánů. Správní orgán má postupovat tak, aby byl zjištěn stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.^[21] Pro to, aby správní orgán mohl této zásadě dostát, musí zjistit, stav jaké věci má zjišťovat. V případě stížnosti jsou touto věcí stížnostní námitky. V konkrétním případě však jsou stížnostní námitky natolik obecné (důležité povinnosti psychologa, nepodložené posudky), že nelze bez dalšího dotazování zjišťovat jejich stav.

Postup věznice spočívající ve zkoumání záznamů o poskytnuté péči a výpovědi psychologa by mohl být dostatečný v případě tvrzení stěžovatele, že se psycholog se stěžovatelem neschází nebo mu neposkytuje psychologickou péči. Výpisem poskytnuté psychologické péče by pak byl zjištěn stav věci a stížnostní námitka vyvrácena.

Avšak v aktuálním případě tvrzení porušení důležitých povinností či psaní nepodložených posudků musí nutně nastoupit upřesňující otázka, jakých povinností či jakých posudků se stížnost týká. Na základě uvedeného zjištění pak může správní orgán postupovat tak, aby zjistil stav věci.

Je zřejmé, že prokázání pochybení psychologa v situaci, kdy stojí jeho tvrzení proti tvrzení stěžovatele, je velmi obtížné. Zvláště proto je třeba klást důraz na vyslechnutí stěžovatele a na jeho výzvu k doplnění obecného podání a označení konkrétních porušení povinností a nepravdivých posudků, kterých se měl psycholog dopustit.

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky navrhuji, aby:

(A) vyhotovovalo písemné rozhodnutí o prodloužení lhůty k vyřízení stížnosti i v případě, kdy stížnost vyřizuje přímý podřízený vedoucího, který o prodloužení lhůty rozhoduje,

(B) nastavilo pravidla vyřizování stížností tak, aby o konkrétní stížnosti i o stížnosti proti vyřízení této konkrétní stížnosti nerozhodovala stejná osoba,

(C) stěžovateli doručilo vyřízení stížnosti, ve kterém bude výstižně, srozumitelně a vyčerpávajícím způsobem reagováno na jeho námítky.

Věznicí Jiríče navrhuji, aby:

(A) v případech nejasně formulovaných stížnostních námitek žádala po stěžovateli doplnění stížnosti.

Závěrečné stanovisko zasílám Generálnímu ředitelství Vězeňské služby České republiky i Věznicí Jiríče a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělily, zda provedly navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky nebo Věznice Jiríče nepřijmou navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudou považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyzováním nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky nebo Věznice Jiríče.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

¹ Čj. VS-130284/ČJ-2016-800012-STG.

² Čj. VS-122279/ČJ-2016-800012-STG.

³ Čj. VS-121792-5/ČJ-2016-802410-STPV.

⁴ Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Ustanovení § 14 odst. 2 NGR č. 55/2014: Je-li nezbytné vyžádat vyjádření jiného orgánu nebo další spisový materiál, prodlužuje se lhůta uvedená v odstavci 1 na 60 kalendářních dnů. O tomto prodloužení rozhoduje vedoucí oddělení stížností odboru kontroly na základě písemné žádosti vedoucího oddělení prevence a stížností (dále také „oddělení prevence“) věznice.

Ustanovení § 14 odst. 3 NGR č. 55/2014: Orgán Vězeňské služby je povinen vyzováním stěžovatele o prodloužení lhůty k vyřízení, pokud je zřejmé, že stížnost nebude možno odůvodněně vyřídit do 60 kalendářních dnů od doručení.

- ⁶ V poznámce pod čarou č. 4 k ustanovení § 4 odst. 1 NGR č. 55/2014.
- ⁷ MATES, P., ŠKODA, J., VAVERA, F. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2011, s. 44.
- ⁸ Závěrečné stanovisko veřejné ochránkyně práv ze dne 29. 9. 2016, sp. zn. 1792/2006/VOP/JM, s. 3.
- ⁹ Uvedené judikoval i Nejvyšší správní soud, např. rozsudek ze dne 21. 12. 2011, čj. 5 Ans 5/2011-221, či rozsudek ze dne 20. 7. 2007, čj. 8 Afs 59/2005-83.
- ¹⁰ Srov. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 19. 8. 2014, čj. 6 As 68/2012-47, bod 31. a násl.
- ¹¹ Ustanovení § 4 odst. 4 správního řádu.
- ¹² Ustanovení § 175 odst. 7 správního řádu.
- ¹³ Vězeňská služba České republiky. Evropská vězeňská pravidla. Doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům. Příloha časopisu *České vězeňství*. 2006, č. 1. Bod 70.3: Pokud je žádost zamítnuta nebo stížnost nepřijata, budou důvody vězni sděleny a vězeň musí mít právo se odvolat k nezávislému orgánu.
- ¹⁴ Ustanovení § 7 odst. 1 druhá věta správního řádu.
- ¹⁵ Ustanovení § 177 odst. 2 správního řádu.
- ¹⁶ Ustanovení § 154 správního řádu: Jestliže správní orgán vydává vyjádření, osvědčení, provádí ověření nebo činí sdělení, která se týkají dotčených osob, postupuje podle ustanovení této části, podle ustanovení části první, obdobně podle těchto ustanovení části druhé: § 10 až 16, § 19 až 26, § 29 až 31, § 33 až 35, § 37, § 40, § 62, § 63, a obdobně podle těchto ustanovení části třetí: § 134, 137 a 142 odst. 1 a 2; přiměřeně použije i další ustanovení tohoto zákona, pokud jsou přitom potřebná.
- ¹⁷ Závěrečné stanovisko veřejného ochránce práv ze dne 29. září 2016, sp. zn. 1792/2016/VOP.
- ¹⁸ Ustanovení § 3 a 4 odst. 1 správního řádu.
- ¹⁹ Ustanovení § 16 NGR č. 55/2014.
- ²⁰ Veřejný ochránce práv. Principy dobré správy [on-line] Brno [cit. 16. 5. 2017]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/stiznosti-na-urady/principy-dobre-spravy/>; k použití principů dobré správy v rámci činnosti vězeňské služby: HUSSEINI, F. *Správněprávní aspekty výkonu trestu odnětí svobody a související správní činnosti Vězeňské služby České republiky*. Disertační práce [on-line]. PF Masarykovy univerzity, 2013/2014, s. 94, 95, 115 [cit. 31. 8. 2016]. Dostupné z: https://is.muni.cz/auth/th/12294/pravf_d/disertacni_prace.pdf
- ²¹ Ustanovení § 3 správního řádu.

I. Mezi tzv. úřední korespondenci (dle § 17 odst. 3 zákona č. 169/1999 Sb., která nepodléhá kontrole Vězeňské služby České republiky, a která je doručována na náklady věznice v případě nemajetnosti odsouzeného) bezpochyby patří i korespondence odsouzeného se soudními exekutory, kteří vedou exekuční řízení, jichž je odsouzený účastníkem.

II. Pokud odsouzený požaduje, aby se s jeho korespondencí se soudními exekutory nakládalo v režimu úřední korespondence, měl by své účastenství v exekučním řízení věznici doložit.

Korespondence odsouzeného se soudními exekutory

V Brně dne 19. prosince 2016
Sp. zn.: 6120/2016/VOP/JM

Zpráva o šetření ve věci odesílání úřední korespondence odsouzených

Dne 13. 9. 2016 se na mě obrátil pan F. M., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Praha-Pankrác (dále také „stěžovatel“). Stěžovatel je bez finančních prostředků a věznice mu odmítla na své náklady odeslat úřední korespondenci soudnímu exekutorovi JUDr. L. J., Exekutorský úřad A. Stěžovatel dle svého tvrzení věznici doložil, že je účastníkem exekučního řízení vedeného jmenovaným exekutorem, a to usnesením soudního exekutora ze dne 30. 8. 2016.

A. PŘEDMĚT ŠETŘENÍ

Předmětem šetření bylo zjištění, zda Věznice Kuřim odesílá odsouzeným bez finančních prostředků úřední korespondenci na náklady věznice, zejména zda odesílá korespondenci odsouzených – účastníků exekučního řízení – soudním exekutorům.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Ředitelka Věznice Kuřim plk. PhDr. Zuzana Kalivodová mi zaslala vyjádření vedoucího správního oddělení věznice Ing. M. N. Dle tohoto vyjádření stěžovatel v hojně míře využívá možnosti odesílat úřední korespondenci na náklady věznice. Po stížnostech stěžovatele a dalšího odsouzeného byl vytvořen seznam institucí, který především obsahuje státní orgány České republiky. Soudní exekutoři v tomto seznamu nejsou uvedeni, neboť „soudní exekutoři nejsou součástí vyjmenovaných orgánů státní moci“.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKY

Dle § 17 odst. 3 a 5 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů je nepřípustná kontrola korespondence mezi odsouzeným a jeho obhájcem, mezi odsouzeným a advokátem, který odsouzeného zastupuje v jiné věci, mezi odsouzeným a státními orgány České republiky nebo diplomatickou misí anebo konzulárním úřadem cizího

státu, anebo mezi odsouzeným a mezinárodní organizací, která podle mezinárodní úmluvy, jíž je Česká republika vázána, je příslušná k projednávání podnětů týkajících se ochrany lidských práv. Pokud odsouzený nemá žádné finanční prostředky, odešle se korespondence odsouzeného uvedeným orgánům na náklady věznice.

Korespondence odsouzených adresovaná Exekutorské komoře České republiky a jednotlivým soudním exekutorům nemusí být nutně úřední korespondencí. Hlavní činností soudních exekutorů je však nucený výkon exekučních titulů. Výkon této činnosti je součástí autoritativní role státu a standardně náleží soudům nebo jiným orgánům veřejné moci (správním úřadům). V tomto rozsahu tedy stát na soudního exekutora přenesl výkon veřejné moci. Úkony exekutora v exekučním řízení jsou považovány za úkony soudu a exekutor sám rozhoduje o způsobu provedení exekuce a sám také vydává rozhodnutí, která exekuční řád nespěšuje soudu.

Při výkonu exekuční činnosti je tedy soudní exekutor nesporně nositelem delegované státní moci – činnost exekutora při provádění exekuce představuje výkon státní moci.¹

Pokud se odsouzený obrací na soudního exekutora, jehož soud pověřil provedením exekuce, v pozici účastníka tohoto exekučního řízení (oprávněný, povinný, plátcе mzdy, vydražitel, přihlášený věřitel aj.), jde o úřední korespondenci, jež nepodléhá kontrole a pro případ nemajetnosti odsouzeného musí být odeslána na náklady věznice.

Skutečnost, že je odsouzený účastníkem exekučního řízení, by měl odsouzený věznici doložit, např. předložením návrhu na nařízení exekuce, vyzněním o zahájení exekuce, exekučním příkazem či jinak. Z předloženého usnesení soudního exekutora ze dne 30. 10. 2016 vyplývá, že je stěžovatel povinným, tedy je účastníkem exekučního řízení. Dokument, který mám k dispozici, není úplný, proto nemohu posoudit, zda jde o řízení pod č. j. soudního exekutora 203 Ex 36992/14, ale je to pravděpodobné.

D. ZÁVĚRY

Věznice Kuřim chybuje tím, že v případě nemajetnosti odsouzených neodesílá na náklady věznice jejich úřední korespondenci adresovanou soudním exekutorům.

Zprávu zasílám ředitelce Věznice Kuřim a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěnému pochybení a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹ Srov. např. usnesení Nejvyššího soudu sp. zn. 28 Cdo 982/2012 ze dne 2. května 2012, dostupné z: www.nsoud.cz

I. Podle § 7 zákona č. 6/2002 Sb. je každý povinen se podrobit osobní prohlídce a prohlídce všech věcí, které má u sebe, a to za účelem zjištění, zda do budovy soudu nevstupuje se zbraní nebo s jinými předměty, které jsou způsobilé ohrozit život nebo zdraví anebo pořádek. Prohlídka musí být prováděna tak, aby byl v maximální možné míře šetřen majetek a důstojnost kontrolované osoby.

II. Pokud je invalidní vozík kontrolován slovy vnitřního předpisu „zejména vizuálně, případně ručním detektorem kovů“, pak by stejným způsobem mělo být kontrolováno sluchadlo s příslušenstvím, neboť je stejně jako invalidní vozík zdravotnickým prostředkem ve smyslu zákona č. 48/1997 Sb.

Prohlídky
při vstupu
do soudní
budovy

V Brně dne 17. března 2017
Sp. zn.: 6263/2016/VOP/MS

Zpráva o šetření ve věci prohlídky při vstupu do soudní budovy

Dne 27. 9. 2016 se na mě obrátila Ing. A., bytem xxx (dále „stěžovatelka“), s výhradami proti prohlídce, kterou podstoupila při vstupu do soudní budovy.

A. SHRNUTÍ

Cílem mého šetření bylo prověřit postup příslušníků justiční stráže při bezpečnostní prohlídce stěžovatelky.

Dospěla jsem k závěru, že při bezpečnostní kontrole není nezbytné kontrolovat sluchadlo rentgenem – postačí jeho vizuální kontrola.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Stěžovatelka se dne 14. 3. 2016 dostavila do budovy Krajského soudu v Ostravě. Před vstupem do prostoru soudu absolvovala prohlídku, během které jí bylo zrentgenováno sluchadlo pro nedoslýchavé s příslušenstvím, které se touto prohlídkou dle stěžovatelky poškodilo.

Postupně se se stížností proti postupu příslušníků justiční stráže obrátila na ředitele příslušné věznice (Vazební věznice Ostrava), generálního ředitele Vězeňské služby ČR i na Ministerstvo spravedlnosti. Všechny její stížnosti byly vyřízeny jako nedůvodné.

C. HODNOCENÍ VĚCI OCHRÁNKYNI

Podle zákona o soudech a soudcích¹ je každý² povinen podrobit se osobní prohlídce a prohlídce všech věcí, které má u sebe, a to za účelem zjištění, zda do budovy soudu nevstupuje se zbraní nebo s jinými předměty, které jsou způsobilé ohrozit život nebo zdraví anebo pořádek.

Příslušník střežící danou justiční budovu tedy bezpochyby měl oprávnění stěžovatelku vyzvat k provedení bezpečnostní prohlídky. Přitom účelem bezpečnostní prohlídky je dle zákona zájem na zajištění bezpečnosti v justičních budovách, což považuji za legitimní.

Podle vnitřního předpisu Vězeňské služby ČR, pod který spadá i justiční stráž, „kontrolu osob, věcí a zavazadel provádí příslušníci jako nezbytné opatření k zajištění pořádku a bezpečnosti v justičním objektu. Kontrola osob, věcí a zavazadel je prováděna dostupnými technickými prostředky, detekčním rámem, rentgenem nebo ručním detektorem kovů, případně vizuálně.

Před zahájením kontroly je příslušník povinen upozornit vstupující osobu, že u ní bude provedena kontrola a seznámit ji s jejím průběhem a způsobem jejího provedení“³

Mezi stěžovatelkou a dotčenými příslušníky justiční stráže panuje neshoda na tom, zda stěžovatelka upozornila před provedením kontroly na to, že podle výrobce sluchadel⁴ se tato zařízení nemají vystavovat RTG záření. Jasno do této otázky nevnesl ani záznam prohlídky z bezpečnostní kamery, který mám k dispozici (záznam totiž nezachycuje zvukovou stopu). Ze záznamu je však patrné, že stěžovatelka postupně vložila svou tašku na pás detekčního RTG přístroje a poté na plastovou misku mimo pás odložila některé kovové věci jako hodinky a nakonec i sluchadlo. Příslušník poté tuto misku posunul na pás, a tak se dostala do detekčního RTG přístroje.

Byť není postaveno najisto, že stěžovatelka příslušníky upozornila na rizika plynoucí z provedení RTG kontroly sluchadla, nepochybuji o tom, že pokud příslušníci splnili svou povinnost seznámit kontrolovanou osobu s průběhem a způsobem prohlídky (vyrozumění o rentgenování věcí odložených do misky), námitku vznesla.

Uvedený vnitřní předpis přímo pamatuje na situace, kdy je vhodné provést kontrolu nikoliv rentgenem, ale vizuálně. „Při vstupu osoby s dětským kočárkem nebo osoby na invalidním vozíku provádí příslušník důkladnou kontrolu těchto přepravních prostředků zejména vizuálně, případně ručním detektorem kovů.“⁵ Je zřejmé, že invalidní vozík nelze zkontrolovat rentgenem. Proto se kontroluje zejména vizuálně.

Plně respektuji veřejný zájem na bezpečnosti v budovách soudů. Kontrola věcí by však měla odpovídat jejich povaze a možnému riziku. Kontrola prostřednictvím rentgenu není jediným ani povinným prostředkem kontroly věcí.

Prostřednictvím rentgenu se jistě zcela oprávněně a rozumně kontroluje celkový obsah zavazadel. Sluchadlo s příslušenstvím, které je zdravotnickým prostředkem,⁶ však stěžovatelka před průchodem detekčním rámem (jako poslední po odložení dalších drobných předmětů) odložila odděleně do přepravního boxu vedle detekčního rámu (jinou možnost nedostala).⁷ Přestože takto mohlo (a mělo) být vizuálně zkontrolováno, příslušník na ně následně položil stěžovatelčin kabát a celý box nechal „projet“ rentgenem. S věcným důvodem kontroly sluchadla rentgenem jsem dosud nebyla seznámena. Případné tvrzení o běžném rentgenování všech drobných předmětů odložených do přepravního boxu vyvrací poskytnutý videozáznam, z něhož plyne, že rentgenování těchto věcí je zjevně na úvážení obsluhy detekčního rámu (odděleně odložené předměty vesměs neprošly rentgenem). Mám tedy také důvod domnívat se, že ke kontrole sluchadla (a ostatních věcí stěžovatelky) rentgenem došlo jen v důsledku kontroly kabátu stěžovatelky položeného do boxu na ostatní drobné věci včetně sluchadla.

S ohledem na výše uvedené jsem přesvědčena o tom, že sluchadlo nebylo a není nezbytné kontrolovat rentgenem – postačí jeho vizuální kontrola.

Ve své stížnosti řediteli Vazební věznice Ostrava stěžovatelka požádala také o náhradu škody (8 547 Kč).

Stěžovatelka předložila poučení výrobce sluchadel, ve kterém je tučně uvedeno, že RTG vyšetření může sluchadlo poškodit, a proto by mělo být před rentgenováním odloženo. Tuto stížnost dne 31. 3. 2016 vyřídil ředitel Vazební věznice Ostrava plk. Mgr. Roman Záhorský.⁸ Stěžovatelku mimo jiné informoval, že RTG záření je neškodné při skenování citlivé elektroniky (běžně se kontrolují mobilní telefony). Ředitel věznice uzavřel, že z prohlášení výrobce o neškodnosti přístroje při ozáření citlivé elektroniky, prohlášení o shodě, vyjádření úseku radiční ochrany Státního úřadu pro jadernou bezpečnost a dodavatele zařízení vyplývá, že RTG kontrolou sluchadla nemohlo dojít k jeho poškození. Stížnost proto shledal nedůvodnou.

Pokud stěžovatelka poukázala na upozornění výrobce sluchadel a sluchadlo bylo poškozeno v důsledku použití RTG detekčního přístroje, považuji za bezpředmětné zaštiťovat se prohlášením výrobce RTG detekčního přístroje o jeho neškodnosti a dalšími obecnými vyjádřeními. Rovněž považuji za nepřiměřené srovnávat sluchadlo s jinými zařízeními (mobilní telefon, notebook, fotoaparát, kamera) pro nesrovnatelnou citlivost těchto zařízení. Výsledkem mého šetření však nemůže být posouzení, zda se sluchadlo skutečně poškodilo RTG kontrolou při bezpečnostní prohlídce dne 14. 3. 2016. V případném soudním řízení o nároku na náhradu škody (na které stěžovatelku odkazuji) by se v tomto případě pravděpodobně provádělo znalecké zkoumání.

D. ZÁVĚRY

Příslušník justiční stráže provádějící bezpečnostní prohlídku stěžovatelky dne 14. 3. 2016 pochybil, když provedl RTG kontrolu sluchadla stěžovatelky s příslušenstvím (baterie).

Zprávu zasílám řediteli Vazební věznice Ostrava plk. Mgr. Romanu Záhorskému a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovatelce, náměstkovi generálního ředitele Vězeňské služby ČR plk. Ing. Prokešovi a také náměstkovi Ministra spravedlnosti Mgr. Zimelovi.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv

¹ § 7 odst. 1 a 2 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

² S výjimkou zakotvenou v ustanovení § 7 odst. 2 věty druhé: „Tato povinnost se nevztahuje na státní zástupce, advokáty, notáře a soudní exekutory, nestanoví-li předseda příslušného soudu jinak.“

- ³ § 140 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 23/2014, o vězeňské a justiční strážci.
- ⁴ WIDEX.
- ⁵ § 140 odst. 10 NGŘ č. 23/2014.
- ⁶ Podle přílohy č. 3 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁷ Menší misky položené na rentgenu se zřejmě nevyužívají.
- ⁸ Č. j. VS-69247/ČJ-2016-803110-STV.

Rejstřík 2017

I. Věznice není v pozici, kdy by hloubku víry či vyznání odsouzených mohla hodnotit a následně na základě této úvahy mohla odmítnout požadavek odsouzených k volbě stravy z náboženského důvodu.

II. Stravu bez vepřového masa nemusí požadovat pouze odsouzení muslimského vyznání.

Volba stravy
z nábožen-
ského důvodu

V Brně dne 10. července 2017
Sp. zn.: 1271/2017/VOP/JM
Č. j.: KVOP -14810/2017

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci poskytování specifického druhu stravy ve věznici

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Dne 22. 2. 2017 se na mě obrátil pan A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Kuřim (dále také „stěžovatel“). Jmenovaný si stěžoval na to, že mu ve věznici není poskytována strava bez vepřového masa,¹ o což stěžovatel neúspěšně žádal z náboženských důvodů. Ve zprávě o šetření jsem konstatovala, že Věznice Kuřim pochybila, když na základě žádosti (z náboženských důvodů) nepřiznala stěžovateli možnost konzumovat stravu bez vepřového masa.

Vyjádřila jsem přesvědčení, že věznice není v pozici, kdy by hloubku víry či vyznání odsouzených měla hodnotit a následně na základě této úvahy mohla odmítnout požadavek odsouzených k volbě stravy z náboženského důvodu. Rovněž jsem položila otázku, z jakého důvodu by nemohla stěžovateli být poskytnuta strava s absencí vepřového masa (v podstatě tedy strava označovaná jako muslimská), resp. proč by věznice nemohla připravovat o jednu porci této stravy navíc.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

Ředitelka Věznice Kuřim plk. PhDr. Zuzana Kalivodová ve svém vyjádření ze dne 16. 6. 2017 uvedla, že s ohledem na své předcházející stanovisko a stanovisko kaplana věznice trvá na tom, že stěžovatel nemůže odebírat muslimskou stravu, jelikož jeho požadavek nevyplývá z náboženského přesvědčení, není praktikujícím muslimem ani adventistou sedmého dne, naopak se jedná o dlouhodobě praktikujícího katolíka. Dle ředitelky věznice se jedná pouze o snahu stěžovatele získat výhodu, neboť stěžovatel se netají tím, že nejí vepřové maso, a z tohoto důvodu vyhledává důvody, pro které by mu věznice byla povinna poskytnout stravu bez vepřového masa s náhradou.

Kaplan Věznice Kuřim Mgr. Ladislav Kinc uvedl ve svém vyjádření ze dne 14. 6. 2017 následující skutečnosti. Věznice musí posoudit náboženské vyznání odsouzených – jejich příslušnost k církvím či náboženským společnostem – při jejich

požadavcích na druh stravy souvisejících s jejich náboženskou vírou. Stěžovatel je od roku 2016 členem římskokatolické církve, a je tedy praktikujícím katolíkem, a nikoli adventistou sedmého dne. Adventisté sedmého dne nemají mimo křesť žádné svátosti. V katolické církvi se jedná o zpověď, svaté přijímání a eucharistii, kdy stěžovatel tyto přijímá, což se vylučuje s jednáním praktikujícího adventisty sedmého dne. Kaplan Věznice Kuřim odkazuje na dopis náměstka pro bezpečnost a kontrolu Generálního ředitelství Vězeňské služby České republiky ze dne 26. 1. 2017, který mi byl v rámci jiného šetření doručen a v němž je uvedeno: „Za důležitý aspekt považuji doporučení hlavního kaplana odborně a kompetentně posoudit oprávněnost každého jednotlivého požadavku z hlediska věrohodnosti náboženské příslušnosti žadatele.“

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Právní rámec pro posouzení nárokovosti specifického druhu stravy pro odsouzené, kteří ji vyžadují z náboženských důvodů, nalezneme zejména v článku 16 Listiny základních práv a svobod,² jenž zaručuje náboženskou svobodu jednotlivce; obdobně taktéž v článku 18 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech³ nebo v článku 9 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.⁴ Uvedená ustanovení zakotvují právo na nerušený výkon vnějších projevů náboženství nebo víry, a to v řadě různých forem, které z náboženských pravidel a dlouhodobé praxe vyplývají. Jedná se o elementární lidské důstojnosti a svobody pojímat život dle svého přesvědčení.

Výkon práva svobodně projevat své náboženství nebo víru buď sám, nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu může být omezen zákonem, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu veřejné bezpečnosti a pořádku, zdraví a mravnosti nebo práv a svobod druhých.⁵ Jakkoliv nechci zpochybňovat odbornou erudici vězeňských kaplanů, jejichž práce si vážím, právo odsouzeného na specifický druh stravy odůvodněný jeho vírou může být omezeno pouze zákonem, a nikoliv posouzením vězeňského kaplana o tom, zda taková víra je pevná a skutečná, či zpochybňováním, zda odsouzený je vůbec věřící.

„V případě vězně židovského vyznání Ústavní soud uvedl, že stát musí respektovat náboženskou svobodu stěžovatele a nesmí jej nutit přijímat stravu, která odporuje jeho náboženskému vyznání. Stát zároveň není obecně vzato povinen opatřovat vyznavačům nějakého náboženství pomůcky, místnosti či zařízení (usnesení II. ÚS 227/97). Stát musí zajistit spravedlivou rovnováhu mezi zájmy vězně a možnostmi věznice (rozsudek ESLP Jakobski proti Polsku).“⁶ Již ve zprávě o šetření jsem uvedla, že jsem přesvědčena o tom, že každá z věznic v České republice má takové podmínky, aby mohla připravovat stravu na základě náboženských požadavků odsouzených.

Základní rozpor mezi mnou a ředitelkou Věznice Kuřim spočívá v tom, zda je možno nějakým způsobem hodnotit a posuzovat hloubku víry či vyznání jednotlivců. Domnívám se, že uvedené náboženské posuzování nemá jakékoliv opodstatnění či oporu v právním řádu.⁷

Ředitelka Věznice Kuřim nepředložila žádnou právní argumentaci, o kterou svá tvrzení opírá, a proto musím nadále trvat na již vysloveném názoru, který jsem naopak právní argumentací podpořila. Skutečnost, že někdo navštěvuje obřady

nějaké církve, není určující pro to, zda někdo je, nebo není pravověrný věřící té které církve. Naopak i osoba, která se považuje např. za římského katolíka, nemusí přijímat svátosti či navštěvovat obřady.

I v případě, že by některý z odsouzených tvrdil, že je vegetarián a jedná se o jeho světonázor, neměl by nikdo posuzovat, nakolik je o tomto světonázoru skutečně přesvědčen, a kontrolovat, zda si přece jen někdy nedá k jídlu nějaké maso. V takovém případě by odsouzenému měla být přiznána vegetariánská strava bez dalšího.⁸

Ve vyjádřeních ředitelky Věznice Kuřim bylo sice uvedeno, že stěžovatel vystupuje a praktikuje jako římský katolík, ale již zde postrádám sdělení, zda stěžovatel má možnost vystupovat jako člen Církve adventistů sedmého dne. Dochází do věznice někdo z duchovních této církve, nebo stěžovatel nemá jakoukoliv možnost praktikovat svou víru? Předpokládám, že duchovní z Církve adventistů sedmého dne do Věznice Kuřim nedochází, a proto v takovém případě považuji za přirozené, že stěžovatel vystupuje jako praktikující katolík, neboť zjednodušeně lze konstatovat, že římskokatolická církev a adventisté sedmého dne mají k sobě velmi blízko.⁹

Nad rámec uvedeného, i v případě, že by stěžovatel požadoval stravu s absencí vepřového masa bez toho, aby svůj požadavek odůvodnil náboženskými důvody, nevím, proč by stěžovateli nemohla věznice vyhovět. Opětovně taktéž kladu otázku: Proč by věznice nemohla připravovat o jednu porci muslimské stravy navíc? Věznici stačí velmi málo, aby požadavku stěžovatele vyhověla; stačí jen rozšířit počet osob, kterým je poskytována muslimská strava, o jednu osobu. Nejedná se tedy o opatření, které by bylo spojeno s nějakými finančními náklady či s problematickými či zdoluhavými administrativními úkony. Z výše uvedeného důvodu skutečně nerozumím tomu, proč by stěžovateli nemohla být poskytnuta muslimská strava a co splnění tohoto požadavku brání. Věznice svým přístupem z poměrně jednoduchého požadavku odsouzeného, kterému lze bez obtíží vyhovět, zaměstnává odborné pracovníky věznice vyjádřeními, ve kterých se hledají prázdné argumenty k tomu, proč požadavku nevyhovět.

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Kuřim navrhuji, aby stěžovateli poskytovala stravu bez vepřového masa.

Závěrečné stanovisko zasílám ředitelce Věznice Kuřim a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržené opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(stanovisko je opatřeno elektronickým podpisem)

- ¹ Stravu bez vepřového masa chápou v praktické rovině obsahu této stravy stejně jako muslimskou stravu. Zjednodušeně řečeno lze konstatovat, že muslimové nekonzumují vepřové maso, krev a uhynulá zvířata.
- ² Zveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 2/1993.
- ³ Zveřejněn ve Sbírce zákonů pod č. 120/1976.
- ⁴ Zveřejněna ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992.
- ⁵ Viz čl. 16 odst. 4 Listiny základních práv a svobody.
- ⁶ WAGNEROVÁ, E., ŠIMÍČEK, V., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2012, s. 400.
- ⁷ Již ve zprávě o šetření ze dne 17. 5. 2017 jsem uvedla, že zákon o výkonu trestu odnětí svobody nehovoří o možnosti odmítnout odsouzeným stravu, kterou požadují na základě náboženského vyznání z důvodu, že jim tato strava nepřísluší, neboť jejich víra není skutečná; zamítnutí specifického druhu stravy (z náboženských důvodů) může být skutečně pouze z provozních důvodů.
- ⁸ Viz článek 15 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, dle kterého svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání je zaručena; každý má právo změnit své náboženství nebo víru anebo být bez náboženského vyznání. K uvedenému podotýkám, že pod uvedené ustanovení je možno zařadit i tzv. světonázor (tedy např. přesvědčení nejíst maso či živočišné produkty obecně) a do takového přesvědčení nesmí veřejná moc žádným způsobem přímo či nepřímo zasahovat.
- ⁹ Jedná se o křesťanské církve, které za svůj základ považují Bibli.

I. Jedním z předpokladů zajištění důstojných podmínek pro výkon trestu odnětí svobody může být i zajištění hygieny při znalosti individuálních potřeb odsouzeného, spočívajících v potřebě přístupu ke sprše po vykonání potřeby.

II. Při využívání práce ošetřovatelů z řad odsouzených musí věznicе jasně stanovit, který ošetřovatel zajišťuje jaké úkony a zároveň musí nastavit efektivní způsoby kontroly práce ošetřovatelů.

V Brně dne 19. října 2017

Sp. zn.: 1331/2017/VOP/MKL

Č. j.: KVOP-30648/2017

Zpráva o šetření ve věci nevhodných podmínek výkonu trestu

Obrátil se na mě pan A., nar. xxx (dále jen „stěžovatel“), který si s ohledem na své zdravotní postižení stěžoval na podmínky výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Y.

A. SHRUTÍ ZÁVĚRŮ

Věznicе Y. pochybila tím, že nezajistila stěžovateli trvalý přístup ke sprše, a tím mu upřela důstojný výkon trestu.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

V uvedené věci jsem rozhodla o provedení místního šetření, které uskutečnili pověření zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv (dále jen „pověření zaměstnanci“) dne 12. 9. 2017. V průběhu místního šetření hovořili pověření zaměstnanci se stěžovatelem, dvěma ošetřovateli, vychovatelkou, sociální pracovníci a lékařem.

Stěžovatel je umístěn na oddíle H. V důsledku poranění a nezvratitelného poškození horních končetin nemůže komplexně zajistit péči o sebe sama. Následkem opakovaných urologických potíží a zákroků má rovněž potíže s inkontinencí. Zejména při udržování osobní hygieny potřebuje po vykonání potřeby asistenci druhé osoby. Udržení čistoty by dle svých slov zvládl sám v případě, že by měl nepřetržitý přístup ke sprše (voda z kohoutku je nedostatečná). Za pomoci sprchy je schopen sám sobě zajistit hygienu. Stávající situace, kdy po potřebě musí o povolení vstupu ke sprše žádat dozorce konajícího službu nebo vychovatelku, protože ke sprše je nutné projít dveřmi za mříží, pak vede k tomu, že zůstává znečištěn i několik hodin.

Dříve byl stěžovatel umístěn také na oddíl I, kde měl trvalý přístup ke sprše přímo z oddílu, a byl si tedy schopen dle svých slov zajistit hygienu po vykonání potřeby sám. Z tohoto oddílu byl stěžovatel přemístěn z důvodu rekonstrukce.

Stěžovatel má v programu zacházení stanovenou aktivitu nácviku sebeobslužných činností.

Na oddělení H. působí a zároveň jsou i umístěni celkem tři ošetřovatelé – odsouzení, kteří prošli školením u lékaře věznicе, dva z nich také dvouměsíčním kurzem v Ústřední vojenské nemocnici v Praze. Odsouzené, jimž mají pomáhat, mají rozdělené podle pokojů (kritériem není náročnost ošetřovatelské péče nebo vzájemná

empatie). V případě potřeby se však musí ošetřovatelé vzájemně zastoupit. Ošetřovatelé mají stanoveno poskytování péče v jednosměnném osmihodinovém provozu.¹ Z rozhovoru s lékařem i se samotnými ošetřovateli vyplynulo, že se od nich očekává, že budou k dispozici k poskytnutí péče 24 hodin denně.

Z vyjádření vychovatelky vyplynulo, že práce ošetřovatelů spočívá v nejrůznějších úkonech (pomoc při podání stravy – její přinesení, ohřátí, naservírování; pomoc s hygienou, pomoc při psaní dopisů, pomoc s nákupy). Rozsah péče/pomoci/podpory u jednotlivých odsouzených byl dle jejího vyjádření určen lékařem, písemně a prokazatelně však nikde stanoven není. Kontrolou ošetřovatelů je pověřena ona. Výslovně nekontroluje, zda ta nebo ona činnost byla skutečně realizována, spoléhá na to, že by se odsouzený v případě potřeby přihlásil. Práce a úkoly nejsou zadávány ošetřovatelům denně, dle sdělení vychovatelky to není ani možné, jelikož ošetřovatelé musejí často oddělení v ad hoc případech opustit a musejí být zastoupeni jinými.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost osobnosti odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody; tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti.²

S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, aby se podporovaly takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní jim vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.³

Odsouzený s těžkým zdravotním postižením má právo na zajištění přiměřených podmínek umožňujících důstojný výkon trestu.⁴

Na základě výše uvedeného konstatuji, že Věznice Y. pochybila, když nezajistila stěžovateli dostatečně důstojné podmínky pro výkon trestu odnětí svobody, přestože zná jeho individuální potřeby. Situaci stěžovatele mohla věznice řešit tak, že by byl ubytován na oddíle, kde je možnost samostatného a nepřetržitého přístupu ke sprše. Pokud věznice zamýšlela, že stěžovatel bude na stávajícím oddíle jen po přechodnou dobu, měla personálně posílit a zajistit přítomnost dozorce nebo vychovatelky, kteří by mu umožnili vstup do koupelny neprodleně po vykonání potřeby. Přestože za pomoci jistých úprav a individuálních změn by byl stěžovatel schopen samostatně zajistit péči o sebe sama, věznice s ohledem na nastavený způsob a dostupnost hygieny, a stejně tak i způsob práce ošetřovatelů, nežádoucím způsobem prohlubuje závislost stěžovatele na „poskytované péči“.

Pochybení věznice vnímám o to intenzivněji, že stěžovatel má nácvik sebeobslužné činnosti přímo stanoven v programu zacházení, který by měl plnit, a věznice mu současně nevytvořila dostatečné podmínky.

Jako problematický rovněž hodnotím způsob zadávání a kontrolu práce ošetřovatelů, kdy je toto fakticky na nich samotných. Není jasně dáno, kdo zajišťuje co (konkrétní úkony péče u konkrétního odsouzeného), navíc není ani jasně stanoveno, jaké úkony mají být zajištěny u konkrétních odsouzených. O tom, že na rozsah potřebné péče ošetřovatelé pouze usuzují, svědčí i fakt, že na dotaz, jaké úkony mají stěžovateli zajistit, odpověděl každý jinak.

Pokud nejsou jasně definovány úkony a z nich plynoucí povinnosti ošetřovatelů, nelze efektivně kontrolovat, jak je plní. Toto pochybení nelze zhojit tvrzením, že není možné zajistit neustálou přítomnost ošetřovatelů na oddělení (např. z důvodů doprovodu jiných odsouzených). V takovém případě je možné zavést systém zastupitelnosti a jasně stanovit, kdo koho zastupuje a v jakých úkonech.

Problémem je také to, že přestože ošetřovatelé mají smlouvu na osm hodin denně, fakticky mají být k dispozici nepřetržitě.

Věznice by se rovněž v určité rovině měla zajímat o okolnosti zajištění ošetřovatelské péče včetně vzájemného vztahu mezi ošetřovatelem a odsouzeným, a to i proto, aby nedocházelo k prohloubení závislého a rizikového postavení odsouzeného na ošetřovateli.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Zprávu zasílám Věznici Y. a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Údaje z poskytnutého lékařského posudku o zdravotní způsobilosti k práci.
- ² Ustanovení § 2 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ³ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.
- ⁴ Ustanovení § 16 odst. 7 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

Institut zabránění věci v rámci výkonu trestu odnětí svobody (§ 50 zákona o výkonu trestu odnětí svobody) se vztahuje pouze k věcem, které mají vztah ke spáchání kázeňského přestupku, a nelze jej tedy použít v případě, kdy ke spáchání kázeňského přestupku nedošlo.

V Brně dne 24. srpna 2017
Sp. zn.: 2233/2017/VOP/JM
Č. j.: KVOP-20294/2017

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci odnětí nepovolené věci ve věznici

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Dne 4. 4. 2017 se na mě obrátil pan A. (dále také „stěžovatel“), který si stěžoval, že mu Věznice Světlá nad Sázavou odmítla vydat finanční hotovost (700 Kč), kterou odňala odsouzené B., přičemž tyto finanční prostředky jsou dle tvrzení stěžovatele v jeho vlastnictví. Konstatovala jsem, že Věznice Světlá nad Sázavou pochybila v tom, že nalezenou finanční hotovost nevydala stěžovateli, přičemž současně pochybila i v procesním postupu celé věci.

Pan A. své přítelkyni, odsouzené C., při návštěvě Věznice Plzeň předal krabičku od bonboniéry, která dříve patřila jeho zemřelé matce. Paní C. následně krabičku darovala výše jmenované odsouzené a během kontroly v rámci přemístění této odsouzené z Věznice Plzeň do Věznice Světlá nad Sázavou (dne 13. 1. 2017) zjistili zaměstnanci věznice, že ve dvojitém dně krabičky je ukryta finanční hotovost ve výši 700 Kč. Paní B. prohlásila, že o penězích nevěděla, nejsou její a souhlasila s odnětím věci. Paní C. a paní B. byly vyzvány k podání vysvětlení, přičemž obě dvě vypovídaly shodně s tvrzením stěžovatele (tedy v tom smyslu, že o finanční hotovosti nevěděly a není v jejich vlastnictví).¹ Stěžovatelovo sdělení stran požadavku navrácení finanční hotovosti bylo do Věznice Světlá nad Sázavou doručeno dne 8. 2. 2017.² Věznice Světlá nad Sázavou vydala dne 16. 2. 2017 rozhodnutí o zabránění věci.³ Rozhodnutí bylo doručeno pouze odsouzené B. a nabylo právní moci dne 21. 2. 2017.⁴ Finanční hotovost ve výši 700 Kč byla převedena dne 13. 3. 2017 na bankovní účet Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových.⁵ Kázeňské řízení vedené proti odsouzené B. bylo zastaveno z důvodu, že spáchání kázeňského přestupku nebylo prokázáno.⁶

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

B.1 Nevydání finanční hotovosti stěžovateli

Ředitelka Věznice Světlá nad Sázavou plk. PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D., zrekapitulovala ve svém vyjádření ze dne 10. 7. 2017 výše uvedený skutkový stav věci a dále uvedla tyto skutečnosti: V průběhu šetření se dne 6. 2. 2017 stěžovatel obrátil na Věznici Plzeň s tím, že ke krabičce, kterou předal odsouzené C., má citový vztah, neboť jde o památku na jeho maminku. V korespondenci stěžovatel uvedl,

že krabičku předal na návštěvě své partnerce, která ji pro neskladnost a neúčelnost vyhodila do odpadkového koše. Toto vyjádření stěžovatele nekoresponduje dle ředitelky věznice s vyjádřením samotné odsouzené C., která uvedla, že krabičku vyhodila, protože se jí nelíbila. Dopis stěžovatele byl předán do Věznice Světlá nad Sázavou dne 8. 2. 2017, tedy v době, kdy bylo šetření již z pohledu ředitelky věznice skončeno (šetření bylo skončeno dne 7. 2. 2017). Na základě tohoto sdělení vyrozuměla věznice stěžovatele, že papírová krabička byla zlikvidována a s nalezenými finančními prostředky bylo naloženo dle zákonných norem. Následně zaslal stěžovatel do věznice dne 8. 3. 2017 dopis, tedy v době, kdy již bylo rozhodnuto o zabrání věci. V dopise se stěžovatel dotazoval na finanční hotovost (její nominální hodnotu a měnu). Stěžovateli sdělila věznice postup v dané věci.

Ředitelka věznice dále uvedla, že není pravdou, že výsledkem šetření věznice bylo tvrzení, že stěžovatel byl vlastníkem finanční hotovosti. V průběhu šetření stěžovatel neprokázal žádným způsobem, že by byl majitelem finanční hotovosti; o finanční hotovosti v krabičce vůbec nevěděl a taktéž o ní nevěděly obě dvě odsouzené. O nález stěžovatele informovala pravděpodobně odsouzená C., která se o existenci finanční hotovosti v krabičce dozvěděla na základě dotazování oddělení prevence a stížností. Jednání stěžovatele lze dle ředitelky věznice považovat za účelové s cílem neoprávněně se obohatit, neboť o papírovou krabičku po jejím darování odsouzené C. nejevila žádný zájem, nijak se nepozastavil nad tím, že odsouzená C. krabičku vyhodila. Rovněž jeho tvrzení, že krabičku uchovával jako památku na zemřelou matku, se jeví dle ředitelky věznice v rozporu s tím, že tuto krabičku předal odsouzené C. do výkonu trestu. Stěžovatel použil krabičku pouze jako náhražku igelitového obalu (dle sdělení stěžovatele ze dne 6. 2. 2017 nechtěl přinést gumičky do vlasů odsouzené C. pouze v igelitovém sáčku). Dle ředitelky věznice nebyla prokázána ani vyvrácena možnost, že finanční hotovost mohla být do krabičky vložena neznámou osobou.

B.2 Procesní postup ve věci

K procesnímu postupu ve věci uvedla ředitelka Věznice Světlá nad Sázavou plk. PhDr. Gabriela Slováková, Ph.D., ve svém vyjádření ze dne 10. 7. 2017: „... v prvotní fázi bylo postupováno dle ustanovení § 12 odst. 1 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci ČR, následně bylo za využití § 50 odst. 1 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů, rozhodnuto o zabrání věci. Tedy, ods. B. byla věc odňata, neboť finanční hotovost měla odsouzená u sebe neoprávněně, v rozporu s ustanovením § 25 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem ke skutečnosti, že provedeným šetřením nebyl zjištěn právoplatný majitel finanční hotovosti, bylo v dané věci dne 16. 2. 2017 vydáno Rozhodnutí o zabrání věci, s nímž byla ods. B. prokazatelně seznámena, jeho doručení stvrdila svým podpisem. Je tedy zřejmé, že Věznice Světlá nad Sázavou vyrozuměla osobu, které se věc bezprostředně týká. Civilní osoba p. A. nebyl ve věci vyrozuměn, neboť v daném případě nevystupoval jako účastník řízení. Z výše uvedeného vyplynulo, že vlastnictví finančních prostředků nijak neprokázal, pouze se opakovaně písemně dotazoval, o jakou finanční hotovost se jedná, v jaké měně apod.“

Ředitelka věznice dále uvedla, že nejprve bylo vydáno rozhodnutí o zabrání věci a následně zastaveno kázeňské řízení s odsouzenou B.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Nevydání finanční hotovosti stěžovateli

Nerozumím argumentaci ředitelky věznice, dle které vyjádření stěžovatele o tom, že odsouzená C. krabičku pro neskladnost a neúčelnost vyhodila do odpadkového koše, a samotné odsouzené C. o tom, že krabičku vyhodila, protože se jí nelíbila, spolu nekoresponduje.

Ať již byla krabička neskladná či neúčelná nebo se odsouzené C. pouze nelíbila (třeba právě z důvodu neskladnosti a neúčelnosti), není podstatné; navíc bych tato dvě tvrzení nutně neoznačovala za rozporuplná či odlišná.

Další argument ředitelky věznice o tom, že dopis stěžovatele byl předán do věznice den poté, co bylo ukončeno v dané věci šetření, považuji za alibistický.

V dané věci se sdělením stěžovatele objevily nové skutečnosti a šetření věznice mohlo být doplněno, neboť dosud nebylo o naložení s finanční hotovostí nijak rozhodnuto.

Ředitelka věznice uvedla, že výsledkem šetření věznice nebylo tvrzení, že stěžovatel je vlastníkem finanční hotovosti. Ve zprávě o šetření jsem neuvedla, že by výsledkem šetření bylo toto tvrzení, ale že z šetření věznice vyplynulo, že stěžovatel je vlastníkem finanční hotovosti. Věznice nezajistila důkaz, který by vlastnictví stěžovatele vyvracel nebo zpochybňoval. Pravdou je, že nebyl získán v průběhu šetření přímý důkaz, ale sdělení všech tří zúčastněných osob ve vzájemné souvislosti vytvářejí obraz dané skutečnosti. Tvrzení ředitelky o tom, že stěžovatel o finanční hotovosti vůbec nevěděl, neznamená, že nemohla být v jeho vlastnictví. Ani údivu ředitelky věznice nad tím, že stěžovatel předal odsouzené C. krabičku, která byla památkou na jeho zemřelou matku, příliš nerozumím. V partnerských vztazích bývá zvykem, že se předávají rodinné šperky, natožpak takto finančně méně hodnotná věc. Nevidím tedy důvod, proč by stěžovatel své družce nemohl předat předmět, ke kterému chová citový vztah.

Vězeňská služba má povinnost zajistit, aby se do věznice nedostala mezi odsouzené finanční hotovost, a zaměstnanci věznice by tak alespoň částečně mohli garantovat, že finanční hotovost nemohla být do krabičky vložena přímo ve věznici neznámou osobou, o čemž ředitelka věznice ve svém vyjádření neodůvodněně spekuluje.

C.2 Procesní postup ve věci

Ředitelka věznice se žádným způsobem nevyjádřila ke konstatovanému pochybení, dle kterého nemělo být rozhodnuto o zabrání věci.

O zabrání věci mohla věznice rozhodnout v případě věci, která má vztah ke spáchání kázeňského přestupku. Věznice rozhodla o zabrání věci s odůvodněním, že zabraná věc nepatří pachateli kázeňského přestupku.⁷ Vzhledem k výše uvedenému je třeba podotknout, že zde nebyl pachatel kázeňského přestupku, kázeňský trest nebyl uložen, neboť kázeňské řízení bylo zastaveno. Systematika zařazení ustanovení o zabrání věci mezi ustanovení týkající se kázeňského řízení v zákoně o výkonu trestu odnětí svobody taktéž podporuje mé tvrzení o tom, že nemohlo být rozhodnuto o zabrání nalezené finanční hotovosti.

Argument ředitelky věznice, že nejdříve došlo k vydání rozhodnutí o zabrání věci (16. 2. 2017) a až následně k zastavení kázeňského řízení (21. 2. 2017), nelze tedy z výše uvedených důvodů přijmout. Věznice měla vyčkat ukončení kázeňského řízení a až poté vydat případně rozhodnutí o zabrání věci; jednak před ukončením kázeňského řízení nebylo možné na odsouzenou C. pohlížet jako na pachatelku kázeňského přestupku a jednak nebylo před ukončením řízení možné konstatovat (ač tak věznice učinila), že zabraná věc nepatří odsouzené.

Věznice měla v tomto ohledu podpůrně aplikovat zákon o přestupcích⁸ a věc vrátit tomu, komu nepochybně patří.⁹ Pokud by nebyl znám vlastník odňaté věci, měla by věznice postupovat dle ustanovení občanského zákoníku o nálezů věci skryté a ztracené.¹⁰

Rozhodnutí o zabrání věci bylo vydáno až 16. 2. 2017 (za více jak týden od doručení sdělení stěžovatele), tedy v době, kdy věznice věděla o požadavku stěžovatele, i přesto mu rozhodnutí o zabrání věci nedoručila.¹¹

Ukončené šetření věznice v dané věci nemohlo mít vliv na povinnost věznice doručit rozhodnutí stěžovateli, neboť skutečnosti, které tuto povinnost odůvodňují, vstaly před vydáním rozhodnutí o zabrání věci a věznice o nich prokazatelně věděla.

S ohledem na nepřijetí opatření k nápravě vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Věznici Světlá nad Sázavou navrhuji, aby zrušila rozhodnutí o zabrání věci a uskutečnila další kroky směřující k tomu, aby nalezená finanční hotovost byla navržena stěžovateli.

Závěrečné stanovisko zasílám ředitelce Věznice Světlá nad Sázavou a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělila, zda provedla navržené opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska.

Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Dle zprávy o šetření Věznice Světlá nad Sázavou ze dne 7. 2. 2017.

² Dle sdělení Věznice Světlá nad Sázavou ze dne 9. 2. 2017, č. j. VS-9549-ČJ-2017-802310-SROV.

³ Dle § 50 odst. 1 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Stěžovatel byl informován o postupu věznice sdělením ze dne 9. 2. 2017 a 13. 3. 2017.

⁵ Dle sdělení ředitelky Věznice Světlá nad Sázavou plk. PhDr. Gabriely Slovákové, Ph.D., ze dne 11. 5. 2017.

⁶ S odkazem na ustanovení § 27 odst. 1 písm. c) nařízení generálního ředitele Vězeňské služby ČR č. 36/2014, o kázeňském řízení u obviněných, odsouzených a chovanců.

⁷ Dle § 50 odst. 1 písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ Viz např. rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 5. 12. 2014, čj. 2 As 101/2014-26, www.nssoud.cz

- ⁹ Dle § 75 odst. 2 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění účinném do 1. 7. 2017, nebude-li vydaná nebo odňatá věc prohlášena za propadlou nebo zabranou, musí být bez zbytečných průtahů vrácena tomu, komu nepochybně patří; jinak tomu, kdo ji vydal nebo komu byla odňata.
- ¹⁰ Viz § 1063 a § 1064 zákona č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- ¹¹ Dle § 50 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody je rozhodnutí o zabrání věci třeba písemně oznámit pachateli kázeňského přestupku a osobě, které se přímo týká, pokud je známa.

Bezpečnostní opatření věznic v souvislosti s rozšířeným výskytem návykových látek mezi vězňenými osobami musí sledovat mantinely zákonosti a přiměřenosti, nesmí být plošná ani časově neomezená.

Opatření
věznic
v souvislosti
s výskytem
návykových
látek

V Brně dne 23. ledna 2017
Sp. zn.: 2570/2017/VOP/MS
Č. j.: KVOP-3451/2018

Zpráva o šetření ve věci opatření věznic v souvislosti s návykovými látkami

Pan A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Heřmanice (dále také jako „stěžovatel“), se na mě obrátil s tvrzením, že věznice přijala nezákonná opatření v souvislosti s návykovými látkami. Jako příklad uvedl návštěvy „přes přepážku“ pro všechny, kteří byli pozitivně testováni na návykové látky.

A. SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ

Své šetření jsem zaměřila na to, zda přijatá bezpečnostní opatření ze strany dotčené věznic jsou zákonná a přiměřená.

Věznice Heřmanice nepochybila při stanovení bezpečnostních opatření v souvislosti s návykovými látkami; opatření jsou zákonná a přiměřená.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Stěžovatel byl rozhodnutím ze dne 26. 11. 2016 kázeňsky potrestán za pozitivní výsledek testu na návykové látky (amfetamin a metamfetamin), a to kázeňským trestem – celodenní umístění do zavřeného oddělení na 3 dny nepodmíněně.¹

Dne 18. 4. 2017 byli dle stěžovatele odsouzení seznámeni s tím, že vedení věznic vydalo nařízení k tomu, že všichni odsouzení, kteří měli pozitivní test anebo se odmítli testu na návykové látky podrobit, budou až do konce svého trestu odnětí svobody mít návštěvy za přepážkou a současně jim budou odebrány veškeré příznané výhody, konkrétně stěžovatel dále zmínil nemožnost přefazení soudem do mírnějšího stupně.

Na ředitele dotčené věznic plk. PaedDr. Petra Kadlece jsem se obrátila s výzvou, aby mi poskytl uvedený akt, kterým byla stanovena popisovaná opatření tak, abych mohla posoudit jejich rozsah, zákonnost a přiměřenost.

V datové zprávě ze dne 16. 5. 2017 plk. PaedDr. Kadlec uvedl, že Věznice Heřmanice eviduje vzrůstající počet odsouzených pozitivně testovaných na návykové látky a odsouzených, kteří se odmítají podrobit samotnému testování. Na doporučení bezpečnostní komise proto vydal opatření k eliminaci průniku návykových látek do věznic. Opatření není paušální, týká se pouze odsouzených, kteří závažným způsobem porušili ustanovení § 28 odst. 1 a 3, písm. b) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k závažnosti situace byla uvedená opatření aplikována na všechny odsouzené, kteří v průběhu výkonu

trestu ve Věznici Heřmanice užili zakázané látky nebo se odmítli podrobit testování. Návštěvy „přes přepážku“ jsou toliko jedním z opatření a není pravdou, že by bylo realizováno po celou dobu výkonu trestu odnětí svobody.

Dokument shrnující stanovená opatření datovaný 21. 4. 2017 a podepsaný ředitelem věznice mám rovněž k dispozici. Jedná se o poučení odsouzených, jak bude věznice postupovat v případě prokázaného pozitivního testu na návykové látky či odmítnutí podrobit se testu. Podmínkou aplikace těchto opatření je pravomocné rozhodnutí o uložení kázeňského trestu. Celý soubor opatření zahrnuje zákaz nadstandardních (jinými slovy nenárokových) výhod v průběhu výkonu trestu. Například nemožnost návštěvy bez zrakové a sluchové kontroly, realizace návštěv „přes přepážku“, uložení nepodmíněného kázeňského trestu, přeražení do nižší skupiny vnitřní diferenciacie, nepovolání aktivity programu zacházení, která by nebyla pod dohledem zaměstnance věznice, uvedení informace o závažném porušení kázně do všech hodnocení zpracovávaných věznicí, průběžné cílené testování na návykové látky apod.

Přímo v témže poučení je uvedeno, že zrušení nebo zmírnění realizovaných opatření je v kompetenci ředitele věznice, který o nich rozhoduje na základě návrhu vychovatele a vedoucího oddělení výkonu trestu, po individuálním posouzení a zvážení vnitřních a vnějších rizik konkrétního odsouzeného, a to zpravidla nejdříve po třech kladně vyhodnocených programech zacházení.²

Pro posouzení přiměřenosti opatření jsem si u ředitele věznice vyžádala doplňující informace, konkrétně meziroční přehled výskytu pozitivně testovaných odsouzených a těch, kteří se odmítají podrobit testování.

Datovou zprávou ze dne 3. 10. 2017 mě ředitel věznice informoval o tom, že za rok 2016 byla prokázána pozitivita na návykové látky ve 29 případech, v dalších 17 případech odsouzení testování odmítli podstoupit. Za prvních osm měsíců roku 2017³ byla prokázána pozitivita na návykové látky ve 33 případech a v dalších 18 případech odsouzení testování odmítli podstoupit. Z měsíčního přehledu vyplývá, že zejména v měsících březen a duben 2017 (což časově koresponduje s vydáním uvedených opatření – 21. 4. 2017) byl výrazně zvýšen počet pozitivně testovaných odsouzených.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Předně nemám nic proti tomu, pokud věznice v rámci stanovených opatření shodně posuzuje případy pozitivně testovaných odsouzených jako ty, kdy odsouzení odmítnou test na návykové látky podstoupit. Ostatně podrobit se testování na návykové látky je jednou ze základních povinností odsouzeného⁴ a je veřejným zájmem usilovat o to, aby vězněné osoby ve střeženém prostředí věznice nebyly v kontaktu s návykovými látkami.

Mezi vyjmenovanými opatřeními není jediné, které by omezilo právo odsouzeného stanovené zákonem.⁵ Současně je aplikace uvedených opatření na konkrétního odsouzeného podmíněna pravomocným uložením kázeňského trestu. Kázeňský přestupek tak dle § 47 zákona o výkonu trestu musí být náležitě prokázán a odůvodněn.⁶

Některá z opatření jsou dokonce povinností věznice v případě závažného porušení právních předpisů ze strany odsouzených. Kupříkladu fakt, že informace

o kázeňském přestupku bude uvedena v hodnoceních zpracovávaných věznicí například pro potřeby soudu v řízeních o podmíněném propuštění.

Stěžovatelem konkrétně zmiňovaná návštěva tzv. „přes přepážku“ má rovněž oporu v zákoně. Podle zákona o výkonu trestu⁷ náleží pravomoc rozhodnout o tom, že z bezpečnostních důvodů se návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou, řediteli věznice. Prokázané zneužití návykové látky či odmítnutí se podrobit testu na návykové látky považuji za odůvodněné pro aplikaci tohoto ustanovení.⁸

Uvedená opatření proto považuji za zákonná.

Evropská vězeňská pravidla⁹ stanoví v čl. 3, že omezení ukládaná osobám zbaveným svobody budou v nezbytně minimálním rozsahu a úměrná legitimnímu účelu, pro který byla uložena.

Vydání opatření časově koresponduje se zvýšením počtu pozitivních testů, sleduje legitimní cíl (potlačení užívání návykových látek) a opatření jsou k tomuto cíli vhodná. Opatření nejsou ani plošná (aplikovaná na všechny vězněné osoby¹⁰), ani časově neomezená (formální akt, kterým byla opatření vydána, sám počítá s tím, že budou v závislosti na individuálním posouzení každého odsouzeného přehodnocována – rušena anebo zmírněna).

Byť považuji stanovená opatření za přísná, považuji je s ohledem na uvedený nárůst pozitivně testovaných odsouzených ve věznici za přiměřená.

Mohu stěží vyčítat věznicím, že opatřeními usiluje o to, aby vězněné osoby neuzívaly návykové látky za předpokladu, že jsou tato opatření zákonná a přiměřená. V tomto případě se s ohledem na shora uvedené domnívám, že mantinely zákonosti a přiměřenosti překročeny nebyly.

Za nepřiměřené bych však považovala, pokud by uvedená opatření byla v platnosti navzdory eliminaci případů pozitivně testovaných vězněných osob či osob odmítajících se testování podrobit.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

S ohledem na uvedené jsem se rozhodla své šetření ukončit podle § 17 zákona o veřejném ochránci práv, tedy bez shledání pochybení na straně věznice.

Zprávu zasílám řediteli Věznice Heřmanice plk. PaedDr. Kadlecovi a rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Ustanovení § 46 odst. 3 písm. g) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

² Věznice Heřmanice je od 1. 10. 2017 profilována jako věznice s ostrahou se středním a vysokým stupněm zabezpečení. Hodnotící období pro plnění programu zacházení je tak stanoveno na 3 měsíce dle § 38 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

³ Od 1. 1. 2017 do 31. 8. 2017.

⁴ Ustanovení § 28 odst. 2 písm. g) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Například právo na návštěvu dle § 19 odst. 3 zákona o výkonu trestu.

- ⁶ „Kázeňský trest lze uložit, jen jsou-li náležitě objasněny okolnosti kázeňského přestupku a prokázána vina odsouzeného. Před uložením kázeňského trestu musí být odsouzenému umožněno, aby se vyjádřil ke všem skutečnostem, které se mu kladou za vinu, a důkazům o nich. Může uvádět okolnosti, které jeho vinu vyvracejí nebo zmírňují a na podporu svých tvrzení navrhnout provedení dalších důkazů sloužících k jeho obhajobě.“
- ⁷ Ustanovení § 19 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁸ Ostatně opakované prokázané užití návykových látek odsouzeným je orgány činnými v trestním řízení považováno za trestný čin maření výkonu trestu podle § 337 odst. 1 písm. g) zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁹ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2006) 2.
- ¹⁰ Od počátku roku 2017 do 31. 8. 2017 bylo těmito opatřeními dotčeno nově celkem 51 odsouzených. Ke konci roku 2017 bylo ve Věznici Heřmanice dle statistiky na www.vscr.cz umístěno 874 vězňených osob. Uvedená opatření tedy byla aplikována nově toliko na 5,8 % vězeňské populace dotčené věznice.

Vězněným osobám by Vězeňská služba České republiky měla umožnit pořízení a odeslání portrétní fotografie osobám blízkým, zejména v situaci dlouhodobě vězněných cizinců, u kterých nemohou probíhat, např. z důvodu velké vzdálenosti, standardní návštěvy.

Pořízení
a odeslání
portrétní
fotografie
osobám
blízkým

V Brně dne 11. ledna 2018

Sp. zn.: 3433/2017/VOP/MKL

Č. j.: KVOP-1440/2018

Zpráva o šetření ve věci podmínek výkonu trestu odnětí svobody

Ve svém podnětu pan A., nar. xxx, státní příslušník Ukrajiny (dále jen „stěžovatel“), namítal řadu okolností souvisejících s výkonem trestu odnětí svobody ve Věznici Valdice.

A. SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ

Věznice Valdice pochybila tím, že neumožnila stěžovateli pořízení portrétní fotografie pro rodinné účely (viz část C.2).

Věznice Valdice pochybila tím, že nerozhodla o novém uložení kázeňského trestu ve lhůtě 30 dnů, jak stanoví vnitřní předpis Vězeňské služby ČR (viz část C.3).

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Stěžovatel ve svém podnětu namítal:

- používání pout při každém opuštění cely,
- nemožnost pořídit a zaslat rodině svou portrétní fotografii,
- nereagování Věznice Valdice na zrušení kázeňského trestu rozhodnutím Krajského soudu v Hradci Králové,
- omezený rozsah aktivit, především s ohledem na skutečnost, že je cizincem,
- nemožnost účastnit se vycházek spolu s ostatními odsouzenými a omezený kontakt s ostatními odsouzenými,
- nemožnosti pracovního zařazení.

Obrátila jsem se s výzvou na ředitele Věznice Valdice. Jeho reakci na výše uvedené stěžovatelovy námitky uvádím níže v souvislosti s právním hodnocením.

Mimo to ředitel také uvedl, že stěžovatel česky rozumí, hovoří i píše. Dokladem schopnosti psát v češtině jsou i některé dopisy, které mi stěžovatel zaslal.

Stěžovatel byl do Věznice Valdice dodán v roce 2009 a předpokládaný konec trestu je v roce 2029. V roce 2016 byl sedmkrát kázeňsky trestán, za celou dobu výkonu trestu byl kázeňsky trestán celkem devatenáctkrát. Od roku 2011 je trvale ve III. skupině vnitřní diferenciaci. Od roku 2014 je stěžovatel ubytován na ubytovně „E“, která je současně i oddílem se zvýšeným stavebně-technickým zabezpečením.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

C.1 Používání pout při každém opuštění cely

Ředitel věznice uvedl, že při pohybu po ubytovně jsou stěžovateli přiřkládána pouta při každém opuštění cely a při pohybu mimo ubytovnu jsou stěžovateli přiřkládána pouta s poutacím opaskem. Při pohybu na vycházkovém dvoře poután není.

Obecně platí, že pouta a poutací opasek jsou donucovací prostředky, které je oprávněn použít příslušník Vězeňské služby ČR, pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, a to proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu trestu odnětí svobody, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby.¹ Kritérium nezbytnosti užití donucovacích prostředků akcentují i Evropská vězeňská pravidla.²

Zákon o Vězeňské službě stanoví, že kritérium nezbytnosti při použití pout a pout s poutacím opaskem není třeba v případě předvádění odsouzeného, kdy je u něj důvodná obava, že by se mohl chovat násilným způsobem.³

Užití donucovacího prostředku také musí být přiměřené účelu zákroku a nesmí jím být způsobena újma zřejmě nepřiměřená povaze a nebezpečnosti protiprávního jednání.⁴

Ředitel věznice uvedl, že k poutání stěžovatele bylo přistoupeno v roce 2013 poté, co stěžovatel opakovaně fyzicky napadl jiného odsouzeného. Dále také v roce 2014 opakovaně odmítl nastoupit početní prověrku, pokusil se fyzicky napadnout dozorce, v roce 2016 byl verbálně agresivní vůči řediteli a opakovaně vůči vychovatelům, pokusil se znovu fyzicky napadnout jiného odsouzeného a odmítal se přestěhovat do jiné cely.

Ředitel také poukazuje na psychologické charakteristiky stěžovatele, z nichž vyplývá, že stěžovatel je velmi nebezpečný a nevyzpytatelný jedinec se sklony k agresi, je psychicky labilní, impulsivní a výrazně disponovaný ke konfliktům.

Přijatá bezpečnostní opatření jsou dle vyjádření ředitele každý měsíc přezkoumávána bezpečnostní komisí ředitele věznice.

Z přehledu násilného chování stěžovatele a jeho psychologických charakteristik je patrné, že u stěžovatele existuje důvodná obava, že by se mohl chovat násilným způsobem. Použití pout a pout s poutacím opaskem považují s ohledem na možné riziko napadení personálu či ostatních odsouzených jako přiměřené opatření nezpůsobující nepřiměřenou újmu.

C.2 Nemožnost pořít a zaslat rodině svou portrétní fotografii

S odsouzenými ve výkonu trestu se musí jednat tak, aby byly podporovány takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem, a zároveň má být trest vykonáván tak, aby byly omezeny škodlivé účinky zbavení svobody.⁵ O minimalizaci škodlivého účinku zbavení svobody a snaze o zdárný návrat do společnosti hovoří i Evropská vězeňská pravidla.⁶

Jedním ze škodlivých účinků omezujících návrat do společnosti je i narušení rodinných vazeb.

Stěžovatel udržuje korespondenční a občasný telefonický kontakt s rodinou na Ukrajině. V České republice nemá žádné blízké osoby. Stěžovatel uvedl, že má nezletilou dceru, která 10 let nezná podobu svého otce. Věznice Valdice odmítá povolit stěžovateli pořízení portrétní fotografie na jeho vlastní náklady, aby ji mohl rodině zaslat.

Ředitel ve svém vyjádření uvádí, že fotografování odsouzených pro soukromé účely není ze zákona nárokové a z bezpečnostních důvodů není ve Věznici Valdice povoleno.

S ohledem na výše uvedená ustanovení zákona by Vězeňská služba ČR měla vyvinout úsilí k udržení rodinných vazeb. V situaci, kdy jediné blízké osoby stěžovatele mají velmi ztíženou možnost jeho návštěvy z důvodu velké vzdálenosti, považují žádost stěžovatele o pořízení portrétní fotografie na vlastní náklady za přiměřenou. Umožnit návštěvu fotografa neznamená pro věznici vyšší zátěž, než by měla s jinou návštěvou. Naopak neumožněním návštěvy fotografa nepřiměřeně zasahuje do práva na rodinný život.

Nerozumím též argumentaci bezpečnostními důvody v situaci, kdy rodinní příslušníci ostatních odsouzených mohou vidět jejich podobu při návštěvě. Zároveň se také uvažuje o zavedení videohovorů, při kterých by aktuální podoba odsouzených byla také patrná. Pokud by bezpečnostní riziko měla představovat civilní osoba s fotoaparátem v areálu věznice, je možné, aby fotografii pořídil zaměstnanec Vězeňské služby ČR a následně ji odeslal fotografovi. Ani takový úkon nepřináší zvláštní obtíže.

Věznice Valdice pochybila, když neumožnila stěžovateli pořízení portrétní fotografie pro rodinné účely.

C.3 Nereagování Věznice Valdice na zrušení kázeňského trestu

Pokud správní soud zruší rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, je třeba ve věci znovu rozhodnout. V tomto kázeňském řízení je třeba rozhodnout do 30 dnů, pokud správní soud nerozhodl jinak.⁷

Stěžovateli byl uložen kázeňský trest za porušení zákazu prodávat, směňovat a darovat věci, když u něj byla nalezena telefonní karta, kterou neměl zapsanou v seznamu věcí. Stěžovateli bylo uloženo umístění do uzavřeného oddělení na 7 dnů. Proti tomu podal stěžovatel stížnost a následně se obrátil na Krajský soud v Hradci Králové. Ten zrušil dne 30. 3. 2017 rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.

Stěžovatel namítal, že Věznice Valdice nijak nereagovala na zrušení rozhodnutí o uložení kázeňského trestu.

Ředitel ve svém vyjádření uvedl, že kázeňské řízení bylo obnoveno a dne 13. 6. 2017 bylo vydáno nové rozhodnutí o uložení kázeňského trestu, kterým byla stěžovateli uložena důtka.

Původní rozhodnutí zrušil soud 30. 3. 2017, nové rozhodnutí vydala Věznice Valdice dne 13. 6. 2017, z uvedeného je patrné, že Věznice Valdice pochybila, když nerozhodla o novém uložení kázeňského trestu ve lhůtě 30 dnů, jak stanoví vnitřní předpis Vězeňské služby ČR.

C.4 Omezený rozsah aktivit, především s ohledem na skutečnost, že je cizincem

Stěžovatel namítá, že nemá dovoleno účastnit se některých aktivit (šachy, stolní tenis, cvičení v tělocvičně).

Ředitel uvedl, že pro všechny odsouzené na ubytovně „E“ jsou dostupné aktivity zájmové (kondiční cvičení, stolní fotbal, jazykový kroužek, filmový kroužek, modelářský kroužek, stolní tenis, klub společenských a logických her), aktivity vzdělávací (český jazyk, kroužek všeobecně vzdělávací naučný, pěstování okrasných rostlin a zeleniny, sociálně-právní poradenství, finanční gramotnost) a aktivity speciálně výchovné (kompetenční rozvoj, speciálně pedagogická péče, kreativní abreakce, společenské dění, konzultace s psychologem na zvládnání konfliktu).

Z uvedených nabídek si stěžovatel vybral stolní tenis, klub společenských a logických her, finanční gramotnost a konzultace s psychologem.

Dle vyjádření ředitele stěžovatel dochází na finanční gramotnost a konzultace s psychologem pravidelně. Na stolní tenis dochází nepravidelně a na společenské hry vůbec, jelikož vyžadují účast dalších odsouzených, kteří se odmítají účastnit zároveň se stěžovatelem.

Z podnětu stěžovatele probíhal na ubytovně „E“ v roce 2014 kroužek ruskojazyčných filmů, který byl ukončen po vyčerpání všech ruskojazyčných filmů. S tím stěžovatel nesouhlasí a uvádí, že na jiných ubytovnách mají filmů více.

Ředitel uvedl, že ve Věznici Valdice je evidováno 84 knih v angličtině a 617 knih v ruštině. Stěžovatel uvádí, že mnohé z knih v angličtině jsou pouze pohádky a dále poukazuje na neochotu vězeňského personálu knihy z knihovního fondu zprostředkovávat.

S ohledem na dřívější napadání ostatních odsouzených je pochopitelné, pokud se někteří odsouzení nechťejí aktivit se stěžovatelem účastnit. To nelze klást za vinu věznici. Odborný personál věznice však nesmí ustát v úsilí o vytvoření podmínek pro navázání pozitivních vztahů stěžovatele s ostatními odsouzenými.

S ohledem na skutečnost, že stěžovatel rozumí česky, nebrání mu nic v účasti na ostatních aktivitách. Stěžovatel má také možnost se ve znalostech českého jazyka dále zdokonalovat. Zároveň si také stěžovatel může na své náklady literaturu dle své volby nechat zaslat do věznice. Z toho důvodu jsem v této věci neshledala pochybení věznice.

C.5 Nemožnost účastnit se vycházek spolu s ostatními odsouzenými a omezení kontaktu s ostatními odsouzenými

Z vyjádření ředitele věznice vyplývá, že stěžovatel je zařazen ve standardním režimu výkonu trestu, ale z důvodu využití stanovených ubytovacích kapacit je umístěn na oddíle se zvýšeným stavebně-technickým zabezpečením, kde jsou také velmi nebezpeční odsouzení.

Odsouzení ve standardním režimu a zvláště nebezpeční odsouzení se nesmí z bezpečnostních důvodů potkávat, v důsledku toho je omezen kontakt jednotlivých odsouzených na ubytovně „E“. Dle vyjádření ředitele se stěžovatel domáhá kontaktu právě s velmi nebezpečnými odsouzenými.

Stěžovatel však nemá nikterak omezen kontakt s odsouzenými zařazenými do stejné skupiny, se kterými se může potkávat při aktivitách či na vycházce. Stěžovatel nemá ani nařízeno samostatné ubytování na cele, které mu však dle vyjádření ředitele vyhovuje. Ostatní odsouzení však o kontakt se stěžovatelem zpravidla nemají zájem.

Vnitřní předpis umožňuje využití oddílu se zvýšeným stavebně-technickým zabezpečením i pro odsouzené ve standardním režimu výkonu trestu.⁸ Vnitřní předpis však stanoví, že tak lze učinit výjimečně.

Předpokládám, že výjimečnost takového opatření byla stanovena právě proto, že přináší určitá omezení pro odsouzené umístěné na tomto oddíle. Tato omezení mohou být pouze v takové míře, která zohledňuje typ věznice, stupeň zabezpečení v typu věznice s ostrahou a přihlíží k charakteru ubytovaných odsouzených. Realizace práv odsouzených, včetně uzamykání v celách, musí být v souladu s příslušnými ustanoveními vnitřního řádu a časovým rozvrhem dne.

Stěžovatel je na ubytovně „E“, resp. na oddíle se zesíleným stavebně-technickým zabezpečením, umístěn od roku 2014. V tomto případě tedy pochybuji o výjimečnosti takového opatření. Avšak s přihlédnutím k charakteru stěžovatele, který napadal ostatní odsouzené a byl verbálně agresivní, lze umístění stěžovatele na uvedeném oddíle akceptovat. Doporučuji však věznicí v rámci měsíčního přezkoumávání trvání bezpečnostních opatření vůči stěžovateli (poutání) zabývat se také otázkou vyřazení stěžovatele z uvedeného oddílu.

C.6 Nemožnosti pracovního zařazení

Ředitel uvádí, že stěžovatel ve výkonu trestu nikdy nepracoval a o pracovní zařazení ani nežádal. S tím však stěžovatel nesouhlasí a uvádí, že žádal o pracovní zařazení již v roce 2013, ale jeho žádost byla odmítnuta z důvodu uplatňování zvýšených bezpečnostních opatření.

Ředitel však uvádí, že postoj stěžovatele k pracovním činnostem je negativní a neplní ani ty pracovní aktivity, které mu jsou uloženy programem zacházení. Ve vyhodnocení programu zacházení je uvedeno, že stěžovatel odmítá provádět brigádnickou činnost, je pro něj ponižující a o pracovní zařazení nežádá.

Ředitel také dokládá dopis ze dne 8. 4. 2015, který adresoval stěžovatel speciálnímu pedagogovi a ve kterém stěžovatel uvádí, že nemá sebemenší zájem o společenské práce a nebude uklízet „kulturku“.

Odsouzený je povinen pracovat, pokud je mu přidělena práce.⁹

Je namístě, že Vězeňská služba ČR ochotu stěžovatele nejprve testuje drobnými úklidovými pracemi předtím, než ho zařadí do práce. V situaci, kdy stěžovatel odmítá provádět základní úklidové práce spojené s chodem oddílu, lze pochybovat o tom, že by pracoval v případě zařazení do práce. Z toho důvodu nespátřuji v této věci pochybení věznice.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Věznice Valdice pochybila tím, že neumožnila stěžovateli pořízení portrétní fotografie pro rodinné účely a nerozhodla o novém uložení kázeňského trestu ve lhůtě 30 dnů, jak stanoví vnitřní předpis Vězeňské služby ČR.

Zprávu zasílám řediteli Věznice Valdice a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil k neumožnění pořízení portrétní fotografie a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Vzhledem k tomu, že opožděné vydání rozhodnutí o uložení kázeňského trestu nemělo pro stěžovatele podstatné následky, další vyjádření v této věci nepožaduji a své šetření končím.

Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž stěžovateli.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Ustanovení § 17 odst. 1 a 2 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- ² Odstavec 51.1 doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členskými státy Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům.
- ³ Ustanovení § 17 odst. 5 zákona o Vězeňské službě.
- ⁴ Ustanovení § 17 odst. 3 zákona o Vězeňské službě.
- ⁵ Ustanovení § 2 odst. 1 a 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁶ Odstavec 3, 5, 6 Evropských vězeňských pravidel.
- ⁷ Ustanovení § 35a odst. 1 a 4 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 36/2014, o kázeňském řízení u obviněných, odsouzených a chovanců.
- ⁸ Ustanovení § 12 NGR Vězeňské služby České republiky č. 45/2017, o zařazování, vyřazování a zacházení s velmi nebezpečnými odsouzenými v oddílu se zesíleným stavebně technickým zabezpečením.
- ⁹ Ustanovení § 28 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

Vaše značka: Spr 683/2017

Sp. zn. 7176/2017/VOP/MFR
Č. j. KVOP-29786/2018

Datum: 18. července 2018

Vážený pan
Mgr. Jan Tichý
předseda soudu
Okresní soud v Teplicích
U soudu 1450/11
416 64 Teplice

Vážený pane předsedo,

děkuji Vám za vyjádření k podnětu paní A.

Z Vašeho vyjádření dovozují, že uznáváte, že Okresní soud v Teplicích pochybil, a to průtahem při vypravení (rozeslání) rozhodnutí o odkladu výkonu trestu odnětí svobody panu B.

Pan B. převzal dne 20. července 2017 výzvu k nástupu výkonu trestu (do 25. července). Následujícího dne soudu osobně doručil žádost o odklad výkonu trestu. Soud dne 24. července povolil odklad (do 29. září). Pan B. dne 25. července 2017 nastoupil výkon trestu. O odkladu se dozvěděl 6. (nebo 8.) září doručením rozhodnutí soudu. Dne 13. září požádal o přerušení výkonu trestu ze zdravotních důvodů a o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody. Dne 14. září 2017 pan B. zemřel.

Přes uznání pochybení při vypravení rozhodnutí a vědomí „nezpochybnitelného hlubokého lidského rozměru“ případu jste „na straně soudu neshledal takové pochybení, které by tuto událost zapříčinilo, či umocnilo“.

Krom detailního popisu tehdejšího neutěšeného personálního obsazení administrativy trestního úseku jste upozornil na to, že i při ideálním běhu události by k doručení rozhodnutí soudu došlo nejdříve dne 26. července, tedy až den po termínu nástupu. Nepovažoval jste také za „důvodné předpokládat, že odsouzený přes podanou žádost a vážný zdravotní stav výkon trestu nastoupí“ a upozornil jste na poučení ve výzvě k nástupu trestu, že „pokud soud jeho žádosti o odklad výkonu trestu nevyhoví, má nejpozději při nástupu výkonu trestu předložit zprávu o svém zdravotním stavu příslušné věznici“, čehož pan B. nevyužil.

Tento náhled na věc nemohu přijmout, a to i z obav y o opakování podobných případů.

Výzva k nastoupení trestu obsahuje výslovné poučení: „Nenastoupení trestu odnětí svobody ve stanovené lhůtě může být posouzeno jako přečin maření výkonu úředního rozhodnutí.“ Poučení podle § 322 odst. 2 trestního řádu¹ ve výzvě zní: „Pokud předseda senátu neshledá důvodu pro odklad výkonu trestu, odsouzený nejpozději při nástupu výkonu trestu předloží zprávu o svém zdravotním stavu příslušné věznici...“

Pan B. se žádostí o odklad neotálel a řídil se bezzbytku poučením soudu. O odklad požádal den po převzetí výzvy k nastoupení trestu. V souladu s poučením

**Rozhodnutí
o odkladu
výkonu
trestu odnětí
svobody**

o možném maření výkonu úředního rozhodnutí nastoupil výkon trestu. Dalšímu poučení ve výzvě neporozuměl (nemohl porozumět) tak, jak si ho vykládá soud. Běžný adresát výzvy k nastoupení trestu, který až po jejím doručení požádá o odklad, očekává, že ho soud vyrozumí o tom, jak s jeho žádostí naložil. Nepředpokládá, že když nebyl vyrozuměn, jde o situaci popsanou ve výzvě – „pokud předseda senátu neshledá důvodu pro odklad výkonu trestu“ nebo, Vašimi slovy, „soud jeho žádosti nevyhoví“. Také neví (a nevěděla to ani věznice), že v důsledku nástupu do věznice nebude mít ani pozdější kladné rozhodnutí očekávané účinky. Rozumím tomu, že stěžovatel při nástupu (ani později) nečinil další kroky, protože očekával vyrozumění soudu. Doručení rozhodnutí o odkladu výkonu trestu (po sedmi týdnech od podání žádosti a šesti týdnech ve vězení) považoval za uznání závažnosti svého zdravotního stavu. Jakmile zjistil, že na rozhodnutí čekal zbytečně, požádal o přerušeni výkonu trestu ze zdravotních důvodů a o upuštění od výkonu zbytku trestu odnětí svobody. O den později zemřel.

Nepochybuji o tom, že ve výkonu trestu odnětí svobody po sedmi týdnech zemřel člověk, který s ohledem na svůj zdravotní stav neměl k výkonu trestu vůbec nastoupit. Přestože soud včas povolil panu B. odklad výkonu trestu, nezajistil, aby se o tom dozvěděl před nástupem do věznice (třeba i prostřednictvím věznice sídlící doslova za rohem). Účel rozhodnutí soudu o odkladu výkonu trestu se zjevně nenaplnil.

Vážím si uznání průtahu při vypravení (rozeslání) rozhodnutí o odkladu výkonu trestu odnětí svobody panu B. S ohledem na ostatní vyjádření se z důvodů popsaných výše obávám, že se obdobná situace může opakovat.

Dovoluji si Vás proto požádat, abyste situaci ještě jednou posoudil s přihlédnutím k mým poznámkám k případu pana B. a zvážil, zda aktuální standardní postupy soudu a jeho administrativy s dostatečnou jistotou brání vzniku obdobných situací. Rovněž bych přivítala, kdybyste zvážil zaslání omluvy paní A., která svého bratra viděla naposledy při jeho nástupu do věznice a nemohla s ním být v posledních okamžicích jeho života.

Vážený pane předsedo, podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv, ve znění pozdějších předpisů Vás prosím o vyjádření do 30 dnů o doručení tohoto dopisu.

Děkuji Vám za spolupráci.

S pozdravem

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.

veřejná ochránkyně práv

¹ „Požádá-li odsouzený o odklad výkonu trestu odnětí svobody z důvodů uvedených v odstavci 1, avšak předseda senátu má za to, že takové důvody nejsou zřejmě dány, vyzve odsouzeného, aby nejpozději při nástupu výkonu trestu odnětí svobody předložil zprávu o svém zdravotním stavu příslušné věznici. Zjistí-li věznice, že zdravotní stav odsouzeného mu neumožňuje podrobit se výkonu trestu odnětí svobody, podle povahy navrhne soudu jeho odklad nebo přerušeni.“

Rejstřík 2018

Ceny zboží ve vězeňské kantýně musí být přiměřené. Vězněná osoba nakupující ve vězeňské kantýně musí na žádost obdržet účtenku, která obsahuje všechny stanovené náležitosti (označení podnikatele obchodní firmou, popřípadě názvem nebo jménem a příjmením, a identifikačním číslem osoby, bylo-li přiděleno, datum prodeje zboží nebo poskytnutí služby, druh zboží, cena).

Ceny zboží
ve vězeňské
kantýně

V Brně dne 1. března 2018
Sp. zn.: 336/2018/VOP/JM
Č. j.: KVOP-9434/2018

Zpráva o šetření ve věci stanovení cen ve vězeňské kantýně

Dne 29. 11. 2017 se na mě anonymně obrátili odsouzení z Vazební věznice Praha-Ruzyně, kteří si stěžovali na nepřiměřeně vysoké ceny ve vězeňské kantýně (1 l octa 35 Kč, obálka C5 5 Kč, jedlá soda 25 Kč, 0,7 l sirup ovocný 88 Kč, role toaletního papíru 15 Kč, 500 g káva Jihlavanka 138 Kč, 1,75 l Coca-Cola 41,60 Kč, 1 l mléka 22,50 Kč, balení 4 rohlíků a 4 housek 45 Kč). Dále si odsouzení stěžovali, že na účtenkách chybí IČO a DIČ a nákup evidentně není dle přiložené účtenky veden v systému EET (elektronická evidence tržeb).

A. SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ

Vazební věznice Praha-Ruzyně pochybila při stanovení cen ve vězeňské kantýně a v neuvedení veškerých povinných údajů na účtenkách, které byly vydávány vězněným osobám.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Dne 11. 1. 2018 hovořil pověřený právník Kanceláře veřejného ochránce práv s vedoucím kantýny panem A., přičemž dle jeho sdělení provozuje kantýnu soukromý subjekt společnost B. a tato kantýna prodává zboží nejen vězněným osobám, ale i zaměstnancům věznice. Pokud je zboží prodáváno vězněným osobám, nejsou dle sdělení vedoucího kantýny tyto transakce vedeny v EET, při prodeji zaměstnancům je tomu naopak. Vedoucí kantýny přislíbil, že na účtenky pro vězněné osoby přidá údaj o identifikaci prodávajícího, včetně IČO a DIČ.

Následně věznice doložila kopie dvou účtenek, na nichž je vždy uvedeno DIČ a IČO prodávajícího. Ředitel Vazební věznice Praha-Ruzyně plk. Mgr. Tomáš Hůlka mi dále zaslal zprávu o výsledku průběžné kontroly se zaměřením na porovnání cenové hladiny u zboží nabízeného a prodávaného v kantýně vazební věznice; tato kontrola byla provedena ve dnech 23. 10. – 24. 10. 2017. Ceny v kantýně byly srovnávány

s cenami v prodejně potravin Nemocnice Motol, v prodejně potravin ÚVN Střešovice a prodejně potravin Večerka Slánská – Řepy. Provedenou kontrolou bylo zjištěno, že ceny ve sledovaných prodejnách jsou srovnatelné. Dále jsem v rámci šetření obdržela ceník vězeňské kantýny platný od 1. 2. 2018. Porovnávalo bylo 35 druhů zboží, není zde však žádné, na jehož cenu si odsouzení stěžovali.

V ceníku je uvedeno: 1 l octa 35 Kč, obálka C5 5 Kč, soda bicarbona prášek (Soda Vitar) 100 g 25 Kč, 0,7 l sirup ovocný Limacit citron, malina, lesní směs, pomeranč, broskev 34,80 Kč, toaletní papír velký návin 2vrstvý, 68 m 15 Kč, toaletní papír jednovrstvý malý návin 7 Kč, 500 g káva Jihlavanka standard 138 Kč, 1,75 l Coca-Cola 41,60 Kč, 1 l mléka 22,50 Kč, pečivo světlé mix sáček 5 ks 25 Kč a pečivo tmavé mix sáček 5 ks 35 Kč.

Ceny odpovídají tomu, co sdělili ve svém podnětu odsouzení, s výjimkou sirupu, kde je aktuálně cena poloviční oproti sdělenému údaji, a pečiva, kde se však aktuálně neprodává 8 ks pečiva v jednom balení, ale pouze 5 ks, přičemž cena je dle druhu pečiva nižší o 10 Kč, resp. o 20 Kč oproti ceně sdělené odsouzenými.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Vazební věznice Praha-Ruzyně pochybila při stanovení cen ve vězeňské kantýně, které nepovažuji za přiměřené, a dále pochybila v neuvedení veškerých povinných údajů na účtenkách, které byly vydávány vězněným osobám.

Ve věznicích se pro odsouzené zřizují prodejny s potravinářským, drogistickým a průmyslovým zbožím; minimální sortiment zboží stanoví vnitřní řád věznice; nelze-li nákup tohoto zboží provádět v prodejně věznice, zajišťuje se prostřednictvím vězeňské služby.¹ Nákup se uskutečňuje formou bezhotovostní platby z té části peněžních prostředků, s níž může odsouzený volně disponovat.² U stanovení cen ve Vězeňské kantýně je nutné si uvědomit, že vzhledem k omezenému sortimentu zboží a taktéž k omezenému počtu zákazníků ve věznicích (a tím i omezenému obratu) nelze vězeňské kantýny relevantním způsobem srovnávat s prodejny typu supermarketů či hypermarketů. Srovnání cen s okolím je v mnoha případech relativizováno také umístěním věznice. Za srovnatelné obchody stran stanovení cen zboží ve vězeňské kantýně se považují například večerky, vysokoškolské, nemocniční či firemní bufety, případně kantýny v obvodu věznice.³ Věznice provádějí čtvrtletní srovnání cen vězeňské kantýny s cenami v okolních prodejnách.

Vazební věznice Praha-Ruzyně provedla řádně kontrolu srovnání cen zboží ve vězeňské kantýně, přičemž se i přesto domnívám, že ceny zboží, na které si odsouzení stěžovali, nejsou přiměřené. Doporučuji věznicím, aby při dalším kontrolním srovnání cen porovnávala ceny u zboží, které je uvedené v této zprávě, přičemž z výsledku této kontroly může následně dojít u těchto výrobků ke snížení cen.

EET je upravena v zákoně o evidenci tržeb.⁴ Zjednodušeně lze říci, že tržby evidují poplatníci daně z příjmů fyzických osob a daně z příjmů právnických osob, kteří inkasují hotovost, platby kartou, šeky, směnky a další obdobné formy úhrady a současně daná tržba zakládá tzv. rozhodný příjem.⁵ EET se naopak netýká podnikatelů, kteří inkasují pouze platby ve formě plateb z účtu na účet. Je tedy nutné vzít v potaz specifika výkonu vazby či výkonu trestu odnětí svobody, kde právě k převodům z účtu na účet bez účasti hotovostních plateb dochází. Účetní operace vězeňských kantýn proto s největší pravděpodobností evidenci EET nepodléhají.

Při uskutečnění evidované tržby je poplatník přímo ze zákona povinen vystavit účtenku tomu, od koho evidovaná tržba plyne (zákazníkovi).⁶ Možnost vyžádat doklad o nákupu upravuje dále živnostenský zákon, který zakotvuje, že podnikatel je povinen vydat doklad o prodeji zboží a o poskytnutí služby na žádost zákazníka.⁷ Rovněž zákon o ochraně spotřebitele stanovuje, že na žádost spotřebitele je prodávající povinen vydat doklad o zakoupení výrobku nebo o poskytnutí služby.⁸ V obou dvou případech je vždy stanoveno, jaké povinné náležitosti musí doklad (účtenka) obsahovat, vždy zde musí být uvedeno IČO.

Vazební věznice Praha-Ruzyně napravila pochybení spočívající v neuvedení veškerých stanovených údajů na účtenkách, které byly vydávány vězňeným osobám.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Zprávu zasílám řediteli Vazební věznice Praha-Ruzyně a podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv šetření končím, neboť došlo k nápravě zjištěného pochybení.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.
veřejná ochránkyně práv
(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹ Viz § 23 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

² Viz § 23 odst. 1 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

³ Podle § 31 odst. 2 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů nesmějí ceny zboží v prodejné věznici přesahovat ceny obvyklé v obci, v jejímž územním obvodu se věznice nachází.

⁴ Zákon č. 112/2016 Sb., o evidenci tržeb, ve znění pozdějších předpisů.

⁵ Blíže viz § 3 až 6 zákona o evidenci tržeb.

⁶ Viz § 18 odst. 1 písm. b) zákona o evidenci tržeb.

⁷ Ustanovení § 31 odst. 14 zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů:

„(14) Podnikatel je povinen vydat na žádost zákazníka doklady o prodeji zboží a o poskytnutí služby. Na dokladu musí být uvedeno označení podnikatele obchodní firmou, popřípadě názvem, nebo jménem a příjmením, a identifikačním číslem osoby, bylo-li přiděleno, datum prodeje zboží nebo poskytnutí služby, druh zboží nebo služby a cena, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.“

⁸ Ustanovení § 16 odst. 1 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů:

„(1) Na žádost spotřebitele je prodávající povinen vydat doklad o zakoupení výrobku nebo o poskytnutí služby s uvedením data prodeje výrobku nebo poskytnutí služby, o jaký výrobek nebo o jakou službu se jedná a za jakou cenu byl výrobek prodán nebo služba poskytnuta, spolu s identifikačními údaji prodávajícího obsahujícími jméno a příjmení nebo název nebo obchodní firmu, případně název prodávajícího, jeho identifikační číslo osoby, pokud zvláštní právní předpis nestanoví jinak.“

Obecná preventivní povinnost ve vztahu k právu na ochranu zdraví vězněných osob se projevuje mimo jiné v povinnosti k ochraně nekuřáků před nežádoucími účinky pasivního kouření.

V Brně dne 2. března 2017
Sp. zn.: 477/2018/VOP/JM
Č. j.: KVOP-10201/2018

Zpráva o šetření ve věci kouření ve Věznici Bělušice

Dne 18. 1. 2018 se na mě obrátilo několik odsouzených, kteří jsou umístěni na oddíle 5/1-N ve Věznici Bělušice. Odsouzení si stěžovali, že ve věznici byl zrušen nekuřácký oddíl; nyní jsou ubytováni na nekuřácké ložnici, ale společné prostory jsou neustále zakouřené; stejně tak prostory schodiště, kde čekají na odběr stravy.

A. SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ

Věznice Bělušice pochybila v tom, že odsouzení nekuřáci jsou pravidelně vystavováni negativnímu účinku pasivního kouření ze strany odsouzených kuřáků.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

Pověření zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv provedli dne 22. 2. 2018 místní šetření ve Věznici Bělušice. Na oddíle 5/1-N bylo v době provedení místního šetření umístěno 62 odsouzených, z toho 13 nekuřáků a 51 kuřáků. Na oddílu se nacházela malá kuřárna (1,1 x 2,2 m), dle mého názoru pro nejvýše 4 odsouzené menšího vzrůstu, kteří se tam v jeden okamžik mohou vměstnat. Jde o jediné místo na oddílu, kde je povoleno kouřit. V uvedené kuřárně byl instalován menší větrák k odvětrávání kouře. Na oddílu našli mnou pověřeni zaměstnanci v prostorách koupelny na podlaze nedopalek od cigarety. Oddíl má dle provedeného zjištění vyhrazeno jednu ložnici pro odsouzené nekuřáky, ve které je umístěno 13 osob. Na schodišti sloužícím k navádění odsouzených na odběr stravy bylo nedopalků od cigaret nepočítaně. Jedná se o dvoupatrové schodiště, kam jsou odsouzení dozorcem v přízemí vpuštěni. Následně je dozorce v době, kdy se uvolní jídelna ze strany jiného oddílu, vpustí ve druhém patře do jídelny k odběru stravy.

Odsouzení nekuřáci shodně uvedli, že kuřáci na oddílu kouří ve všech prostorách (na chodbě, kulturní místnosti, toaletách). Taktéž kuřáci z oddílu kouří při tom, když čekají na výdej stravy v prostoru k tomu určeném. Na tomto schodišti čekají odsouzení dle svého vyjádření 20 až 50 minut. Všichni nekuřáci taktéž shodně uvedli, že i kuřáci mají svá práva, a pokud nemohou na oddíle kouřit dle své potřeby, jedná se o pochybení věznice. Vychovatel na oddílu mi sdělil, že za uplynulý měsíc došlo na sledovaném oddílu ke kázeňskému potrestání odsouzených za porušení zákazu kouření asi v pěti případech. Ani kuřáci na oddílu žádným způsobem nezastírali, že kouří ve všech prostorách, kde je to zakázáno, a rovněž i na uvedeném schodišti ústícím do jídelny. Tito odsouzení jsou si vědomi práv nekuřáků, nicméně celá

současná situace jim neumožňuje kouřit dle vlastní potřeby. Hlavním důvodem je kapacitně nedostatečná kuřárna na oddílu.

Dle sdělení ředitele věznice plk. Mgr. Romana Mišáka jsou na uvedeném oddílu umístěni pouze nepracující odsouzení. Tito odsouzení byli přemístěni na uvedený oddíl z jiného oddílu z organizačních důvodů. Na původním oddílu byli odsouzení ubytováni v menším počtu osob na ložnicích, z čehož údajně taktéž vyplývá současná nespokojenost odsouzených. Aktuálně nelze dle ředitele věznice, zejména s ohledem na požadavky odděleného umístování,¹ umístování dle jednotlivých stupňů zabezpečení, kapacitní situaci,² požadavky na oddělené umístování pracujících a nepracujících odsouzených (odlišný režim dne – budíček, navádění odsouzených do práce), vyhradit samostatný oddíl pouze pro nekuřáky. V době vycházek odsouzení dle sdělení ředitele kouřit mohou. Na schodišti před jídelnou čekají odsouzení dle sdělení ředitele maximálně 20 minut. Současně nemůže být na tomto schodišti přítomen dozorce, a to z bezpečnostních důvodů (možnost napadení dozorce velkou skupinou odsouzených na malém uzavřeném prostoru), prostor je pouze monitorován dvěma kamerami.

Z dokumentace věznice vyplývá, že v uvedené věci řešila stížnost jednoho z odsouzených nekuřáků (nikoliv jednoho ze stěžovatelů) na kouření ve společných prostorách sledovaného oddílu. Tato stížnost byla vyhodnocena jako nedůvodná.

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Věznice Bělušice pochybila v tom, že odsouzení nekuřáci jsou pravidelně vystavováni negativnímu účinku pasivního kouření ze strany odsouzených kuřáků.

Vězeňská správa musí zajistit ochranu zdraví vězňů ve své péči.³ Na základě vlastní žádosti se odsouzený nekuřák umístí vždy odděleně od odsouzených kuřáků.⁴ Odsouzený je povinen dodržovat zákaz kouření v místech, kde je to vzhledem k možnému ohrožení zdraví nekuřáků nebo z protipožárních důvodů ředitelem věznice zakázáno.⁵

Podle zákona se s odsouzenými ve výkonu trestu odnětí svobody musí jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví.⁶ Obecná preventivní povinnost ve vztahu k právu na ochranu zdraví vězněných osob se projevuje, mimo jiné, právě na problému tzv. pasivního kouření, což souvisí s oddělováním kuřáků a nekuřáků ve věznicích. Řád výkonu trestu zakotvuje povinnost věznice odděleně od kuřáků umístit odsouzeného nekuřáka, pokud o to požádá.⁷ Právní úprava je v otázce umístování nekuřáků jednoznačná a zřetelně odráží snahu zákonodárce chránit nekuřáky před škodlivými účinky kouření.⁸

Stejný závěr vyplývá z judikatury Evropského soudu pro lidská práva, který v porušení práva na ochranu zdraví v případě nekuřáků spatřuje možné porušení čl. 3 Evropské úmluvy (špatné zacházení).⁹ V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 25. 8. 2016, sp. zn. 30 Cdo 2478/2015, je konstatováno, že nesprávným úředním postupem orgánů Vězeňské služby ČR ve smyslu § 13 odst. 1 zák. č. 82/1998 Sb., ve znění pozdějších předpisů, je i porušení povinnosti přijmout preventivní opatření k ochraně života a zdraví vězňů. Česká judikatura taktéž připouští možnost přiznání náhrady škody na zdraví z důvodu vystavení nekuřáka tabákovému kouří.¹⁰

Šetřením byla bez jakýchkoli pochybností zjištěna skutečnost, že odsouzení kuřáci kouří v prostorách, kde je kouření zakázáno, a odsouzení nekuřáci jsou vystaveni v poměrně masovém měřítku negativním účinkům pasivního kouření.

Nelze popřít, že by věznice netrestala odsouzené při porušení zákazu kouření. Nemohu ale konstatovat, že by tímto vyřešila uvedené pochybení; spíše se zamýšlím nad tím, zda v dané situaci má kázeňské trestání odsouzených za porušování zákazu kouření vůbec ještě nějaký výchovný či pedagogický smysl, když základní problém popsany v této zprávě spočívá v tom, že na oddílu je kapacitně zcela nedostatečná kuřárna. Znovu opakuji, že na oddílu je 51 kuřáků (v době místního šetření), ale do kuřárny (jediné místo, kde je na oddíle povoleno kouřit), se vejdou dva, maximálně čtyři.

Chápu, že vzhledem k současně napjaté kapacitní situaci v českých věznicích je hledání možného řešení v této věci velmi obtížné.

Nicméně musím apelovat na vedení Věznice Bělušice, aby zvážilo všechny možnosti řešení dané nežádoucí situace. Nelze znovu vytvořit nekuřácký oddíl, na kterém budou společně pracující či nepracující odsouzení? Je prioritou oddělené umístění pracujících a nepracujících odsouzených, nebo zdraví jednotlivých odsouzených? Může věznice nějakým způsobem zajistit, aby odsouzení mohli kouřit na více místech či ve větších prostorách dle své potřeby? Je na daném oddíle technicky možné vybudování kuřárny s větší kapacitou?

S problémem pasivního kouření se nepotýká pouze Věznice Bělušice. Tento případ je výjimečný pouze tím, že na dotčeném oddílu je velmi malá kuřárna, která svou kapacitou nevyhovuje počtu kuřáků.

Problém lze řešit v zásadě pěti způsoby:

(1) Zřízení čistě nekuřáckého oddílu – tedy oddílu, kam budou umístováni výhradně nekuřáci. V minulosti se touto cestou vydaly některé, zejména větší věznice (např. Věznice Ostrov nad Ohří, Věznice Horní Slavkov, donedávna také Věznice Bělušice).

(2) Zřízení kuřáren vně oddílu – tedy na oddílu je zakázáno kouřit, kuřáci mají vyhrazen prostor vně budovy. Taková praxe je například v Rapoticích či Břeclavi-Poštorné.

(Všechny fotografie jsou dostupné v PDF verzi)

Fotografie č. 1: Věznice Rapotice

Fotografie č. 2 a 3: Věznice Břeclav (objekt Poštorná)

(3) Zřízení odvětrávané kuřárny obdobně jako na letištích – na oddílu je prosklený uzavřený prostor, který je dobře odvětráván (zpravidla u okna), kde je povoleno kouřit. Tuto úpravu má například Vazební věznice Olomouc.

Fotografie č. 4: Vazební věznice Olomouc

(4) Kuřárny na oddílu – nejběžnější (nikoliv nejvhodnější) je model, kdy kuřárna je zřízena v kulturní místnosti či na konci chodby ve stavebně odděleném prostoru. V tomto případě nejčastěji dochází k průniku cigaretového kouře z kuřáren do společných prostor, neboť jsou místnosti nedostatečně odizolovány a odvětrávány.

Fotografie č. 5: dotčený oddíl ve Věznici Bělušice

(5) Zejména v dřívějších dobách fungovaly v některých věznicích kuřácké ložnice. To znamená, že ve společných prostorech bylo zakázáno kouřit, ale v označených ložnicích/celách bylo kouření povoleno. Toto řešení považuji za nejméně vhodné.

Každá věznice je stavebně unikátní prostor a nelze jedno řešení aplikovat v každé věznici. Nicméně mám za to, že z představených řešení lze v každé z věznic některé využít.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Zprávu zasílám řediteli Věznice Bělušice a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje mé dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž jednomu ze stěžovatelů.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Viz § 7 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ² Věznice Bělušice je aktuálně ke dni 21. 2. 2018 naplněna na 119,90 % (<https://www.vscr.cz/wp-content/uploads/2018/02/TSH-21.-2.-2018.pdf>).
- ³ Článek 39 Evropských vězeňských pravidel (doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům).
- ⁴ Ustanovení § 23 odst. 7 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁵ Ustanovení § 28 odst. 2 písm. o) zákona o výkonu trestu odnětí svobody.
- ⁶ Ustanovení § 2 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁷ Ustanovení § 23 odst. 7 vyhlášky č. 345/1999, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁸ Souhrnná zpráva o činnosti veřejného ochránce práv za rok 2013, s. 58.
- ⁹ KMEC, Jiří a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 422-423.
- ¹⁰ Srov. např. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. 1. 2007, č. j. 25 Co 403/2006-317 a contrario.

Používání
kamer ve
věznicích

Zásahy
do práva
na soukromí

I. Právo na soukromí v případě odsouzených omezuje v souladu s Listinou základních práv a svobod zákon. To však neznamená, že právo na soukromí odsouzeným nepřísluší vůbec.

II. Pokud jsou kamery používány ve věznicích např. na exponovaných chodbách či společných místech, kde může docházet k násilí, lze to za určitých podmínek právně akceptovat. Pokud jsou však kamery umístěné v ubytovacích místnostech, kde odsouzený tráví většinu času, jedná se o nepřiměřený zásah do práva na soukromí.

III. Čl. 8 Evropské úmluvy akceptuje zásahy do práva na soukromí pouze za určitých podmínek: a) soulad se zákonem, b) nezbytnost v demokratické společnosti a c) sledující zájmy (legitimní cíl) národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.

IV. Má-li být podmínka (b) nezbytnosti splněna, musí použití kamery v konkrétním případě představovat výjimečné a individuálně posouzené opatření sledující legitimní cíl.

V Brně dne 27. srpna 2018

Sp. zn.: 923/2018/VOP/MS

Č. j.: KVOP-37710/2018

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci používání kamer na celách odsouzených

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Ve zprávě o šetření ze dne 11. 5. 2018 jsem konstatovala pochybení na straně Vazební věznice Praha-Pankrác, a to ohledně mikroklimatických podmínek na konkrétní cele a v instalaci a používání kamer v ubytovacích místnostech pro odsouzené, konkrétně na vybraných celách oddílu Apř. A.

Sporné zůstalo tvrzení ods. A. (dále také „stěžovatel“), že byly kamery zapnuté po dobu jeho umístění na cele č. 431 dotčeného oddílu. Vazební věznice to popírala. Bez ohledu na to jsem uzavřela, že považuji používání kamer na celách obecně za nepřiměřeně zasahující do práva na soukromí. Podle zákona „Vězeňská služba může, je-li to nezbytné pro plnění jejich úkolů, pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy osob a věcí nacházejících se v objektech a prostorách jí spravovaných a střežených“.¹ Toto ustanovení legitimizuje používání kamerových systémů Vězeňskou službou České republiky, ale pouze za určitých podmínek.

Podle Listiny základních práv a svobod² je nedotknutelnost osoby a jejího soukromí zaručena. Omezena může být jen v případech stanovených zákonem. Právo na soukromí v případě odsouzených omezuje v souladu s Listinou zákon.³ To však neznamená, že právo na soukromí odsouzeným nepřísluší vůbec. O to více musí být právo na zajištění bezpečnosti ve věznicích (demonstrované v tomto případě používáním kamer) přiměřeně vybalancováno k právu na soukromí.

Pokud jsou kamery používány ve věznicích např. na exponovaných chodbách či společných místech, kde může docházet k násilí, lze to za určitých podmínek právně akceptovat. Jestliže jsou však kamery umístěné na celách, kde odsouzení

tráví většinu času, pak se jedná, z mého pohledu, o nepřiměřený zásah do práva na soukromí.⁴ Ostatně zákon až na výlučné výjimky nepřipouští používání kamerových systémů v prostorách sloužících pro ubytování vězňených osob.⁵ Pokud v průběhu výkonu trestu vznikne zvýšená potřeba dohledu nad odsouzeným, má Vězeňská služba České republiky řadu opatření, která může využít. Ať už jde o zvýšený režim kontrol (vychovatelem, dozorcem, lékařem), pohovory s psychologem či umístění na krizový oddíl.⁶

B. VYJÁDRĚNÍ ÚŘADU

Ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác plk. Mgr. Pavel Dresler v reakci na zprávu o šetření provedl opatření k nápravě mikroklimatických podmínek a ke kamerám uvedl, že považuje plošné používání kamerových systémů za nepřiměřené s ohledem na právo na soukromí. Ve vazební věznici však kamerové systémy používají výjimečně, a to v případech, kdy povinnost zabezpečit pořádek a bezpečnost vězňených osob převyšuje právo na soukromí. Jedná se o případy osob trpících např. halucinacemi, bludnými produkcemi, psychicky dekompenzované, ve vysoké tenzi, přicházející z psychiatrických léčen po vysazení léčiv apod. Vlivem kombinace uvedených faktorů je u těchto osob velmi vysoké riziko autoagrese a suicidálního jednání.

Využití kamer je tak krajním prostředkem, k němuž je přistupováno individuálně, po pečlivém zvážení a po vyčerpání jiných možností, méně zasahujících do práv vězňených osob (např. častější interval kontrol, neubytování samostatně, pohovory s psychologem).

Není současně možné kameru instalovat teprve v případě potřeby. Proto je instalována v několika celách dotčeného oddílu trvale s tím, že pokud je potřeba, teprve tehdy je zapnuto napájení kamery. Vzhledem k obavám vězňených osob z nedůvodného snímání kamerou v době umístění na těchto celách byly do napájecího okruhu kamer přidány světelné kontrolky (v každé cele jedna – umístěna v blízkosti kamery), která indikuje, zda kamera snímá obraz cely. S tímto jsou odsouzení seznamováni při umístění na celu.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

Ohledně mikroklimatických podmínek nemám dalších komentářů. Vazební věznice provedla dostatečná opatření k nápravě.

Ve věci používání kamer se s vazební věznicí shodneme na tom, že v daném případě se střetává právo na soukromí vězňených osob a veřejný zájem na zajištění pořádku a bezpečnosti ve věznici.

Mezinárodní standardy v oblasti vězeňství používání kamer v ubytovacích místnostech nezapovídají, ale ani ho výslovně nepovolují. Podle Evropských vězeňských pravidel „ubytování zajišťované pro vězně, zejména pak veškeré prostory určené pro spaní, musí respektovat lidskou důstojnost a co možná nejvíce potřebu soukromí“.⁷ Standardní minimální pravidla pro zacházení s vězni obdobně akcentují lidská práva, zejména právo na důstojnost, dále zákaz špatného zacházení, avšak při zachování požadavku na bezpečnost vězňů a personálu.⁸

Evropský výbor pro zabránění mučení (CPT) ve zprávách z návštěv jednotlivých zemí akcentuje výjimečnost a mimořádnost používání kamer na celách vězňených osob a významnost zásahu do práva na soukromí takto sledovaných osob. Kamery nesmí nahrazovat přítomnost personálu a musí být pravidelně a individuálně vyhodnocovány, zda dohled kamer má trvat. Vězněné osoby mají být informovány o používání kamer.⁹ Musí být zajištěno, že vězněné osoby pod dohledem kamery mají zajištěno přiměřené soukromí při používání toalet, umyvadla a sprchy.¹⁰

Odborná literatura akceptuje používání kamer v místech omezení osobní svobody pouze jako výjimečný prostředek, a to ještě jako součást prevence špatného zacházení (kde je kamera, tam dojde stěží k napadení), anebo jako součást systému prevence sebeпоkozování (tzn. nemá nahrazovat fyzickou kontrolu příslušníkem).¹¹ Uvedené závěry se týkají používání kamer v policejních celách; je zde namíště zdůraznit, že detence v policejní cele je krátkodobá (v českých podmínkách maximálně 48 hodin).¹²

Umístění vězněné osoby pod dohled kamery může představovat v krajním případě (extenzivní používání) špatné zacházení podle čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.), případně může být v rozporu s právem na soukromí dle čl. 8 téže úmluvy.¹³ V případě Van der Graaf proti Nizozemsku, rozhodnutí senátu Evropského soudu pro lidská práva ze dne 1. 6. 2004, stížnost č. 8704/03, soud posuzoval případ obviněného, který byl umístěn po dobu několika měsíců pod dohled kamery. Někdy šlo o permanentní monitoring (celodenní), někdy pouze v nočních hodinách. Důvodem byla prevence sebevraždy a současně napadení, neboť šlo o mediálně velmi sledovaný případ vraždy známého politika, který byl médií prezentován jako útok na demokratické zřízení. Soud v kontextu celého případu neshledal porušení čl. 3 ani 8 úmluvy, nicméně zdůraznil, že umístění osoby pod dohled kamer v detenci – tedy prostředí, kde je soukromí již tak dosti narušeno – představuje závažný zásah do práva na soukromí.

Článek 8 úmluvy konkrétně požaduje, aby zásahy do práva na soukromí (mají-li být souladné s úmluvou) byly:

- a) v souladu se zákonem,
- b) nezbytné v demokratické společnosti a
- c) sledující zájmy národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.^{14, 15}

Zákonný podklad (a) pro používání kamer Vězeňskou službou České republiky představuje zde v části A zmiňované ustanovení § 21a zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážci České republiky, ve znění pozdějších předpisů. Vazební věznice Praha-Pankrác argumentovala stran důvodu použití (c) prevencí sebevražedného jednání a ochranou zdraví vězňených osob a rovněž pořádkem (bezpečností). To je z pohledu úmluvy akceptovatelný legitimní cíl.

Nicméně podmínka nezbytnosti v demokratické společnosti (b) nebyla v případě stěžovatele splněna.

Akceptuji, že v případě stěžovatele není postaveno najisto, zda kamery byly v provozu (obě strany si protiřečí). Proto se zabývám obecně používáním kamer v ubytovacích místnostech pro vězněné osoby.

Má-li být podmínka nezbytnosti (b) splněna, pak musí použití kamery v konkrétním případě představovat výjimečné a individuálně posouzené opatření sledující legitimní cíl. Jestliže jsou kamery nainstalovány, resp. připraveny k použití v eskortních celách, pak se, z mého pohledu, nejedná o výjimečné použití. Pokud

je verze vazební věznice pravdivá, že v době umístění stěžovatele na celu nebyly kamery zapnuty, je to z pohledu zásahu do práva na soukromí z mého pohledu irrelevantní. Pocit člověka umístěného pod kamerou je svou měrou zásahu do práva na soukromí srovnatelný v obou případech. Na tom nic nemění ani instalovaná dioda, byť oceňuji snahu vazební věznice problém řešit.

Fakt, že byl (dle vazební věznice) stěžovatel umístěn na „kamerovou celu“ pouze proto, že byla volná kapacita (dle vazební věznice nebyla potřeba stěžovatele kontrolovat kamerou), ukazuje na nesystémové uchopení používání kamer.

Mám informace o tom, že kamery jsou minimálně ve třech celách oddílu Apř. A, kam jsou zpravidla umísťování odsouzení na eskortě.

Samotné umístění kamer na eskortních celách ve mně vzbuzuje pochybnosti. Pokud má jít o výjimečný prostředek, pak je jeho místo např. na krizové cele či ve speciální cele vyhrazené přímo pro tyto účely, nikoliv v eskortní cele, kde je vysoká fluktuace vězňených osob.

Pokud vazební věznice považuje za nutné používat kamery, pak pouze z legitimních důvodů a za striktního respektování podmínky nezbytnosti a přiměřenosti.¹⁶ To především znamená, že bude cela s kamerovým zařízením vyhrazena pouze k tomuto účelu.

Vazební věznice mi nepředložila ani vnitřní předpis, který by upravoval pravomoc rozhodnout o umístění vězňené osoby pod dohled kamer, jaká má být lhůta pro vyhodnocení (přehodnocení) tohoto opatření, jak dlouho se uchovává záznam, kdo k němu má přístup. Tyto všechny skutečnosti poukazují na to, že podmínka nezbytnosti nemusí být vždy naplněna. Takový vnitřní předpis by měl stanovit záruky proti snímání prostoru toalet. Měl by dále upravit místo tohoto instrumentu (kamer) v prevenci sebepoškození či zajišťování bezpečnosti tak, aby bylo zřejmé, že nemá nahrazovat fyzické kontroly příslušníky (v případě potřeby).

Opatření úřadu nepovažuji za dostatečná. Proto vydávám své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv. Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Vazební věznici Praha-Pankrác navrhuji, aby, pokud trvá na nezbytnosti instalace kamerových systémů ve vybraných celách, přijala komplex opatření popsanych v části C, který eliminuje riziko nezákonného zásahu do práva na soukromí vězňených osob.

Závěrečné stanovisko zasílám řediteli Vazební věznice Praha-Pankrác plk. Mgr. Dreslerovi a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě. Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud Vazební věznice Praha-Pankrác nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím nadřízený úřad, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem Vazební věznice Praha-Pankrác.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Ustanovení § 21a zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- ² Čl. 7 odst. 1 Listiny základních práv a svobod (ve Sbírce zákonů vyhlášena pod č. 2/1993 Sb.).
- ³ Srov. § 27 odst. 2 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁴ Podle čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod musí být při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod šetřeno jejich podstaty a smyslu.
- ⁵ Výjimkou je např. použití kamerového systému v izolační místnosti zabezpečovací detence dle § 35 odst. 4 zákona č. 129/2008 Sb., o výkonu zabezpečovací detence a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁶ Ustanovení § 23 odst. 5 vyhlášky č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
- ⁷ Pravidlo 18.1 doporučení Rec (2006) 2 Výboru ministrů členským státům Rady Evropy k Evropským vězeňským pravidlům.
- ⁸ UNITED NATIONS. Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules), rule 1 [online]. United Nations Crime Commission. Adopted 22. 5. 2015. [cit. 14. 8. 2018]; dostupné z: <http://www.penalreform.org/wp-content/uploads/2015/05/MANDELA-RULES.pdf>
- ⁹ Výňatek ze zprávy z návštěvy CPT v Ruské federaci v roce 2012, bod 155 [online]: „The CPT appreciates that CCTV cameras in cells can be a useful safeguard in particular cases, for example when a person is considered to be at risk of self-harm or suicide or if there is a concrete suspicion that a prisoner is carrying out activities in the cell which could jeopardise security. However, cameras cannot be a replacement for an active staff presence in high risk medical or security situations; the best way of reducing the risk posed by mentally disturbed inmates or high-security prisoners is personal interaction between staff and the relevant prisoners. Video surveillance is also a gross intrusion into the privacy of prisoners and the decision to impose CCTV surveillance on a particular prisoner should always be based on an individual risk assessment and should be reviewed on a regular basis. When CCTV cameras are installed, prisoners must be fully informed of this.“ [cit. 15. 8. 2018]; dostupné z: <https://rm.coe.int/1680697bd6>
- ¹⁰ Výňatek ze zprávy z návštěvy CPT v Itálii v roce 2012, bod 60 [online]: „Steps should also be taken to ensure that prisoners subject to CCTV surveillance are guaranteed reasonable privacy when using the toilet, wash basin and shower.“ [cit. 15. 8. 2018]; dostupné z: <https://rm.coe.int/168069727a>
- ¹¹ PENAL REFORM INTERNATIONAL. Video recording in police custody [online]. Association for the Prevention of Torture. 2015 [cit. 14. 8. 2018]; dostupné z: https://www.apt.ch/content/files_res/factsheet-2_using-cctv-en.pdf
- ¹² Ustanovení § 75 zákona č. 141/1961 Sb., trestního řádu, ve znění pozdějších předpisů.
- ¹³ MURDOCH, J. *The treatment of prisoners. European standards*. Strasbourg: Council of Europe, 2008, s. 245–246.
- ¹⁴ Čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.):
„1. Každý má právo na respektování svého soukromého a rodinného života, obydli a korespondence.
2. Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“
- ¹⁵ KMEC, J. a kol. *Evropská úmluva o lidských právech*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 882–884.
- ¹⁶ Ustanovení § 21a zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční stráží České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a Čl. 8 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (209/1992 Sb.).

Věznice musí neslyšící vězněné osobě zajistit tlumočnicka do znakového jazyka, seznámit ji prokazatelně s jejími právy a povinnostmi a umožnit realizovat její právo telefonovat.

Tlumočnick
pro neslyšící

V Brně dne 16. října 2018
Sp. zn.: 5347/2018/VOP/JM
Č. j.: KVOP-44192/2018

Zpráva o šetření ve věci podmínek výkonu trestu odnětí svobody osoby se zdravotním postižením

Dne 16. 8. 2018 se na mě obrátil advokát JUDr. Radim Vypušťák, právní zástupce pana A., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Vazební věznici Praha-Pankrác (dále také „stěžovatel“). Jmenovaný je neslyšící a stěžoval si na nemožnost komunikovat se zaměstnanci věznice, nemožnost porozumět psanému textu, nemožnost telefonovat a nemožnost být ve věznici pracovně zařazen.

A. SHRNUTÍ ZÁVĚRŮ

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli v průběhu celého výkonu trestu nezajistila tlumočnicka do českého znakového jazyka, neseznámila stěžovatele prokazatelně s jeho právy a povinnostmi a neumožnila stěžovateli realizovat jeho právo telefonovat.

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

V dané věci uskutečnili dne 1. 10. 2018 zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv místní šetření přímo ve Vazební věznici Praha-Pankrác.

B.1 Komunikace se zaměstnanci věznice

Stěžovatel nemůže dle svého sdělení komunikovat prostřednictvím tlumočnicka do českého znakového jazyka. Tuto skutečnost potvrdili ostatní odsouzení i zaměstnanci věznice (vychovatelé, dozorcí, psychologové, ředitel věznice). Komunikace se zaměstnanci věznice probíhá formou psaného textu, popřípadě odezíráním ze rtů, což jsou způsoby dle stěžovatele frustrující, neboť nemá přístup k plnohodnotné komunikaci s ostatními. Zvláště při „důležitějším rozhovoru“ se zaměstnanci věznice, např. psychologickém posouzení či právní záležitosti řešené se sociální pracovníci, je dle stěžovatele komunikace velmi obtížná. Vzhledem ke svému postižení se cítí stěžovatel rovněž vyloučen z kolektivu odsouzených.

V osobním spisu stěžovatele je uvedena poznámka vězeňského psychologa PhDr. Jiřího Opatrného ze dne 1. 6. 2018, dle které je standardní komunikace stěžovatele se sociálním okolím, tj. spoluodsouzenými a vězeňským personálem, značně omezená. Vedoucí oddělení výkonu trestu mjr. Ing. Josef Bidovský uvedl

dne 3. 5. 2018 v osobním spisu stěžovatele, že stěžovatel potřebuje ke komunikaci tlumočnicka do znakového jazyka.

Stěžovateli s komunikací a psaním dopisů pomáhá jeho spolubydlící na cele. Stěžovateli je však nepříjemné zatěžovat spoluodsouzené svými požadavky, které navíc jsou zpravidla soukromého rázu či se týkají soudního řízení. Na oddíle společně se stěžovatelem byl odsouzený, který tvrdil, že ovládá znakový jazyk; zaměstnankyně Kanceláře veřejného ochránce práv ovládající český znakový jazyk však následně po rozhovoru s tímto odsouzeným došla k závěru, že tento odsouzený ovládá pouze základní znaky.

B.2 Porozumění textu

Dle spolubydlícího na cele nevládá stěžovatel pochopit složitější text (musí mu vysvětlovat význam jednotlivých písemností); písemný projev má stěžovatel s chybami, což odůvodňuje uvedenou skutečnost. Například v dotazníku při nástupu k výkonu trestu odnětí svobody stěžovatel jako zálibu uvedl „čtení na časopis“, dále uvedl „používám si na znakovou řeč, písemně a mluvit na odezírání“; na otázky v dotazníku: „Myslíte si, že jste byl odsouzen spravedlivě?“ či „Co považujete za příčinu Vaší trestné činnosti?“ a na dalších několik otázek v dotazníku stěžovatel vůbec neodpověděl.

B.3 Telefonování

Stěžovatel potvrdil, že nemá možnost vzhledem ke svému postižení možnost telefonovat. Uvedené potvrdili i všichni dotázaní zaměstnanci věznice. Rodina stěžovatele (rodiče a manželka) je dle sdělení stěžovatele a dokumentace v osobním spisu taktéž neslyšící.

B.4 Pracovní zařazení

Stěžovatel dle svého sdělení by chtěl pracovat a je schopen vykonávat jakoukoliv práci; je umístěn na oddělení TPN (trvale pracovní nezařaditelní) jako odsouzený, jehož zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení.¹ Stěžovatel má plný invalidní důchod 3. stupně (dle záznamu ve zdravotnické dokumentaci). Ve věznici jsou dle sdělení sociální pracovníce pracovní místa v kuchyni, výroba nábytku, kovovýroba. Stěžovatel dříve pracoval jako pokladní, umývač nádobí, balič, taxikář (dle znaleckého posouzení, které je součástí zdravotnické dokumentace a dle dotazníku při nástupu do výkonu trestu). Dle osobního spisu stěžovatel o pracovní zařazení ve věznici nepožádal.

Ředitel Vazební věznice Praha-Pankrác plk. Mgr. Pavel Dresler v průběhu místního šetření sdělil, že zaměstnat stěžovatele lze pouze za předpokladu jeho přemístění na jiný oddíl, což by bylo komplikované s ohledem na bezpečnostní rizika; hrozilo by napadení stěžovatele ze strany jiných odsouzených – jednak z důvodu jeho zdravotního postižení a charakteru spáchané trestné činnosti (znásilnění nezletilé dcery).

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

C.1 Komunikace se zaměstnanci věznic

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli v průběhu celého výkonu trestu nezajistila tlumočnicka do českého znakového jazyka.

Pacient se smyslovým postižením nebo s těžkými komunikačními problémy zapříčiněnými zdravotními důvody má při komunikaci související s poskytováním zdravotních služeb právo dorozumívat se způsobem pro něj srozumitelným a dorozumívacími prostředky, které si sám zvolí, včetně způsobů založených na tlumočení druhou osobou; v případě osob ve výkonu trestu odnětí svobody ustanoví tlumočnicka Vězeňská služba.²

Stěžovatel vyjma vstupní prohlídky u lékaře nebyl, protože žádné zdravotní potíže neměl. V případě, že by však měl být k lékaři odveden a sdělit mu své obtíže a následně plnohodnotně s ním komunikovat, je zcela nezbytné, aby byl přizván tlumočnicka do znakového jazyka.

Analogicky lze vztáhnout tuto povinnost věznic i na další důležité situace, kdy je nezbytné, aby stěžovatel správně porozuměl zaměstnancům věznic a mohl s nimi případně vést další komunikaci. Domnívám se, že např. při rozhovoru s psychologem se omezením pouze na psaný text stává rozhovor mezi psychologem a odsouzeným téměř zcela nefunkční. Rovněž tak i při komunikaci se sociální pracovníci, kde se mohou řešit i složitější právní záležitosti, považují přítomnost tlumočnicka za nezbytnou.

V dané věci je možné využít i online tlumočnické služby, které se využívají v komunikaci mezi slyšícím a neslyšícím uživatelem – tlumočení se neodehrává v osobním kontaktu s tlumočnickem (tlumočnick není fyzicky přítomen), ale přenáší se pomocí internetu (videohovor). Výhoda takového tlumočení je v tom, že tlumočnicka není nutné si předem objednávat a je možné se s ním spojit hned – je proto vhodné pro každodenní situace, jejichž vyřízení zabere několik minut. V případě stěžovatele by to mohlo být efektivním způsobem komunikace v případě, kdy bude třeba tlumočit rozhovory se zaměstnanci věznic, nebo v případě, kdy se stěžovatel bude chtít přímo ve věznici dorozumět se svým advokátem. Stěžovatel se tak bude cítit samostatně a ne jako závislý na pomoci jiné osoby.

Příkladem fungování tlumočnické služby online je projekt „Bezbariérové nemocnice i pro neslyšící – s využitím komunikačních technologií online“.³

Věznice je státní institucí, a proto by neposkytnutí možnosti využít tlumočení do českého znakového jazyka mohlo být chápáno jako přímý zásah ze strany státu vůči osobě se sluchovým postižením, která o tuto komunikační službu žádala.

C.2 Porozumění textu

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že prokazatelně neseznámila stěžovatele s jeho právy a povinnostmi ve výkonu trestu odnětí svobody.

Při přijetí do výkonu trestu musí být odsouzený prokazatelně seznámen se svými právy a povinnostmi podle zákona a řádu výkonu trestu a s vnitřním řádem věznic; písemné vyhotovení seznámení s právy a povinnostmi v jazyce státu,

jehož je občanem, nebo v jazyce, kterému rozumí, se bez odkladu předá odsouzenému.⁴

U osob se sluchovým postižením, primárně u těch, jež jsou neslyšící od narození (stejně jako stěžovatel) a komunikují českým znakovým jazykem, se vyskytuje problém s porozuměním psanému textu a s projevem v psané podobě. Stručně řečeno, jedná se o problém, který vyvstává z faktu, že pro osoby se sluchovým postižením, které jsou zároveň uživateli českého znakového jazyka, je český jazyk cizím jazykem. Ve věci porozumění neslyšících psanému textu upozorňuji taktéž na skutečnost, že právní text je pro ně ještě složitějším textem. Pro představu, jaká je míra chybovosti u osob se sluchovým postižením v porozumění právnímu textu, odkazuji na diplomovou práci Mgr. Kateřiny Peňázové, která svůj výzkum zaměřila i na tuto problematiku.⁵ Ve výzkumu totiž zjistila, že pouze 48 % odpovědí bylo správně zodpovězených (autorka diplomové práce ve svém výzkumu zadávala respondentům otázky způsobem, kdy jim v rámci dotazníku dala přečíst různé články obsahující právní pojmy, a respondenti měli za úkol najít správnou odpověď).

Podle autorky výše uvedené diplomové práce by měly proběhnout vhodné úpravy právního textu formou převedení textu do jednodušší podoby bez použití právní terminologie, která není známa široké veřejnosti. Použít by se zde měla vhodná synonyma, popřípadě krátké výklady osvětlující význam daných pojmů. Hotová forma textu by mohla být považována za formu easy-to-read textu, která by byla vhodná pro osoby se sluchovým postižením. Případné podepisování formulářů a prohlášení by mělo proběhnout v přítomnosti tlumočnicka do českého znakového jazyka, popřípadě by ve věznici měla být provedena vhodná úprava textu tak, aby byl srozumitelný pro neslyšící vězně.

Z výše uvedených zjištění mám za to, že věznice prokazatelně neseznámila stěžovatele s jeho právy a povinnostmi; byť stěžovatel seznámení s právy a povinnostmi stvrdil svým podpisem, považují za vyloučené, že danému textu mohl porozumět.

C.3 Telefonování

Vazební věznice Praha-Pankrác pochybila tím, že stěžovateli neumožnila realizovat jeho právo telefonovat, a to s osobami blízkými a advokátem.

Odsouzený má právo na použití telefonu ke kontaktu s osobou blízkou v době vymezené vnitřním řádem věznice; přitom může použít pouze telefon určený pro tento účel věznicí; toto právo odsouzeného lze omezit pouze v odůvodněných případech, zejména je-li to nutné k ochraně bezpečnosti nebo práv jiných osob; odsouzený má taktéž právo na použití telefonu v době vymezené vnitřním řádem věznice ke kontaktu se svým obhájcem nebo advokátem, který odsouzeného zastupuje v jiné věci.⁶

Náklady spojené s použitím telefonu hradí odsouzený.⁷

Stěžovateli nemůže být jeho postižení na újmu v uplatňování jeho práv, v tomto případě práva na použití telefonu, a to i vzhledem k zásadě rovnosti odsouzených.⁸

Pro efektivní komunikaci s osobou se sluchovým postižením prostřednictvím tlumočnicka do českého znakového jazyka je nutné, aby neslyšící měl k dispozici mobilní audiovizuální komunikační zařízení, tj. tablet nebo telefon umožňující

videohovor. Současná technologie, co se týká audiovizuální komunikace, je na výborné úrovni, neboť skoro všechny mobilní telefony zvládají přenos audiovizuálního záznamu – u mobilních telefonů či tabletů s operačním systémem iOS je to primárně formou aplikace FaceTime, ale obecně je na trhu několik aplikací, které umožňují videohovor – např. Viber, Skype, Whatsapp Messenger, Hangouts, Facebook Messenger apod. Tento způsob komunikace je také tím nejlepším a nejvhodnějším způsobem, jak spojit vězně se sluchovým postižením s jeho rodinou, aniž by byl závislý pouze na dopisech a osobních návštěvách.

Znemožnění přístupu ke komunikaci s rodinou odsouzeného se sluchovým postižením je možné chápat jako zásah do práv uvedených v Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením, konkrétně se jedná o právo na respektování obydlí a rodiny,⁹ práva na přístup k informacím,¹⁰ dále je možné i uvažovat o možném porušení práva na přístupnost¹¹ s ohledem na skutečnost, že věznice je státní institucí.

C.4 Pracovní zařazení

V Úmluvě o právech osob se zdravotním postižením je zakotvena zásada přístupnosti a zásada plného a účinného zapojení osoby se zdravotním postižením do společnosti – jedná se o zásady, které jsou uvedené i v antidiskriminačním zákoně.¹²

Stěžovatel je nespokojený, že nemůže ve věznici pracovat a byl zařazen do kategorie odsouzených, jejichž zdravotní stav pracovní zařazení neumožňuje. V poskytnuté spisové dokumentaci jsem však nenašla doklad o tom, že by stěžovatel o zařazení do práce žádal.

Pracovní pozice¹³ pro odsouzené ve Vazební věznici Praha-Pankrác jsou nejčastějšími pracovními pozicemi u osob se sluchovým postižením. Na tyto pozice se zaměřují školy pro osoby se sluchovým postižením ve svých studijních oborech.¹⁴ Lze se tedy domnívat, že by byly vhodné i pro stěžovatele.

Nerozumím tomu, z jakého důvodu je stěžovatel, který od nástupu k výkonu trestu odnětí svobody v dubnu 2018 nenavštívil ani v jednom případě lékaře (vyjma vstupní zdravotní prohlídky), nemá žádné zdravotní potíže, před výkonem trestu pracoval a pracovat i nadále chce, zařazen do kategorie odsouzených, jejichž zdravotní stav neumožňuje trvalé pracovní zařazení. Navíc za situace, kdy ve věznici jsou vhodné pozice pro jeho pracovní zařazení.

Mám tedy za to, že by věznice měla vůči stěžovateli postupovat jako vůči odsouzeným bez sluchového postižení: pokud o zaměstnání projeví zájem, jeho zdravotní stav to umožňuje a je volná vhodná pozice, výkon práce mu umožnit. Jde-li o rizika, která zmínil ředitel věznice, měla by věznice vyvinout přiměřené úsilí k tomu, aby zajistila bezpečnost stěžovatele, ale zároveň mu umožnila pracovní zařazení.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Zprávu zasílám řediteli Vazební věznice Praha-Pankrác a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřil ke zjištěným pochybením a informoval mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem

pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochrání práv.

Zprávu zasílám rovněž právnímu zástupci stěžovatele.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D., v. r.

veřejná ochránkyně práv

(zpráva je opatřena elektronickým podpisem)

¹ Viz § 69 odst. 1 písm. c) zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

² Ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), ve znění pozdějších předpisů.

³ Viz http://old.helpnet.cz/data/articles/down_71673.pdf

⁴ Ustanovení § 6 odst. 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

⁵ Viz https://is.muni.cz/auth/th/e8l7d/Diplomova_prace_Neslysic_i_a_Umluva_OSN_1158f.pdf

⁶ Ustanovení § 18 odst. 1 a 2 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

⁷ Ustanovení § 18 odst. 4 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.

⁸ Dle § 15 zákona o výkonu trestu odnětí svobody přísluší odsouzeným ve výkonu trestu stejná práva za podmínek a v rozsahu stanoveném zákonem.

⁹ Článek 23 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 10/2010 Sb. m. s.).

¹⁰ Článek 21 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

¹¹ Článek 9 Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením.

¹² Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon), ve znění pozdějších předpisů.

¹³ Viz <https://www.neslysimpracuji.cz/prehled-nejcastejsich-pracovnich-pozic-pro-osoby-se-sluchovym-postizenim>

¹⁴ Např. Vyšší odborná škola, Střední škola, Základní škola a Mateřská škola Štefánikova 549, Hradec Králové; viz <https://neslhc.com/stredni-skola/obory/>

I. O použití donucovacích prostředků a způsobech jejich použití při eskortě do civilního zdravotnického zařízení musí vězeňská služba rozhodovat vždy individuálně – zejména dle charakteru osobnosti eskortovaného, dle trestné činnosti, ze které je obviněn či za niž je odsouzen, dle tělesné konstituce a zdravotního stavu eskortované osoby, dle poznatků z průběhu výkonu vazby či trestu odnětí svobody a dle požadavku ošetřujícího lékaře.

II. Vězeňská služba má povinnost před provedením plánované zdravotnické eskorty s ohledem na charakter předpokládaného vyšetření sama zajistit eskortované osobě, a to i bez její žádosti, možnost koupání.

V Brně dne 16. října 2018

Sp. zn.: 5630/2018/VOP/JM

Č. j.: KVOP-45091/2018

Závěrečné stanovisko s návrhem opatření k nápravě ve věci průběhu vězeňské eskorty

A. ZÁVĚRY ŠETŘENÍ

Dne 28. 8. 2018 se na mě obrátil pan A., nar. xxx, t. č. ve výkonu vazby ve Vazební věznici Olomouc (dále také „stěžovatel“). Jmenovaný si stěžoval na průběh eskorty dne 9. 7. 2018 do civilního zdravotnického zařízení (Fakultní nemocnice Olomouc).

Ve zprávě o šetření ze dne 26. 9. 2018 jsem konstatovala, že Vazební věznice Olomouc pochybila při poutání stěžovatele během lékařského vyšetření a v nezajištění vykoupání stěžovatele před provedením této zdravotnické eskorty.

A.1 Poutání

Stěžovatel měl klasická pouta s poutacím opaskem a nožní pouta, a to i v průběhu samotného vyšetření (gastroskopie) v ordinaci lékaře. Vyjádřila jsem přesvědčení, že považuji takové opatření za nepřiměřené, a nikoliv nezbytné. Domnívám se, že dva přítomní dozorcí by měli být schopni i bez poutání stěžovatele zabránit jeho případnému útěku či ohrožení jiných osob. Věznice by v daných věcech měla přistupovat k poutání obviněných či odsouzených individuálně, dle charakteru osobnosti eskortovaného, dle trestné činnosti, ze které je obviněn či za kterou je odsouzen, dle tělesné konstituce a zdravotního stavu vězněné osoby, dle poznatků z průběhu výkonu vazby či trestu odnětí svobody či dle požadavku ošetřujícího lékaře, nezjednodušovat si provádění eskorty nedůstojným poutáním, a to i v průběhu vyšetření lékařem. Už skutečnost, že v průběhu vyšetření lékařem jsou tomuto vyšetření přítomni dva dozorcí, je citelným zásahem do důstojnosti vězněné osoby.

Zákon i vnitřní předpis Vězeňské služby umožňuje nepoužívat stanovené donucovací prostředky bezvýhradně a vždy, což plyne z díkce jednotlivých ustanovení: „Ize donucovací prostředky použít, pokud vedoucí oddělení vězeňské stráže v odůvodněných případech nerozhodne jinak“.¹ V rámci šetření stížnosti stěžovatele se věznice nezaobírala tím, že by mohla postupovat v daném případě jiným způsobem.

A.2 Nemožnost osprchovat se před eskortou

Poslední osprchování absolvoval stěžovatel 5 dnů před provedením eskorty. Dle záznamu v knize „Koupání odsouzených“ se stěžovatel koupal ve dnech 2. 7. 2018 a 4. 7. 2018.

Správa věznice zajistí, aby obvinění měli možnost se koupat v teplé vodě nejméně dvakrát týdně.² Na základě doporučení lékaře nebo vyžadují-li to hygienické důvody, zajistí správa věznice koupání obviněných častěji než dvakrát týdně.³ Ve zprávě o šetření jsem uvedla, že hygienické důvody k zajištění koupání stěžovatele byly v daném případě zcela nepochybné. I v normálním životě je běžné, že se pacient před návštěvou lékaře osprchuje či vykoupe.

B. VYJÁDŘENÍ VĚZNICE

Ředitel Vazební věznice Olomouc plk. Mgr. Jiří Ruprecht uvedl ve svém vyjádření, že provedeným šetřením nebylo shledáno porušení předpisů upravujících danou problematiku a nebyly ani zjištěny nedostatky v činnosti příslušníků a civilních zaměstnanců věznice.

B.1 Poutání

Příložením pout stěžovateli v průběhu jeho eskorty nemůže být v žádném případě dle ředitele věznice hodnoceno jako automatické příložení pout obviněnému ze strany eskortujících příslušníků bez ohledu na jejich nezbytnost v individuálním případě. To je vyloučeno již skutečností, že o způsobu poutání eskortovaného při eskortě v tomto případě rozhodl vedoucí oddělení vězeňské stráže ve smyslu § 41 odst. 3 citovaného nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky. V příloze č. 2 k dennímu rozkazu vedoucího oddělení vězeňské stráže č. 190 na 9. července 2018 bylo stanoveno, že stěžovateli budou v průběhu eskorty přiložena pouta s poutacím opaskem a nožní pouta. Toto rozhodnutí je dle ředitele věznice v souladu s výše uvedeným ustanovením.

Dle ředitele věznice o způsobu poutání rozhodla oprávněná osoba a učinila tak s přihlédnutím k bezpečnostním rizikům, přičemž byly vzaty v úvahu také osobnostní charakteristiky stěžovatele, jeho trestná činnost a chování v průběhu jeho umístění ve výkonu vazby. Vzhledem k míře rizika útěku při eskortách vězňů do mimovězeňských zdravotnických zařízení (které se v tomto ohledu řadí mezi nejrizikovější, což je doloženo mimořádnými událostmi z minulých let spočívajícími v pokusech o útěk a dokonaných útěcích) je rozhodnutí o příložení nožních pout dle ředitele věznice odpovídajícím a odůvodněným opatřením směřujícím ke snížení rizika. Vedoucí oddělení vězeňské stráže při svém rozhodování vzal v úvahu také nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky čj. VS 10/005/001/2014-50/KGR/000 ze dne 26. 11. 2014, kterým po mimořádných událostech spočívajících v pokusu o útěk a útěku z civilního zdravotnického zařízení nařídil ředitelům jednotlivých věznic realizovat opatření směřující k eliminaci těchto závažných mimořádných událostí. Příložení nožních pout však není nařizováno bez rozdílu u všech vězňů účastnících se eskort do mimovězeňských

zdravotnických zařízení, vězněné osoby jsou vždy posuzovány individuálně z hlediska míry rizikovosti.

O sejmutí pout v průběhu samotného vyšetření v ordinaci lékaře rozhoduje vždy příslušný velitel eskorty. To je upraveno jednak v citovaném nařízení a také v navazujících předpisech. Mezi povinnosti velitele eskorty uvedené v § 70 citovaného nařízení patří také povinnost „zajistit, aby při předvádění eskortovaného do jiné místnosti (např. ordinace, soudní síně, kanceláře státního zástupce) byla okna v takové místnosti zavřena a aby byl eskortovaný po celou dobu strážným“. Kromě toho je velitel eskorty do zdravotnického zařízení povinen „organizovat střežení tak, aby eskortovaný byl neustále bezprostředně strážným a nemohl odcizit léky nebo zdravotnické prostředky“. Tyto povinnosti velitele eskorty jsou dále upřesněny v Pravidlech pro výkon eskortní služby Vazební věznice Olomouc pod čj. VS-3757-14/ČJ-2016-803760. V příloze č. 1 uvedených pravidel jsou vyjmenovány povinnosti velitele eskorty u jednotlivých druhů eskort. V bodu č. 3, který se týká eskort do civilních zdravotnických zařízení, je stanoveno, že povinností velitele eskorty je „organizovat střežení tak, aby eskortovaný byl neustále bezprostředně pod dohledem a nemohl odcizit léky, lékařské nástroje nebo se pokusit o útěk anebo napadení zdravotnického personálu či jiných civilních osob“. Dále je v bodu č. 3 uvedeno, že velitel eskorty je povinen „povolit sejmутí donucovacích prostředků jen v odůvodněných případech, a to po dohodě s lékařem (za dodržení všech bezpečnostních zásad)“. V bodu č. 4 uvedené přílohy jsou pak stanoveny podrobnosti týkající se poutání vězněné osoby při jejím střežení v civilním zdravotnickém zařízení: „Pokud je to nezbytné k provedení lékařského vyšetření nebo zákroku a toto nelze zajistit jiným způsobem, velitel eskorty rozhodne vždy o účelném použití příložených a stanovených donucovacích prostředků s tím, že vězněná osoba bude po celou dobu bezprostředně strážena příslušníky a zajištěna způsobem, aby nedošlo k útěku eskortované osoby nebo ke vzniku jiné mimořádné události, a to zaujetím vhodného rozestavení eskorty. Eskortované osobě však budou vždy přiloženy jiné a vhodné donucovací prostředky jako např. předváděcí řetízky, ponechána nožní pouta, přiložena pouta jedné ruky k poutacímu opasku nebo kombinace několika donucovacích prostředků apod.“

Dle ředitele věznice s ohledem na skutečnost, že za bezpečný průběh eskorty je odpovědný velitel eskorty, kterému předpisy ukládají, aby vyhodnotil aktuální bezpečnostní situaci a po konzultaci s lékařem posoudil nezbytnost sejmутí pout vězněné osoby při lékařském vyšetření, nelze jeho rozhodnutí ze dne 9. 7. 2018 o ponechání příložených pout stěžovateli hodnotit jako nepřiměřené nebo nikoliv nezbytné.

B.2 Nemožnost osprchovat se před eskortou

Ve věci zajištění koupání stěžovatele před eskortou konstatoval ředitel věznice, že Vazební věznice Olomouc zajistila stěžovateli možnost koupat se v teplé vodě nejméně dvakrát týdně, konkrétně ve dnech 2. 7. a 4. 7. 2018. V následujících dnech státních svátků 5. 7. a 6. 7. 2018 a v navazujících dnech pracovního volna v sobotu 7. 7. a v neděli 8. 7. 2018 nebylo možné z provozních důvodů zabezpečit další koupání obviněných na jednotlivých odděleních nad rámec dvou koupání týdně, avšak k zabezpečení osobní hygieny měli obvinění možnost umýt se tekoucí teplou vodou

přímo na cele.⁴ V odůvodněných případech, mezi které lze počítat i eskortu stěžovatele, bylo oddělení výkonu vazby a trestu schopné u jednotlivců realizovat koupání nad uvedený rámec, pokud by o to požádali, což však dle záznamů Vazební věznice Olomouc stěžovatel neučinil.

C. ZÁVĚREČNÉ HODNOCENÍ

C.1 Poutání

Obecně platí, že jakékoliv zásahy státu do důstojnosti a osobní svobody každého musejí být proporcionální vzhledem k zamýšlenému cíli. Pokud státní orgán disponuje oprávněními, kterými lze zasáhnout do důstojnosti osoby, případně prohloubit omezení osobní svobody užitím donucovacího prostředku, je nutné takové zásahy omezit na nezbytně nutnou míru.

Věznice musí přísně individuálně vyhodnocovat s ohledem na princip přiměřenosti, zda je použití donucovacích prostředků během eskorty nezbytné. Užití donucovacích prostředků během eskorty je totiž možné pouze v případě důvodné obavy z ohrožení bezpečnosti osob, majetku nebo ochrany veřejného pořádku anebo obavy z pokusu o útěk (dále také „důvodná obava z ohrožení bezpečnosti“). Důvodná obava z ohrožení bezpečnosti musí být vždy podložena. V opačném případě se o důvodnou obavu z ohrožení bezpečnosti nejedná.

Přístup věznice k používání donucovacích prostředků v průběhu eskort je dle získaného vyjádření ředitele věznice a dalších podkladů spíše paušální a donucovací prostředky jsou používány jen proto, že právní předpisy jejich užití obecně dovolují. To však není přípustné, neboť užití veškerých donucovacích opatření musí sledovat legitimní účel a musí být přiměřené (srov. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci Hénař proti Francii a Raninen proti Finsku).⁵

Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze vyvodit obecný závěr, že donucovací opatření nemohou být užívána jen proto, že legislativa užití donucovacího opatření obecně dovoluje.

Netvrdím, že není v gesci vedoucího oddělení vězeňské stráže či velitele eskorty rozhodnout o použití donucovacích prostředků. Ředitel věznice konstatoval, že v uvedeném bylo přihlédnuto k bezpečnostním rizikům, přičemž byly vzaty v úvahu také osobnostní charakteristiky stěžovatele, jeho trestná činnost a chování v průběhu jeho umístění ve výkonu vazby. Ředitel věznice však vůbec nezmínil, jaké jsou osobnostní charakteristiky stěžovatele, jaká je jeho trestná činnost, jaké bylo dosavadní chování stěžovatele v průběhu výkonu vazby. Vyjádření ředitele věznice pouze cituje převážně vnitřní předpisy Vězeňské služby, jejich obsah lze shrnout do tvrzení, že Vězeňská služba má právo používat donucovací prostředky, přičemž stále zde absentuje odpověď na jedinou podstatnou otázku: Bylo v tomto daném konkrétním případě použití donucovacích prostředků vzhledem k charakteru vyšetření odůvodněné? Dle dokumentace, kterou mám k dispozici, je stěžovatel obviněn z nedovolené výroby a jiného nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy,⁶ tedy ze žádné násilné trestné činnosti, ze které by bylo možné usuzovat na agresivní chování či na napadení eskorty a následný útěk.

Proč tedy ředitel věznice sděluje, že byla vzata v potaz i (tvrzená) trestná činnost stěžovatele? Byla vzata v úvahu i tělesná konstituce stěžovatele? O tomto aspektu se

ředitel věznice nezmiňuje ani v obecných rysech, jako je tomu u jiných faktorů. Pokud je stěžovatel příliš obézní či naopak rachitický, riziko případného útěku se může snižovat. To však vůbec nebylo vzato v potaz.

Ředitel věznice se zaštiťuje obecnými proklamacemi o tom, že již v minulosti došlo k útěku několika osob ze zdravotnických zařízení. Tento fakt sám o sobě je nicneříkající. Nevypovídá totiž nic o tom, že k útěkům došlo z důvodu nedostatečného použití donucovacích prostředků. K útěkům mohlo dojít z důvodu zanedbání jiných povinností eskortujících dozorců. Nelze obecně konstatovat, že pokud došlo v minulosti k několika útěkům vězněných osob, bude Vězeňská služba nadužívat používání donucovacích prostředků. Rozhodně nesouhlasím s takovýmto nemístným paušalizováním.

Podotýkám, že jsem kritizovala použití donucovacích prostředků pouze přímo při samotném (dostí náročném a nepříjemném) vyšetření. Skutečně se ředitel věznice domnívá, že za situace, kdy je pacientovi zaváděna sonda přes ústní otvor do žaludku, je schopen útěku, napadení zdravotnického personálu či krádeže léků? Navíc za situace, kdy nad ním stojí dva dozorcí a za dveřmi čeká třetí? To je zcela absurdní a proti vší logice.

Rozhodně nesouhlasím s bodem 4 přílohy č. 1 Pravidel pro výkon eskortní služby Vazební věznice Olomouc, které ředitel věznice cituje ve svém vyjádření.

Pro větší přehlednost uvedené znovu ocituji: „Pokud je to nezbytné k provedení lékařského vyšetření nebo zákroku a toto nelze zajistit jiným způsobem, velitel eskorty rozhodne vždy o účelném použití přiložených a stanovených donucovacích prostředků s tím, že vězněná osoba bude po celou dobu bezprostředně střežena příslušníky a zajištěna způsobem, aby nedošlo k útěku eskortované osoby nebo ke vzniku jiné mimořádné události, a to zaujetím vhodného rozestavění eskorty. Eskortované osobě však budou vždy přiloženy jiné a vhodné donucovací prostředky jako např. předváděcí řetízky, ponechána nožní pouta, přiložena pouta jedné ruky k poutacímu opasku nebo kombinace několika donucovacích prostředků apod.“

V jakém případě je nezbytné, aby při provedení lékařského vyšetření nebo zákroku byly použity donucovací prostředky, přičemž toto vyšetření nelze zajistit jiným způsobem? Každý z nás absolvoval za svůj život zřejmě několik vyšetření, ale pochybuji o tom, že by někdo potřeboval mít v průběhu těchto vyšetření přiložena nožní pouta. Druhá část uvedeného bodu jde nad rámec citovaného ustanovení zákona i nařízení generálního ředitele Vězeňské služby. Eskortované osobě nemusí být vždy přiloženy jiné a vhodné donucovací prostředky, naopak nemusí být použity žádné donucovací prostředky.

Jednak je uvedené nařízení ředitele Vazební věznice Olomouc v rozporu se zákonem a jednak je zcela absurdní. Podivuji se nad tím, že takto „zpackaný“ pokyn ředitel věznice ve svém vyjádření vůbec cituje.

C.2 Nemožnost osprchovat se před eskortou

K uvedenému musím konstatovat, že jsem se nedozvěděla, jaké jsou provozní důvody k tomu, že se obvinění nemohou osprchovat během státních svátků a víkendů, navíc za situace, kdy jsou dány hygienické důvody k osprchování (plánovaná návštěva lékaře).

Předpokládám, že pokud věznice ví a má záznamy o tom, že stěžovatel se nemůže celých 5 dnů před plánovanou zdravotnickou eskortou osprchovat, toto osprchování zajistí bez toho, aby o ně stěžovatel musel žádat. Uvedená povinnost vyplývá i z citovaného ustanovení řádu výkonu vazby, kde není v žádném případě stanoveno, že by obviněný měl o osprchování požádat, věznice má povinnost uvedené jednoduše sama zajistit.

S ohledem na nečinnost Vazební věznice Olomouc a na nepřijetí opatření k nápravě vydávám toto své závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Součástí stanoviska je návrh opatření k nápravě.

D. OPATŘENÍ K NÁPRAVĚ

Řediteli Vazební věznice Olomouc navrhuji, aby:

(A) zrušil bod 4 přílohy č. 1 Pravidel pro výkon eskortní služby Vazební věznice Olomouc (čj. VS-3757-14/ČJ-2016-803760),

(B) zajistil, aby vždy v budoucnu bylo v průběhu zdravotnických eskort individuálně posuzováno použití donucovacích prostředků,

(C) zajistil takový postup, aby se vězněné osoby mohly den před provedením zdravotnické eskorty osprchovat bez požádání.

Závěrečné stanovisko zasílám řediteli Vazební věznice Olomouc a žádám, aby mi podle ustanovení § 20 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv sdělil, zda provedl navržená opatření k nápravě.

Odpověď očekávám v zákonné lhůtě 30 dnů od doručení stanoviska. Stanovisko zasílám také stěžovateli.

Pokud ředitel Vazební věznice Olomouc nepřijme navržená opatření k nápravě nebo provedená opatření nebudu považovat za dostatečná, podle ustanovení § 20 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv vyrozumím Generální ředitelství Vězeňské služby České republiky, případně mohu o svých zjištěních informovat veřejnost včetně sdělení jmen osob oprávněných jednat jménem věznice.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

¹ Dle ustanovení § 17 odst. 1, 2 písm. b), c), e) a odst. 4 zákona č. 555/1992 Sb., o Vězeňské službě a justiční strážní České republiky, ve znění pozdějších předpisů, pokud je to nezbytné k zajištění pořádku a bezpečnosti, je příslušník při plnění svých úkolů oprávněn použít donucovací prostředky proti osobám, které ohrožují život nebo zdraví, úmyslně poškozují majetek nebo násilím se snaží mařit účel výkonu trestu odnětí svobody, anebo narušují pořádek nebo bezpečnost v prostorách Vězeňské služby, v zařízeních mimovězeňských poskytovatelů zdravotních služeb a v blízkosti střežených objektů. Bez splnění těchto podmínek lze donucovací prostředky (předváděcí řetízky, pouta či pouta s poutacím opaskem) použít při předvádění osoby ve výkonu trestu odnětí svobody mimo objekt ústavu, pokud je to ke splnění účelu výkonu nezbytné. Dle ustanovení § 43 odst. 2 nařízení generálního ředitele Vězeňské služby České republiky č. 23/2014, o vězeňské a justiční strážní, se při eskortě do mimovězeňského zdravotnického zařízení eskortovanému při-kládají minimálně pouta s poutacím opaskem, pokud vedoucí oddělení vězeňské stráže v odůvodněných případech nerozhodne jinak.

- ² Ustanovení § 36 odst. 1 vyhlášky č. 109/1994 Sb., kterou se vydává řád výkonu vazby, ve znění pozdějších předpisů.
- ³ Ustanovení § 36 odst. 2 řádu výkonu vazby.
- ⁴ Dle § 36 odst. 5 řádu výkonu vazby, pokud z provozních nebo energetických důvodů nelze koupání zabezpečit, musí být vždy zajištěna možnost řádného umytí v teplé vodě.
- ⁵ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. prosince 1997, Raninen proti Finsku, č. 20972/92, bod 56.
- ⁶ Konkrétně ustanovení § 283 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestního zákoníku, ve znění pozdějších předpisů.

I. Věznice musí zajistit pro realizaci bezkontaktních návštěv odpovídající technické a materiální vybavení.

II. Omezení při bezkontaktních návštěvách musí spočívat pouze v přepážce, která je mezi odsouzeným a návštěvou. Zejména musí být mezi návštěvou a odsouzeným dobrá slyšitelnost a takové návštěvy musí probíhat v dostatečně velkých prostorách, aby návštěva a odsouzený mohli k sobě hovořit tváří v tvář.

V Brně dne 16. října 2018

Sp. zn.: 5861/2018/VOP/JM

Č. j.: KVOP-44702/2018

Zpráva o šetření ve věci provádění bezkontaktních návštěv ve věznici

Dne 6. 9. 2018 se na mě obrátila paní A., družka pana B., nar. xxx, t. č. ve výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Kuřim (dále také „stěžovatel“). Jmenovaná si stěžovala na realizaci bezkontaktních návštěv (nemožnost komunikovat přes telefon v plně obsazené místnosti z důvodu velké hlučnosti, nedostatečný počet telefonů, kdy s odsouzeným chtějí hovořit současně 4 osoby, nevyhovující malé prostory).

A. SHRUTÍ ZÁVĚRŮ

Věznice Kuřim se dopustila pochybení tím, že realizace bezkontaktních návštěv odsouzených neprobíhá v odpovídajících prostorách, které by byly pro tento účel vhodné uzpůsobeny (neodpovídající technické vybavení a nedostatečně velké prostory).

B. SKUTKOVÁ ZJIŠTĚNÍ

V dané věci provedli zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv dne 9. 10. 2018 místní šetření přímo ve Věznici Kuřim, přičemž zjistili následující skutečnosti. Návštěvní místnost je koncipována pro 11 odsouzených v běžném režimu návštěv a dále pro 4 odsouzené, u kterých bylo rozhodnuto o provedení bezkontaktních návštěv.

Obrázek č. 1: Pohled na návštěvní místnost Věznice Kuřim.
(dostupný v PDF verzi dokumentu)

B.1 Hlučnost a počet telefonních sluchátek

Jednotlivá místa pro provedení bezkontaktních návštěv nejsou oddělena jakoukoliv přepážkou. Zaměstnanci Kanceláře veřejného ochránce práv se zkusili navzájem dorozumět pomocí sluchátek, u některých sluchátek bylo v prázdné místnosti slyšet běžným způsobem, u některých byla slyšitelnost slabší, občas ve sluchátku praskalo. Podotýkám, že pro navození alespoň částečného hluku z obsazené

návštěvní místnosti byly spuštěny dva mobilní telefony, které vytvářely zvukovou kulisu.

U každého místa pro realizaci bezkontaktních návštěv se nachází vždy jedno sluchátko pro odsouzeného a dvě sluchátka pro návštěvy.

Obrázek č. 2: Sluchátka pro komunikaci při bezkontaktních návštěvách.
(dostupný v PDF verzi dokumentu)

B.2 Velikost prostor pro provádění bezkontaktních návštěv

Před odsouzeného se při provedení bezkontaktních návštěv mohou posadit 2 osoby. Další dvě osoby se musejí posadit za první dva návštěvníky.

Obrázek č. 3: Prostory pro provádění bezkontaktních návštěv ve Věznici Kuřim.
(dostupný v PDF verzi dokumentu)

C. PRÁVNÍ HODNOCENÍ

Věznice Kuřim se dopustila pochybení tím, že realizace bezkontaktních návštěv odsouzených neprobíhá v odpovídajících prostorách, které by byly pro tento účel vhodně uzpůsobeny (neodpovídající technické vybavení a nedostatečně velké prostory).

V odůvodněných případech může ředitel věznice rozhodnout, že z bezpečnostních důvodů se návštěva uskuteční v místnosti, kde je návštěvník od odsouzeného oddělen přepážkou.¹ Nestanoví-li vnitřní řád věznice počet vyšší, mohou odsouzeného současně navštívit nejvýše 4 osoby včetně nezletilých dětí.²

C.1 Hlučnost a počet telefonních sluchátek

Návštěvní místnost je koncipována celkem pro 15 odsouzených a jejich návštěvy, celkem tedy v případě návštěvy 2 až 4 návštěvníků u jednoho odsouzeného se jedná o situaci, kdy v jedné místnosti současně hovoří 45 až 75 osob, při návštěvách mohou být přítomny i malé děti, které mohou mít hlasitější projevy. Za předpokladu, kdy slyšitelnost ve sluchátkách není stoprocentní, nelze nijak zesílit zvuk přijímaného hlasu ve sluchátku a mezi jednotlivými návštěvami není jakákoliv přepážka, nemohou se návštěvy dostatečně slyšet. Nedokážu si představit, že bych mohla telefonovat v místnosti, kde hovoří současně tolik osob. Dále musím podotknout, že pokud jedno ze sluchátek není využíváno, stále přijímá do spojení mezi odsouzeným a návštěvou okolní hluk z návštěvní místnosti. Při takto špatných technických podmínkách spolu hovoří odsouzený a jeho návštěva v délce tří hodin. Současně je nutné si uvědomit, že návštěva s odsouzeným může hovořit o ryze soukromých či intimních věcech, které však musejí bezprostředně slyšet i všichni ti, kteří sedí v blízkém okolí.

Ředitelka Věznice Kuřim plk. PhDr. Zuzana Kalivodová uvedla ve vyřízení stížnosti³ družky stěžovatele, že návštěvníci mají k dispozici dva telefonní aparáty s tím, že v právních normách upravujících návštěvy odsouzených není stanovena povinnost umožnit návštěvníkům hovořit s odsouzeným najednou a návštěvníci mají možnost se u těchto dvou aparátů vystřídat, přičemž počet telefonů je tedy dostatečný.

Omezení při bezkontaktních návštěvách spočívá v přepážce, která je mezi návštěvou a odsouzeným, v ničem jiném. Jinými slovy, pokud bych parafrázovala ředitelku Věznice Kuřim, žádný právní předpis nestanoví při bezkontaktních návštěvách jiné omezení než právě onu přepážku. Jestliže věznice neumožňuje vést rozhovor 4 návštěvníků s odsouzeným současně, aby tato návštěva mohla probíhat standardním způsobem, dochází k omezení práva odsouzeného; v tomto případě je uvedené způsobeno nedostatečným technickým vybavením věznice.

C.2 Velikost prostor pro provádění bezkontaktních návštěv

Situaci, kdy 4 osoby, které mohou odsouzeného navštívit, spolu při návštěvě musejí hovořit stejným způsobem, jako by byly přítomny v autobuse či jiném hromadném dopravním prostředku, považuji za nedůstojnou. V běžném životě, kdykoliv při jakémkoliv setkání, se lidé neposadí ke společnému rozhovoru takovým způsobem, jako je tomu např. ve škole či právě v návštěvní místnosti ve Věznici Kuřim. Pokud jsou přítomny i malé děti, ty mohou sedět vzadu za svým doprovodem, přičemž v takovém případě nemohou mít přes záda svého doprovodu alespoň vizuální kontakt s odsouzeným, kterého navštěvují; v opačném případě však dospělý návštěvník nenatáhne sluchátko až do „druhé řady“.

D. INFORMACE O DALŠÍM POSTUPU

Zprávu zasílám ředitelce Věznice Kuřim a podle ustanovení § 18 odst. 1 zákona o veřejném ochránci práv žádám, aby se ve lhůtě 30 dnů od jejího doručení vyjádřila ke zjištěným pochybením a informovala mě o přijatých opatřeních k nápravě. Zpráva shrnuje moje dosavadní poznatky, které mohou být podkladem pro závěrečné stanovisko podle ustanovení § 18 odst. 2 zákona o veřejném ochránci práv.

Zprávu zasílám rovněž družce stěžovatele, která předložila současně s podáním podnětu i plnou moc k zastupování stěžovatele.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.
veřejná ochránkyně práv

- ¹ Dle § 19 odst. 6 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- ² Ustanovení § 19 odst. 3 zákona o výkonu trestu odnětí svobody.
- ³ Vyřízení stížnosti ze dne 21. 8. 2018, čj. aaa.

REJSTŘÍK POJMŮ

A

cizinci 68, 70, 78–79

D

dětský koutek 15, 26

diferenciace

– vnitřní 42, 64, 67, 117

– vnější 64

dynamická bezpečnost 36

H

hájitelné tvrzení 37

J

jazyková bariéra 70

jiné příjmy odsouzeného 86–88

K

kamery

– v prohlídkových místnostech 58, 167

– v ubytovacích místnostech 59

– v ordinaci lékaře 60, 165

kapacita věznic 19

kázeňské tresty 43

korespondence 21–22, 33, 85, 131, 213

N

náboženství 31, 178, 220

náboženské předměty 34

násilí 36, 134, 152

návštěvy 15, 24, 107

– s dětmi 26

– bezkontaktní 42, 231, 268

návykové látky 38–40, 43

O

odklad výkonu trestu 82, 241

osoba blízká 23, 29

osoba se zdravotním postižením 51, 58, 68–70, 80–81

P

pasivní kouření 49

poutání při vyšetření 53

pracovní odměna 74, 87

prizonizace 21

program zacházení 61, 119

přerušeni výkonu trestu 25, 80, 169

přesvědčení 31

přítomnost příslušníka při vyšetření 60, 78, 165

R

redukce typů věznic 64–65

S

sociální kapesné 17

sportovní oděv 18

srážky z odměny 87

standarty pro výstavbu 17

stanovení stupně zabezpečení 64–67

T

tlumočení 70, 78

transgender osoby 69

U

účast na pohřbu 25, 169

účinné vyšetřování 37

ubytovací plocha 18–20

V

vegetariánská strava 31

vlastní oděv 18

vnitřní a vnější rizika 66

vzdálenost od místa bydliště 29

Z

zabrání věci 48, 226

zahlázení kázeňského trestu 47, 149

základní zásady činnosti správních
orgánů 43, 71, 123, 194

zastoupení v kázeňském řízení 46

zavinění 44

zdravotnická dokumentace 85

zranitelné skupiny 68